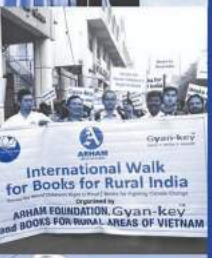

Nguyễn Quang Thạch

Những bước chân hy vọng

NHÀ XUẤT BẢN
PHỤ NỮ VIỆT NAM

Nguyễn Quang Thạch sinh 1975 tại Sơn Lễ, Hương Sơn, Hà Tĩnh, tốt nghiệp ngành tiếng Anh của Đại học Vinh. Anh Thạch dành 25 năm đeo đuổi hành trình đưa sách về nông thôn bằng nghiên cứu, thiết kế, ứng dụng các loại tủ sách cũng như vận động xã hội và chính sách.

Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam (SHNT) do anh khởi xướng và tác động nhiều chiều của nó đã mang lại cơ hội nghe và đọc sách đến nhiều trẻ em nông thôn Việt Nam. SHNT đã và đang được nhân rộng sang Ấn Độ. SHNT nhận thưởng *Phổ biến tri thức* của UNESCO năm 2016 và Thư viện Quốc hội Mỹ năm 2017.

sachchonongdan@gmail.com.
www.facebook.com/nqthach
Nguyễn Quang Thạch (Sách nông thôn).

"Những ngày đi bộ ở Ấn Độ với anh Thạch, tôi cảm nhận sâu sắc ý chí và niềm tin sắt đá của anh trên con đường sách hoá ở đây. Anh nói với tôi 'nếu chân không thể bước thì đôi tay và xe lăn trên 3.000 km sẽ giúp nhiều trẻ em nghèo Ấn Độ có sách nghe và đọc'. Tôi cam kết và cũng mong các bạn đồng hành cùng anh Thạch bởi chúng ta cần chia sẻ trách nhiệm vì một thế giới tốt đẹp hơn".

Phùng Minh Châu, quản lý cấp quốc gia Việt Nam, Thái Lan, Cambodia, Myanmar của Tập đoàn Savencia-Pháp.

"Đọc Những bước chân hi vọng chia sẻ về hành trình hơn 20 năm khai trí cùng câu chuyện về người nông dân, người mẹ, em nhỏ và những người khuyết tật nỗ lực thay đổi bản thân và tận tâm vì xã hội là cách giúp con tôi, con bạn những bài học quý giá. Tôi chia sẻ trách nhiệm xã hội bằng cách tặng người thân và bạn bè cuốn sách truyền cảm hứng này.".

Trần Nữ Quý Linh, nghiên cứu sinh tại Đại học Griffith, Australia.

Mắt trái bị mổ từ 1996 và mờ dần nhưng bước chân đã tạo nên lớp lớp hy vọng trong tôi như sóng biển về một nông thôn Việt Nam giàu tri thức và tình yêu thương khi hàng chục triệu bản sách đến tay hàng chục triệu trẻ em và người lớn. Bước chân chứa trong đó sự vận động, hành động và mở lối mọi con đường. Hơn 10 triệu bước chân của tôi và người đồng hành từ Hà Nội đến Cà Mau năm 2015 và 2016 đã, đang và tiếp tục mang cơ hội nghe và đọc sách đến con trẻ ở Việt Nam, Ấn Độ...

Tháng 4/2016, tôi bị quỵ ngã và phải bò qua cầu ở Bình Tân trong hành trình đi bộ đến Cà Mau để sách về nông thôn nhanh hơn nữa. Eo đốt sống L5 bị gãy, tôi rơm rớm nước mắt vì ước mơ sang Ấn Độ làm tủ sách dường như tắt hẳn. Nhưng khi điều trị cột sống ở Thành phố Hồ Chí Minh, một bạn gửi tôi phim về Stephen Hawking, xem phim, tôi thấy đôi tay trên xe lăn sẽ là sức mạnh giúp tôi đưa sách về nông thôn Ấn Độ nếu hai chân không thể bước. Nỗ lực của tôi và các bạn giúp trẻ em trên thế giới này được nghe và đọc sách chính là cách mang yêu thương và hòa bình đến mỗi ngôi nhà chúng ta và ngôi nhà chung có tên Trái đất.

Những bước chân hy vọng
ISBN:978-604-390-549-6
9 786043 905496
SÁCH KHÔNG BÁN

Những bước chân hy vọng

Chịu trách nhiệm xuất bản:
Giám đốc - Tổng biên tập
KHÚC THỊ HOA PHƯỢNG

Biên tập: Trương Thị Ngọc Lan
Bìa: Hoàng Duy Khánh
Trình bày: Chu Hương
Sửa bản in: Anh Đào
Ảnh trong sách do những người bạn của tác giả cung cấp

NHÀ XUẤT BẢN PHỤ NỮ VIỆT NAM
39 Hàng Chuối - Hà Nội.
ĐT: (024) 39717979 - 39717980 - 39710717 - 39716727 - 39712832.
FAX: (024) 39712830
E-mail: nxbphunu@vnn.vn
Website: www.nxbphunu.com.vn

Chi nhánh:
16 Alexandre de Rhodes - Q. I - TP Hồ Chí Minh. ĐT: (028) 38234806

LIÊN KẾT TÁC GIẢ
Nguyễn Quang Thạch - Tổ dân phố 6,
Nam Hồng, thị xã Hồng Lĩnh, Hà Tĩnh

In 1.000 cuốn, khổ 14.5x20.5cm, tại Nhà in Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam, Phú Thị,
Gia Lâm, Hà Nội. Giấy xác nhận ĐKXB số: 489-2023/CXBIPH/2-11/PN ký ngày 22/2/2023.
Giấy QĐXB số: 383/QĐ-PNVN. In xong và nộp lưu chiểu quý II năm 2023.
Mã ISBN: 978-604-390-549-6.

Nguyễn Quang Thạch

Những bước chân hy vọng

NHÀ XUẤT BẢN PHỤ NỮ VIỆT NAM

LỜI TÁC GIẢ
Những bước chân mang lại lớp lớp hy vọng như sóng biển

Bước chân giúp tôi khám phá nhiều ngóc ngách vườn nhà, đồng ruộng, núi non, sông hồ trong tuổi thơ. Bước chân trong những đêm lạnh giá giúp tôi chứng minh rằng càng giá rét, tôm cá càng đi về vùng nước sâu để tránh rét, chịu rét đi đơm thì sẽ có nhiều tôm cá. Bước chân trong tuổi thơ và những thành quả lao động là nền tảng giúp tôi tự tin.

Bước chân giúp tôi thấu hiểu sự vất vả của người nông dân trên đồng ruộng, hiểu sự thiếu cơ hội tiếp cận tri thức của con cái họ.

Bước chân giúp tôi đến những gia đình nông thôn nghèo khó ở Hà Tĩnh, Nghệ An, Thanh Hóa, Thái Bình, Yên Bái, Lạng Sơn, Hà Giang, Lai Châu, Quảng Trị, Quảng Nam..., giúp tôi gặp con cái nông dân từ mọi miền Tổ quốc làm công

nhân ở các khu công nghiệp ở Vũng Tàu và lao động rời quê mưu sinh ở Sài Gòn, Hà Nội… Bước chân đã giúp tôi rút ra bài học rằng hãy đến với người nghèo bằng đôi chân, trái tim và bộ não biết phân tích.

Bước chân là phương tiện đầu tiên tôi sử dụng học cách khảo sát, phỏng vấn khi còn là sinh viên để hiện thực mục tiêu cuộc đời là tạo nên cuộc cách mạng thư viện để hàng chục triệu người sống ở nông thôn, đặc biệt là trẻ em được nghe và đọc sách như trẻ em con gia đình trung lưu Hà Nội, Sài Gòn, và trẻ em Mỹ, Tây Âu, Nhật Bản.

Bước chân đến với người nông thôn trong nhiều năm đã cung cấp các thông tin đầu vào giúp tôi tạo các loại tủ sách và công thức kèm theo phù hợp với vùng miền, văn hóa, thu nhập để hàng chục triệu người nông thôn, gốc nông thôn dễ dàng đưa sách đến tay con trẻ.

Bước chân giúp tôi thấy con đường và hy vọng.

Nhiều triệu bước chân của tôi và người đồng hành trên quãng đường 1.750 km từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh, là tâm lực thúc đẩy nhiều triệu nông dân, cựu học sinh, hàng chục ngàn hiệu trưởng, hàng trăm ngàn cô giáo nông thôn hành động xây dựng Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp học/ Tủ sách Lớp em để hơn 15 triệu trẻ em được nghe và đọc sách như trẻ em Hà Nội, Thành phố Hồ Chí Minh, Mỹ, Tây Âu… Những triệu bước chân đã đánh thức trách nhiệm lãnh đạo Bộ Giáo dục và Đào tạo. Công văn

6841 ngày 31/12/2015 ra đời như là 'chính sách mềm' để khu vực dân sự và các trường học cùng nhau xóa nạn đói sách và ít đọc sách ở nông thôn. Những triệu bước chân đã thúc giục nhiều cá nhân trong xã hội lập các nhóm đưa sách về nông thôn, vùng sâu, vùng xa trong những năm qua.

Mắt trái bị hỏng luôn thúc giục bước chân, trái tim và trí não của tôi lao động không ngừng nghỉ để mục tiêu đưa sách về nông thôn được hoàn thành trước khi mắt phải bị rủi ro như ác mộng trong hơn 20 năm qua.

Đến nay, Chương trình Sách hóa Nông thôn do tôi khởi xướng và tác động xã hội và chính sách mềm của nó, cùng với sự chung tay hành động của người Việt Nam trong và ngoài nước gồm cả khu vực dân sự và chính quyền, đặc biệt ít nhất 400.000 nông dân Thái Bình, Nam Định, Ninh Bình… đã tạo nên ít nhất 30.000 Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em, Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Giáo xứ… mang lại cơ hội nghe và đọc sách cho nhiều trẻ em nông thôn.

Những bước chân bền bỉ tạo nên các loại tủ sách và công thức giản đơn để ai ai cũng có thể mang sách đến con trẻ nông thôn.

Bước chân tạo nên phong trào Mừng tuổi sách, tặng sách trẻ em trong các dịp lễ.

Bước chân đã tạo nên nhiều triệu niềm hy vọng bởi con trẻ được nghe và đọc sách là niềm hy vọng của tương lai xã hội tốt đẹp.

Bước chân tạo nên những hiệu ứng ngoài mục tiêu thiết kế ban đầu là người Việt Nam có cơ hội chia sẻ kinh nghiệm đưa sách về nông thôn với bạn bè thế giới tại trụ sở UNESCO và Thư viện Quốc hội Mỹ. Bước chân người Việt Nam đã sang Ấn Độ xây dựng tủ sách. Nhiều triệu bước chân và có thể là đôi tay tôi trên xe lăn sẽ tiếp tục có mặt ở 30 bang của Ấn Độ trong những năm tới góp phần giúp trẻ em nông thôn Ấn Độ được nghe và đọc sách.

Niềm hy vọng khởi lên trong tâm trí chúng ta. Bước chân giúp chúng ta chuyển động, hành động và biến niềm hy vọng thành hiện thực. Tôi tin rằng nhiều bạn sẽ mang sách về lớp học trường cũ, về dòng họ, về các giáo xứ, nhà chùa, mừng tuổi con trẻ sách… sau khi đọc *Những bước chân hy vọng*.

Chúng ta trân quý tri thức và giúp con trẻ có tri thức, toàn xã hội trân quý tri thức, văn minh và sáng tạo quốc gia sẽ được nuôi dưỡng và hiển hiện trong mỗi người, mỗi nhà, phố xá, cây hoa, và nơi xa trái đất trong tương lai.

Hà Nội ngày 07/01/2023

Phần I

TÔI ƯU TƯ, TRĂN TRỞ VỀ CON NGƯỜI VÀ XÃ HỘI

Ở tuổi 17, tôi mong muốn trở thành nhà văn như chú họ tôi, nhà văn Nguyễn Quang Thân. Tưởng tượng tác phẩm và tên của mình được nhiều người biết đến mang lại cho tôi những niềm vui khó tả. Nhiều hôm tôi trốn học nằm trong nhà của một nhà bán tạp hóa gần trường cấp ba Hồng Lĩnh suy nghĩ về những cốt truyện, về những nhân vật, nghe những lời thoại của học sinh với học sinh, học sinh với chủ quán. Tôi tiếp xúc với nhiều người để nghe những câu chuyện của họ, của gia đình họ… Họ là những cô gái bán dâm, những kẻ móc túi, những người Huế lên Lào tìm trầm, là những người nông dân ở Hương Sơn, Đức Thọ - Hà Tĩnh đi vào Tây Nguyên, Sài Gòn để tìm kiếm sinh kế. Hơn nữa, hai năm ở nhà tìm kiếm sinh kế bằng nhiều việc khác nhau và học tiếng Anh để thi đại học với mục tiêu có việc làm song hành với viết văn giúp tôi có nhiều vốn sống, nhìn nhận cuộc sống nhiều chiều hơn.

Sang tuổi 21, khi đang học đại học năm thứ hai, mộng thành nhà văn, nhà giáo bị lấn át bởi mộng khác, là làm

chính trị để thay đổi xã hội. Mộng làm chính trị thúc giục tôi tìm kiếm đường đi nước bước của những chính khách thành công, của các nhà tư tưởng, đầu óc tôi luôn vẽ lộ trình cho ham muốn ấy. Thế nhưng, mộng ấy cũng tan rất nhanh, khi sang năm thứ ba, tôi đặt mục tiêu trở thành nhà cách mạng thư viện để thay đổi nông thôn Việt Nam. Mục tiêu thứ ba cho tôi thấy khả thi và bắt tay vào việc luôn. Đầu tiên, tôi làm phiên dịch miễn phí giúp một thực tập sinh Canada để học cách khảo sát về tệ nạn xã hội ở Vinh. Kế đến, năm học 1998-1999, tôi đề nghị được làm thủ thư Khoa Ngoại ngữ Đại học Vinh để nghiên cứu về thư viện cũng như hy vọng tìm được những giải pháp thúc đẩy tiến trình đưa sách về nông thôn từ sách tôi đọc ở thư viện.

Tốt nghiệp đại học, mong muốn đưa sách về nông thôn luôn trong tâm trí tôi, bởi thế khi vào Vũng Tàu, tôi làm công nhân để tìm hiểu tại sao người ta đi làm công nhân và từ nhỏ họ có được tiếp cận sách hay không. Ba tháng làm việc cùng các công nhân đến từ nhiều miền quê khác nhau, qua nhiều cuộc nói chuyện với họ về gia đình, sự thiệt thòi và tương lai đầy bất trắc của họ, giúp tôi có thêm động lực đưa sách về nông thôn. Rời nhà máy giày sau ba tháng, tôi có vài cơ hội công việc do người thân giới thiệu, cuối cùng ban quản lý dự án cầu đường là nơi tôi dừng chân 8 năm. Làm cầu đường, không những giúp tôi lĩnh hội kiến thức về cầu, đường, hầm, cảng, tái định cư, đấu thầu quốc tế, về quản lý dự án, tiếp xúc với chuyên gia Nhật Bản, Mỹ,

Anh… đặc biệt tiếng Anh dịch của tôi khá lên rất nhiều, mà còn cho tôi thấy những yếu kém của người Việt Nam, trong đó có tôi. Thật xấu hổ khi hàng tháng, hàng quý, tôi làm báo cáo gửi các bộ, ngành, chậm tiến độ luôn có lý do là tại đối tác và thời tiết. Vụ PMU18 tham nhũng là cú sốc lớn đối với tôi. Kế đến, hai gói thầu của dự án Cái Mép - Thị Vải vượt thầu hơn hai ngàn tỷ, tôi sốc quá, bắt xe Hà Nội gặp một đại biểu Quốc hội phản ánh về vốn vay ODA ràng buộc (tied loan) và sự vượt thầu quá mức tưởng tượng với hy vọng rằng việc vay vốn ODA dạng ràng buộc sẽ được thảo luận trên diễn đàn Quốc hội nhưng nỗ lực của tôi không thành công.

Quản lý hợp đồng tư vấn, nhà thầu, tôi thấy sự chênh lệch thu nhập quá lớn giữa tư vấn trong nước và tư vấn nước ngoài. Chẳng hạn, trợ lý tư vấn trưởng người Việt thì lương 850 $/tháng còn tư vấn người Anh thì gấp 15 lần. Xem các hệ thống tiêu chuẩn cầu, đường, hầm, quản lý môi trường… tạo bởi người Mỹ, Nhật… tôi luôn mong ước người Việt Nam tự nghiên cứu, ứng dụng và tạo nên hệ tiêu chuẩn thuần Việt.

Chứng kiến tiền vay bằng ngoại tệ lại đội nón rời Việt Nam bằng việc phải mua dịch vụ tư vấn nước ngoài, bằng mua thiết bị do nước ngoài sản xuất, tôi cứ nghĩ đến những công nhân làm giày da xanh xao, một số công nhân kết hôn nhiều năm nhưng không thể sinh con… Công nhân, nông dân, người lao động ở nước ngoài… thì vất vả góp ngân sách

nhưng tiền lại vào tay người nước ngoài bởi họ làm chủ tri thức và các sản phẩm ứng dụng.

Làm việc ở ban quản lý dự án, đi công tác với đồng nghiệp, với cấp quản lý cao hơn, chúng tôi thường được nhà thầu mời cơm. Có hôm, ở một nhà hàng thị trấn Lao Bảo, người ta mở sáu chai Chivas 18 mời quan chức Bộ Giao thông Vận tải và đoàn chúng tôi. Tôi thấy vị quan chức ngửi ngửi chén rượu nhưng không uống mà đề nghị lái xe lấy chai khác từ xe ông ta. Trong khi đó, công nhân nhà thầu vất vả dãi nắng dầm mưa, khuôn mặt đen nhẻm, hốc hác… với những bữa cơm công trường nghèo dinh dưỡng. Sự tương phản tôi thấy giữa người lao động làm nên những con đường, cây cầu và đám PMU như chúng tôi làm tôi suy nghĩ rất nhiều.

Tám năm làm ngành cầu đường, tai nghe mắt thấy bao điều, lại càng thúc giục tôi hành động làm tủ sách với hy vọng rằng thế hệ kế tiếp không yếu kém như chúng tôi. Thế hệ kế tiếp của đất nước phải là những nhà nghiên cứu, nhà sáng chế, nhà phát minh, nhà xây dựng tiêu chuẩn mới cho các ngành nghề để hội nhập quốc tế. Thế hệ tạo ra sản phẩm bán được trên chợ thế giới với giá cao. Cuối cùng, vào tháng 3 năm 2007, ba Tủ sách Dòng họ đầu tiên được thí điểm, mở đầu cho sự dịch chuyển từ nghiên cứu lý thuyết sang ứng dụng thực tiễn.

Những bài tôi viết trong phần này có một quá trình thai nghén rất dài và tất cả được đúc rút từ thực tiễn, từ suy tư và

chiêm nghiệm, từ lương tâm và lòng yêu nước thiết tha, đặc biệt là những giải pháp mà ai yêu xã hội cũng có thể chung tay hành động tạo sự thay đổi. Những suy tư trong phần này chủ yếu từ năm 24 đến 32 tuổi nhưng tôi không gửi báo bởi cha tôi thường nói với tôi rằng nói ra một điều tốt, viết ra những góp ý cho ai đó hay cho xã hội, thì phải xem mình có đủ TƯ CÁCH hay không. Sau khi khởi động các Tủ sách Dòng họ, các Tủ sách Phụ huynh đặt trong lớp học, tiên ước được tính khả thi và năng lực tự nhân rộng bởi các dòng họ, cha mẹ học sinh, tôi đã hoàn thiện các bài viết và gửi các báo. Tôi cũng thông qua các nhà báo chủ đích truyền thông các việc tôi làm để truyền bá tư tưởng và khát vọng của mình đối với xã hội.

Tôi tin rằng khi bạn đọc những gì tôi viết, trái tim và trí não các bạn sẽ thấy rằng các bạn cũng trăn trở như tôi, cũng muốn làm điều gì đó giúp làng quê mình, đất nước mình và xa hơn là chung tay góp sức vì một nhân loại tốt đẹp hơn.

Từ những bước chân đến thư viện, văn hóa đọc và đẳng cấp quốc gia

Những bước chân đầu tiên ở thư viện Khoa Ngoại ngữ Đại học Vinh vào năm 1998-1999, các mô hình thư viện ứng dụng thành công từ năm 2007 đến 2014, giúp tôi những dữ liệu thực chứng viết bài vận động chính sách và các thành viên xã hội đưa sách về nông thôn trước khi tôi có nhiều triệu bước chân trên Quốc lộ 1A từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh năm 2015.

Năm học 1998-1999, tôi gặp thầy Bình, Trưởng khoa Ngoại ngữ Đại học Vinh, đề nghị cho phép tôi làm quản lý thư viện của khoa và nhận được đồng ý. Hàng ngày, sau những giờ học chính khóa, tôi lên thư viện phục vụ bạn đọc. Thư viện có gần 4.000 đầu sách, chủ yếu là sách tiếng Anh do một tổ chức Canada tài trợ. Quản lý tôi là bà Telsa, một giáo viên tiếng Anh. Ngoài phục vụ các bạn sinh viên đọc sách, xem phim, tôi phải lau nền nhà, các tủ sách, cửa sổ thư

viện và được sự giám sát chặt chẽ bởi bà ấy. Mỗi lần đến thư viện, bà Telsa thoa nền nhà, nếu tay bà dính bụi bẩn, tôi bị khiển trách và phải lau lại.

Mục đích chính của việc tôi đề nghị quản lý thư viện, không phải mỗi tháng nhận 200.000 đồng tiền lương, mà nghiên cứu toàn bộ hoạt động của thư viện để chuẩn bị cho hành trình dài đưa sách về nông thôn. Bởi vậy, hàng ngày những bước chân đi từ nhà trọ lên thư viện, cũng như trong thư viện, trong tôi khởi lên bao niềm hân hoan, niềm hy vọng, bởi tôi sẽ mang lại cơ hội đọc sách cho tất cả trẻ em nông thôn như tôi từng được đọc sách ở nhà tôi, nhà bác Nam bên họ bà nội, cũng như cha mẹ và họ hàng mua tặng.

Bên cạnh đọc sách chuyên ngành tiếng Anh về ngữ pháp trung cấp, cao cấp, sách về từ vựng học, giáo pháp học, kĩ năng viết… để giới thiệu các bạn sinh viên tiếng Anh, cũng như sách các lĩnh vực tôi yêu thích, tôi đọc mục lục của hầu hết sách trong thư viện để trả lời bạn đọc khi họ hỏi.

Trong thư viện có bộ Bách khoa thư từ A đến Z (A to Z Encyclopedia) với lượng kiến thức đồ sộ. Đọc những trang sách trong bộ từ điển ấy, tôi ngẫm nghĩ rất nhiều về năng lực sáng tạo, chế tạo của người Việt Nam. Tôi ấn tượng mãi về thầy Ngô Đình Phương, giảng viên của khoa, đã mượn và photocopy bộ sách này.

Bộ sách về những bức tranh của các danh họa như Leonardo da Vinci, Raphael… đẹp mê hồn, tôi xem đi xem lại hàng chục lần không chán. Tên những trường phái hội họa

bằng tiếng Anh như Expressionism, Impressionism, Dadaism trở nên dễ nhớ vì tôi đã đọc cuốn "Những trường phái hội họa" bằng tiếng Việt từ năm thứ nhất ở thư viện Đại học Vinh.

Tôi hiếm khi ngồi ở bàn quản sách, mà luôn đi lại trong thư viện để tìm kiếm sách đọc với hy vọng rằng tôi có đủ thông tin phục vụ hành trình dài đưa sách về nông thôn.

Quan sát bạn đọc, xem từng nhóm sách bạn đọc ghi sổ, tôi thấy được sở thích của họ. Có một sự thật đáng buồn làm tôi luôn đặt câu hỏi về sự hiếu học, hiếu tri hoặc từ thuần Việt gọi là sự ham hiểu biết của người Việt thông qua quan sát hàng trăm sinh viên. Cứ mỗi khi kỳ thi đến, thư viện lúc nào cũng chật như nêm, sách chuyên ngành được mượn nhiều, nhiều bạn mượn sách để photo đưa về nhà học. Thế nhưng, qua kỳ thi, thư viện chỉ có vài sinh viên đến đọc sách. Như vậy, sinh viên chỉ học để qua kỳ thi, chứ cái gọi sự hiếu học của họ rất khác với rất nhiều sinh viên nước ngoài tôi gặp ở ga Vinh và dẫn họ về bến xe chợ Vinh bắt xe khách đi Lào trong những năm trước đó.

Ở thư viện, đọc nhiều thứ, học từ quản lý tủ sách, xem danh mục sách, học từ quan sát bạn đọc, tôi phát hiện ra điều thú vị mà sau này góp phần quan trọng giúp tôi có ý tưởng đưa sách đến lớp học. Sự phát hiện của tôi nhờ vào những sinh viên khoa khác đến thư viện để hưởng cái mát của máy điều hòa trong những ngày nóng nực. Họ ngồi trên ghế sofa, giữa nền nhà và dựa vào tường nhưng không ai mượn sách. Khoảng 15 đến 20 phút, các bạn ấy tìm sách đọc. Tôi hỏi thì

các bạn ấy cho rằng dù không thích sách nhưng nghe tiếng sột soạt từ người khác mở sách, họ bị kích thích. Cộng hợp việc hồi nhỏ cha tôi thường để sách gần bàn tôi học, thỉnh thoảng còn nói "con chưa đọc được sách này" làm tôi bị kích thích và đọc trộm ngấu nghiến, và các bạn sinh viên bị kích thích khi đến thư viện, cùng với việc tìm hiểu kinh tế hộ dân, cấu trúc thư viện trường học… tôi đã sáng kiến Tủ sách Phụ huynh đặt trong các lớp học. Hiện nay, hàng chục ngàn Tủ sách Lớp học với nhiều tên gọi khác nhau được nhân rộng khắp các tỉnh thành là nhờ những bước chân, những quan sát, phỏng vấn, tư duy phân tích từ 1998 đến 2007.

Trải nghiệm quản lý thư viện, phỏng vấn sinh viên về cơ hội tiếp cận sách từ khi học tiểu học đến trung phổ thông, thấy sự ít đọc của sinh viên và đối chiếu họ với những người ham hiểu biết tôi gặp, làm việc với nhiều giáo viên và hiệu trưởng trong nhiều năm, cũng như qua nhiều tham khảo học sinh tiểu học đến người lớn tuổi trên 60, cho tôi thấy bức tranh toàn cảnh về sự ít đọc sách, về nạn đói sách ở nông thôn, cũng như nhận thức mờ nhạt của xã hội về tầm quan trọng của sách, của thư viện đối với sự phát triển của Đất nước. Chuẩn bị chuyến đi bộ từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh đẩy nhanh tiến trình đưa sách về nông thôn, tôi viết bài **Thư viện, văn hóa đọc và đẳng cấp quốc gia** như là một phần tạo nhận thức đại chúng về tầm quan trọng của sách và vận động chính sách, vận động các thành viên xã hội tham gia đưa sách về nông thôn.

Thư viện, văn hóa đọc và đẳng cấp quốc gia[1]

Đẳng cấp của một quốc gia được đo bằng các sản phẩm khoa học, sức mạnh kinh tế và quân sự được thừa nhận. Chẳng hạn, thế kỷ 18, khi Jame Watt chế tạo ra máy hơi nước, mở đường cho công nghiệp nặng và chinh phục đại dương, nước Anh trở thành cường quốc hàng hải và xâm chiếm thuộc địa. Năm 1905, khi Nhật Bản đánh cho hải quân Nga bạt vía, đẳng cấp hải quân nước Nhật được khẳng định. Khi người Mỹ đặt chân lên mặt trăng thì một bước dài của nhân loại trong chinh phục vũ trụ được thành tựu, đương nhiên vị thế của người Mỹ đã cao lại càng lên cao trên trường quốc tế.

Đẳng cấp quốc gia không thể có trong ngày một ngày

[1] Bài đã đăng trên Tạp chí *Văn hóa Nghệ An* năm 2014. Link bài bị mất do trang web của Tạp chí *Văn hóa Nghệ An* gặp sự cố kỹ thuật sau đó.

hai mà nó được hình thành trên nền tảng tinh thần dân tộc, công cuộc khai trí và các chính sách phát triển vĩ mô đúng quy luật và sáng tạo trong mỗi bước đi. Một trong những yếu tố chính quan trọng đó là phát triển hệ thống thư viện, khuyến khích người dân đọc sách nhằm kiến tạo văn hóa đọc trên bình diện xã hội.

Vai trò của thư viện

Khi viết về Tổng thống thứ 3 của Hoa Kỳ, ông Nguyễn Cảnh Bình - Giám đốc Công ty Alpha đã nêu lên "Và Jefferson đã làm gì? Ông đã cho xây dựng Trường Đại học Virginia, cải cách hệ thống giáo dục, nỗ lực phát triển hệ thống thư viện rộng khắp. Ông đã tặng toàn bộ thư viện 6.000 cuốn sách hay nhất, hữu ích nhất của mình cho thư viện Quốc hội Mỹ và lan tỏa ý tưởng phát triển một hệ thống thư viện khắp cả nước". Một thời gian ngắn sau khi lập quốc, người Mỹ đã xem giáo dục là quốc sách hàng đầu để phát triển đất nước, từ đó hệ thống thư viện rộng khắp được thiết lập nhằm tạo nên xã hội khai phá tri thức. Từ đó đặt nền tảng cho một xã hội sáng tạo, cường thịnh và bền vững.

Cũng bị ảnh hưởng bởi tư tưởng Khổng giáo như Việt Nam, nhưng người Nhật đã phi Hán hóa và thoát Á vô cùng ngoạn mục tạo nên nước Nhật văn minh và cường thịnh bậc nhất thế giới. Bởi lẽ, cách đây vài thế kỷ, người Nhật đã phát triển hệ thống trường công và tư trên cả nước để thúc đẩy

giáo dục, thậm chí các bậc vương, tướng của Nhật Bản còn lồng ghép việc đọc sách vào tinh thần võ sĩ đạo. Nhà nghiên cứu Nguyễn Xuân Xanh viết:

"Vì sao có những con số khủng về giáo dục và văn hóa đọc của một dân tộc vốn là võ sĩ?

Năm 1615 tướng quân Tokugawa Ieyasu, sau khi bình định gần ba trăm bang (han), đã truyền lệnh cho tất cả các đại danh đứng đầu các bang (daimyō), và cho các võ sĩ rằng (Điều 1): "Bun bên tay trái, Bu bên tay phải". Bun là văn, còn bu là võ, từ đó bushi là võ sĩ, bushido là võ sĩ đạo. Tức "quyển sách bên tay trái, thanh gươm bên tay phải". Và văn đi trước võ để có sự trị nước lâu bền. Võ sĩ là giai cấp cầm quyền ở Nhật Bản, trở thành giai cấp có học, và rất thấm nhuần văn hóa Khổng giáo".

Giữa thế kỷ 19, Nhật hoàng Minh Trị thực hiện cải cách đất nước. Các bậc đại trí của Nhật Bản như ông Fukuzawa Yukichi - tác giả của cuốn *Khuyến học* đã đi đầu trong việc dịch thuật và truyền bá tư tưởng phương Tây vào Nhật Bản. Đương nhiên họ đã xây dựng nên kênh truyền bá tri thức đến nhiều tầng lớp. Một số bạn người Nhật Bản đã chia sẻ "vào đầu thế kỷ 20, trường học của họ đã có hệ thống thư viện khá tốt và việc khuyến đọc như là một phần quan trọng của xã hội. Hiện nay, trẻ em Nhật Bản luôn khuyến khích đi học sớm hơn giờ học để dành 30 phút đến 1 giờ đồng hồ đọc sách".

Singapore là một quốc gia non trẻ nếu tính mốc thời gian

lập quốc nhưng họ đã đi quá xa và vượt xa những quốc gia khác về mọi mặt. Ngay khi mới lập quốc, những nhà hoạch định chính sách đã xem giáo dục là lĩnh vực được ưu tiên trước nhất. Thời đó với hơn 2 triệu dân và hiện nay là 5 triệu, Singapore đã thiết lập ra hệ thống thư viện gồm: Thư viện quốc gia, thư viện cấp vùng, thư viện cộng đồng dành cho trẻ em.

Nước Anh là cha đẻ của nhiều chủ thuyết. Sự đọc của dân tộc Anh gắn liền với thư viện gia đình. Hàng ngày mọi người quây quần bên nhau và một thành viên trong gia đình đọc sách cho cả nhà cùng nghe. Sự lũy kế tri thức trên bình diện lớn đã hình thành cho người Anh có được sự nhanh nhạy và trực cảm khoa học hàng đầu thế giới. Sự đọc của người Anh đã giúp họ sử dụng chủ nghĩa kinh nghiệm hiệu quả và cũng thoát khỏi chủ nghĩa kinh nghiệm bằng những phát minh trong nhiều lĩnh vực khác nhau. Họ tiên phong tạo nên cuộc cách mạng công nghiệp, chinh phục đại dương, lập thuyết và ứng dụng các mô hình kinh tế…

Tham chiếu sự phát triển của các quốc gia, chúng ta thấy rằng quốc gia nào có hệ thống thư viện phát triển, quốc gia đó cường thịnh. Bởi thế, thư viện là xương sống thúc đẩy sự phát triển của một quốc gia. Nó là hạ tầng cứng tối thiểu để kiến tạo hạ tầng mềm cho sự sáng tạo, các phát kiến và giá trị nhân văn trong tâm hồn dân chúng. Thư viện là công cụ hình thành văn hóa đọc cho một quốc gia.

Văn hóa đọc

Trong năm 2012, tôi đã dành khá nhiều thời gian quan sát một số bà mẹ đưa những đứa con 3-5 tuổi đến thư viện Đông Tây đọc sách cho con của họ nghe. Điển hình, thính giả Hương Anh 3 tuổi đã tự vào kệ sách của thư viện lấy sách đưa cho mẹ đọc và ngồi nghe chăm chú. Mẹ Hương Anh là giáo viên dạy toán rất ham đọc sách, cô Hương chia sẻ: "Từ hồi học lớp 2, em đã mê mẩn với những cuốn sách truyện. Từ đó đến nay, ngày nào em cũng dành thời gian vài giờ đồng hồ để đọc sách".

Thói quen đọc của mỗi con người được hình thành và bền vững nếu từ nhỏ chúng ta có cơ hội tiếp cận sách và được khuyến khích đọc sách. Như trường hợp bé Hương Anh và cô giáo Hương, việc đọc của mẹ đã tạo thói quen được nghe đọc rồi sẽ tự đọc của con. Hệ quả này không thuộc tính di truyền mà là thói quen được tạo bởi sự giáo dục và khuyến đọc của người mẹ.

Cũng giống như các loại hình văn hóa khác, văn hóa đọc là biểu thị hành vi và thói quen đọc của số đông dân chúng. Tuy nhiên, văn hóa đọc của một quốc gia, phải được xét trên bình diện quốc gia, khi phần đông dân chúng có thói quen đọc sách thì quốc gia đó mới có văn hóa đọc.

Xin trích dẫn ý kiến của nhà nghiên cứu Nguyễn Xuân Xanh trong một bài viết về người Nhật *"Biết được văn hóa đọc và giáo dục của Nhật Bản phát triển từ 300 năm trước,*

chúng ta chắc không còn quá ngỡ ngàng trước sự trỗi dậy mạnh mẽ và đột ngột của Nhật Bản, nhưng vẫn phải cực kỳ ngạc nhiên và ngả mũ nhiều lần trước dân tộc văn hóa này. Darwin nói ở đâu đó, rằng Nhật Bản là một kỳ quan thế giới. Đối với người Nhật, đọc sách là để khai minh, vươn lên bằng thiên hạ. Đọc sách là thuộc tính của một dân tộc văn hóa có ý thức để không ngừng phát triển và hoàn thiện mình".

Văn hóa đọc của một quốc gia được tạo bởi thói quen đọc sách của số đông dân chúng, được dân chúng xem như là nhu cầu hàng ngày của mình. Văn hóa đọc gắn liền với thư viện và cơ hội tiếp cận sách ở khắp mọi nơi của người dân. Hiển nhiên rằng, văn hóa đọc là biểu thị dân trí của một quốc gia. Khi dân trí cao thì người dân đọc sách khắp mọi nơi như người châu Âu, Mỹ, Nhật Bản, Singapore.

Đẳng cấp quốc gia - Đẳng cấp của nhiều cá nhân?

Đẳng cấp hay giá trị của một cá nhân được khẳng định thông qua sản phẩm mà cá nhân đó tạo nên và cống hiến cho đất nước, cho nhân loại. Không có một phát minh hay một sản phẩm có giá trị nào lại không dựa trên nền tảng thu nhận tri thức từ sách.

Trong truyện cổ của người Do Thái có ý "Con người hơn con vật ở chỗ biết đọc". Người ta nói vậy là hàm ý khuyến khích con người đọc, đọc để lĩnh hội tri thức, để khai phóng, để hình thành tự do cá nhân, đặc biệt sự đọc giúp chúng ta

thoát khỏi định kiến đám đông để sáng tạo cống hiến cho đồng loại của mình. Người Do Thái đến bất cứ quốc gia nào thì quốc gia đó có phát kiến, họ đã ẵm nhiều giải Nobel hơn những nhóm người khác. "Con người hơn con vật ở chỗ biết đọc" như là tuyên ngôn của người dân Do Thái cổ xưa, nó đã đi vào "gen" của họ, làm nên những bộ não Do Thái xuất chúng ở trong mọi thời đại.

Aristotle, Plato, Socrates và thuyết luận của họ giúp nhân loại biết đến Hy Lạp cổ xưa: kịch gia Shakespeare; nhà vật lý Newton; nhà phát minh Jame Watt; nhà kinh tế Keynes; người đàn bà thép Thatcher… đã làm cho chúng ta ngưỡng mộ người Anh. Nhà phát minh tài ba Thomas Edison, tỷ phú Bill Gate… làm cho nước Mỹ được tôn trọng.

Như vậy, đẳng cấp của một quốc gia được tạo nên bởi đẳng cấp của những cá nhân trong quốc gia đó.

Đẳng cấp của quốc gia?

Trong cuốn "*Tầng bậc tinh thần*" (*The Spirit Level)* của Richard Wilkinson và Kate Pickett, người ta phân loại các quốc gia và tầng bậc tinh thần quốc gia dựa vào các yếu tố như an sinh xã hội, tỷ lệ tội phạm, mức độ bạo lực, tự do ngôn luận, mức độ tham nhũng, bình đẳng giới, khoảng cách giàu nghèo… Chung quy lại, công bằng xã hội và phát triển bền vững là điều quan trọng khẳng định tầng bậc tinh thần của một quốc gia.

Cuốn sách đã chỉ rõ rằng quốc gia nào có nền giáo dục phát triển, song hành với nó là hệ thống thư viện rộng khắp và người dân đọc sách khắp mọi nơi thì quốc gia đó có chế độ chính trị dân chủ, có nền giáo dục khai phóng con người, có tự do ngôn luận, có an sinh xã hội công bằng… Đương nhiên đẳng cấp quốc gia đó được khẳng định.

Việt Nam cần làm gì để khẳng định đẳng cấp của mình?

Người Việt muốn được tôn trọng và được coi là có đẳng cấp quốc gia và tầng bậc tinh thần sau 20-50 năm thì ngay từ bây giờ việc đọc sách của người dân cần được ưu tiên trước nhất, song song với cải cách giáo dục theo hướng châu Âu và Mỹ. Việc đọc sách phải tuyên truyền đến từng người dân với tần suất cao để người dân tự ý thức được vai trò và tầm quan trọng của sách và lĩnh hội tri thức từ sách phục vụ đời sống của chính họ. Ở cấp trường học, thư viện của trường phải mở rộng đến các lớp học để học sinh tự quản và tự phục vụ. Ở cấp cộng đồng, nhà nước cần xây dựng hệ thống thư viện đến cấp thôn xóm. Ủng hộ khu vực dân sự như dòng họ, xứ đạo, nhà chùa xây dựng các tủ sách. Đặc biệt, hệ thống chính trị cần xem việc đọc sách của người dân như là một hệ giá trị trong quá trình xây dựng đất nước. Khi việc đọc sách và sáng tạo được khuyến khích ở khắp mọi nơi thì xã hội sẽ tự hình thành ra những tầng bậc tinh thần để những công dân tiệm cận các giá trị tinh thần đó.

Bất cứ quốc gia nào xây dựng được hệ thống thư viện rộng khắp đến từng tay người dân kiến tạo thói quen đọc sách cho phần đông dân chúng để hình thành văn hóa đọc, song song với phát triển giáo dục chính thống trên nguyên tắc khai phóng tư tưởng công dân, thúc đẩy tự do cá nhân và sáng tạo, quốc gia đó sẽ tạo được đẳng cấp cho mình sau 20-50 năm. Nhật Bản và Singapore là những ví dụ điển hình.

Tài liệu tham khảo:

The Spirit Level
Trí tuệ dân tộc Anh
Nhật Bản: mặt trời mọc từ những trang sách
Tại sao người Nhật mê đọc sách?

Những bước chân ở Nhật Bản và bài *Ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói gì với chúng ta*

Tôi sang Nhật Bản năm 2003 theo hình thức học tập ngắn hạn (study tour). Bản chất chuyến đi là một chuyến du lịch tài trợ bởi nhà thầu Nhật Bản dành cho chủ đầu tư (PMU). Đối với những người trong đoàn, gồm hai phó tổng giám đốc, một thuộc PMU của tôi, một thuộc khu quản lý đường bộ 4, và những nhân viên khác, họ có học được gì từ quan sát, qua những lời tôi dịch hay không thì tôi không đánh giá được. Cá nhân tôi thì học được nhiều điều gồm từ con người, suy nghĩ nhiều về những sản phẩm khoa học công nghệ của đất nước đi lên từ kiệt quệ sau Chiến tranh thế giới thứ 2, đặc biệt thêm một lần khẳng định con đường đưa sách về nông thôn của tôi là đúng đắn.

Sang đến Tokyo, đoàn chúng tôi được hỗ trợ bởi nhân viên của nhà thầu ITOCHU. Tôi ấn tượng với sự nhẫn nại

của anh khi hướng dẫn và chờ đợi các thành viên trong đoàn. Chúng tôi thăm viếng một số danh thắng, thăm một số nhà máy, trong đó có nhà máy của hãng Panasonic. Năm 2003, hãng Panasonic đã trưng bày robot giữ nhà. Tôi ấn tượng với mô hình theo dõi các thành viên gia đình bằng thiết bị xác định tọa độ. Trong một bể tinh thể lỏng có 3 con cá với màu sắc khác nhau. Mỗi con cá chứa các thông tin của một thành viên gia đình. Chạm vào từng con cá, người ta thấy thành viên gia đình đang ở vị trí nào.

Đi với người Nhật, làm việc với người Nhật, quan sát con người Nhật ở nhà ga, trên tàu điện, tôi thấy rõ sự khác biệt giữa tôi và họ, giữa những người Việt Nam và họ. Họ chăm chỉ đọc sách trên tàu, họ lịch thiệp khi giao tiếp, họ không để dư thức ăn.

Những bước trên đất Nhật rất quý giá đối với tôi. Tôi vừa quan sát vừa nghĩ về một viễn cảnh Việt Nam giàu đẹp như Nhật Bản và trong đầu tôi khởi lên vô số việc mà tôi có thể làm, bạn bè tôi có thể làm để thay đổi xã hội.

Sau chuyến đi Nhật, năm 2004, tôi đọc được bản mềm cuốn *Khuyến học* của tác giả Fukuzawa Yukichi bởi một bạn đang ở Úc gửi tặng. Những gì tác giả viết về nước Nhật vào những năm 1870, khá giống người Việt vào những năm 2000 nên tôi rất tâm đắc.

Từ năm 2004, mỗi lần tư vấn Nhật Bản đến cơ quan tôi, trong lòng tôi vừa dâng lên sự nể phục dành cho họ vừa cảm thấy nỗi nhục của người Việt bởi sự yếu kém mọi bề.

Vào năm 2006, khi tham gia lễ mở thầu hai gói thầu của dự án cảng Cái Mép, Thị Vải, giá bỏ thầu cao gấp đôi giá trần, tôi choáng váng và sự nhục nhã không thể diễn tả khởi lên trong tôi. Khi đó, hình ảnh những công nhân hốc hác của các nhà thầu thực hiện dự án QL9 và khuôn mặt xanh xao của những công nhân nhà máy giày hiện lên trước mặt tôi không dứt.

Từ năm 2005, tôi đã có ý tưởng về một ông Fukuzawa Yukichi tái sinh ở Việt Nam và đưa ra những việc mà những người Việt Nam có thể làm để thay đổi xã hội. Thế nhưng, mỗi lần nghĩ đến lời dạy của cha tôi rằng muốn viết gì, nói gì, thì hãy xem mình có đủ tư cách hay không. Năm 2010, sau 3 năm khởi động Tủ sách Dòng họ, tôi thấy được thành công sẽ diễn tiến và tôi có ít tư cách vì đã hành động hiện thực hóa ý tưởng đưa sách về nông thôn nên tôi viết bài *Ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói gì với chúng ta* nhưng *Tuần Việt Nam* đổi thành *Ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói gì với Việt Nam.*

Ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói gì với Việt Nam?[1]

Giả định rằng nếu có kiếp luân hồi, được tái sinh ở nước ta hiện nay và đang ở độ tuổi 30, ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói với chúng ta những gì? Với lòng ngưỡng mộ và tôn kính nhà tư tưởng Nhật Bản, tôi xin giả định một số điều mà ông sẽ tâm sự với thế hệ thanh niên chúng tôi.

Trước hết xin có đôi lời về ông Fukuzawa Yukichi. Ông là nhà tư tưởng có ảnh hưởng sâu rộng nhất đối với xã hội Nhật Bản thời cận đại. Người Nhật tôn vinh ông là "Voltaire của Nhật Bản", không chỉ vì tính triệt để và tầm mức vượt trội trong tư tưởng của ông, mà còn vì cũng như danh nhân người Pháp, Fukuzawa Yukichi cùng những người đồng chí của mình là những người khai sáng tinh thần quốc dân Nhật Bản, đem

[1] Bài đăng trên *Tuần Việt Nam*, Báo điện tử Vietnamnet ngày 27/12/2010. Link bài không tồn tại do *Vietnamnet* bị sự cố kỹ thuật sau đó.

lại linh hồn, động lực và sự hậu thuẫn tinh thần cho công cuộc Duy tân của chính phủ Minh Trị. Cuốn KHUYẾN HỌC được ông bắt đầu viết ở tuổi 38 và hoàn thành 4 năm sau đó đã đánh thức dân tộc Nhật Bản đang ngủ mê trong tư tưởng Khổng giáo và chế độ phong kiến đầy bất công.

Ông luôn ở trong tâm thức người Nhật không phải vì tần suất hình ảnh trên tờ tiền có mệnh giá cao nhất trong hệ thống tiền tệ Nhật Bản - tờ 10.000 Yên mà người ta ngưỡng mộ và tôn kính vì Ông đã góp phần làm cho nước Nhật được tôn trọng.

Ông Fukuzawa Yukichi sẽ tâm sự những điều dưới đây?

Hãy viết đôi dòng nghĩ suy về game, về trùng trùng quán nhậu

Fukuzawa Yukichi: Tôi dùng máy tính và internet nên chia sẻ với các bạn rằng internet có những tiện ích tuyệt vời như giúp chúng ta giao tiếp với bạn bè ở xa nửa vòng trái đất chỉ mất nửa giây, rẻ và rất nhanh, giúp chúng ta lĩnh hội hàng núi tri thức của nhân loại; chơi game cũng có những ích lợi cho các bạn nếu các trò chơi toán học hay từ vựng tiếng Anh; ăn uống là nhu cầu thiết yếu đảm bảo sinh tồn, rượu hay bia có thể giúp cho bạn có những cảm giác dễ chịu nào đó trong khi vui sướng lẫn buồn đau.

Thế nhưng, game online và nhậu nhẹt đang quá đà trong xã hội chúng ta.

Rê tay trên bàn phím, những mạng người ảo đã ngã

xuống và bạn nghĩ rằng nó vô hại, nhưng bạn nên biết rằng thói quen bắn giết từ thế giới ảo với tần suất thường xuyên sẽ làm cho bạn thấy việc giết chóc là bình thường. Những thanh niên chúng ta giết cha rồi chặt ra nhiều khúc, giết thầy cô giáo, hành hung bạn bè, ăn cắp gạo, bán gà vịt để lấy tiền chơi game là hậu quả nhãn tiền mà ai ai cũng thấy. Vài nhà xã hội học trí trá tuyên bố rằng game online vô hại để cổ vũ cho nó tồn tại. Game online đang tạo nên tai họa cho xã hội hôm nay và di họa cho dân tộc mai sau.

Bạn cảm thấy thế nào khi rất nhiều người xem uống rượu và khoe tủ rượu là thể hiện đẳng cấp? Có công chức đã khoe rằng "mỗi tuần không nhậu 3 lần coi như chưa có tuần đó". Người Kinh nhiều chữ hơn thì nói "còn trời còn nước... còn cô bán rượu ta còn say sưa"; người Dao cũng "mí mầu mí mừa", người Thái cũng "bò cài, bò mưa" chỉ khác nhau ở vỏ ngôn ngữ thôi nhưng đâu cũng thể hiện tinh thần uống, nhậu.

Chúng ta tự hào gì về sự ăn sự uống nhỉ? Vô số những con người khỏe mạnh và có khả năng đã xa lìa trần thế, trút bỏ trách nhiệm làm chồng làm cha đối với vợ con, trách nhiệm với bố mẹ già chỉ vì ham làm đệ tử thần Lưu Linh. Ở thành phố quán nhậu trùng trùng điệp điệp, về nông thôn chén rượu được lấy làm đầu câu chuyện thay miếng trầu như của cha ông.

Các bạn hãy nói lên những day dứt về những điều trên

vì tôi hiểu rằng khi đã nhận thức về những di họa của nó và viết ra đôi dòng thì bạn sẽ có thể thay đổi nó.

Bởi sự hùng mạnh của dân tộc không thể gây dựng bởi những kẻ nghiện ngập, dối trá, tham nhũng và vô cảm.

Hãy dành một tháng vài ngày thăm trại trẻ bị ảnh hưởng bởi chất độc màu da cam

Chiến tranh đã đi qua 35 năm nhưng di chứng và di họa của nó đang có mặt khắp trong mỗi ngôi nhà của chúng ta. Những di ảnh của ông cha và họ hàng trên những chiếc bàn thờ tàn lạnh khói nhang là điều chúng ta hàng ngày được thấy, và nữa xương thịt của rất nhiều người hóa thân vào vào đất mẹ với những nấm mồ vô danh.

Di họa chiến tranh vô hình nằm trong tâm can mỗi con người và hữu hình trong đời sống của chúng ta. Những bạn đồng tuổi chúng ta, những em bé bằng cháu chúng ta không có tay, không có mắt, không thể đứng ngồi... là những thứ di họa hữu hình cho những số phận bất hạnh ấy. Đau đớn tột cùng là những người bố, người mẹ, người ông và họ hàng đang gánh chịu những di họa tàn khốc và khủng khiếp của chất độc da cam. Hóa tố ác nghiệt kia đã phá vỡ quá trình phân bào tự nhiên của bào thai là một nhẽ nhưng nó đã cướp đi niềm hạnh phúc thuộc bản thể tự nhiên của những người ông, người cha và người mẹ đã hiến tuổi thanh xuân cho nền độc lập hôm nay.

Các bạn hãy để trái tim của mình rung lên với niềm thấu cảm và thương cảm với những số phận di tật bằng việc đến thăm họ thường xuyên. Bạn sẽ thấy rất hạnh phúc khi được làm người lành lặn, được đến trường học lĩnh hội tri thức và được thấy những giá trị tâm hồn, những số phận kia không bao giờ sở hữu thứ bạn có. Tận mắt thấy những nỗi bất hạnh của người khác sẽ giúp bạn nhận ra niềm hạnh phúc của mình. Thấy được sự tàn khốc của chiến tranh thì bạn sẽ biết giá trị của hòa bình. Điều đó sẽ giúp bạn sống người hơn, sẽ mong muốn sẻ chia với người khác nhiều hơn, sẽ lương thiện hóa chính mình dễ hơn nếu bạn đã từng chỉ biết hưởng thụ trên tài sản tham nhũng và ăn cắp.

Giảm bớt các lý thuyết văn phòng, làm thí nghiệm thật nhiều

Tôi rất buồn và thấy mình quá kém cỏi đã không góp phần chế tạo được công cụ máy móc nào cho đất nước. Trong mỗi ngôi nhà chúng ta, những máy móc hiện đại đều có xuất xứ từ nước khác. Tôi cũng rất đau lòng và nhục nhã khi xem các hợp đồng tư vấn mà những người nhận lương từ 20.000-30.000 USD/1 tháng đều là công dân Mỹ, Úc, Anh... Rồi nữa, từ cái công tắc điện đến hệ thống lọc bụi tĩnh điện, từ quạt phản lực đến hệ thống thông gió của hầm đường bộ lớn nhất Đông Nam Á - hầm Hải Vân; từ dây cáp của cầu dây võng dây văng; từ phương pháp chống lún cho cảng Cái Mép - Thị Vải đều phải nhập từ phương Tây và Nhật Bản.

Chúng ta có quá nhiều lý thuyết viết ra từ những giả định

trong văn phòng nên xã hội ít có sản phẩm ứng dụng được. Sự học của chúng ta chỉ mong có bằng cấp để thăng tiến chứ không phải tạo nên các sản phẩm phục vụ nhu thiết yếu của xã hội.

Hàng năm, có hàng trăm triệu USD từ các tổ chức phi chính phủ cung cấp cho các dự án phát triển nhưng đã không có lấy một mô hình nào được thể chế hóa tại cấp xã vì hầu như không có mô hình nào tồn tại sau khi dự án kết thúc vì rằng người có khả năng và thấu hiểu cộng đồng thì không có ngoại ngữ để thi tuyển vào các vị trí chủ chốt. Ngược lại, những người có ngoại ngữ và được tuyển dụng thì quá ít hiểu biết về nông thôn và thiếu sự tận tâm với người nghèo mà chỉ tìm cách tiêu hết tiền bằng cách dễ nhất như mời người dân ra Hà Nội tập huấn rồi cho ăn ngủ ở các nhà hàng và khách sạn hạng sang. Thành thật mà nói, một số dự án có sự quản lý của người Việt của chúng ta đã thể hiện sự yếu kém và lãng phí của công.

Chúng ta hãy giảm bớt các lý thuyết văn phòng mà làm thí nghiệm/thực nghiệm thật nhiều để có sản phẩm hữu hình. Sở dĩ, ông Thomas Edison có câu nói bất hủ "Thiên tài chỉ một phần trăm do bẩm sinh và chín mươi chín phần trăm do cần cù lao động", vì ông Edison đã phải mất 8 năm trời ròng rã đọc, nghiên cứu và phải thực hiện rất nhiều, rất nhiều thí nghiệm mới làm ra bình ắc quy và mất 17.000 thí nghiệm mới tìm ra loại cây cao su tối ưu và phù hợp với đất đai sở tại.

Gom những viên ngói nơi chùa chiền và xây những ngôi chùa bằng thơ ca để giữ dấu tích cho con cháu mai sau

Lo lắng trước sự Đông tiến của văn hóa phương Tây, các vị vua nhà Nguyễn đã trùng tu nhiều chùa chiền trước lúc Pháp xâm lăng. Nhiều người cho rằng các vị vua muốn các ngôi chùa làm đối trọng với các nhà thờ Thiên Chúa đang được các cố đạo và tín đồ xây lên vào thời đó.

Suy nghĩ trên có phần đúng, và tôi tin chắc rằng các vị vua cai trị dân hiểu hơn ai hết một đất nước muốn an bình thì vua phải coi trọng Đạo bởi thế người xưa có câu "Vương hữu Đạo, quốc tất an. Vương vô Đạo, quốc tất loạn". Đạo Phật là tôn giáo gần gũi với đặc tính Việt Nam chúng ta do đó các vị vua muốn rằng ngôi chùa TỪ BI (phi vật thể) được lưu giữ bởi các ngôi chùa bằng gỗ, bằng ngói... để dân chúng mục kích sở thị hàng ngày mà giữ mình trong trật tự và nhân văn.

Tôi mong các bạn hãy gom những viên ngói của những ngôi chùa đang xuống cấp hoặc sắp bị xây mới để các bạn có thể giữ được ngôi chùa "TỪ BI" vào trái tim và đời sống hàng ngày của bạn. Cho dù chùa chiền và thần Phật đang bị thương mại hóa khắp nơi.

Tôi cũng mong các bạn xây những ngôi chùa trong trái tim và tâm hồn của bạn bằng thơ ca. Vì khi mỗi con người, mỗi ngôi làng lấy thơ ca làm lẽ sống và răn dạy chính mình thì nơi đó sự thăng hoa tâm hồn và giá trị sống được hiển

thị không chỉ bằng ngôn từ mà bằng các hành động thiết thực cho cộng đồng và mảnh đất con người ấy đang sống bởi lòng yêu thương và trách nhiệm.

Cùng nhau khuyến học

Đức Phật có nói "Khiếm khuyết lớn nhất của đời người là kém hiểu biết". Sự kém hiểu biết xuất phát từ không được giáo dục hoặc không có cơ hội tiếp cận giáo dục. Người nghèo không được học lại càng nghèo và nghèo truyền kiếp. Chúng ta hãy giúp cho người nghèo bớt nghèo và người kém hiểu biết được hiểu biết bằng cách giúp họ tiếp cận tri thức chính thống hoặc đại chúng từ các tủ sách. Chỉ cần tận tâm, với một cuốn vở và cây bút, bạn đã giúp những trẻ đánh giày biết chữ. Chỉ cần góp 1 cuốn sách cho các lớp học ở nông thôn, bạn đã giúp hàng trăm học sinh đọc cuốn sách ấy. Chỉ cần bớt đi ba bữa nhậu trong một năm, 3 thành viên của một dòng họ đã có thể xây dựng một Tủ sách Dòng họ giúp hàng trăm người có cơ hội đọc sách. Khuyến học luôn nằm trong tầm tay của bạn và hãy nói với mọi người rằng "dốt thì không nhục chỉ nhục là không đọc/học cho mất dốt".

Cuối cùng tôi muốn nói với các bạn rằng, xã hội của Nhật Bản của tôi vào năm những năm 1870 đang rất giống Việt Nam, nơi tôi được tái sinh, với nhiều chiến thắng lẫy lừng. Do đó tôi muốn nhắc lại định nghĩa về "Văn minh" mà tôi đã viết cách đây 140 năm.

"Văn minh có nghĩa là đạt được cả những tiện nghi vật chất lẫn sự nâng cao tinh thần của con người. Nhưng cái tạo ra những tiện nghi vật chất và nâng cao tinh thần của con người là kiến thức và đạo đức, [do đó] bản chất của văn minh chính là quá trình phát triển kiến thức và đạo đức con người." Chính vì vậy một dân tộc muốn tiệm cận văn minh rồi đến văn minh cần có chiến lược khuyến học nâng cao dân trí trên toàn quy mô xã hội.

Còn rất nhiều điều cần phải làm trong xã hội chúng ta nhưng chỉ cần hàng triệu thanh niên các bạn hành động tận tâm và hoàn thành một phần việc trên thì hệ quả tích cực phái sinh từ những hành động đó sẽ giảm thiểu nhiều điều điều tệ hại khác. Công bằng, dân chủ và văn minh chỉ có khi bạn hành động để triệt tiêu những thứ xấu xa mà bạn không chấp nhận nó.

Từ những bước chân với người nước ngoài đến canh tân giáo dục

Những ngày đi bộ cùng những người nước ngoài từ ga Vinh xuống bến xe chợ Vinh, khi tôi là sinh viên năm thứ 2 và 3 đại học Vinh, tôi được họ chia sẻ nhiều về giáo dục của các nước Bắc Âu, Tây Âu, Mỹ, Úc…

Bạn Jame người Mỹ kể về việc bạn được cha mẹ đọc sách hàng ngày khi bạn đang học mầm non. Tương tự, cô giáo đọc sách cho học trò ở lớp.

Bạn Tommy sinh viên đại học London học về khoa học chính trị, đón xe đi Huế từ Vinh, chuyện trò với tôi từ 2 đến 5 giờ chiều, chia sẻ về số sách bạn ấy phải đọc để viết các bài luận với con số vài trăm cuốn/ năm.

Từ năm 2000 đến khi 2009, tôi có cơ hội làm việc với tư vấn người Nhật, người Anh, người Mỹ, người Pháp, người

Úc… và được chia sẻ nhiều về giáo dục đất nước họ, khiến tôi luôn ao ước học sinh từ mầm non đến sinh viên đại học Việt Nam được hưởng nền giáo dục như vậy.

Tôi tìm hiểu về các trường phái triết học châu Âu, từ thời Socrates, Plato đến giữa thế kỷ 20, họ có hơn 100 triết gia điển hình. Tôi đọc tiểu sử về những nhà phát minh, sáng chế của thế giới, hầu hết đến từ châu Âu, Mỹ. Những triết gia, những nhà sáng lập tôn giáo, những nhà phát minh, sáng chế của châu Âu, Mỹ, Ấn Độ, Tây Á… đã để lại cho nhân loại những di sản lớn trong hàng ngàn năm qua và hiện tồn trong đời sống nhân loại ngày nay.

Là người luôn suy nghiệm, cố gắng nhìn vấn đề mang tính hệ thống, cùng với những ưu tư về xã hội của một công dân, tôi chia sẻ những suy nghĩ và mong muốn của tôi về giáo dục nước nhà với bài báo *Canh tân giáo dục để canh tân đất nước.*

Canh tân giáo dục để canh tân đất nước[1]

Ý thức về sự học đã được người Việt ca dao hóa và truyền khẩu cho đến ngày nay, điển hình như *"Trai thì đọc sách, ngâm thơ/Dùi mài kinh sử để chờ kịp khoa/ Mai sau nối được nghiệp nhà/Trước là đẹp mặt, sau là ấm thân"*.

Sự học xưa

Ngẫm lại thì sự học của người Việt ngày xưa ở mức cao nhất là kiếm được chức quan để ấm thân. Sự học chỉ dừng lại ở mức học thuộc lời người xưa, học thuộc lời của những ông thầy được phong thánh rồi áp dụng vào các quy tắc lễ, nghĩa, cai trị dân. Trong xã hội phong kiến kém phát triển, người dân nghèo và nhiều người mù chữ, thì không thể có khát vọng lớn lao ngoài kiếm cho đủ ăn đủ mặc.

[1] Bài đăng trên Báo *Người đô thị* ngày 21/06/2014 https://nguoidothi.net.vn/canh-tan-giao-duc-de-canh-tan-dat-nuoc-47.html

Bởi thế, ai có khát vọng làm quan cho ấm cái thân, cho vinh thân phì gia thì hướng tới sự học. Chính vì việc học bị giới hạn ở hai mức thầy và quan (tiến vi quan, thoái vi sư) nên số ông nghè, ông cử lên được đỉnh cao nhất là dừng ở đó hành nghề kiếm ăn. Còn các ông tú thì làm ông thầy gõ đầu trẻ ở làng mà độ nhật.

Cái sự học chữ nghĩa văn chương tầm chương trích cú của Nho giáo đã biến mỗi người học thành những kẻ nô lệ, ít ai thoát được khỏi nó để tạo hướng riêng cho mình. Học thuộc lòng mà ít sáng tạo. Cả nền khoa cử ngàn năm với rất nhiều tiến sĩ được đưa vào văn bia Quốc Tử Giám nhưng dường như không ai có công trình khoa học, sáng kiến, sáng chế… đóng góp cho nhân loại.

Tuy nhiên, chúng ta cũng có thể tự hào về tổng công trình sư Nguyễn An đã tạo nên Tử Cấm Thành của Trung Quốc. Hoặc trong nền giáo dục thiên về văn chương chữ nghĩa đã có ông Vũ Hữu với cuốn *Lập thành toán pháp*. Ông Lương Thế Vinh với *Đại thành toán pháp* và *Khải minh toán học*, có nhà bác học Lê Quý Đôn.

Tóm lại, đỉnh cao của sự học ngày xưa là quan vị. Khi khát vọng của con người chỉ nằm ở mức cai trị con người thì chắc chắn nền giáo dục đó không thể tạo nên những con người tự do, con người được khai phóng, không thể có các công trình sáng tạo đỉnh cao vì sự tiến bộ của loài người.

Sự học ngày nay

Sự học ngày nay là kế thừa sự học ngày xưa vì tiềm thức cộng đồng nước Việt Nam đã dung chứa sự học của Nho giáo. Bởi vậy cái ngày xưa vẫn chi phối cái ngày nay không hề nhỏ, sự học tạo nên những kẻ nô lệ mình. Học để có công ăn việc làm thoát đời nông dân, thoát làm công nhân mà thành công chức và quan chức. Những mong muốn và khát vọng đó là chính đáng.

Tuy nhiên, chúng ta cần xem sự học lẫn đào tạo ngày nay đã tạo cho xã hội những sản phẩm gì. Những cử nhân, kỹ sư, những thạc sĩ và tiến sĩ đã đóng góp được gì cho sự tiến bộ của đất nước và nhân loại?

Về nông nghiệp: Đồng ruộng chúng ta dường như không có nhiều thay đổi. Người nông dân vẫn chủ yếu làm việc chân tay. Nông sản không có đầu ra bền vững. Dưa hấu, vải, nhãn, xoài… cứ được mùa thì mất giá. Các địa phương không bao tiêu hết sản phẩm cho người dân. Ở Thái Bình, gia đình người nông dân chỉ kiếm được 2.000 đến 3.000 đồng/ngày/sào ruộng.

Về công nghiệp: Từ công nghiệp nhẹ đến công nghiệp nặng, hầu hết đều nhập ngoại. Đến như phụ tùng xe đạp còn phải nhập từ Trung Quốc. Đất nước của chúng ta là công xưởng của tư bản ngoại quốc. Tự thân chúng ta không có những sản phẩm như Sony, Samsung, Iphone.

Nói chung, chúng ta chưa có nền kinh tế sản xuất, nền kinh tế chế tạo… Đó là đầu ra hiển nhiên của một nền giáo dục thiếu kích thích sáng tạo. Từ khi sinh ra và lớn lên, con trẻ Việt Nam đã phải sống trong nỗi sợ. Ở nhà thì sợ và buộc phải nghe lời bố mẹ, không có quyền tranh luận bình đẳng. Ở trường thì thầy cô luôn đúng, ít khi học trò có cơ hội tranh luận để tìm ra những thứ ngoài thầy và sách. Ở cơ quan, người ta sợ quyền lực của ông lãnh đạo, hơn là sợ sai so với chuẩn khoa học, chuẩn minh bạch và chuẩn lương thiện. Ở xã hội, hễ ai có ý tưởng mới, có ý kiến khác… thì đám đông chê bai, dè bỉu.

Canh tân giáo dục để canh tân đất nước

Đã đến lúc mọi công dân phải biết tự nhục khi hàng triệu đứa trẻ đang sống trong nghèo đói, khi hàng chục triệu học sinh nông thôn không có sách đọc. Hãy xem những yếu khuyết nêu trên là một liều "thuốc đắng dã tật" cho chúng ta. Mỗi cá thể cần biết rằng xã hội, dân tộc, đất nước là ngôi nhà của chính mình. Hãy hiến dâng trái tim khối óc cho đất nước được cường thịnh và tôn trọng.

Đương nhiên, để mỗi cá thể có một trái tim biết yêu con người, mỗi cá thể có khát vọng học để thay đổi đất nước, học để có sản phẩm bằng người Nhật, Hàn rồi vượt họ trong tương lai… Chúng ta phải thay đổi ngay lối giáo dục thụ động hiện nay. Cha mẹ và thầy cô giáo hãy khuyến khích

con trẻ, hãy để cho các em nói, các em sáng tạo, các em trải nghiệm. Cần xóa bỏ mọi gian trá trong giáo dục, hãy loại bỏ tất cả thầy cô giáo và ông quan giáo dục bất tài và bất lương ra khỏi bộ máy giáo dục.

Xin hãy thiết kế, xây dựng và áp dụng triết lý giáo dục nhân bản, vị quốc gia và vị nhân loại để dân tộc này được sáng lên và cùng thắp sáng nhân loại.

Từ những bước chân đến 'Sạch như quan, ngoan như dân'

Năm 1999, tôi làm công nhân đóng thùng giày gần 3 tháng để biết đời sống công nhân, tìm hiểu về cơ hội tiếp cận sách của họ khi còn nhỏ. Kết quả tìm hiểu, thì công nhân từ mọi miền Tổ quốc, ai cũng như ai, đều không có sách đọc trong những năm tháng học trò. Nhiều người trong số họ còn không có sách giáo khoa để học. Công nhân giày da làm việc trong môi trường nhiều hóa chất, ô nhiễm tiếng ồn, dẫn đến phần lớn công nhân nữ da xanh mét, những công nhân nam ở tuổi 35, 40 đã chán chường công việc. Tôi hỏi về dự định tương lai, không ai trả lời được, câu chung nhất là "đến đâu hay đó, ở đây vẫn hơn về quê làm ruộng"… Rời nhà máy giày, hình ảnh những công nhân ngơ dại, xanh xao… vẫn thường xuyên hiện trong những giấc mơ đêm của tôi đến tận ngày nay.

Năm 2000, tôi cùng với một chuyên gia xã hội học, làm

khảo sát bình diện kinh tế xã hội trên địa bàn huyện Dakrong và Hướng Hóa, tỉnh Quảng Trị. Việc khảo sát này nằm trong khuôn khổ yêu cầu của Ngân hàng Phát triển châu Á đối với Dự án nâng cấp Quốc Lộ 9 giai đoạn 2. Quốc lộ 9 nằm trong hành lang kinh tế Đông Tây của các nước tiểu vùng sông Mekong.

Đi bộ đến từng gia đình trên đồi núi trong nắng nóng, mệt thân thì ít nhưng mệt tâm thì nhiều, tôi bị sốc trước sự nghèo thiếu của đồng bào thiểu số Vân Kiều và Pako. Trong những ngôi nhà tềnh toàng, những em nhỏ nhem nhuốc, không quần áo, nhặt những hạt cơm dính cả tro bếp đưa vào miệng; những người phụ nữ hốc hác, da xạm đen bọc xương; những cặp mắt vàng đục của đàn ông…

Năm 2007, tôi lên huyện Quỳ Châu, Nghệ An, vừa chữa bệnh, vừa giải tỏa cú sốc vượt thầu ngàn tỷ của Dự án cảng Cái Mép, Thị Vải và vụ PMU18, vừa làm thư ký điều hành Dự án phát triển nông thôn đa lĩnh vực. Tiếp xúc với cộng đồng người Thái thiểu số, cũng như cộng đồng Pako, Vân Kiều, cái nghèo khó đeo đẳng họ. Những cô gái bỏ học sớm làm cave, những người đàn ông nghiện ma túy bởi họa đá đỏ Quỳ Châu từ những năm 1990, thật ám ảnh.

Năm 2008-2009, tôi đến huyện Văn Yên tỉnh Yên Bái, huyện Cẩm Thủy tỉnh Thanh Hóa, huyện Triệu Phong tỉnh Quảng Trị, huyện Hiệp Đức tỉnh Quảng Nam, quận 8 thành phố Hồ Chí Minh, ở đâu tôi cũng gặp cảnh đói nghèo, cảnh

người bị lừa đảo, cảnh trẻ em bỏ học phải xa gia đình, cảnh trẻ em làm việc lao lực ở các xưởng thủ công, những nữ công nhân ở khu công nghiệp bị lừa tình phải về quê sinh con trong sự kỳ thị của xóm làng...

Những bước chân khắp ở nông thôn, ở phố thị giúp tôi gặp vô số người nghèo khổ, dễ bị tổn thương đã hình thành trong tôi tâm lý đối nghịch cực đoan với những thông tin về tham nhũng, lãng phí, về những dự án trăm tỷ đắp chiếu. Sự xung đột nội tâm và tiêu cực bên người đã thôi thúc tôi lên tiếng, thôi thúc tôi viết lên những mong muốn, về một xã hội với những con người trung thực, lương thiện, bác ái, vì Tổ quốc và vì nhân loại. Bởi vậy, bài viết *Sạch như quan - ngoan như dân* ra đời.

Sạch như quan - ngoan như dân?[1]

4 câu chuyện ở những giai đoạn lịch sử và đặc tính xã hội khác nhau, nhưng trong giai đoạn nào cũng có những hiền mẫu và hiền tử như Tể tướng Nguyễn Quán Nho, Tổng đốc Hoàng Diệu, cụ Nguyễn Gia Thâu hay anh Hùng (trong những câu chuyện tôi "chép" lại dưới đây), thì thành ngữ "sạch như quan, ngoan như dân" không có lý do gì không được phổ biến trên đất nước ta sau 30 năm nữa.

Có lẽ khi tôi đưa ra những kỳ vọng dưới đây sẽ có nhiều độc giả không đồng tình vì sự có mặt một thành ngữ khác đã nằm sâu trong tiềm thức của chúng ta "dân gian, quan tham" hoặc "quan tham, dân gian" sẽ trở thành một phản xạ tức thời phản bác lại ý kiến này.

[1] Bài đăng trên *Tuần Việt Nam* của Báo điện tử *Vietnamnet* vào ngày 15/01/2011. Link bài không tồn tại do *Vietnamnet* bị sự cố kỹ thuật sau đó.

Tôi không phủ nhận đúc kết của người xưa nhưng tại sao chúng ta cứ theo người xưa mãi, bởi lẽ có những thứ cổ hủ và phi giáo dục trong quá khứ đã bị đào thải theo biến thiên của thời gian. Hiện tại chúng đang sinh sống và xây dựng xã hội mới, tại sao chúng ta không suy nghĩ khác đi và hướng theo những điều mà chúng ta muốn thấy và phù hợp với văn minh chung của xã hội loại người?

Xin mạo muội đưa ra những thành ngữ mới: *"Sạch như quan, ngoan như dân"; "ngoan dân - sạch quan"; "sạch quan - ngoan dân"* và kỳ vọng rằng trong vòng 30 năm nữa nó sẽ trở thành những thành ngữ trong đời sống xã hội. Lúc đó, trong các bài giảng về đạo đức, về minh bạch sẽ có những phần như thế này:

"Trước những năm 20 của thế kỷ này, tham nhũng đã trở thành phổ biến trong đời sống và câu nói dân gian, quan tham luôn được dùng để biện minh cho thói ăn cắp của những kẻ có chức có quyền. Nhưng hiện nay xã hội chúng ta đã thừa nhận - sạch như quan, ngoan như dân. Rằng đó không còn là chuyện... khoa học viễn tưởng.

Điều này chứng tỏ rằng chúng ta đang được sống trong một xã hội công bằng và văn minh thực sự, hiểu rõ hệ lụy của tính thiếu trung thực và hành vi tham nhũng xấu xa làm đất nước ta chậm tiến trong thời kỳ quá dài. Chúng ta vĩnh viễn không bao giờ chấp nhận sự dối trá, tham nhũng tái xuất hiện trong đời sống xã hội...".

Tôi muốn chứng minh mong muốn của tôi có thể thành hiện thực vì thực tế ở mọi thời kỳ đã có những quan sạch và dân ngoan.

Dân ngoan sinh quan sạch

Câu chuyện thứ nhất: Thời Lê-Trịnh, ông Nguyễn Quán Nho, người làng Dương Hòa, xã Thiệu Hưng, huyện Thiệu Hóa, tỉnh Thanh Hóa, làm quan từ 1659 đến 1702. Chuyện rằng "trong thời làm quan ở Ninh Bình, vì việc công bận bịu Nguyễn Quán Nho không về thăm mẹ được nên nhân ngày Tết mới *gom góp tiền bổng lộc sắm cho mẹ già chiếc áo lụa và sai lính đem về.*

Mẹ ông giở ra thấy tấm áo quý chưa từng được mặc, nhưng lại tỏ ra không vui vì nghĩ đây là của bất chính. Bà nói: "Bổng lộc của quan là dầu mỡ của dân hay sao?". Rồi bà đốt tấm áo, gói nắm tro gửi lại cho quan nghè. Khi mở ra, Quán Nho hiểu thâm ý của mẹ, và suốt đời ông đã sống thanh liêm, không bòn rút của dân lành"[1].

Người ta thường nói "nghèo sinh hèn" mà hèn thì dễ sinh trộm cắp, dối trá và khi cần có thể gây tội ác. Trong thực tế, có những con người nghèo hèn, khi giàu có bản chất này vẫn rất khó thay đổi.

Từ lâu theo quan sát, tìm hiểu, thấy rằng nếu những người

[1] Nguyễn Quán Nho - Bách khoa toàn thư mở Wikipedia.

xuất thân nghèo khổ và nhiều thế hệ không được học hành nhưng bây giờ được làm quan và giàu có, thì hầu hết họ đều ích kỷ, kệch cỡm và thiếu lòng nhân ái.

Chả thế, ở quê tôi người ta đã đúc kết "nho gia sa sút vẫn hơn tá điền mới nổi". Cái hơn ở đây là cốt cách của con người chứ không phải vật chất.

Về mặt tâm lý xã hội, nếu quan sát và tìm hiểu thân thế một số vị quan chức tham nhũng, mới thấy một điều bất ngờ này: Vì sự nghèo truyền kiếp của họ mà yếu tố tự ti, mặc cảm về bố mẹ, ông bà tổ tiên đã tác động đến đời sống tâm lý họ rất mạnh.

Họ phải tham nhũng và cướp đoạt để làm giàu, xóa đi cái mặc cảm nghèo hèn thân phận đã đành, mà còn để thế hệ kế tiếp của gia đình, dòng họ của họ không giẫm lại bước chân của ông cha đã chịu đựng trong hàng chục năm, thậm chí hàng trăm năm trước đây.

Nhưng trường hợp ông quan Nguyễn Quán Nho và hiền mẫu của ông, xuất xứ vô cùng nghèo khổ lại cho chúng ta thấy cái kết có hình ảnh ngược lại. Khi ông mất, dân quê ông khóc thương ông: *"Chàng về Vạn Vạc chàng ơi. Con chàng bỏ đói ai nuôi cho chàng"*. Câu chuyện của Nguyễn Quán Nho và hiền mẫu của ông đã giúp tôi có một cách nghĩ khác về yếu tố xuất thân và nhân cách con người.

Câu chuyện thứ 2: Một câu chuyện khác là về Tổng đốc Hà Ninh - cụ Hoàng Diệu (1829 - 1882) và hiền mẫu

của ông. Cụ Hoàng Diệu là vị quan thanh liêm và ái quốc, người đã quyết tử bảo vệ thành Hà Nội khi Pháp tấn công năm 1882.

Bút ký của nhà văn Sơn Nam có đoạn *"Đi thăm mộ Hoàng Diệu, (nghe) lúc làm quan, có lần ông gửi về cho mẹ một vóc lụa. Bà mẹ không nhận, gửi trả lại cho con, kèm theo một nhánh dâu, tượng trưng cho ngọn roi, để cảnh cáo đứa con đừng nhận quà cáp gì của dân"*[1].

Bút ký của nhà văn Hoàng Phủ Ngọc Tường có đoạn: *"Tôi có đi thăm mộ cụ Hoàng Diệu ở giữa cánh đồng Xuân Đài. Mộ không bề thế như tôi tưởng, còn quá nhỏ so với lăng mộ của những viên quan lớn vô tích sự trong triều đình Huế mà tôi vẫn thường thấy. Mộ của cụ là một nắm vôi khô nằm vùi giữa đồng cỏ voi, xa khu dân cư."*.

Và: *"...Hồi nhỏ nhà nghèo, mẹ chăn tằm dệt lụa nuôi con ăn học. Hoàng Diệu lớn lên bằng tuổi trẻ gian khổ ở làng quê, buổi sáng sớm đi học chỉ súc miệng và nhịn đói, trưa về ăn một chén bắp nấu đậu, đến tối cả nhà chia mỗi người một bát cơm. Ngày nghe tin chồng tuẫn tiết, bà Hoàng Diệu đang cuốc cỏ lá de, ngất xỉu ngay trên bờ ruộng... Làm quan Tổng đốc mà nhà còn nghèo đến thế, huống là nhà dân..."*[2].

Tể tướng Nguyễn Quán Nho, Tổng đốc Hoàng Diệu đều đã từng là người dân cần cù chăm chỉ và có những hiền mẫu

[1] Hoàng Diệu - Bách khoa toàn thư mở Wikipedia.

[2] Hoàng Diệu - Bách khoa toàn thư mở Wikipedia.

là dân ngoan. Trước khi làm quan đều là những người nghèo và khi đã làm quan họ vẫn sống thanh bần. Hai người mẹ của hai bậc hiền nhân nêu trên là bằng chứng cho thấy rằng *dân ngoan sinh quan sạch và quan sạch ắt có dân ngoan.*

Thầy tử tế ắt trò nhân cách

Câu chuyện thứ 3: Là một con người, tôi được biết đến trong truyện "Cha tôi" của cuốn "Người" (của nhà văn Nguyễn Quang Thiều và họa sỹ Lê Thiết Cương). Tôi đã đọc truyện "Cha tôi" trên dưới 10 lần nhưng lần nào cũng xúc động và không cầm nổi nước mắt.

Có lẽ vì hai nhân vật Cha và Mẹ trong câu chuyện giống như một hình ảnh đối trọng với xã hội hiện tại về nhân cách và giá trị sống, những cái mà số đông người Việt chúng ta đang sống hiện rất thiếu. Thành thật, câu chuyện "Cha tôi" đã thúc giục tôi viết bài này.

Xin được trích dẫn một vài đoạn: *"...Sau mấy chục năm đi làm Cách mạng, cha tôi về hưu với một tài sản mà thời nay không ai có thể tưởng tượng nổi: Không đất cát, không nhà cửa, không tài khoản mà chỉ có một chiếc xe đạp Thống Nhất cũ kỹ được mua phân phối và một chiếc tủ gỗ được cơ quan tặng.*

Chiếc tủ đựng quần áo đánh véc-ni vàng như bôi nghệ. 3 năm sau chiếc tủ ấy sụp xuống vì mọt. Trong thời gian còn làm việc, cha tôi được phân một căn hộ. Nhưng ông đã không nhận. Cha tôi đề nghị cơ quan dành căn hộ đó cho một đôi vợ chồng cùng

cơ quan lấy nhau đã nhiều năm nhưng vẫn không có nhà ở. Cha tôi ngủ mấy chục năm trên một chiếc giường một ngay trong phòng làm việc của mình với chiếc quạt tai voi mà anh cả tôi mua từ Liên Xô về để biếu ông.

.... Có một thời gian, cha tôi làm hậu cần cho cơ quan. Một lần ông về vùng hồ Tuy Lai, huyện Mỹ Đức mua hai sọt cá quả để liên hoan tổng kết năm của cơ quan. Ông tạt qua nhà. Ông muốn lấy một con cá cho con. Đó là những năm tháng đói khổ. Cha tôi sục tay vào hai sọt cá để tìm một con cá bé nhất. Nhưng ông đã không tìm được.

Không phải ông không tìm được một con cá bé nhất mà là ông không tìm được bất cứ lý do nào để lấy một con cá của tập thể. Cuối cùng cha tôi lại che kín hai sọt cá quả và ra đi. Mẹ tôi nhìn theo cha tôi và khóc. Mẹ tôi khóc vì thương cha tôi và vì thương những đứa con đói rét của bà. Mỗi lần nhớ về câu chuyện ấy lòng tôi lại tái tê.

Không phải vì anh em tôi không được ăn con cá bé nhất trong hai sọt cá mà tái tê bởi bây giờ tôi khó lòng mà tìm được một hình ảnh nào giống cha tôi và nhiều người cùng thế hệ cha tôi thuở ấy nữa...".[1]

Ông cụ Thâu trong câu chuyện đã thắng chính mình, đó là sự giằng xé giữa lòng yêu thương gia đình mình và sự trung thực lẫn trách nhiệm với tập thể. Khi một con người

[1] Truyện *Cha tôi* trong cuốn *Người* của Lê Thiết Cương và Nguyễn Quang Thiều.

chiến thắng được chính mình trong hoàn cảnh dễ bị đánh ngã nhất, thì trong bất cứ hoàn cảnh nào con người đó sẽ không bao giờ bị sa ngã.

Câu chuyện thứ 4: Tôi đi về thăm con ở Thiệu Hóa - Thanh Hóa. Xuống xe ở Ngã ba Chè lúc 8h30 tối ngày 23/12/2010, tôi bắt xe ôm đi về chợ Hậu Hiền với giá 15.000 đồng. Trên đường đi mới biết anh xe ôm tên Hùng là một thầy giáo dạy văn cấp 3.

Trước đây dạy ở tỉnh Bình Thuận, vợ chồng ly dị, anh đã đưa con gái 3 tuổi về quê và đang dạy hợp đồng cho một trường cấp 3 ở thành phố Thanh Hóa. Thu nhập đi dạy của anh chỉ được khoảng 1.000.000 đồng/ tháng, vậy nên mỗi sáng anh tranh thủ chở khách đi từ Ngã ba Chè xuống thành phố với giá 10.000 đồng (bằng giá xe buýt) để có thêm tiền mua xăng.

Ban đêm, anh lại tranh thủ đi xe ôm để kiếm thêm đồng mua sữa cho con gái. Tôi đưa anh 20.000 đồng và bảo không lấy tiền trả lại nữa (anh tìm tiền lẻ trả lại nhưng không có). Nhưng 20 phút sau, anh gõ cửa nhà bố mẹ vợ tôi và đưa lại cho tôi 5.000 đồng. Hành động ấy đã làm cho tôi vô cùng xúc động, vì trong xã hội chúng ta, có những thầy giáo như thế thì không lo thiếu học trò có nhân cách.

Bốn câu chuyện ở những giai đoạn lịch sử và đặc tính xã hội khác nhau, nhưng trong giai đoạn nào cũng có những hiền mẫu và hiền tử như Tể tướng Nguyễn Quán Nho, Tổng

đốc Hoàng Diệu, cụ Nguyễn Gia Thâu hay anh Hùng, thì thành ngữ *"sạch như quan, ngoan như dân"* không có lý do gì không được phổ biến trên đất nước ta sau 30 năm nữa.

Hàng triệu triệu bà mẹ hiền Việt Nam đã sinh ra những người con lương thiện và dũng cảm đánh đuổi xâm lăng thì không có lý do để hàng triệu bà mẹ chúng ta hiện nay không sinh những đứa con và giáo dục con họ trở thành những công dân không tham nhũng.

Đã đến lúc chúng ta phải cùng nhau hành động, bằng một cơ chế quản lý và nền tảng pháp luật nghiêm minh, công bằng. Để thành ngữ *"sạch như quan, ngoan như dân"* đi vào đời sống và tâm thức xã hội, nếu chúng ta muốn dân tộc Việt Nam được tôn trọng. Lá cờ minh bạch và nhân văn của Việt Nam phấp phới bay trên hành tinh trong thế kỷ này và mãi mãi.

Tính dễ tổn thương và những kẻ trục lợi[1]

Tính dễ bị tổn thương hoặc yếu tố dễ bị tổn thương (Vulnerability) được định nghĩa ở nhiều lĩnh vực khác nhau với cách biểu đạt khác nhau nhưng tựu trung lại vẫn là tính yếu (weakness) của vật chất, con người, tôn giáo, xã hội, nền kinh tế hay quốc gia. Tính dễ tổn thương làm chủ thể của nó dễ bị ảnh hưởng bởi các yếu tố bên ngoài tác động vào một cách có chủ đích hoặc không có chủ đích.

Xét về khía cạnh con người, yếu tố dễ bị tổn thương nhiều khi bao gồm cả lòng tham lẫn sự kém hiểu biết ở từng cấp độ khác nhau mà đáng lẽ chủ thể của nó cần được nâng cao năng lực để tránh những rủi ro không đáng có. Sự biến

[1] Bài đã đăng trên Tạp chí *Văn hóa Nghệ An* ngày 13/05/2011. Link bài không tồn tại do trang web của Tạp chí *Văn hóa Nghệ An* gặp sự cố kỹ thuật sau đó. http://vanhoanghean.com.vn/component/k2/34-cuoc-song-quanh-ta/2484-tinh-de-ton-thuong-va-nhung-ke-truc-loi

thiên hay ma trận của tính dễ bị tổn thương và chủ thể của nó rất khó có thể định danh trong một vài trang giấy. Trong khuôn khổ bài viết này tôi muốn đưa ra một số nhóm dễ bị tổn thương cũng như những kẻ trục lợi tương ứng.

Nhóm cộng đồng nghèo

Trong cuốn *Sổ tay hướng dẫn tái định cư* do Ngân hàng phát triển châu Á ấn hành năm 2000, người ta phân loại nhóm dễ bị ảnh hưởng gồm những phụ nữ đơn thân đảm trách gia đình (family headed women), trẻ em, người già và những nhóm dân tộc thiểu số. Những nhóm người này được cho là dễ bị tổn thương trong quá trình tái định cư vì họ rất khó khăn trong quá trình di chuyển cũng như khôi phục sinh kế đến giới hạn trước lúc tái định cư.

Cộng đồng càng nghèo thì tính dễ bị tổn thương càng cao vì họ không có cơ hội tiếp cận giáo dục đầy đủ dẫn đến nhận thức thấp. Nhóm phụ nữ, trẻ em và người già có tính dễ bị tổn thương tỷ lệ thuận với tình trạng nghèo đói. Thực tế cho thấy, những xã nghèo thường có người di cư lên đô thị tìm kiếm sinh kế rất cao. Điển hình có một số xã thuộc huyện Quảng Xương, tỉnh Thanh Hóa có số lượng người trẻ lẫn người già đi ăn xin, đánh giày ở Hà Nội và Sài Gòn rất cao. Một số tỉnh miền núi phía Bắc có lượng phụ nữ tự di cư, thậm chí nhiều khi tự buôn bán (trả tiền cho bà mối

để lấy chồng Trung Quốc) sang bên kia biên giới để có cơ hội làm thuê và lập gia đình.

Những kẻ trục lợi cộng đồng nghèo thường là những kẻ tuyển dụng và chăn dắt cái bang, tuyển dụng lao động hay buôn bán người. Một số cặp vợ chồng ở Quảng Xương đã lừa bố mẹ các trẻ em nghèo ở xã Quảng Khê - Quảng Xương - Thanh Hóa rằng họ sẽ đưa các trẻ vào Thành phố Hồ Chí Minh bán vé xổ số, mỗi tháng bố mẹ ở quê nhận 300.000 đến 500.000 tiền lương do các em kiếm được. Trên thực tế, họ đã bắt các em đi ăn xin để kiếm lợi khổng lồ. Em Lê Thị S chia sẻ, mỗi ngày em phải nộp 300.000 đồng cho bọn chăn dắt. Những kẻ chăn dắt đã kiếm từ em S và những người khác mỗi tháng trên dưới 50.000.000 đồng. Trong trường hợp này, hai nhân tố đã bị trục lợi là yếu tố dễ bị tổn thương lẫn tình thương. Ngoài ra, cộng đồng nghèo còn bị các doanh nghiệp trục lợi ngay trong cộng đồng của mình thông qua dịch vụ hàng hóa. Những chai nước và que kem rẻ như bèo chỉ chứa đường hóa học, phẩm màu và nước lã là thứ cộng đồng yêu thích trong phạm vi túi tiền của họ.

Những nhóm trẻ ăn mày, nạn nhân bị bóc lột lao động và tình dục không những bị tổn thương ngày càng nặng về thể chất lẫn tinh thần mà nghiêm trọng hơn họ lại trở thành những kẻ trục lợi trên chính nhóm người như họ trước đây. Một vòng luẩn quẩn, đói nghèo, tổn thương và gây tổn

thương cho cộng đồng sẽ đi hết chu trình này đến chu trình khác cho đến khi những nhóm người này bị văng ra khỏi quỹ đạo xã hội bởi nhà tù hoặc những cái chết thảm thương. Xã hội phải gánh trên vai mình những hậu quả phát sinh do các nhóm dễ bị tổn thương và kẻ trục lợi gây nên mà những người không nằm trong chu trình này cũng bị ảnh hưởng thậm chí nhiều khi bị ảnh hưởng nghiêm trọng.

Nhóm thanh thiếu niên

Yếu tố dễ bị tổn thương ở nhóm thanh thiếu niên gồm học sinh, sinh viên và công nhân rất khó nhận ra vì nó mập mờ giữa nhu cầu hưởng thụ vật chất, nhu cầu tình cảm, nhu cầu đức tin và dịch vụ xã hội, trạng thái tình cảm và tôn giáo. Việc tìm ra ví dụ minh họa chỉ có thể minh chứng một số đặc tính mang tính điển hình hơn là đại diện. Chẳng hạn như, tâm lý của các em gái từ độ tuổi 14-18 là rất dễ thần tượng một ai đó, trở thành yếu tố dễ bị tổn thương vì các em chưa độ chín chắn và dễ bị lợi dụng bởi những kẻ trải đời. Không ít các nữ sinh cấp 3 đã thích sinh viên thực tập, sự thích vô tư trong sáng đó lại bị các anh sinh viên lợi dụng và chiếm đoạt một cách dễ dàng dưới cái vỏ tình yêu.

Tâm lý thích tiếp cận sự mới lạ cũng như muốn thể hiện sự sành điệu của nhiều trẻ em nam là yếu tố tâm lý dễ bị tổn thương bởi game online. Kẻ trục lợi các em là các quán internet, ban đầu họ khuyến mãi cho các em chơi dăm ba

lần. Khi thấy các em bắt đầu thích họ cho chơi nợ, nếu các em không có tiền họ nhận hiện vật như gà, vịt, gạo, thậm chí các đồ dùng gia đình. Điều đáng nói là những nhà cung cấp game đánh vào tâm lý trẻ và cung cấp các loại game dễ xâm nhập vào các em để gây nghiện mà khi đã nghiện thì họ gián tiếp kiếm tiền rất dễ dàng.

Không ít sinh viên và công nhân xa quê do thiếu thốn tình cảm. Thiếu thốn tình cảm đã trở thành yếu tố dễ bị tổn thương và chính các em đã bị những nhóm truyền đạo lợi dụng để thu nạp tín đồ. Sau khi trở thành tín đồ, các em lại trở thành các nhà truyền giáo cấp một. Tự do tín ngưỡng hay đến với đức tin nào đó là điều bình thường nhưng người ta lại dụng yếu tố đức tin để lôi kéo gia đình và họ hàng phải tin theo mình. Không ít các tín đồ đã về nhà dỡ bỏ bàn thờ gia tiên vì nghĩ ông bà tổ tiên mình là ma quỷ. Người bị lợi dụng lẫn kẻ trục lợi đã tạo nên những xung đột nghiêm trọng trong gia đình, dòng họ và phá vỡ yếu tố truyền thống lẫn kết cấu cộng đồng và nhiều khi còn bị lợi dụng để chống lại chính quyền, gây rối loạn kỷ cương xã hội.

Nhóm các quốc gia thế giới thứ ba

Tương tự như người nghèo, các nước nghèo là tập hợp người nghèo ở số đông và được xếp vào các nước thuộc thế giới thứ ba. Một quốc gia nghèo luôn tồn tại các yếu tố dễ bị tổn thương. Nhiều khi, do đã quen với các trạng thái xã hội

như bất công, quan liêu, tham nhũng... công dân lẫn chính phủ không nhận ra yếu tố dễ bị tổn thương của mình. Chỉ khi sự tổn thương dồn tích tạo nên bùng phát tự thân hoặc các quốc gia có quan hệ thương mại bị khủng khoảng kinh tế chính trị thì quốc gia nghèo mới có thể nhận ra nó. Lúc đó, có thể dẫn đến bất ổn chính trị xã hội nghiêm trọng, thậm chí dẫn đến nội chiến hay cách mạng lật đổ.

Về mặt kinh tế lẫn chính trị, những đất nước nghèo luôn là kẻ yếu thế trên trường quốc tế và trở thành con mồi cho các quốc gia phát triển. Thông thường, các nước giàu khai thác ở nước nghèo nguồn nhân lực giá rẻ, nguồn tài nguyên thô và xem các nước nghèo là các bãi rác chứa đựng sự ô nhiễm môi trường thông qua việc xây dựng các nhà máy có lượng khí thải CO_2 cao, điều mà dân chúng các nước phát triển không bao giờ chấp nhận. Tiềm năng thị trường và nguồn tài nguyên của các nước nghèo được ví như cô gái đẹp ẩn giấu đằng sau tấm áo nghèo đói. Bằng các chiến lược ngắn và dài hạn, các nhà tài phiệt quốc tế tìm cách ve vãn các ông chủ của cô gái bằng cách tiếp thị những "mỹ phẩm", "quần áo thời trang" nhằm giúp ông chủ thấy rằng cô gái kia sẽ đẹp lộng lẫy khi được khoác lên các chiếc áo mượn từ những nhà tài phiệt hào phóng kia.

Bằng các dự án hỗ trợ y tế hay phát chẩn cho các đất nước đói kém với khoản tiền vài trăm ngàn đến vài triệu USD để tạo tấm vé đi vào nội địa. Khi đã giành được thiện cảm với

các ông chủ của đất nước, các tài phiệt bắt đầu vẽ nên các dự án lớn hàng trăm triệu đến hàng tỷ Mỹ kim và đưa ra những lưỡi câu nhân danh vì sự thịnh vượng của quốc gia đang nghèo đói kia. Khi các hiệp định vay vốn dưới mỹ từ Vốn vay hỗ trợ phát triển chính thức (ODA) ở dạng vốn vay thông thường (vốn vay không ràng buộc - normal loan) được ký kết nghĩa là cô gái đẹp kia đang dần thuộc quyền sự hữu các nhà tài phiệt. Một số dự án đầu, quy chế đấu thầu cạnh tranh quốc tế vẫn được áp dụng nhằm làm yên lòng tầng lớp biết tỏng chiến lược của nhà tài phiệt. Bằng các ưu đãi cho những người phê duyệt dự án và những người thực hiện dự án như những chuyến đi du lịch dưới danh nghĩa thăm thú các cơ sở sản xuất và kiểm tra hàng hóa của nước cho vay..., các nhà tài phiệt đang gây nghiện cho các ông chủ nước nghèo bởi những viên ma túy bọc đường mang tên ODA. Khi đã nghiện, các nhà tài phiệt không cho thuốc ngay mà đưa ra thêm các điều kiện bổ sung và được con nghiện đồng ý thì họ sẽ cho vay tiếp. Thế là, từ vốn vay thông thường (normal loan) chuyển sang vốn vay ràng buộc (tied loan) với mức lãi thấp hơn và ân hạn dài hơn. Cụm từ ân hạn được các nhà tài phiệt dùng rất tài tình biểu thị tính nhân văn vì nó có gốc từ từ "Ân điển-grace" mà Chúa đã ban cho chúng sinh vậy. Vốn vay ràng buộc chỉ cho phép các công ty tư vấn của bên cho vay tham gia đấu thầu và cho nhà thầu bên vay và bên cho vay đấu thầu xây lắp hay mua sắm. Thông thường các gói thầu không được chia nhỏ ra để chỉ có các nhà thầu

bên cho vay mới đủ năng lực tài chính để đấu thầu còn nhà thầu bên vay với năng lực tài chính thấp thì cứ ở ngoài mà nhìn thèm. Khi các nhà thầu bên cho vay đã nắm tay nhau thì điều gì đã xảy ra? Đó là giá bỏ thầu thường vượt gấp đôi hoặc gấp rưỡi giá trần. Chẳng hạn, 1 cái cốc được định giá tối đa trong hồ sơ mời thầu là 5.000 đồng và theo quy tắc thông thường thì những ai bỏ giá thấp với mức 5.000 trở xuống thì sẽ thắng thầu. Thế nhưng, sau khi bỏ thầu, giá cái cốc tăng lên 10.000 đồng và hơn thế. Thực tế ở nhiều quốc gia vay ODA dạng Tied Loan đã có những gói thầu bị vượt thầu cả trăm triệu USD trong khi vốn vay ở dạng Normal Loan với quy mô và đặc tính kỹ thuật phức tạp lại không xảy ra như vậy. Sau khi thắng thầu, các nhà thầu bên cho vay lại trở thành ông chủ và bán lại gói thầu cho các nhà thầu bản địa với giá thấp nghĩa là chưa thực hiện hợp đồng nhưng các nhà thầu bên cho vay đã kiếm được lợi nhuận dễ dàng. Nước cho vay đã lấy lại gần hết "nợ" khoản vay ngay sau khi các gói thầu tư vấn và xây lắp được ký kết.

Khi đã nợ nần đầm đìa, cô gái đẹp mang tên tài nguyên sẽ được khai thác để trả nợ dưới dạng nguyên liệu thô mà bên cho vay sẽ tham gia vào tiến trình kiến tạo lợi nhuận từ nguồn nguyên liệu thô đó sau khi nó rời cảng của bên vay. Các nhà tư bản tiền tệ thiên tài lúc đó sẽ đưa ra các chiêu bài lừa bịp số đông dân chúng của kẻ nợ nần bằng cách phanh phui ra vài phi vụ tham nhũng để nói với nhân nhân của kẻ nợ nần rằng chúng tôi tốt với các bạn chỉ có ông chủ của các

bạn là tham nhũng xấu xa. Đến đây, kẻ trục lợi tính dễ tổn thương của nước nghèo sẽ hiện nguyên hình nhưng các ông chủ nước nghèo đành ngậm bồ hòn làm ngọt với chủ nợ.

Hy vọng rằng ai đó thương các ông chủ nước nghèo mà giúp họ tỉnh ngộ để không tiếp tục rước nợ vào đất nước dễ dãi như thế. Biết đâu lại giúp ông tránh được cú knock out của những kẻ vừa ăn cướp vừa la làng ngay trên đất nước ông.

Thay lời kết

Tôi chỉ có thể đưa ra giải pháp để giảm thiểu các tính dễ tổn thương cho cộng đồng chúng ta bằng những Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Phụ huynh, mô hình truyền thông phòng chống buôn bán người....; nhưng chưa thể đưa ra giải pháp để chữa trị tính dễ bị tổn thương của các nước thế giới thứ ba. Bởi vậy, tôi rất mong nhận được chia sẻ của các độc giả. Tôi luôn lắng nghe và học hỏi mọi người.

Từ bờ sông Diêm Hộ đến những "sư đoàn" cần nuôi dưỡng từ ghế nhà trường

Năm 2014, một buổi chiều ngồi quán cà phê, nhìn xuống con sông Diêm Hộ, Thái Thụy, Thái Bình hẹp và đục nước, trong khí trời oi bức, tiếng máy Đông Phong của chiếc thuyền chở hàng nổ phành phạch ngang qua, lại dậy lên trong tôi nỗi ưu tư nhiều năm. Nỗi ưu tư và sự bất lực luôn thường trực bởi tôi không có năng lực trở thành nhà phát minh, sáng chế để người Việt Nam sử dụng máy móc của chính người Việt Nam sản xuất. Như thường lệ, tôi nghĩ đến hàng chục triệu trẻ em và tiềm năng sáng tạo trong hàng chục triệu bộ não ấy. Tôi nghĩ đến bộ sách *Tập làm nhà phát minh* và những mô hình nuôi dưỡng sáng tạo từ học qua làm.

Tiếng máy Đông Phong của Trung Quốc trên sông Việt Nam làm tôi nghĩ đến động cơ hơi nước phát minh bởi Jame

Watt nước Anh vào thế kỷ 18. Tại sao Việt Nam có bờ biển dài hàng ngàn km nhưng người Việt không phát minh ra động cơ hơi nước để có tàu lớn vượt biển? Tại sao vào đầu thế kỷ 21, người Việt vẫn phải dùng máy của Trung Quốc? Tại sao hàng chục ngàn du học sinh Soviet, Đông Âu khi cha chú tôi đang ở chiến trường, họ được đi học, lại không đủ năng lực chế tạo, sáng tạo, bắt chước các nước khác làm máy móc...?!

Cuối cùng, trong buổi chiều hôm ấy, tôi gọi điện đến anh Đỗ Hoàng Sơn, Giám đốc công ty sách Long Minh hỏi về bộ sách *Tập làm nhà phát minh*. Những tháng sau đó, cho đến khi tôi đi bộ xuyên Việt, anh Sơn và những người bạn đã về Thái Thụy, Thái Bình phổ biến STEM tái chế và những kiến thức khoa học thường thức giúp học sinh nông thôn...

Cũng như việc thúc đẩy tiến trình đưa sách về nông thôn, tôi thông qua kênh báo chí để tạo nhận thức xã hội về tầm quan trọng của nuôi dưỡng đam mê khoa học nơi tâm trí con trẻ, tôi viết bài *Những "sư đoàn" cần nuôi dưỡng từ ghế nhà trường.*

Những "sư đoàn" cần nuôi dưỡng từ ghế nhà trường[1]

Hơn bao giờ hết, cần ý thức sâu sắc rằng, muốn nước mạnh, muốn an ninh quốc gia được đảm bảo, cần nuôi dưỡng những "sư đoàn nhà khoa học" ngay trên ghế nhà trường.

Khoa học và an ninh quốc gia

Từ thế kỷ XVIII, nước Anh đã chinh phục đại dương bởi những con tàu chạy bằng hơi nước và dần mở rộng thuộc địa sang châu Mỹ, châu Á, châu Phi.

Cuộc cách mạng công nghiệp Anh đã làm thay đổi cấu trúc lao động trong xã hội và mọi tiềm năng trong xã hội

[1] Bài đăng trên Báo điện tử *Vietnamnet* ngày 15/01/2015. https://vietnamnet.vn/vn/tuanvietnam/nhung-su-doan-can-nuoi-duong-tu-ghe-nha-truong-215705.html

được đánh thức. Nông dân vào làm việc ở các nhà máy. Sinh viên thực nghiệm tại các phòng thí nghiệm. Các nhà lập thuyết kinh tế, triết học, nhà văn, nhà vật lý... thi nhau đưa các sản phẩm ra xã hội. Khoa học đã tạo nên sức mạnh của nước Anh. Từ thế kỷ XVIII đến nay, sức mạnh quân sự, kinh tế, chính trị nước Anh luôn thuộc TOP 10 thế giới.

Từ giữa thế kỷ XIX, nước Nhật mở cửa giao thương với Mỹ và phương Tây. Họ mua tàu thủy của Mỹ để tăng sức mạnh hải quân. Những thập niên kế tiếp, người Nhật sang Anh để học về hải quân và công nghiệp đóng tàu. Trong trận chiến năm 1905, hải quân Nhật Bản đã chiến thắng hải quân Nga. Với nền tảng khoa học hơn 100 năm, nước Nhật chiếm ngôi vị đứng đầu châu Á trong nhiều thập niên qua.

Nước Mỹ, vốn được hưởng lợi từ nền khoa học của nước Anh, Pháp, Đức. Song hành với thể chế dân chủ, nước này đã khai thác triệt để tiềm năng và đam mê của công dân thúc đẩy nền khoa học công nghệ luôn dẫn đầu thế giới. Các chiến lược gia quân sự thế giới của thế kỷ trước đã từng nhận định rằng *"Ai làm chủ đại dương, quốc gia đó sẽ bá chủ thế giới trong thế kỷ 20"* và người Mỹ đã làm được điều đó.

Một quốc gia được tái lập sau 2.000 năm vong quốc là Israel đã được thế giới kính nể. Bởi chỉ sau nửa thế kỷ phục quốc, nhờ lấy phát triển khoa học công nghệ làm xương sống phát triển cho đất nước, họ đã có những bước nhảy thần kỳ. Người ta đã thực chứng rằng bất cứ sản phẩm nào của Israel khi đưa ra chợ thế giới đều có sự tích hợp của

khoa học công nghệ. Ví dụ như cà chua của họ năng suất cao nhờ công nghệ sinh học, những cánh đồng xanh tươi trên hoang mạc, các thiết bị nông nghiệp, vũ khí công nghệ cao... Nhờ sức mạnh của khoa học công nghệ quân sự vượt trội mà lân bang thù địch của Israel như Ai Cập, Syria, Gordan không còn dám gây hấn kể từ năm 1967.

Từ các điển hình nêu trên cho thấy sự phát triển của mỗi quốc gia được đảm bảo nhờ nền khoa học công nghệ phát triển, nhờ những "chiến binh" khoa học dũng cảm chinh phục đỉnh cao sáng tạo để phụng sự Tổ quốc và nhân loại.

Đam mê khoa học, nhìn từ... hiệu sách

Học sinh nhiều nước tiên tiến được tiếp cận các sách khoa học và được thực nghiệm khoa học ngay từ tiểu học. Tìm hiểu trên Internet, chúng ta dễ dàng thấy hàng trăm clip mô tả quy trình chế tạo các sản phẩm dành cho mọi lứa tuổi bằng tiếng Anh.

Ở Việt Nam thì sao? 40 năm qua hệ thống thư viện trường học chưa hoạt động hiệu quả. Ngoài sách giáo khoa, bình quân mỗi học sinh nông thôn chỉ đọc một vài đầu sách trong một năm học. Trong các đầu sách ấy, đương nhiên không có những bộ sách như *Tập làm nhà phát minh* mới xuất hiện ở vài thành phố lớn trong những năm gần đây.

Ngay ở các hiệu sách, tìm tấm biển "Sách khoa học" hay "Sách phổ biến khoa học" ở các khu vực dành cho sách thiếu

nhi đã là việc khó khăn. Thật oái oăm khi người đi mua sách phải mất nhiều thời gian để hỏi người bán sách *"Sách khoa học dành cho học sinh ở góc nào?"*. Đây cũng là một chỉ số phản ánh tính yếu về khoa học của các nhà sách. Bởi vì việc thiếu phân vùng đặc thù cho từng nhóm sách là thiếu tư duy khoa học về marketing. Thông thường, người mua thường bị hấp dẫn bởi các biểu tượng và thông điệp rõ ràng.

Bởi thế, thật không có gì quá đáng khi một nhà nghiên cứu xã hội phát biểu: "Niềm đam mê khoa học của người Việt đã chết do thiếu sách khoa học và thiếu tấm biển ở hiệu sách". Vì sách khoa học là đầu vào phải có để nuôi dưỡng đam mê và thực nghiệm cho con trẻ, mà vẫn thiếu hụt và khó tiếp cận như hiện nay thì nuôi dưỡng đam mê ở đâu?

Chúng ta thường đưa ra những mục tiêu lớn với những khẩu hiệu lớn. Nhiều người có ý tưởng nhưng không chịu làm việc nhỏ để hiện thực việc lớn đó. Một mặt cắt đại diện mà chúng ta đã và đang phải đối mặt thường xuyên là nhập siêu các mặt hàng từ giản đơn đến công nghệ cao ngày càng tăng.

Có lẽ, việc có thể làm sớm và nhanh nhất là phải dịch sách khoa học của những nước phát triển phổ biến cho các độ tuổi khác nhau. Đồng thời thiết lập các câu lạc bộ khoa học từ bậc tiểu học đến trung học phổ thông, để nuôi dưỡng đam mê và tuyển mộ các khoa học gia cho đất nước.

Hơn bao giờ hết, cần ý thức sâu sắc rằng phải nuôi dưỡng những "sư đoàn nhà khoa học" ngay trên ghế nhà trường.

Phần II

TÔI HÀNH ĐỘNG, TÔI VẬN ĐỘNG XÃ HỘI VÀ CHÍNH QUYỀN

Tôi thường chia sẻ với bạn bè rằng ở Việt Nam, tôi là một trong những học sinh, sinh viên lau bảng nhiều nhất bởi các tổ trực nhật thường xao nhãng việc lau bảng ở các tiết thứ hai, thứ ba, thứ tư và năm. Bạn nghĩ sao khi thầy cô giáo đứng ở cửa lớp nhưng bảng chưa được lau? Tôi xấu hổ và chạy lên lau bảng chứ không chờ các bạn trực nhật đang chơi ở đâu đó quên nhiệm vụ.

Đến thời đại học cũng vậy, không ít lần tôi làm thay việc của người khác. Lau bảng hộ người khác trong mười mấy năm giúp tôi rút ra một điều rằng, việc để trẻ em nông thôn Việt Nam thiếu sách kéo dài hàng chục năm là do nhiều người trong ngành thư viện và ngành giáo dục như những bạn trực nhật thiếu trách nhiệm cũng như nhiều người không thấy trách nhiệm của họ. Từ ý tưởng đến nghiên cứu bài bản để hiện thực hóa cuộc cách mạng thư viện nông thôn là một chặng đường dài nhiều trăn trở, lao lực, đấu tranh, tìm giải pháp cho mọi mặt trận. Các rào cản là bức tường nhận thức của mỗi người cha người mẹ nông thôn về

sự đọc sách, về tầm quan trọng của sách, thứ mà bản thân họ không được trải nghiệm để thấu hiểu nó từ nhỏ. Bức tường tệ hại hơn là thầy cô giáo chỉ xem sách giáo khoa là tối thượng và phần nhiều trong số họ cũng không mặn mà gì với sách. Bức tường khác là hệ thống hành chính không ưa cái mới và những sợ hãi mơ hồ. Có những lúc, tôi đã tưởng tượng những bức tường ấy là núi đá dày vạn dặm mà tôi phải tìm cách phá nó ra để mở đường.

Từ chiến lược tổng thể mất 10 năm gây dựng gồm thiết kế các mô hình tủ sách, truyền thông tạo nhận thức xã hội, cách vận động chính sách từ cấp thấp lên cao dựa trên các mẫu thực nghiệm thành công, cũng như ứng dụng thực nghiệm các mô hình thư viện... là một quá trình dài vừa học vừa làm.

Cuối cùng thì, sự kiên trì, tận tâm và có phương pháp, luôn nhận được kết quả ngoài mong đợi. Tâm lực mà chính tôi tạo nên đã chạm trái tim hàng trăm ngàn người và họ đã hành động thông qua vận động trực tiếp và gián tiếp của tôi.

Góp phần khai mở dân trí không chỉ là thúc đẩy hệ thống tủ sách dựa trên nhiều nhóm cộng đồng khác nhau mà còn sự tạo nhận thức ở nhiều khía cạnh khác trong đời sống xã hội. Bởi thế, tôi ý thức được rằng tôi phải đóng nhiều vai gồm vai phản biện xã hội, vai viết bài về những tấm gương lao động, tấm gương giáo dục con cái… Đóng nhiều vai,

dù tôi biết là gặp nhiều phiền toái, nhưng lương tâm và khát khao hiến thân cho một xã hội tốt đẹp hơn, đã luôn dẫn dắt tôi đến hành động. Trong phần II này, tôi chia các chủ đề và các bài viết tương ứng, với hy vọng rằng mỗi người đọc suy ngẫm để giúp con trẻ tự học tốt hơn, có tư duy độc lập, tư duy hệ thống, lòng bác ái … và xa hơn nữa là chung tay hành động trong năng lực của mỗi cá nhân với tinh thần chia sẻ trách nhiệm xã hội vì một xã hội tốt đẹp hơn, vì một Việt Nam được tôn trọng bởi thế giới văn minh.

Thúc đẩy quyền nghe và đọc sách của trẻ em Việt Nam

Quyền nghe và đọc sách của trẻ em là cách tôi gọi tên để các thành viên xã hội, cơ quan lập pháp và hành pháp thấy rằng trẻ em có quyền tất yếu ấy. Tôi cũng thường xuyên viết và nói rằng trẻ em Việt Nam bị tước quyền nghe và đọc sách bởi sự thực thì hàng chục năm qua phần lớn trẻ em Việt Nam, đặc biệt là vùng nông thôn đã không được nghe sách từ cha mẹ, nhà trường và không có sách để đọc theo đúng tiềm năng của các em. Những lời nói, những chỉ trích với tần suất dù cao, không bao giờ là đủ và cũng không hiệu quả cho đến khi chúng ta hành động. Giúp phần lớn người lớn nhận ra sự thiệt thòi của mình trong quá khứ để họ tìm kiếm tri thức như phần bù khuyết của quá khứ là quan trọng, nhưng quan trọng hơn là để họ hiểu rằng con cháu, học sinh của họ không lặp lại thiệt thòi của họ mà phải hành động giúp con cháu, học sinh được nghe sách,

đọc sách ngang bằng với con nhà trung lưu trí thức đô thị cũng như các nước phát triển.

Muốn hàng chục triệu người Việt Nam, đặc biệt là những người nông dân, thầy cô giáo và các hiệu trưởng hành động vì sự đọc của con trẻ, cách duy nhất là tôi tiên phong hành động. Hành động mới có tư cách kêu gọi người khác hành động cùng. Ban đầu thì một người hưởng ứng, kế đến là trăm người, trăm người lên vạn người và cuối cùng sẽ có nhiều triệu người hành động vì lợi ích của con cháu họ, học trò của họ.

Tôi hy vọng, bạn đọc sẽ nhìn lại các cơ hội tiếp cận tri thức từ sách của bản thân để so sánh với cơ hội được nghe và đọc hàng ngàn đầu sách của học sinh Nhật Bản, Mỹ, Tây Âu… và hành động giúp con cháu, học sinh của mình nghe và đọc sách.

Công thức các loại tủ sách và sự phát triển của Sách hóa Nông thôn

Trong 10 năm nghiên cứu, thiết kế hệ thống tạo nên cuộc cách mạng thư viện ở nông thôn, mục tiêu tôi đặt ra là phần lớn thành viên xã hội có thể tham gia nhân rộng các loại tủ sách mà tôi đưa ra, bởi thế tôi phải tạo thành công thức tủ sách. Công thức gồm cách làm, tài chính tối thiểu cho một tủ sách và cách vận hành.

TỦ SÁCH DÒNG HỌ dựa trên cấu trúc dòng họ phổ biến ở miền Bắc và miền Trung. Mỗi tủ sách trị giá từ 3 đến 5 triệu đồng tiền mua sách khi khởi động, chưa bao gồm tủ đựng sách được tận dụng từ tủ sách đựng các đồ vật trong nhà thờ họ hoặc sử dụng ván, tre sẵn có để tạo nên. Kế đến, các thành viên dòng họ góp tiền, góp sách bổ sung. Việc cho mượn sách thì đơn giản như nông dân cho mượn công cụ sản xuất.

Giai đoạn đầu, tôi sử dụng tiền lương, tiền dạy thêm, tiền

dịch tài liệu thuê cùng với sách cũ do những nhà văn, nhà thơ, nhà nghiên cứu... ủng hộ để tạo nên những Tủ sách Dòng họ với ít nhất 130 đầu sách và tiền đóng tủ. Đến cuối năm 2008, nhờ tác động của báo chí, số lượng các dòng họ đề nghị hỗ trợ sách tăng lên, tôi đề nghị các dòng họ đóng tủ, chúng tôi ủng hộ 150 đầu sách từ các nguồn huy động được.

Từ đầu năm 2007 đến tháng 6/2008, những ngày cuối tuần, tôi đi xe khách từ Vinh ra Hà Nội nhận sách do các nhà văn, nhà báo, nhà nghiên cứu, giảng viên, nhân viên nhà xuất bản… ủng hộ và đưa về tập thể cơ quan tôi phân loại, lên danh mục. Và những ngày cuối tuần, tôi đưa sách và giá đựng sách đến các dòng họ ở Hà Tĩnh, Nghệ An, Thanh Hóa. Khi ngồi trên xe từ Vinh ra Hà Nội, từ Hà Nội về Vinh, từ Vinh về các địa phương giao tủ sách, hình ảnh trẻ em được nghe sách, đọc sách khắp mọi miền đất nước do tôi tưởng tượng thật đẹp và niềm hy vọng về nông thôn Việt Nam tiến bộ và bền vững lớn lên trong tôi sau mỗi tủ sách được xây dựng.

10 năm khảo sát, nghiên cứu và 2 năm ứng dụng thực tế, bên cạnh sự đón nhận của các dòng họ, sự chung tay của một số thành viên xã hội, Tủ sách Dòng họ nhận được giải thưởng Sáng kiến phục vụ của cộng đồng của CSIP với 20.000 USD vào tháng 9/2009. Tôi đã sử dụng tiền giải thưởng tiếp tục nhân rộng Tủ sách Dòng họ ở Thái Bình, Ninh Bình, Hải Phòng, Hải Dương… song song với tìm nơi áp dụng các loại tủ sách khác.

Đến năm 2009, họ Vũ ở Mao Điền, Cẩm Giàng, Hải Dương **tự xây dựng tủ sách** với hơn 1.000 đầu sách, tôi vui mừng khôn tả bởi kỳ vọng dòng họ nhân rộng tủ sách đã thành hiện thực. Bởi thế, Tết năm 2010, tôi đi xe máy từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh để kêu gọi dòng họ trên cả nước. Sau chuyến đi, các dòng họ ở Miền Bắc và Miền Trung liên lạc hỏi cách làm tủ sách tăng lên. Nhiều dòng họ ở Hải Phòng, Hải Dương, Thanh Hóa, Thái Bình, Ninh Bình, Nam Định, Nghệ An… đã tự xây dựng tủ sách phục vụ con cháu và xóm làng sau khi được tôi tư vấn[1].

Nhờ chọn cấu trúc dòng họ để khởi động Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam, cùng với chiến lược truyền thông bài bản, giúp tôi có nơi áp dụng mô hình Tủ sách Phụ huynh ở trường học, mô hình gần con trẻ nhất, mà trước đó nhiều thầy cô giáo không đồng ý áp dụng. Tháng 5/2010, Tủ sách Phụ huynh được đưa đến lớp 7A3 Trường THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình.

TỦ SÁCH PHỤ HUYNH/ TỦ SÁCH LỚP EM được xây dựng dựa trên mạng lưới cha mẹ học sinh rộng khắp trên toàn quốc. Việc nghiên cứu và ứng dụng Tủ sách Phụ huynh dựa trên thu nhập thấp của cha mẹ học sinh nông thôn, dựa trên sự đói sách và không đọc sách của phần lớn cha mẹ học sinh, dựa trên cấu trúc hành chính trường học, dựa trên hệ thống thư viện hoạt động yếu kém và cả phần nhiều thầy

[1] Mời bạn đọc xem công thức tài chính Tủ sách Dòng họ ở phần Phụ lục.

cô giáo không đọc sách, dựa trên mặc định xã hội là trẻ em không đọc sách, và dựa trên những nghiên cứu về thư viện khi tôi làm quản lý thư viện Khoa Ngoại ngữ Đại học Vinh.

Chắc bạn đọc sẽ thắc mắc tại sao Tủ sách Phụ huynh lại dựa trên những điều bất lợi như vậy để khởi động. Thực tế thì, những điều bất lợi sẽ thành có lợi khi chúng ta giúp cha mẹ học sinh, hiệu trưởng, thầy cô giáo thấy những lợi ích. Lợi ích thứ nhất là về mặt kinh tế. Mỗi cha mẹ học sinh góp từ 30.000 đồng đến 50.000 đồng làm một tủ sách trong lớp học thì cái lợi thấy ngay là con họ được đọc số sách gấp ít nhất 30 đến 40 lần số tiền bỏ ra.

Tháng 5/2010, tôi phổ biến mô hình Tủ sách Phụ huynh, cha mẹ 37 học sinh của lớp 7A3 Trường THCS An Dục thấy rằng mỗi người chỉ góp 50.000 đồng nhưng con cái của họ được đọc 1.850.000 đồng tiền sách, gấp ít nhất 37 lần. Hơn nữa, sau khi được mua từ nguồn chiết khấu cao, 1.850.000 đồng sẽ mua được ít nhất 60 đầu sách, mỗi học sinh trong lớp được đọc 60 đầu sách ấy, ai cũng thấy ngay lợi ích kinh tế. Nhờ thấy lợi ích của lớp 7A3, 4 tháng sau đó, gần 300 cha mẹ học sinh của 8 lớp học còn lại của Trường THCS An Dục góp tiền đưa sách đến lớp con cái họ. Học sinh các lớp mượn sách lẫn nhau, số sách mỗi học sinh có thể đọc lên đến cả trăm đầu trong năm học.

Ngoài lợi kinh tế thấy rõ, cha mẹ học sinh và nhà trường thấy sự tiện lợi trong việc kích thích học sinh đọc sách bởi

sách có ngay trong lớp học và việc mượn sách dễ dàng như sử dụng đồ vật ở nhà. Thực tế vận hành Tủ sách Phụ huynh trong nhiều năm cho thấy số sách đọc và mượn ở lớp học cao gấp 20 đến 60 lần ở thư viện nhà trường. Trường An Dục là một điển hình.

Năm 2009-2010, thư viện trường THCS An Dục có 180 lượt sách được mượn dù trường có 303 học sinh, 0,6 cuốn/ năm/học sinh. Sau khi có Tủ sách Phụ huynh ở các lớp học, năm học 2010-2011, bình quân mỗi học sinh trường An Dục mượn 10 cuốn sách, gấp gần 20 lần năm học trước đó.

Từ năm 2011 đến 2018, sách cho mỗi Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em, trị giá 1 triệu đồng cùng với khoảng 500.000 đồng làm giá đựng sách, là số tiền vừa phải, mà hàng chục triệu cha mẹ học sinh, cựu học sinh dễ dàng đóng góp để khởi động Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em ở mỗi lớp học. Số tiền 1 triệu đồng mua được ít nhất 30-35 đầu sách các loại.

Gần đây, chúng tôi còn đưa công thức để hàng chục triệu học sinh có thể đưa sách về quê: 5 cựu học sinh góp 240.000 đồng/người = 1.200.000 đồng mua 40-50 đầu sách tạo nên 1 Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em ở cấp mầm non và tiểu học, cha mẹ và thầy cô giáo góp tiền làm giá đựng sách. Đối với học sinh cấp 2 và 3, 5 cựu học sinh góp 300.000 đồng/ người = 1.500.000 đồng, mua được 30-45 đầu sách tạo nên 1 Tủ sách Phụ huynh/Tủ sách Lớp em, cha mẹ và thầy cô giáo góp tiền làm giá đựng sách.

Nhờ công thức dễ thực áp dụng, từ tháng 5/2010 đến cuối năm 2013, cả tỉnh Thái Bình đã có hơn 3.000 Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em/ Tủ sách Lớp học được nhân rộng.

Với công thức trên, từ miền xuôi lên miền ngược, từ đồng bằng đến trung du, cha mẹ học sinh và cựu học sinh, trừ số ít nghèo, ai ai cũng có thể chung tay tạo nên hệ thống tủ sách đến lớp học trên toàn quốc. Tuy nhiên, đối với vùng đồng bào thiểu số, do thu nhập rất thấp, họ cần cư dân thành phố, người Việt ở nước ngoài tham gia giúp trẻ em có sách nghe và đọc. Chúng tôi đã nối kết các cá nhân, tổ chức cũng như tư vấn giúp một số nhóm và họ đã đưa khoảng một ngàn tủ sách, túi sách đến lớp học bản xa trong những năm qua[1].

Nhờ Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em phát triển nhanh ở Thái Bình và thường xuyên lên truyền hình địa phương, truyền hình quốc gia và báo chí, tôi thêm cơ hội khởi động Tủ sách Giáo xứ, Giáo họ.

TỦ SÁCH GIÁO XỨ, GIÁO HỌ được ra đời dựa trên hệ thống nhà thờ Công giáo ở nông thôn với hơn 6 triệu tín đồ, trong đó có khoảng 1,5 triệu trẻ em. Năm 2011, Tủ sách Giáo xứ ra đời ở giáo xứ Trung Đồng, Nam Trung, Tiền Hải, Thái Bình với sự tham gia khởi động của luật sư Lê Quốc Quân. Chúng tôi hỗ trợ giáo xứ 250 đầu sách, giáo xứ tận dụng tủ có sẵn đựng sách. Các thành viên ban hành giáo

[1] Mời bạn đọc xem những công thức tài chính Tủ sách Phụ huynh/ Lớp em ở phần Phụ lục.

quản lý tủ sách và phục vụ bạn đọc. Từ 2011 đến nay, tôi tư vấn, nối kết sách đến khoảng 50 giáo xứ, giáo họ với những tủ sách quy mô nhỏ. Ba năm qua, một số giáo xứ ở Nghệ An đã làm thư viện quy mô lớn từ 2.000 đến 4.000 đầu sách, là một đột phá lớn và có thể do tác động từ Tủ sách Giáo xứ do tôi đồng khởi động hơn 10 năm trước và nối kết nhân rộng đến hôm nay.

Nhờ thúc đẩy Tủ sách Giáo xứ, nhiều nhà sư, Phật tử đã liên lạc nhờ tôi tư vấn làm Tủ sách Nhà chùa. Tuy không nhiều, nhưng ít nhất 10 Tủ sách Nhà chùa được xây dựng từ sự tư vấn của tôi.

Những diễn tiến ngày càng tích cực, ngày 27/10/2022, bạn Hồ Hân, một nữ Công giáo quê Đắc Nông nhờ tôi kết nối với cô Thùy Nhiên - Công ty Khai Trí để đưa 4 Tủ sách về 4 giáo xứ vùng sâu Tây Nguyên. Công ty Khai Trí đưa sách về 4 giáo xứ vùng sâu Tây Nguyên và Lâm Đồng gồm: Nhà thờ Rô Men xã Rô Men, huyện Đam Rông, tỉnh Lâm Đồng; Nhà thờ Thiện Tâm, xã Quảng Tâm, huyện Tuy Đức, tỉnh Đăk Nông; Nhà thờ Gia Nghĩa, xã Nghĩa Đức, huyện Gia Nghĩa, tỉnh Đăk Nông; Nhà thờ Vĩnh Hòa, xã Eaktur, huyện Cư Kuin, tỉnh Đăk Lăk. 4 Tủ sách Giáo xứ này sẽ giúp học sinh vùng sâu có sách nhiều lĩnh vực để nghe và đọc.

Từ 3/2022 đến nay, 52 trường mầm non[1] thuộc hệ thống

[1] Mời bạn đọc xem công thức tài chính Tủ sách Giáo xứ/Giáo họ ở phần Phụ lục.

Tỉnh dòng Phalo Đà Nẵng ở 10 tỉnh khác nhau đã nhân rộng Tủ sách Bác ái đến các lớp học. Tu viện Phaolo Huế, Đà Nẵng, giáo xứ Yên Giang ở Quảng Bình, gia đình thầy Thành ở Triệu Phong, Quảng Trị nhân rộng Tủ sách Bác Ái trong thời gian này.

Công thức khởi động một Tủ sách Giáo xứ rất đơn giản: Linh mục vận động mỗi giáo dân góp 50.000 đồng, trẻ em có thể góp bằng tiền mừng tuổi với 20.000 đồng, khi đạt con số 5 triệu đồng, tận dụng tủ sẵn có trong nhà thờ hoặc trong cộng đồng, một tủ sách với ít nhất 150 đầu sách ra đời. Hàng năm, mỗi giáo dân góp 20.000 đồng mua sách bổ sung, thì hàng trăm trẻ em và người lớn trong giáo xứ được nghe và đọc ít nhất 50 đầu sách/ năm. Hơn nữa, những người Công giáo xa quê sẽ góp sách khi linh mục và ban hành giáo kêu gọi góp sách.

Từ sử dụng cấu trúc dòng họ của Miền Bắc và Miền Trung để cụm từ Tủ sách Dòng họ đi vào tâm trí hàng chục triệu người sống ở trong và ngoài nước để SÁCH và việc NGHE SÁCH, ĐỌC SÁCH của trẻ em nông thôn được quan tâm, đến thông qua cha mẹ học sinh để Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em ra đời bằng công thức dễ làm, và hệ thống nhà thờ Công giáo của hơn 6 triệu dân để thúc đẩy hệ thống Tủ sách Giáo xứ/Giáo họ, tôi đặt kỳ vọng lớn vào hệ thống Tủ sách Gia đình ra đời trên toàn quốc. Bởi vậy, mô hình Tủ sách Hậu phương Chiến sĩ ra đời.

TỦ SÁCH HẬU PHƯƠNG CHIẾN SĨ ra đời dựa trên hộ gia đình có vợ là giáo viên ở nông thôn, chồng là bộ đội hoặc công an bởi cả hai đều có thu nhập ổn định và cô giáo có học sinh là bạn đọc. Kỳ vọng của tủ sách này, không những học sinh được đọc sách ở nhà cô giáo, mà còn kích thích các gia đình trung lưu nông thôn khác làm tủ sách phục vụ chính con cái mình, tạo nên hệ thống tủ sách gia đình rộng khắp trong dài hạn. Những tủ sách được thí điểm ở huyện Quỳnh Phụ, Thái Bình, ban đầu cho kết quả rất khả quan, tuy nhiên tính tự nhân rộng không được như kỳ vọng. Các tủ sách trị giá khoảng 5 triệu đồng khi khởi động và sách được bổ sung hàng năm bởi gia đình.

Trong năm 2021 và 2022, chúng tôi thí điểm tủ sách đến một số gia đình có con đang ở tuổi mẫu giáo để cha mẹ đọc sách cùng con. Tủ sách được thí điểm ở huyện Thái Thụy, Thái Bình, và huyện Cẩm Xuyên, Hà Tĩnh. Chúng tôi tiếp tục theo dõi kết quả hoạt động. Sách đưa đến mỗi gia đình trẻ với 50 đến 60 đầu sách, trị giá 1,5 triệu đồng vì được chiết khấu 30% giá bìa.

Sự phát triển của Sách hóa Nông thôn Việt Nam (SHNT)

Đến đầu năm 2007, sau nhiều năm nghiên cứu và thiết kế chương trình, cân nhắc rất nhiều lần, tôi đặt tên hành trình đưa sách về nông thôn với tên gần gũi là Sách làng quê và khởi động 3 Tủ sách Dòng họ. Tôi có website như vậy để

cập nhật thông tin tủ sách. Nhưng đến 2010, tôi quyết định đổi tên thành Sách hóa Nông thôn (SHNT) Việt Nam để tăng mức độ quan trọng và bức thiết đối với việc đưa sách về nông thôn trong tâm trí xã hội. Tôi tận dụng từ HÓA mà hệ thống hành chính sử dụng thường xuyên trên báo chí, truyền hình như Hiện đại hóa, Công nghiệp hóa… với thông điệp rằng mọi quyết sách muốn thành công đều phải đi qua con đường phổ biến tri thức.

Chương trình SHNT, dù được thiết kế bài bản trước khi ứng dụng, cũng phải vừa làm, vừa điều chỉnh để phù hợp với những diễn biến thực tế. Chẳng hạn, tôi chọn Hà Tĩnh để áp dụng Tủ sách Dòng họ. Tôi kỳ vọng rằng hàng ngàn dòng họ, chi họ ở tỉnh được cho là hiếu học sẽ nhân rộng tủ sách sau khi báo chí và truyền hình giới thiệu. Kết quả không như mong đợi. Trái lại, các dòng họ ở Miền Bắc liên lạc nhờ tư vấn cách làm tủ sách vượt xa Hà Tĩnh, Nghệ An. Sự quan tâm làm tủ sách của các dòng họ Miền Bắc giúp tôi quyết định nghỉ việc ở Vinh, Nghệ An sớm hơn và chuyển ra Hà Nội vào tháng 6/2008 để tìm kiếm vùng mục tiêu ở Miền Bắc nhằm áp dụng các mô hình tủ sách khác và đẩy nhanh Tủ sách Dòng họ. Cuối cùng, tôi chọn Quỳnh Phụ, Thái Bình, nơi đã nhân rộng Tủ sách Dòng họ vào đầu năm 2008 làm vùng mục tiêu cho những bước đi dài và rộng.

Năm 2009, tôi chọn 3 xã gồm An Dục, An Vũ và Đồng Tiến của huyện Quỳnh Phụ để nhân rộng Tủ sách Dòng họ

với kinh phí từ giải thưởng Sáng kiến phục vụ cộng đồng. Song song, tôi hỗ trợ các dòng họ ở các huyện khác của Thái Bình, các dòng họ ở Hải Phòng, Hải Dương, Ninh Bình, Thanh Hóa, Nam Định… làm tủ sách.

Tháng 5/2010, Tủ sách Phụ huynh được áp dụng ở trường THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình. Tôi sử dụng 500.000 đồng tiền cá nhân để kích thích mỗi cha mẹ học sinh góp 30.000-50.000 đồng để làm tủ sách giúp con cái họ tại các lớp học. Kết quả là, cha mẹ của 37 học sinh lớp 7A3 góp được 1.850.000 đồng và 1 tủ sách với hơn 100 đầu sách ra đời ngay sau đó.

Năm 2011, tất cả trường tiểu học và trung học cơ sở của huyện Quỳnh Phụ nhân rộng tủ sách đến các lớp học, đạt 950 tủ sách. Chương trình Sách hóa Nông thôn ủng hộ sách đến gần 200 lớp học. Tủ sách đựng sách và số tủ sách còn lại do chính cha mẹ học sinh, giáo viên, người xa quê đóng góp.

Năm học 2012-2013, 1.090 lớp học của các trường tiểu học và trung học cơ sở trên địa bàn huyện Thái Thụy, Thái Bình có tủ sách. Chương trình Sách hóa Nông thôn ủng hộ sách đến hơn 200 lớp học. Tủ sách đựng sách và số tủ sách còn lại do chính cha mẹ học sinh, giáo viên, người xa quê đóng góp.

Từ năm 2012-2014, nhiều trường học thuộc huyện Kiến Xương, Vũ Thư, Đông Hưng, Tiền Hải, Hưng Hà nhân rộng tủ sách đến hơn 1.000 lớp học.

Đầu năm 2016, Phó chủ tịch UBND tỉnh Nam Định, ông Bạch Ngọc Chiến, đã quyết định nhân rộng tủ sách đến 12.662 lớp học, sau một thời gian dài nghiên cứu, tìm kiếm giải pháp nâng cao chất lượng giáo dục trên toàn tỉnh Nam Định. Quyết định của ông Bạch Ngọc Chiến có tham khảo kết quả thực nghiệm Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em do SHNT thực hiện ở trên Thái Bình trong sáu năm. Quan trọng hơn, quyết tâm nâng cao chất lượng giáo dục của gần nửa triệu học sinh của ông Chiến nhận được sự sẵn sàng chung tay của đội ngũ doanh trí quê Nam Định như chị Vũ Thị Thu Hà khởi xướng Tủ sách Lớp em ở huyện Nam Trực, Nguyễn Thị Hương Liên - Công ty Sao Thái Dương... cũng như nguồn nhân lực liên hệ thống sẵn có ở địa phương và ngoại tỉnh mà ông Chiến có thể kết nối. Ông cho biết "Mô hình Tủ sách Lớp học phù hợp, nhà tài trợ, đơn vị thụ hưởng, nhà cung cấp và nhà vận chuyển gặp nhau online, không phát sinh quản lý phí, minh bạch, hiệu quả".

Bên cạnh cá nhân tôi vận động cấp trường học đến cấp phòng giáo dục nhân rộng Tủ sách Phụ huynh thì vai trò của các cá nhân tiên phong ở các địa phương ngoài vùng mục tiêu đã tạo nên những tác động rộng lớn.

Năm 2012, luật sư Nguyễn Danh Huế, quê xã Vũ Hòa, Kiến Xương, Thái Bình gặp tôi ủng hộ 5 triệu với mong muốn có thêm trẻ nông thôn có sách đọc. Tôi không nhận tiền mà đề nghị anh Huế tự nhân rộng Tủ sách Phụ huynh ở quê. Anh Huế, bạn bè và thầy cô giáo cùng cha mẹ học sinh nhân rộng

15 Tủ sách Phụ huynh. Từ việc làm của anh luật sư Nguyễn Danh Huế, anh Bùi Thế Dũng quê Vũ Trung và bạn bè, đã nhân rộng 200 tủ sách đến nhiều tỉnh thành khác nhau.

Biết đến SHNT từ 2013, anh Đỗ Tiến Thành, Phó Giám đốc Trung tâm thiết kế hạ tầng Công ty tư vấn VCC, Bộ Xây dựng mở đầu hành trình chia sẻ tri thức bằng mua hàng trăm bản sách *Khuyến học, luận và bình*, tặng bạn bè, đồng nghiệp, đối tác trên cả nước. Kế đến, anh Thành thúc đẩy tủ sách lớp học ở các trường ở huyện Văn Lâm, Hưng Yên. Việc vận động nhà trường, cha mẹ học sinh, nối kết nguồn hỗ trợ từ bên ngoài, cũng như sử dụng nguồn kinh phí cá nhân để các tủ sách ra đời cần nhiều công sức. Nhưng để tủ sách được khai thác hiệu quả, lại cần nỗ lực bền bỉ khác, đó là khuyến đọc. Chọn lớp con gái làm nơi thực nghiệm, anh Thành vận động cha mẹ các bé cùng nhau tạo nên tủ sách trong lớp học, và anh đã đến lớp con gái đọc sách cùng các con trong nhiều năm liên tục. Nỗ lực của anh Thành đã giúp rất nhiều cha mẹ trường con gái cũng như cha mẹ sử dụng mạng xã hội thấy rằng muốn con đọc sách, yêu sách, thì cha mẹ phải đồng hành với con.

Chín năm qua, anh Thành thúc đẩy hàng trăm Tủ sách Lớp học ở nhiều tỉnh thành từ Bắc vào Nam, Tủ sách Công nhân, Tủ sách Sinh viên, Tủ sách Tu viện, Tủ sách Nhà chùa, mừng tuổi sách, khuyến đọc ở các trường học. Những nỗ lực của anh Thành đã tạo nên những tác động chiều sâu lẫn chiều rộng. Những tác động ấy đi vào lòng xã hội và giúp

nhiều người chuyển hóa từ ý tưởng sang hành động vì con cái của mình, vì con người khác và vì một xã hội tốt đẹp hơn.

Năm 2014, chị Vũ Thị Thu Hà vận động bạn bè làm 18 Tủ sách Lớp em ở trường Tiểu học và THCS Đồng Sơn, Nam Trực, Nam Định. Từ hành động của chị Hà và bè bạn, một số trường học ở Nam Trực đã kêu gọi cựu học sinh, cha mẹ học sinh nhân rộng tủ sách đến lớp học. Từ thành công ở trường cũ, chị Hà vận động bạn bè ở nhiều tỉnh thành nhân rộng tủ sách. Chị Hà với hoạt động 'Bán trái cây xây tủ sách' đã thu hút nhiều thành viên xã hội tham gia đưa sách về quê. Chị Hà với phương thức vận động qua làm tủ sách và qua những cán bộ ở cấp ra quyết định ở huyện và tỉnh đã góp phần thúc đẩy nhiều ngàn tủ sách ra đời ở tỉnh Nam Định, Tây Nguyên, Phú Yên trong đó có cả Tủ sách Nhà tù…

Khi đang gần sinh cháu thứ ba, chị Hà vẫn đến các trường học tặng sách và chia sẻ về sách, hình ảnh ấy truyền cảm hứng và đánh thức trách nhiệm của nhiều thành viên xã hội đối với sự đọc của con trẻ. Tham gia vận động chính sách buổi đầu tiên vào đầu tháng 9/2015 ở cấp Bộ Giáo dục và Đào tạo, clip bà bầu chia sẻ về sách ở trường học nông thôn, hẳn là động vào lương tri của những vị có trách nhiệm của ngành giáo dục bởi chính hệ thống thư viện trường học chưa phải là nơi làm đúng vai trò của nó.

Nỗ lực của những người tạo nên hàng ngàn tủ sách ở nông thôn trong đó có thầy Thụ, cô Nga, thầy Thành, thầy

Hạnh, thầy Phiệt, thầy Sơn, anh Huế, anh Thành, chị Hà, các thành viên xã hội, người Việt ở nước ngoài… đã thấy Công văn 6841 của Bộ Giáo dục và Đào tạo gửi các Sở Giáo dục vào ngày 31/12/2015. Công văn này được kỳ vọng như một chính sách mềm để các hiệu trưởng, thầy cô giáo có căn cứ huy động cha mẹ học sinh nông thôn, cựu học sinh và các thành viên xã hội đưa sách đến các lớp học dễ dàng và nhanh chóng. Cho đến nay, sau gần bảy năm, sự dịch chuyển nội ngành giáo dục trong việc đưa sách đến lớp học nông thôn bởi cha mẹ học sinh, cựu học sinh không như kỳ vọng, mà chủ yếu dựa vào nỗ lực của các nhóm dân sự hỗ trợ các nhà trường.

Sự phát triển của SHNT có sự đóng góp vô cùng to lớn của người Việt Nam ở nước ngoài.

Mỗi khi mua bánh mì, trong tôi lại thoáng thấy một người Việt ở Canada bán bánh mì vào ngày cuối tuần, để lấy tiền giúp trẻ em nông thôn Việt Nam sách và tiếng Anh vào những năm 2010 và 2018.

Từ năm 2011, gia đình anh Phan Châu Thành, chị Nguyễn Thị Huệ Chi và những người Việt ở Ba Lan tham gia góp sách cũng như lập ra nhóm Tủ sách mang lại cơ hội đọc sách đến hơn 15.000 trẻ em nông thôn, vùng sâu, vùng xa bằng những Tủ sách Lớp em, Tủ sách Cô nhi viện.

Cá nhân tôi, với tham vọng tạo nên cuộc cách mạng thư viện dân sự ở Việt Nam, nhưng gọi tên Sách hóa Nông thôn

ở cấp chương trình, luôn ý thức được bản thân phải xung phong trên mọi mặt trận để tạo lực kéo và đẩy trong xã hội nhằm vận động hàng chục triệu người cũng như chính quyền hành động đưa sách về nông thôn. Tháng 2/2015, tôi đi bộ từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh với kỳ vọng rằng hàng chục triệu người Việt Nam sẽ chung tay giải quyết nạn thiếu sách và ít đọc sách ở nông thôn Việt Nam. Mặc dầu chuyến đi được truyền hình VTV24, Đài Tiếng nói Việt Nam và rất nhiều báo chí đưa tin, cùng với sức mạnh của mạng xã hội, nhưng sau chuyến đi tiến trình đưa sách về nông thôn bởi cha mẹ học sinh và cựu học sinh nông thôn vẫn chậm so với mong đợi 300.000 tủ sách sẽ ra đời. Tuy nhiên, tác động xã hội và chính sách đã tạo nên những dịch chuyển rất lớn trong xã hội. Số thành viên xã hội tham gia nhân rộng các loại tủ sách ngày càng tăng.

Sau chuyến đi, vào tháng 8/2015, chúng tôi gặp Bộ trưởng Phạm Vũ Luận để vận động Bộ Giáo dục và Đào tạo nhân rộng Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em đến tất cả lớp học trên toàn quốc. Ngày 26/9/2015, Bộ trưởng Luận đi thực tế các Tủ sách Phụ huynh ở huyện Quỳnh Phụ và Thái Thụy tỉnh Thái Bình, và được nghe những người hưởng lợi từ tủ sách và những người làm tủ sách trả lời. Kết quả là, ngày 31/12/2015 Bộ Giáo dục và Đào tạo có công văn 6841 gửi các Sở Giáo dục khuyến khích các trường học nhân rộng tủ sách đến lớp học.

Cuối năm 2016, ở Thành phố Hồ Chí Minh, tôi gặp một số bạn quê Nghệ An, Hà Tĩnh như Phan Ngọc Anh Cương,

Nguyễn Anh Tuấn. Các bạn ấy lập ra nhóm Sách hóa Nông thôn Miền Nam và sau đổi thành Tủ sách Nhân ái đưa hơn 15.000 tủ sách về các tỉnh thành trên cả nước.

Năm 2016 và 2017, người Nghệ An, Hà Tĩnh ở Ba Lan như anh Nguyễn Hoàng Tuyển huyện Đức Thọ, Đặng Ngọc Hân huyện Quỳnh Lưu, Trần Anh Tuấn huyện Diễn Châu, Hoàng Hiếu Bình và Đặng Hồng Sơn huyện Đô Lương, Đậu Văn Tuấn huyện Nghi Xuân… đã đưa hơn 500 tủ sách về lớp học quê nhà.

Ở Quảng Trị, Lê Minh Tuấn, một doanh nhân trẻ, đã lập ra Chương trình Sách hóa Nông thôn Quảng Trị từ cuối năm 2015. Đến nay, bạn Tuấn đã thúc đẩy gần 3.000 Tủ sách Lớp em, Tủ sách Lớp học với sự chung tay của nhiều thành viên trong xã hội, nhà trường, cha mẹ học sinh, cựu học sinh. Đặc biệt, bạn Tuấn đã sử dụng tài chính cá nhân, phương tiện, thời gian… như một tâm lực thu hút nhiều người tham gia giải quyết nạn đói sách ở nông thôn Quảng Trị.

Cuối năm 2016, chị Tống Liên Anh, nhân viên Bộ Giáo dục và Đào tạo, sau nhiều tháng được tôi chia sẻ toàn bộ chiến lược và loại tủ sách của SHNT, đã đưa về quê khoảng 60 Tủ sách Lớp học trong đó có hỗ trợ sách từ SHNT.

Năm 2017, anh Nguyễn Văn Thương quê Diễn Châu, Nghệ An, làm việc ở Đà Nẵng, đã sử dụng kinh phí cá nhân làm nền kêu gọi bạn bè và đồng hương nhân rộng Tủ sách Lớp em. Đặc biệt, Tết 2017, anh Thương đi bộ trong huyện để thu

hút cha mẹ học sinh, thầy cô giáo… tham gia giúp học sinh có sách đọc. Nỗ lực của anh Thương đã được đền đáp bởi hơn 200 Tủ sách Lớp em được xây dựng trong năm 2017 và 2018.

Cuối năm 2017, Tiến sĩ Nguyễn Văn Tâm, làm việc ở Đại học Stanford Mỹ, gặp tôi tham khảo cách làm của SHNT. Sau đó, anh Tâm cùng những cựu học sinh Lam Sơn khởi động Dự án Tủ sách Lam Sơn đưa gần 2.000 tủ sách đến lớp học ở tỉnh Thanh Hóa.

Năm 2017, anh Đoàn Tử Hoan và Trần Thanh Hoài thúc đẩy hơn 200 Tủ sách Lớp học ở huyện Đức Thọ, Hà Tĩnh.

Năm 2018, tôi chia sẻ kinh nghiệm về SHNT, thầy Nguyễn Văn Dũng, trưởng hệ phái Nghĩa Dũng Karate và các môn sinh, đã đưa sách vào hàng trăm võ đường và lớp học ở nhiều tỉnh.

Năm 2017, chị Phạm Thị Giang và thầy Bùi Văn Đông, Phó phòng Giáo dục huyện Yên Mô, Ninh Bình thúc đẩy 200 Tủ sách Lớp em.

Năm 2021, hàng ngàn công nhân Việt Nam làm việc ở Công ty TNHH Youngone Nam Định đã chia sẻ trách nhiệm xã hội với hơn 200 tủ sách trị giá 233 triệu đồng đến học sinh nông thôn Quảng Trị thông qua SHNT Quảng Trị.

Tháng 11/2022, Công ty Khai trí và gia đình cụ Nguyễn Trọng Xuất ở Sài Gòn thông qua SHNT Quảng Trị chia sẻ trách nhiệm xã hội với 200 Tủ sách Lớp em giúp khoảng 6.000 học sinh tiểu học và trung học cơ sở Quảng Trị có sách nghe và đọc.

Tháng 12/2022, gia đình anh Nguyễn Anh Tú ở Úc chia sẻ trách nhiệm xã hội với 104 Tủ sách Lớp em đến học sinh nông thôn Hưng Yên, Bắc Giang và Tây Bắc.

Từ năm 2015 đến nay, với vai trò tư vấn chính sách cùng tham gia điều hành dự án ITRITHUC, anh Nguyễn Thế Trung Chủ tịch Tập đoàn DTT đã chia sẻ và nối kết SHNT đến các tỉnh như Đồng Tháp, Phú Yên, Hải Phòng… và các địa phương đã tự nhân rộng tủ sách đến hàng trăm lớp học. Tháng 8/2015, anh Trung thiết lập nhóm vận động chính sách ở cấp Bộ Giáo dục và Đào tạo và Công văn 6841 ra đời vào 31/12/2015. Tết năm 2019, anh Trung cùng với Phó Thủ tướng Vũ Đức Đam thúc đẩy Mừng tuổi sách ở Kim Động, Hưng Yên tạo nên các hiệu ứng cộng hợp như kinh tế chia sẻ, tạo nhận thức trong hệ thống hành chính về tầm quan trọng của sách, tạo văn hóa tặng sách nơi công sở…

Song song với việc thúc đẩy nhân rộng các loại tủ sách đến lớp học, dòng họ, xứ đạo, các thành viên Chương trình SHNT mở đường cho các hoạt động Mừng tuổi sách, tặng sách trẻ em dịp Noel như một cấu phần của hệ sinh thái SHNT gồm trang bị tủ sách, tạo nhận thức xã hội về tầm quan trọng của sách, cũng như khuyến khích giúp trẻ em nghe sách và đọc sách.

Năm 2019 và năm 2020, SHNT nhân rộng Tủ sách Lớp em sang Ấn Độ.

Năm 2023, song song với việc thúc đẩy tủ sách và tiếng Anh trong nước, tôi tiếp tục sang Ấn Độ nhân rộng tủ sách đến lớp học, giáo xứ… nông thôn.

Sách để làm gì?[1]

Tết 2015, tôi thực hiện một chuyến đi bộ từ Hà Nội đến Thành phố Hồ Chí Minh để kêu gọi toàn xã hội làm tủ sách cho con trẻ, đặc biệt ở nông thôn.

Đi đến đầu tỉnh Quảng Bình, tôi nhận một cuộc điện thoại. Người gọi nói rằng chị bị mù, "Tôi nghe tin trên đài tiếng nói anh đang đi bộ xuyên Việt, hôm nào anh đi qua Quảng Bình thì cho tôi gặp". Tôi đã gặp chị. Chị nói cuộc sống người mù quanh quẩn ở nhà và rất muốn xin một chiếc radio để nghe sách nói. Tôi đưa câu chuyện lên trang cá nhân của mình, sau đó có người tặng máy nghe sách nói cho chị.

Cũng trong chuyến đi, tôi còn nhớ ánh mắt và lời cầu xin "Chú ơi, chú cho cháu cuốn sách, cháu thích sách mà không có tiền" của học sinh lớp 6 ở xã Phù Việt, Thạch Hà, Hà Tĩnh. Cậu làm tôi nghĩ tới 15 triệu trẻ em nông thôn

[1] Bài đăng trên Báo điện tử *Vnexpress.net* ngày 18/08/2020. https://vnexpress.net/sach-de-lam-gi-4148085.html

Việt Nam, chắc hẳn có nhiều đứa trẻ đang khát khao sách như thế.

Hành trình xuyên Việt 1.750 km trong 123 ngày của tôi thực ra là rất ngắn so với hành trình để phá dỡ những núi đá đói sách gây nên nạn ít đọc của người Việt Nam trong nhiều thập niên. Tôi hy vọng chuyến đi bộ của mình có thể giúp tăng tốc chương trình "Sách hóa Nông thôn" cũng như các chính sách khác thúc đẩy văn hóa đọc của xã hội.

Theo ngành Giáo dục, Việt Nam có hơn 90% dân số biết chữ. Thế nhưng, theo Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, hàng năm mỗi người Việt Nam chỉ đọc chưa đầy một cuốn sách. Mohandas Gandhi cho rằng, biết chữ mới chỉ là sự khởi đầu của giáo dục. Tôi nghĩ, việc biết chữ phải dẫn lối con người đến với tri thức và nhân cách. Tôi đã "kêu" nhiều và tiếp tục "kêu" cho đến khi trẻ em Việt Nam được nghe và đọc sách nhiều như trẻ em Mỹ, Tây Âu.

Năm 1998 và 1999, tôi làm thủ thư trong thư viện Khoa Ngoại ngữ, Đại học Vinh để nghiên cứu về thư viện. Trong không gian nhiều ngàn đầu sách ấy, nhiều lần tôi mơ ước kiến thức từ những bộ sách quý như bộ bách khoa từ A đến Z, tác phẩm "Kỳ vọng lớn lao" của nhà văn người Anh Charles Dickens, tập sách tranh của hoạ sĩ người Ý Raphael hay họa sĩ Leonardo da Vinci sẽ đến tay độc giả nước Việt. Và những kiến thức vô giá của nhân loại sẽ thẩm thấu vào não hàng chục triệu con người đói sách.

Sau này, tôi thường dùng khái niệm "tương tác tri thức" để nói về việc đọc sách hay tranh luận. Tôi luôn tưởng tượng giá mà lượng tri thức khổng lồ trong thư viện biến thành các sản phẩm đầu ra cụ thể trong cuộc sống, nghề nghiệp của những sinh viên thế hệ tôi. Nếu chúng tôi đã được chuẩn bị nền đọc tốt, đất nước hẳn đã khác nhiều. Tôi cho rằng sách vô cùng quan trọng trong tiến trình xây dựng quốc gia. Đọc lịch sử Mỹ, chúng ta thấy rằng nước Mỹ là nơi tụ hợp của văn minh châu Âu, bởi những người dám vượt đại dương tìm miền đất mới. Nhiều người trong số họ hẳn nhiên đem theo tri thức và tinh thần của những Aristotle, Plato, Archimedes, Pascal, Galileo hay các hiệp sĩ trong sử thi Beowulf. Kế đến, hậu duệ của những người tiên phong đưa giá trị châu Âu sang miền đất mới tiếp tục tạo nên nước Mỹ vĩ đại bởi họ thấu hiểu tầm quan trọng và tự do mà tri thức đem lại.

Những ai ở Mỹ đều biết rằng, phần nhiều trẻ em Mỹ được "chạm" vào sách từ lúc 0 tuổi, qua âm thanh. Một tuổi trở đi các em được nghe sách từ cha mẹ, thầy cô, từ thủ thư của thư viện công cộng. Lên tiểu học, các em được tiếp cận với thư viện lớp khoảng 200 đến 500 đầu sách, thư viện trường với nhiều ngàn đầu sách. Tôi đến trường trung học Albany, thành phố Albany, California, năm 2018 và quan sát thấy thư viện trường có đến 12.000 đầu sách thuộc đủ lĩnh vực. Bên cạnh đọc sách, học sinh các cấp được học qua thực hành như chế tạo đồ vật, đặc biệt là STEM và STEAM,

được đến các trung tâm khoa học để thấy các sản phẩm của tri thức và sáng tạo. Nhờ có hệ sinh thái lĩnh hội tri thức rất đa dạng nên các phát minh, sáng chế, giải thưởng lớn... phần nhiều tập trung ở nước Mỹ.

Việt Nam có hơn 70 triệu người sinh ra và lớn lên ở nông thôn, chịu nạn đói sách dài dằng dặc mấy thập niên. Vấn đề ở chỗ, số nhiều trong những người đói sách ấy, nay là giáo viên, nhà quản lý, có những người không đủ nhạy cảm để hiểu tầm quan trọng của sách đối với trẻ từ mầm non đến trung học phổ thông như thế nào. Họ dường như chẳng chịu thấy rằng sức mạnh của quốc gia đến từ việc tạo cơ hội thu nhận tri thức cho con trẻ từ nhỏ. Những nhà thiết kế giáo dục trong nhiều thập niên qua đã không đưa ra các danh mục sách mà học sinh cần đọc như nhiều nước đã làm. Trong hành trình đi bộ từ Hà Nội đến Thành phố Hồ Chí Minh, tôi phỏng vấn hơn 3.000 người, chỉ hơn 30 người biết đến cuốn *Những tấm lòng cao cả* của tác giả Edmondo De Amicis, 20 người biết đến tập thơ *Góc sân và khoảng trời* của nhà thơ Trần Đăng Khoa và 20 người biết đến tiểu thuyết *Robinson Crusoe* của nhà văn Daniel Defoe, đều là những tác phẩm nổi tiếng của nhân loại và Việt Nam.

Thiếu tri thức từ sách là một trong những nguyên nhân khiến nhiều người không thể dạy con cháu họ đúng cách. Vô số đứa trẻ lớn lên trong sự sợ hãi bày tỏ ý kiến, tư duy một chiều và nghèo nàn khát vọng; có cả hiện tượng ăn cắp không biết xấu hổ, nói dối không biết ngượng, xem thường

các giá trị phổ quát như trung thực, từ ái, sáng tạo song lại tán dương và theo đuổi những thứ tầm thường.

Tôi cũng cho rằng trí tuệ của những nhà quản trị quốc gia tài giỏi có một phần đến từ sách, nếu như nhìn vào văn hóa đọc sách của dân tộc Israel và nhiều dân tộc khác. Họ đã bằng tri thức sâu rộng, tư duy rộng mở để tìm ra cái mới, định dạng tương lai quốc gia. Công dân có tri thức thì tự giác, hiểu quyền và trách nhiệm của mình với cộng đồng.

Nếu ví sách là nguồn tri thức quan trọng của quốc gia, "rừng tri thức" của các nước Tây Âu, Mỹ già nhiều ngàn tuổi. Trong những khu rừng đó, vô số cây cổ thụ cao lớn đã tỏa mát quốc gia đó và nhân loại, được trân quý. "Rừng tri thức" của Việt Nam vốn đã hiếm cây lớn, lại chưa biết gieo giống và chăm sóc tốt, đang cần bàn tay vun vén.

Người lớn đọc sách góp phần bồi đắp chính mình và chia sẻ giá trị với cộng đồng, con trẻ đọc sách xây dựng tương lai của mình và đất nước. Tôi và bạn, nếu chung tay và bền bỉ nỗ lực, biết đâu có thể xây dựng thói quen đọc sách trở thành cơm ăn nước uống hàng ngày trong xã hội. Trong mục tiêu chung đó, tôi hy vọng càng sớm càng tốt, những người được giao nhiệm vụ thiết kế giáo dục nước nhà có hành động để tạo ra cơ hội được nghe và đọc sách của hàng chục triệu đứa trẻ, nhất là ở nông thôn. Nếu kiên trì gieo hạt và tưới tắm cây tri thức, ắt sẽ có rừng tri thức, nơi nhiều cây lớn tỏa mát tương lai.

Kinh tế chia sẻ từ giáo dục giá trị chia sẻ[1]

Vận động học sinh góp tiền mừng tuổi làm hàng trăm ngàn Tủ sách Lớp em để chia sẻ sách, nhân rộng tri thức là cách nuôi dưỡng các giá trị sống cho công dân tương lai...

Sáng 30/1, khi đi thăm, mừng tuổi sách cho học sinh Trường tiểu học Dạ Trạch (Khoái Châu, Hưng Yên), Phó Thủ tướng Vũ Đức Đam đã chia sẻ: *"Tết đến, hầu như cháu nào cũng được mừng tuổi. Có cháu đưa hết cho bố mẹ, có cháu được mua quần áo mới, bánh kẹo. Bố mẹ và thầy cô, nếu có thể, giúp các cháu dành một phần tiền mừng tuổi để mua sách cho mình và chia sẻ cho bè bạn..."*.

Bài toán nhỏ để tăng lượng sách cho trẻ

Việc Phó Thủ tướng khuyến khích học sinh dành một phần tiền mừng tuổi mua sách cho bản thân và chia sẻ cho

[1] Bài đăng trên Báo *Tuổi trẻ* ngày 13/02/2019. https://tuoitre.vn/kinh-te-chia-se-tu-giao-duc-gia-tri-chia-se-20190212214423 88.htm

bạn bè, xét về mặt giáo dục, đã giúp hình thành giá trị chia sẻ trong mỗi đứa trẻ.

Chúng ta thường gọi tên các giá trị phổ quát như trung thực, mình vì mọi người - mọi người vì mình, tương thân tương ái... và đặt các giá trị đó vào tâm trí trẻ bằng lời dạy. Con trẻ có thể nhớ những cụm từ đấy nhưng không thể thấu hiểu các giá trị cốt lõi, cho đến khi con trẻ được trải nghiệm bằng các hoạt động cụ thể.

Sự cộng hợp và lũy tiến các lần thực hành sẽ tạo cho trẻ giá trị cụ thể. Đơn cử, nếu học sinh sử dụng 50.000-100.000 đồng tiền mừng tuổi để mua sách xây dựng Tủ sách Lớp em thì các em biết rằng mình góp tiền, bạn góp tiền mua sách để tất cả đều được đọc hàng chục, hàng trăm đầu sách hay.

Từ lợi ích thấy được, các em sẽ tự nguyện và tích cực mua sách và chia sẻ cho nhau trong quãng đời học trò, giá trị chia sẻ hình thành rất tự nhiên.

Hơn nữa, mỗi lần nhà trường quyên góp sách cho vùng sâu, vùng xa, học sinh ở thành phố, đồng bằng và trung du có thể trích góp hàng trăm ngàn bản sách đã đọc, tạo thành mạng lưới chia sẻ liên vùng. Cứ như vậy, một giá trị phổ quát là "chia sẻ" được nuôi dưỡng và thành giá trị sống.

Chúng ta làm một phép toán giản đơn: nước ta có 20 triệu học sinh các cấp, ngoại trừ 5 triệu học sinh ở vùng sâu vùng

xa, thì 15 triệu học sinh ở đô thị, vùng đồng bằng, trung du nhận được trung bình 100.000 đồng mừng tuổi. Như vậy, 1.500 tỉ đồng nằm trong tay học sinh.

Giả sử nhà trường trên cả nước vận động mỗi học sinh dành 50.000 đồng mua sách, thì khoảng 750 tỉ sẽ được huy động. Số tiền này có thể mua được 25 triệu bản sách, tạo nên khoảng 500.000 tủ sách với 50 đầu sách/tủ, giúp 15 triệu học sinh đô thị và nông thôn được nghe và đọc sách.

5 triệu học sinh nghèo ở vùng sâu, vùng xa ngoài nguồn ngân sách được Nhà nước hỗ trợ, có thêm sách từ các nhóm tủ sách trên toàn quốc hỗ trợ nữa, lại nhận được sách chia sẻ từ các trường học đô thị, sẽ được nghe và đọc sách bình đẳng như trẻ em thành phố.

Việc đưa sách đến lớp học, theo kết quả thực tế, đã tăng lượng sách được đọc gấp 10-20 lần so với thư viện nhà trường. Thặng dư thấy được bằng tiền có thể tính sơ sơ theo công thức từ 750 tỉ đồng ban đầu nhân lên số sách được đọc từ 10-20 lần kể trên.

Giá trị lớn hơn ở sự chia sẻ

Giá trị chia sẻ được nuôi dưỡng trong mỗi học sinh, tri thức được lĩnh hội để nuôi dưỡng sáng tạo thì không thể tính bằng tiền, mà bằng giá trị và sức mạnh quốc gia trong thập niên tới qua việc chia sẻ sách cùng nhau, mà còn mang giá trị khác lớn hơn nữa về kinh tế chia sẻ.

Việc học sinh dành tiền mừng tuổi mua sách không những là bài học giáo dục, tạo cơ hội cho trẻ em lĩnh hội tri thức đa chiều, nuôi dưỡng sáng tạo, mà còn góp phần tạo nên nền kinh tế chia sẻ.

Nền kinh tế chia sẻ là cách tối đa hóa lợi ích trên sự khan hiếm nguồn lực, trên đơn vị nhỏ nguồn lực thông qua niềm tin của nhiều người cùng đóng góp đơn vị nhỏ nguồn lực. Tiền mừng tuổi của mỗi trẻ em là nguồn lực nhỏ.

Hiển nhiên rằng về mặt vĩ mô và cấu phần kinh tế quốc dân, nền kinh tế chia sẻ là đầu ra tất yếu từ giá trị chia sẻ, được nuôi dưỡng trong các thành viên xã hội. Nguồn lực tự nhiên ngày càng cạn kiệt. Bất bình đẳng cơ hội giữa nông thôn và đô thị, khoảng cách giàu nghèo ngày càng rộng...

Đất nước chúng ta không có cách nào khác ngoài đầu tư phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao, tham gia chuỗi giá trị toàn cầu. Muốn vậy, mô hình kinh tế chia sẻ là cách tối đa hóa lợi ích bằng cộng hợp các nguồn lực nhỏ để tạo nguồn lực lớn thúc đẩy giáo dục từ nông thôn đến đô thị, thúc đẩy sản xuất quy mô lớn mà các cá nhân đơn lẻ khó có thể thực hiện.

Câu chuyện 30.000 học sinh huyện Thái Thụy (Thái Bình) góp tiền mừng tuổi mua hơn 100.000 bản sách trị giá hơn 2 tỉ đồng bổ sung cho "Tủ sách Lớp em", "Tủ sách Phụ huynh" trong 4 năm qua là con số biểu thị kinh tế chia sẻ.

Vận động học sinh góp tiền mừng tuổi làm hàng trăm ngàn "Tủ sách Lớp em" để chia sẻ sách, nhân rộng tri thức, là cách nuôi dưỡng các giá trị sống cho công dân tương lai, cũng như đưa kinh tế chia sẻ vào tâm trí xã hội, lại là cơ hội cho các nhà kinh tế, nhà hoạch định chính sách, nhà công nghệ... xây dựng các tiêu chuẩn và cấu trúc tạo niềm tin kích thích toàn xã hội tham gia nền kinh tế chia sẻ.

Chọn sách gì cho con?[1]

Tôi đọc truyện *The carrot seed* (Hạt cà rốt) dành cho trẻ mẫu giáo viết bởi Ruth Krauss. Chuyện rằng một cậu bé trồng cây cà rốt bằng gieo hạt và hằng ngày tưới nước cho hạt đã gieo.

Mẹ cậu bé nói "nó không mọc đâu". Cha cậu bé cũng nói "nó không mọc đâu". Đến anh cậu bé cũng nói "nó không mọc đâu".

Giáo dục tính độc lập

Thế nhưng cậu bé vẫn tiếp tục tưới nước cho hạt cà rốt đã gieo. Một thời gian sau, hạt vẫn chưa mọc. Cả cha mẹ và anh trai lại nói "nó không mọc đâu". Cậu bé vẫn tiếp tục tưới nước cho hạt đã gieo. Cuối cùng, cây cà rốt mọc lên và cho

[1] Bài trên Báo *Tuổi trẻ Online* ngày 26/12/2018. https://tuoitre.vn/chon-sach-gi-cho-con-20181225212906429.htm

củ rất to. Truyện kết thúc rằng: "Chỉ có cậu bé biết điều sẽ xảy ra".

Qua câu chuyện, chúng ta dễ dàng hiểu rằng tác giả muốn giáo dục con trẻ tính độc lập và kiên trì theo đuổi ý tưởng của mình. Nhiều bài học tốt được gieo vào tâm trí trẻ khi mà "tấm bảng tâm hồn và trí não còn trống" thì những bài học sẽ nằm sâu trong tâm trẻ và hình thành giá trị sống lâu dài cho trẻ.

Tương tự, *Ba chú lợn con* là một truyện dành cho trẻ nhiều bài học. Bài học về sự kiên trì và cần cù lao động sẽ cho ngôi nhà vững chắc để bảo vệ chính mình. Đặc biệt, có phiên bản còn kể rằng chú lợn nhỏ nhất đã giúp hai lợn anh làm lại nhà kiên cố sau thất bại của hai anh.

Hồi lớp 2, tôi đọc truyện *Lực sĩ Ba Đang*, câu chuyện thứ hai trong sách đó kể rằng một cậu bé thông minh đã hiến kế cho nhà vua cách diệt cá kiếm đang giết người dân trên đảo. Quân lính và người dân đã chặt cây chuối vứt xuống bờ biển để cá kiếm đâm vào cây và họ đã diệt cá kiếm. Đọc xong chuyện đó, tôi chợt nghĩ mình phải làm điều gì đó cho ngôi làng mình.

Nuôi dưỡng những tính cách tốt đẹp

Người lớn chúng ta cần hiểu rằng các giá trị sống như trung thực, cần cù, kiên trì, tự trọng, thương yêu đồng loại cũng như muôn loài, dũng cảm hay có khát vọng cao

cả vì xóm làng, quốc gia hay nhân loại không tự nhiên sinh ra trong mỗi công dân mà cần một quá trình giáo dục có chủ đích khi còn thai nhi. Lý tưởng nhất là khi sinh ra và trong quá trình nuôi dưỡng nhiều năm, đặc biệt là từ 0-15 tuổi.

Hồi bé do thấy người lớn sàng gạo, nên khi thấy Bụt cho chim sẻ nhặt thóc cho Tấm như trong sách, tôi tự hỏi: "Sao Bụt không bày cho Tấm sàng gạo?". Lớn lên, tôi thấy chi tiết Tấm khóc và Bụt cho chim sẻ nhặt thóc đã đánh mất cơ hội tự lực của Tấm và không ích gì cho trẻ.

Việc chọn sách để đưa thông tin đầu vào cho trẻ rất quan trọng bởi đầu vào thế nào thì thường cho đầu ra như thế ấy. Bởi vậy, cha mẹ và thầy cô cần soi rọi chính mình để lựa chọn những đầu sách nuôi dưỡng tính trung thực, kiên trì, độc lập, dũng cảm, bác ái, kích thích trí tưởng tượng, sáng tạo... thì không những trẻ được lợi mà cả gia đình và xã hội được hưởng lợi tương ứng trong hiện tại và tương lai.

Khi tất cả trẻ em nhận được các bài học tốt từ sách và từ môi trường xung quanh, các giá trị phổ quát và các tiêu chuẩn xã hội được hình thành tự nhiên mà các thành viên trong xã hội đó tôn trọng sự khác biệt, tôn trọng người khác và tiếp tục tạo dựng các giá trị chung.

"Chọn sách cho con, ba mẹ cần cân nhắc lứa tuổi. Nếu trẻ mầm non từ 3-6 tuổi nên tìm những cuốn như Bé vui

học luyện cho các bé bốn kỹ năng: vui học toán, vui học tạo hình, vui học chữ cái, vui khám phá thế giới xung quanh. Khi trẻ lớn hơn như trẻ từ lớp 1 đến lớp 5 nên chú trọng những bộ sách Thực hành tâm lý học đường để biết các hoạt động trải nghiệm phong phú, làm kiến thức cho các em".

Bà Mai Ngọc Liên - Phó tổng giám đốc
Công ty cổ phần Đầu tư và phát triển giáo dục Phương Nam

Việt Nam: Đem sách vào cho tù nhân[1]

"Đánh giá một xã hội không chỉ dựa vào sự đối xử với cá nhân xuất sắc mà cả sự đối xử với những người phạm tội" là khái quát của Fyodor Dostoyevsky, tiểu thuyết gia Nga. Hiển nhiên rằng, sánh chiếu cơ hội tiếp cận sách của tù nhân, chúng ta thấy một phần giá trị quốc gia.

Thư viện trại giam trên Google và qua lời kể cựu phạm nhân

Khi tôi gõ Google từ khóa "Thư viện trại giam" "Việt Nam", thì có 1.380 kết quả hiển thị trong 0,62 giây; và "Thư viện nhà tù" "Việt Nam", 7.870 kết quả hiển thị trong 0,57 giây.

Google: "Prison library" "UK"/"thư viện nhà tù" "Anh quốc" 91.400 kết quả hiển thị trong 0,54 giây.

---

[1] Bài đăng trên Báo *BBC*, Anh quốc ngày 22/05/2017. https://www.bbc.com/vietnamese/forum-39999570

"Prison library" "US"/"thư viện nhà tù" "Mỹ", 160.000 kết quả hiển thị trong 0,49 giây; và "Prison library" "Australia" "thư viện nhà tù" "Úc", 141.000 kết quả hiển thị trong 0,70 giây.

Kết quả trên Google phần nào phản ánh sự chênh lệch cơ hội tiếp cận sách giữa tù nhân Việt Nam so với tù nhân Anh, Úc, các quốc gia có dân số ít hơn Việt Nam?

Từ 1997-2007, tôi đã phỏng vấn các thành phần trong xã hội để thiết kế Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam (SHNT). Trong đó, tôi đã phỏng vấn hơn 40 tù nhân trở về từ các trại tạm giam Cầu Đông – Hà Tĩnh, Trại 3 và 6 -Nghệ An, Trại Bình Điền - Huế… không ai trong họ đọc sách khi ở tù và họ không biết nhà tù có thư viện.

Mới đây, cựu tù Hòa Quang S quê Thái Bình, người ở tù cả thập niên 1990 cho biết các tù nhân không có sách đọc. Thậm chí, một tù nhân là nhà báo nhặt được mảnh báo đã sử dụng cho vệ sinh cá nhân, đã dùng nước rửa phơi khô để đọc.

Từng thụ án ở trại tù An Điềm, Quảng Nam, anh Lê Quốc Quân cho biết: "Ở An Điềm, khi tôi vào thì nghe nói có thư viện nhưng không có sách và chính trị phạm không mượn hay đọc sách. Tôi yêu cầu lên thư viện đọc sách nên họ đưa xuống một danh mục sách có 43 quyển, toàn là sách tuyên truyền. Đáp ứng yêu cầu của tôi, Ban giám thị xin ở Thư viện Quảng Nam được tiếp 270 cuốn, trong đó có một vài cuốn lịch sử đọc khá hay."

"Anh em tù chính trị thuộc Nhóm Bia Sơn đã cùng mình thường xuyên thay đổi mượn đọc. Cách đọc là họ đưa cho tù nhân cả danh sách đánh máy dài, chỉ có tên sách. Mình dựa vào đó mà chọn rồi báo với quản giáo họ sẽ lấy vào cho chứ không được lên thư viện, không được nhìn thấy sách trên đó bao giờ, đôi khi tên cuốn sách kiểu này đăng ký chọn, 1 tuần sau đưa xuống lại theo kiểu khác không giống như mình tưởng."

"Nói chung kể cả chính trị phạm và thường phạm, chưa hề biết đến cái thư viện cho đến khi Quân vào trại, đòi có sách đọc thì anh em dần dần mới quan tâm đến việc tìm hiểu và mượn đọc."

Những chuyển biến

Đầu năm 2017, chị Vũ Thị Thu Hà, một thành viên của Chương trình Sách hóa Nông thôn nhờ sự kết nối của ca sĩ Trà My, đã tặng Phân trại 1 - các tù nhân nữ của Trại giam Quyết Tiến tỉnh Tuyên Quang 20 tủ sách với hơn 1.000 đầu sách.

Quay lại sau hơn 2 tháng, chị Hà được một số phạm nhân kể về cuốn *Nghiệt ngã và thành công*. Chị Hà ấn tượng khi một phạm nhân nữ mượn cuốn *Khuyến học, luận và bình* và *Trai nước Nam làm gì*. Gần 800 phạm nhân nữ của phân trại giơ tay biểu thị thích đọc sách khi được chị Hà hỏi.

Anh Cương, trưởng nhóm Sách hóa Nông thôn Miền Nam, sau khi nghe một người bạn trở về từ Trại giam số 3

Nghệ An cho biết là nhờ đọc sách trong tù mà bạn ấy đã thay đổi rất nhiều, đã quyết định ủng hộ 10 tủ sách cho Trại giam số 3.

Cựu tù Nguyễn Hoàng V là bạn của Cương cũng trích ngân quỹ ủng hộ 10 tủ sách cho nơi mình thụ án. Anh V chia sẻ, là thành viên đội văn hóa, anh giúp đồng phạm mượn sách, con số bạn đọc là hàng trăm người, nhu cầu đọc rất lớn vì ban đêm ai cũng rảnh. Trong hai năm thụ án, V đã đọc 16 cuốn sách như *Đắc nhân tâm, Nhà đầu tư thông minh* và các sách của Mỹ khác. V cũng cho biết việc đọc sách ở trong tù phụ thuộc sự quan tâm của giám thị.

Theo chia sẻ từ vợ một giám thị, năm 2008 chồng chị đã đưa sách cho phạm nhân ở một phân trại đọc, sau đó đã nâng lên thành thư viện. Hiện tại, Thư viện trại giam Phú Sơn 4 của Thái Nguyên được nói nhiều trên báo chí. Một số nhà xuất bản, nhóm hoạt động xã hội tiến hành đưa sách vào nhà tù cách đây 10 năm, xác chứng sự thay đổi tích cực trong nhà tù Việt Nam. Con người, cho dù phạm lỗi lầm, đều xứng đáng tiếp cận tri thức để chữa lỗi và tái hòa nhập xã hội bởi nỗ lực sống lương thiện và hiểu biết. Người thân của tù nhân, nên gửi sách cho họ đọc và góp vào thư viện, giúp thư viện nhà tù có thêm sách và nhiều số phận được đổi thay. Chương trình SHNT sẽ tiếp tục kêu gọi sách cho nhà tù để tù nhân lũy tích hiểu biết, mở lối yêu thương, dựng xây tương lai.

Sách hóa Nông thôn và đọc sách chính mình tại UNESCO[1]

Từ đầu năm đến nay, tôi dành thời gian "đọc sách chính mình" chứ ít viết báo. Thế nhưng, nhận được cuộc gọi của anh Mr. Index, anh Đỗ Hoàng Sơn đề nghị "Em viết cho thầy Tùng Lâm một bài nhé". Nghe đến thầy Tùng Lâm thì hình ảnh những học sinh của trường Đinh Tiên Hoàng đang đọc sách, điểm sách và làm STEM tái chế hiện lên trước mặt tôi như cuộn phim chạy mãi không dứt, đương nhiên tôi nhận nhiệm vụ của thầy Tùng Lâm "giao cho".

Vai trò của các loại sách

Con người, với khả năng thiên phú là biết đọc chữ và lan truyền tri thức qua các vật liệu lưu trữ như đá, gỗ, giấy và gần đây là các thiết bị điện tử. Tuy nhiên, thực chứng cuộc sống

[1] Bài đăng trên Tạp chí *Tâm lý giáo dục Hà Nội* năm 2016.

con người, chúng ta còn có thể gọi tên hai loại sách khác gồm sách tự nhiên và sách xã hội. Sách tự nhiên là muông thú, dòng sông, cây cỏ… Ở những cuốn sách này chúng ta đọc được rất nhiều điều bằng sự quan sát và các cảm quan khác. Kế đến, những cuốn sách xã hội là sự giao tiếp giữa các cá thể trong xã hội. Qua giao tiếp, con người lan truyền và chia sẻ tri thức cho nhau, làm tri thức được lũy tích trong tiềm thức của cộng đồng cấp làng xã đến quốc gia. Sách lưu trữ, sách tự nhiên và sách xã hội càng được "đọc" nhiều bởi các thành viên xã hội, thì các thành viên dễ gần nhau hơn, tri thức được khai thác để tạo thành các giá trị mới. Bởi trong các hoạt động đọc sách lưu trữ, sách tự nhiên và sách xã hội, người đọc đã tự học và hành thông qua nhận đầu vào thông tin và bằng những liên tưởng, nối kết và huy động thông tin trong trí não để chia sẻ cho người khác bằng miệng, bằng các bài viết và xa hơn là sáng chế. Như vậy, sách đóng vai trò lưu trữ thông tin, tri thức và phản chiếu từng giai đoạn phát triển của nhân loại. Sách đặt nền móng cho sự phát triển của từng cá thể trong một quốc gia. Quan trọng hơn, sách đặt nền móng cho sự phát triển của quốc gia. Vậy, nơi nào giúp chúng ta tiếp cận được nhiều tri thức nhân loại nhiều nhất và có hệ thống nhất, đó là thư viện.

Thư viện

Bản thân thư viện là ngành khoa học với đầu ra của nó là tri thức được khai thác tốt nhất gồm cả chiều rộng và

chiều sâu. Thư viện cung cấp kiến thức chuyên ngành và liên ngành cho các đối tượng học theo kênh giáo dục chính thống và giáo dục đại chúng. Thư viện là hạ tầng cứng tạo nên nền tảng nhân văn và sáng tạo quốc gia, là xương sống cho sự phát triển của toàn xã hội, là yếu tố đảm bảo ổn định chính trị… Thư viện với sách trong nó dung chứa các giá trị cốt lõi là thúc người học đến với tri thức một cách chủ động. Khi con người gần sách và chủ động đến với sách, việc lĩnh hội và lưu dấu tri thức nơi trí não nhiều, đa dạng và bền vững. Khi phần đa các thành viên xã hội xem việc đọc sách lĩnh hội tri thức từ sách như thói quen, văn hóa đọc trên quy mô quốc gia nghiễm nhiên tồn tại.

Văn hóa đọc

Lâu nay, chúng ta nói nhiều và được nghe nhiều về cụm từ văn hóa đọc. Người thì cho rằng văn hóa đọc bị xuống cấp, người khác lại cho rằng văn hóa nghe nhìn văn hóa đọc và người thì cho rằng Việt Nam chưa có văn hóa đọc. Thực tế, với một đất nước vừa thoát nạn mù chữ được hơn nửa thế kỷ, sự đọc trước đây của ông tú, ông cử, ông nghè bị giới hạn bởi sách và tư tưởng nhập từ Trung Quốc. Nước ta có nền đọc mỏng trong cả ngàn năm và không có phát kiến gì cho nhân loại thì thói quen đọc chỉ khu trú trong một nhóm nhỏ dùi mài kinh sử để "tiến vi quan, thoái vi sư", bởi vậy thói quen đọc sách chưa phổ biến trong xã hội từ 1945

trở về trước? Từ 1945 đến 1980, hết chiến tranh với Pháp, Mỹ, Nhật rồi Trung Quốc, vài thập niên sau đó đói kém và hệ thống thư viện nông thôn nơi chiếm 80% dân số không hoạt động thì văn hóa đọc có hình thành được không? Cần khẳng định ngay chúng ta chưa có văn hóa đọc và cấp thiết xây dựng nó.

Tầm nhìn cho tương lai

Sách, thư viện và văn hóa đọc là ba thành tố quan hệ cộng sinh. Không có sách thì không có thư viện, không có thư viện thì không có văn hóa đọc trên quy mô quốc gia và khi nói đến văn hóa đọc thì phải nói đến sách, thư viện và thói quen đọc sách của đại chúng. Vậy chúng ta làm gì để ba thành tố trên kiến tạo nền tảng nhân văn và sáng tạo như là xương sống cho sự phát triển đất nước theo hướng dân chủ văn minh?

Trước hết, tầm nhìn của toàn xã hội đối với sách, thư viện và văn hóa đọc phải nhất quán từ gia đình đến xã hội, từ chính quyền cấp địa phương đến trung ương và đảo xuống. Tầm nhìn văn hóa đọc phải gắn liền giữa thiết kế vĩ mô của ngành xuất bản và hoạt động vi mô ở các hiệu sách, đơn cử, cần đưa ra các tiêu chí bắt buộc cho các hiệu sách trong việc phân vùng sách cho thiếu nhi gồm sách khoa học, sách văn học, tiếng Anh riêng biệt, đặc biệt chú trọng đến việc dịch sách khoa học phục vụ học sinh tiểu học đến

trung học phổ thông… Tầm nhìn văn hóa đọc phải được xem là yếu tố cốt tử của giáo dục chính thống, chất lượng giáo dục cần được thể hiện qua việc đọc sách và sáng tạo của học sinh. Tầm nhìn văn hóa đọc phải gắn liền với tầm nhìn phát triển đất nước.

Chúng ta cần đối mặt với thực tế rằng giáo dục không gắn liền với việc khai thác sách đa dạng từ kênh thư viện mà chỉ giới hạn trong sách giáo khoa và giáo trình. Hơn nữa, hệ thống thư viện tại các trường tiểu học, trung học cơ sở và trung học phổ thông chỉ vẻn vẹn vài ba trăm đầu sách. Tệ hại hơn, số lượng học sinh được khai thác số sách ấy cũng rất ít.

Vậy những việc cần làm ngay để hệ thống thư viện rộng khắp được xây dựng nhằm hấp dẫn người đọc đến với sách? Trước hết, cần hiện thực hóa nội dung Công văn 6841 ngày 31/12/2015 của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Việc đánh giá chất lượng học sinh phải thông qua sự đọc rộng và sâu của các em, chẳng hạn, Bộ Giáo dục và Đào tạo cần học cách khuyến khích học sinh sáng tạo và chế tạo từ bộ sách *Tập làm nhà phát minh* như Phòng Giáo dục và Đào tạo huyện Thái Thụy tỉnh Thái Bình đã làm. Kế đến, Bộ Giáo dục và Đào tạo cần đưa ra đánh giá hoạt động thư viện dựa trên số đầu sách tối thiểu mà trẻ em đọc hàng năm. Chẳng hạn, Phòng Giáo dục và Đào tạo huyện Thái Thụy đặt mục tiêu mỗi học sinh đọc 15 đầu sách/năm học.

Các ngành văn hóa nghệ thuật cần nghệ thuật hóa các hoạt động thư viện, các hoạt động khuyến đọc đến cấp lớp học và thôn xóm. Chúng ta chưa có bài hát nào cổ vũ xây dựng tủ sách, cổ vũ văn hóa đọc, đặc biệt tầng lớp trí thức phải ý thức được trách nhiệm của mình trong việc nâng cao dân trí mà họ thủ vai chính dẫn dắt xã hội.

Đọc sách chính mình

Mỗi học sinh cần được lĩnh hội tri thức từ những cuốn sách tự nhiên, cuốn sách xã hội, cuốn sách lưu dấu, được học qua hành thông qua các hoạt động sáng tạo. Đơn cử, một học sinh đọc xong cuốn sách Những tấm lòng cao cả*, rồi em tổng kết các điều tốt cần học từ các nhân vật chính diện và điều xấu không nên học từ các nhân vật phản diện. Cao hơn nữa, em ấy suy ngẫm và đặt câu hỏi rằng "tại sao sống trong một nhà nhưng bố và mẹ vẫn viết thư cho con trai để khuyên dạy mà không nói trực tiếp với con?" Hoặc các em dựa vào bộ* Tập làm nhà phát minh *để tạo ra máy bắn đá hoặc tàu thủy chạy được dưới nước, thì các em đã đưa vào trong tâm trí mình kiến thức từ lý thuyết và thực hành. Một cá thể chịu khó đọc sách tự nhiên, sách xã hội và sách lưu dấu song hành với thực hành, sẽ lũy tích được lượng kiến thức đồ sộ. Lượng kiến thức đấy như một ngân hàng. Ngân hàng đó sẽ được huy động khi học sinh cần "vốn" để viết một bài báo, chế tạo một sản phẩm, để xây dựng một kế hoạch khởi nghiệp. Khi đó, cá thể đang đọc cuốn sách của chính mình.*

Tôi xin chia sẻ bài phát biểu tại UNESCO, bài phát biểu là sản phẩm tôi đọc sách của chính mình sau quá trình lũy tích từ các loại sách và lao động cật lực trong hơn 30 năm.

Giải thưởng của UNESCO và văn hóa đọc của Việt Nam

Thưa bà Irina Bokova, Tổng giám đốc UNESCO

Thưa các quý ông, quý bà, thưa các vị khách quý,

Malala Yousafzai, một nhà hoạt động vì quyền phụ nữ Pakistan, người đã được trao giải Nobel năm 2014, từng nói: *"Cách tốt nhất để chống lại chủ nghĩa khủng bố không phải bằng súng ống. Mà là bằng những cây bút, những cuốn sách, những giáo viên và trường học."*

Ngay tại Paris, nơi mà Tự do, Bình đẳng và Bác ái được coi là giá trị quốc gia và ánh sáng của tri thức đã hiện tồn hàng trăm năm nay, tuyên bố của Malala đã chứng minh rằng ý tưởng xóa mù chữ do UNESCO đưa ra 50 năm trước là một ý tưởng tuyệt vời và chúng ta còn nợ rất nhiều những con người đã và đang lao động không ngừng nghỉ cho điều đó. Tôi xin chân thành cảm ơn UNESCO vì điều đó và vì đã cho tôi cơ hội được có mặt ở đây.

Tình trạng thiếu sách tại các khu vực nông thôn Việt Nam đã tồn tại nhiều thập kỉ và là một vấn đề nghiêm trọng cần được nhanh chóng giải quyết. Tỉ lệ đọc sách của trẻ em vùng nông thôn thấp hơn 20-30 lần so với trẻ em ở thành thị. Năm ngoái, trong chuyến đi bộ xuyên quốc gia để vận động chính

sách cho Tủ sách Phụ huynh cho lớp học và để kêu gọi sự quan tâm đến việc đưa sách tới các vùng nông thôn, một học sinh lớp 6 ở một xã không quá nghèo đã níu lấy tôi và tha thiết nói: "Chú cho cháu một cuốn sách được không chú? Cháu thích sách lắm nhưng cháu không có tiền…". Ánh mắt và sự khát khao của em ấy đã luôn ở trong tâm trí tôi và đó có thể đại diện cho hàng triệu những đứa trẻ khác ở Việt Nam.

9 năm kể từ khi Chương trình Sách hóa Nông thôn được thực hiện, quan niệm của xã hội Việt Nam về vai trò của sách đã thay đổi rất nhiều. Hơn 100 nghìn thành viên đã góp phần lập nên 10 nghìn tủ sách trong các lớp học, dòng họ và giáo xứ… Những tủ sách đã giúp cho nửa triệu người dân vùng nông thôn được hưởng lợi từ việc đọc sách, nghe đọc sách và giáo dục STEM (Khoa học, Công nghệ, Kỹ thuật và Toán học).

Vận động chính sách để nhân rộng mô hình Tủ sách Phụ huynh cho lớp học và thành lập các Câu lạc bộ STEM đã được Bộ Giáo dục và Đào tạo chính thức đưa vào hệ thống giáo dục Việt Nam. Tôi có niềm tin lớn vào thành công của hệ thống Tủ sách Phụ huynh đóng góp, một sức mạnh tổng hợp từ những giáo viên, phụ huynh và tất cả mọi người trong xã hội vì một nền giáo dục cho con trẻ. Cùng với các mô hình thư viện khác sẽ giúp cho 15 triệu trẻ em Việt Nam được đọc và nghe đọc sách, và hy vọng sẽ giúp 50 triệu người lớn trong quá trình học tập suốt đời.

Nhân dịp này, tôi xin được bày tỏ nguyện vọng được mang sách đến với các nước đang phát triển. Tôi rất vui được dùng 19 năm kinh nghiệm và một phần quỹ từ giải thưởng này để khởi động một hệ thống thư viện dân sự giá thấp cho người dân nông thôn Ấn Độ, Trung Quốc, Indonesia, các quốc gia châu Phi,…

Thưa các quý ông, quý bà, tôi muốn chia sẻ điều này với các vị: Chúng ta có thể mở đường cho một thế giới dân chủ, hòa bình, nhân văn và sáng tạo tăng cường QUYỀN ĐỌC SÁCH cho trẻ em toàn thế giới và tôi cam kết sẽ là một thành viên của tiến trình này bằng đôi chân và tâm trí của mình.

Xin chân thành cảm ơn.

Bài phát biểu tiếng Anh như bên dưới[1]

Madam Irina Bokova, Director-General of UNESCO

Excellencies, distinguished guests, ladies and gentlemen

Malala Yousafzai, the Pakistan Women's Rights Activist, 2014 Nobel Laureate, said : " *The best way to fight terrorism is not through guns. It is through pens, books, teachers and schools*". Right here in Paris where Liberty, Equality and Fraternity are defined as national values and the light of knowledge has survived and prevailed for hundreds of years, Malala's

[1] Bài đã đăng trên Tạp chí *Tâm lý giáo dục Hà Nội.*

statement has proven that the idea to eradicate illiteracy launched by UNESCO 50 years ago is so great and we owe so much to the people who have been working tirelessly for this. I sincerely thank you UNESCO for that and for my opportunity of being here.

The shortage of books in rural areas in Vietnam that has existed for decades is a serious problem to be solved radically. The reading rate of rural children is about 20-30 times lower compared to their urban peers. Last year, on my transnational walk to advocate policy for Parent Funded Library (Classroom Library) and to call for attention to bring books to rural areas, a grade 6 student in a not so poor commune caught me and told me passionately: "Can you give me a book? I love books but I have no money...". The kid's eyesight and his aspiration have always been on my mind and that could also represent for millions of kids in Vietnam.

9 years since our books for rural areas program was practically implemented, Vietnamese social perception about role of books has changed alot. More than 100,000 social members have contributed to setting up 10,000 libraries in classrooms, clans, and catholic parishes etc. This helps half a million rural people have been benefited from book reading and listening and STEM education. Our policy advocacy to replicate the Parent Funded Library

Model and to establish STEM Clubs was officially inserted in Vietnam education system by the Ministry Of Education and Training.

I have a lot of confidence in the success of the Parent Funded Library system, a synergy of teachers, parents and everyone in society for a child's education. With that and other library models, those will assist 15 million Vietnamese kids in reading and listening to books, and hopefully also for 50 million adults' lifelong learning in coming years.

On this occasion, I would like to express my aspiration to bring books to developing countries. I am happy to use 19 years' experience and a part of fund from this prize to activate a low-cost civil library system in India, China, Indonesia, African countries, etc.

Ladies and gentlemen

I would like to share this with you: we can pave the way for a democratic, peaceful, humane and innovative world by reinforcing the Right to Read for children all over the world and I am committed as a persistent role player to the progress with my footsteps, heart and mind.

Thank you very much.

Có ai mang sách về làng?[1]

Nông thôn vốn là nơi thiếu cơ hội tiếp nhận thông tin đa chiều, nhiều nguồn lực ngủ quên hoặc chịu thúc thủ vì không thể, vì khó khăn khi tiếp cận thông tin, tri thức mới. Những trí thức, trong đó nhiều người từ cái nôi đồng ruộng đi ra, có thể làm gì để thay đổi điều này?

Cái nôi nông thôn xưa đã sản sinh nhiều bậc đại trí như cụ Lê Quý Đôn, Phan Chu Trinh, Nguyễn Văn Vĩnh... Nay, vẫn là nơi mà từ đó nhiều trí thức bước ra.

Chuyện kể rằng khi đã thành danh ở Hà Nội về mặt học thuật lẫn kinh tế, giao lưu với quan lại cao cấp của thuộc địa và trí thức tân thời, cụ Nguyễn Văn Vĩnh đã hiến một phần tiền cùng sự đóng góp của dân làng để xây trường làng Phượng Dực quê ông nhằm giúp dân khai trí.

---

[1] Bài đăng trên Báo *Tuổi trẻ* ngày 16/05/2011. https://tuoitre.vn/co-ai-mang-sach-ve-lang-437899.htm

Điếu văn của dân làng Phượng Dực viếng ông ngày 8/5/1936 đã viết: "Ông Chánh hội Nguyễn Văn Vĩnh ôi! Ông sinh ở Hà Nội, nhưng gốc là ở làng nên đối với làng lúc nào cũng tỏ ra lòng quyến luyến lắm... Đến năm 1927 dân lại được nhờ ông xin phép nhà nước mở một trường học tại làng, và ông lại hết lòng mời được quan Toàn quyền, quan Thống sứ, quan Công sứ, quan Tổng đốc, quan Học chính và các quan Tây, Nam đều về dự lễ khánh thành trường học, hiểu thị việc học. Từ bấy giờ trong dân làng được rộng thêm đường học vấn, mở mang trí khôn...".

Cụ Vĩnh không những vì đại cuộc của nước ta mà dịch sách, đơn giản hóa chữ quốc ngữ để thực hiện chiến lược khai trí phục quốc cho dân ta, mà còn thực hiện công cuộc khai trí tại nhiều nơi. Việc làm của cụ Vĩnh đã tác động đến Hương Sơn (Hà Tĩnh) quê tôi hồi ấy, có người bán một phần ruộng đất của mình làm trường cho dân học, có người mời thầy về dạy cho họ hàng và xóm làng. Nhờ đó ngôi làng của tôi sau này có những nhà toán học ở Pháp, có nhà văn tử tế và những cử nhân, tiến sĩ không tồi.

Những nhà văn mang sách về quê

Tôi đã gặp không ít những ông tiến sĩ, những ngài giáo sư xuất thân nông dân nhưng luôn than phiền về sự khốn cùng của nông thôn, chê quê mình nghèo, dốt và lạc hậu, chê tư duy tiểu nông của nông dân. Nhưng cuộc sống cũng

có không ít những con người tử tế sẵn sàng kiến tạo những lỗ nhỏ bằng những nhát cuốc tiên phong để ánh sáng tri thức lọt vào.

Vài năm trước, tôi được đọc những bức thư của một người con nông dân - nhà báo, nhà văn Nguyễn Quang Thiều. Những bức thư đi đến tận cùng đời sống nông thôn, chứa những thông điệp nhức nhối về nông thôn nhưng đầy tính xây dựng gửi đến những ai có lương tri và trách nhiệm với 80% dân số nông thôn. Ông thấy nông thôn Việt Nam qua ngôi làng ông đã lớn lên.

Ngôi làng đại diện cho tất cả các ngôi làng trên đất nước đang bị xâm thực bởi những thói hư tật xấu trong quá trình đô thị hóa, bị bào mòn bên trong khi những di sản văn hóa và giá trị đạo đức làng quê bị tàn phá bởi những kẻ vô văn hóa và tham vật chất đến tột độ.

Nguyễn Quang Thiều không dừng lại ở những bức thư, ông đã hành động. Vào đầu những năm 2000, ông đưa về làng Chùa của ông hàng trăm đầu sách, nhờ cán bộ thôn quản lý. Ông lập một tủ sách cho dòng họ mình và mở cửa mời cả làng cùng đọc. Từ tủ sách họ Nguyễn Gia của ông, họ Nguyễn Duy khác lại cho một tủ sách khác ra đời. Nhờ đó ngôi làng ông đã có trên 1.000 đầu sách. Ông đang hành động mạnh mẽ để ngôi làng của ông tiệm cận văn minh bằng những cuộc thi thơ.

Hằng năm, cứ vào ngày 20 tết, ông và bạn bè tứ xứ lại về

trao thưởng khuyến học cho những em học sinh trong làng đạt kết quả tốt trong học tập. Nguyễn Quang Thiều không dừng lại ở làng Chùa, ông đã hỗ trợ hàng chục dòng họ khác ở nông thôn Việt Nam với trên 1.000 đầu sách qua chương trình xây dựng Tủ sách Dòng họ, bằng những đồng tiền viết báo vất vả mới có được của mình.

Khác Nguyễn Quang Thiều, một nhà văn ba chìm bảy nổi nơi xứ người đã "nhập khẩu" tri thức về quê hương Quỳnh Phụ (Thái Bình) của ông bằng cách mời các đồng nghiệp danh tiếng của mình về quê nói về văn hóa đọc, về sáng tác văn học và sẻ chia các thông tin về đời sống xã hội... Đó là nhà văn Nguyễn Văn Thọ. Bởi, như ông Thọ từng chia sẻ, ông hiểu bổn phận của mình đối với miền quê mà tổ tiên ông đã sinh tồn hàng trăm năm, nhất là bổn phận của một người cầm bút đối với mảnh đất của mình và Tổ quốc mình gọi tên.

Nơi đồng ruộng khao khát tri thức

Nông thôn vốn là nơi thiếu cơ hội tiếp nhận thông tin đa chiều. Sự bất đối xứng thông tin khiến nhiều nguồn lực ngủ quên hoặc đành thúc thủ, không thể phát triển. Sự bất đối xứng thông tin làm người dân nông thôn trở thành nhóm dễ bị tổn thương nhất trong đời sống xã hội. Hàng rào bảo vệ của người dân nông thôn đang trở nên dễ bị phá vỡ hơn bao giờ hết bởi cơn lốc giá trị vật chất. Điển hình là việc rất

nhiều chàng trai, cô gái nông thôn bị lừa bán rất dễ dàng bởi những kẻ lừa đảo.

Về mặt giáo dục, có người cho rằng học sinh nông thôn học giỏi hơn học sinh đô thị. Nhưng nếu nhìn vào kết quả của một số em đậu đại học thủ khoa xuất thân từ nông thôn để đánh giá sự học và cơ hội tiếp cận các cơ hội giáo dục thì không thể khái quát được bức tranh nông thôn bởi số em thất học, số em học hành dở dang và học kém vẫn không nhỏ.

Trong khi ấy cư dân đô thị, nhất là giới học sinh, có kỹ năng ứng phó với tác động từ bên ngoài tốt hơn bởi lẽ được tiếp cận lượng thông tin đa chiều từ sách báo, các phương tiện truyền thông hiện đại, từ các mối quan hệ xã hội khác cao hơn rất nhiều so với học sinh nông thôn. Sự khác biệt có thể đến từ nhiều nguyên nhân, song không thể không nói đến cơ hội tiếp cận tri thức mới của các em là rất khác nhau.

Mới đây, hàng ngàn người là nông dân, giáo viên, cán bộ cấp huyện xã từ 38 xã thuộc huyện Quỳnh Phụ, một số huyện của tỉnh Hải Dương và thậm chí những cán bộ từ thành phố Thái Bình đã đến Trung tâm Văn hóa huyện Quỳnh Phụ nghe thần đồng thơ Trần Đăng Khoa nói chuyện. Những câu chuyện của ông hôm đó làm nhiều người cười và nhiều người khóc.

Họ cười vì cách nói dung dị, vui vẻ và dễ gần của ông,

xúc động thấy "hạt gạo làng Khoa" và hạt gạo làng họ giống nhau, đám mây trên đầu mẹ Khoa và trên đầu họ giống nhau. Họ thấy mẹ của Khoa cũng như mẹ của họ và như chính họ đều tần tảo một nắng hai sương để nuôi con khôn lớn. Và thấy cả vẻ đẹp, ánh sáng của thơ ca đến với họ giản dị và dễ hiểu như công việc đồng áng hằng ngày vậy.

Cảm hứng mà trí thức tạo nên cho cộng đồng sẽ là bất tận nếu trí thức biết tìm về những cộng đồng làng xã ấy, sống với họ, chia sẻ với họ những gì mình có. Để rồi chính cộng đồng lại là nguồn lực vô cùng phong phú và đa dạng tiếp sức cho trí thức.

Trí thức không phải là ai cao siêu mà là những người hiểu bổn phận của mình và hành động để sẻ chia tri thức với mọi tầng lớp nhân dân, giúp những tiềm lực chìm khuất lâu nay được hiển lộ. Để gia tăng sự tiệm cận văn minh, vun đắp cho nền văn minh của nông thôn Việt Nam nói riêng và dân tộc nói chung, cần nhiều lắm những Nguyễn Văn Vĩnh, Nguyễn Quang Thiều, Trần Đăng Khoa..., cần nhiều lắm những người bắt đầu những việc nhỏ như mang một tủ sách về làng.

Các chỉ số phản ánh đời sống văn hóa và văn minh cộng đồng sẽ được thể hiện khi cộng đồng coi tri thức và cơ hội tiếp cận tri thức là nhân tố chính trong đời sống của họ. Hy vọng rằng khuyến học và kiến tạo văn hóa đọc trên quy mô toàn xã hội sẽ được hỗ trợ phát triển tốt hơn bởi những cơ

quan đang được Nhà nước giao phó trọng trách nâng cao dân trí, bằng vai trò tự thân của các dòng họ nói riêng và cộng đồng nói chung trên cơ sở thúc đẩy tinh thần công dân đối với sự phát triển bền vững của đất nước[1].

[1] Theo Hội Khuyến học Việt Nam, đến năm 2009 đã có 60.000 dòng họ, chi họ được công nhận là dòng họ khuyến học, phản ánh ý thức tự thân của các dòng họ trong việc lập quỹ khuyến học hỗ trợ và khuyến khích con cháu học hành. Nhiều dòng họ đã chú trọng việc lập tủ sách, cho thấy việc khuyến học đã được chú ý ở phần gốc rễ, thay vì chỉ phát thưởng khi học hành đỗ đạt, giúp tất cả các đối tượng từ nghèo nhất đến khá giả đều có thể tiếp cận tri thức một cách bình đẳng.

Trong bốn năm qua, 83 dòng họ ở trên 20 tỉnh đã xây dựng tủ sách với tổng số trên 20.000 đầu sách. Nhiều dòng họ như họ Vũ ở làng Mộ Trạch, Tân Hồng, Bình Giang (Hải Dương) đã huy động con cháu đóng tủ, mua sách, từ 180 đầu sách ban đầu (năm 2009) nay đã có thêm 2.500 đầu sách báo, gấp đôi quy mô (theo quy định) của thư viện cấp xã. Sau hơn hai năm, tủ sách đã có trên 7.000 lượt sách được mượn.

Anh Ngụy Văn Bình, một người trong dòng họ Ngụy ở huyện Yên Dũng (Bắc Giang), cho biết tủ sách với 500 đầu sách của họ không đủ đáp ứng nhu cầu đọc của họ hàng và xóm giềng. Tháng 4/2011, họ Hoàng ở xã Diễn Cát, Diễn Châu (Nghệ An) đã huy động con cháu từ các nơi gửi về trên 2.000 đầu sách để lập Tủ sách Dòng họ. Họ Nguyễn Đình ở Thạch Châu, Thạch Hà (Hà Tĩnh) và họ Đào Văn ở Lưu Sơn, Đô Lương (Nghệ An) mới đây cũng đã khai trương các tủ sách với trên 500 đầu sách.

GIÁO DỤC, NGHỀ NGHIỆP VÀ NHỮNG BÀI HỌC ĐIỂN HÌNH

Những vấn đề tôi chia sẻ trong phần này chưa phải là bức tranh toàn cảnh về giáo dục, nghề nghiệp, nhưng thực sự đáng lo ngại, khi cử nhân, kỹ sư ra trường yếu kém ngoại ngữ, thất nghiệp hoặc làm trái nghề rất nhiều. Tôi đã gặp những cử nhân giấu bằng tốt nghiệp đại học để nộp hồ sơ làm công nhân may ở nông thôn. Bố mẹ vay nợ ngân hàng giúp con học đại học, ra trường không có việc, nợ nần chồng chất, bi quan chán nản, lãng phí tuổi thanh xuân và xã hội bị mất nguồn lực tuổi vàng.

Tuy nhiên, bên cạnh những nỗi buồn của nhiều gia đình, tôi tìm kiếm những gia đình giáo dục đúng cách và con có việc làm tốt, như là những giải pháp để các gia đình tham khảo. Gia đình cô Tuyết là một ví dụ.

Tôi tìm kiếm và viết về những người vượt lên số phận, không những có việc làm, mà còn giúp đỡ gia đình và các thành viên xã hội, là cách tôi truyền thông điệp đến con trẻ và thanh thiếu niên trong xã hội. Từ kinh nghiệm bản thân, tôi thấy rằng, con trẻ có thể nhìn từ những tấm gương nỗ lực, tấm gương cống hiến vì người khác, để giáo dục chính bản thân.

Cứ học đi rồi ra trường có người xin việc cho[1]

Trạng thái dựa dẫm vào ai đó được gieo vào đầu con trẻ kiểu "học đi rồi ra trường có người xin việc cho", vẽ tương lai hộ chúng chứ không phải bằng kêu gọi nỗ lực.

LTS: Là người theo đuổi mục tiêu nâng cao dân trí bằng cách tạo điều kiện cho trẻ em nông thôn được tiếp cận nhiều hơn với sách, Nguyễn Quang Thạch là cái tên khá quen thuộc, gắn với chương trình Sách hóa Nông thôn mà anh theo đuổi trong nhiều năm. Đầu năm 2015, Nguyễn Quang Thạch đã đi bộ xuyên Việt để vận động cộng đồng cùng đưa sách về nông thôn. Những câu chuyện xã hội - đời sống từ Bắc vào Nam được anh chia sẻ cùng phóng viên *Tuần Việt Nam*.

[1] Bài đăng trên *Tuần Việt Nam* của Báo điện tử *Vietnamnet* ngày 16/02/2016. https://vietnamnet.vn/vn/tuanvietnam/cu-hoc-di-roi-ra-truong-co-nguoi-xin-viec-cho-284427.html

Những ấn tượng đầu tiên của ông khi bắt đầu chuyến đi là gì?

Ngày đầu tiên đi bộ là Mùng 1 Tết, tôi ngủ nhờ qua đêm ở nhà một người bạn bán điện thoại trước cổng trường Cao đẳng Truyền hình ở Thường Tín, Hà Tây. Trò chuyện với chủ nhà, tôi được biết vài nghìn thanh thiếu niên ở đây thường xuyên chơi game oline. Có những học sinh chơi liên tiếp hai ngày, ra khỏi cửa là gục.

Một điểm chung là hầu hết các em chỉ được tiếp cận sách giáo khoa chứ không có cơ hội tiếp cận nhiều loại sách khác để khám phá và tích lũy tri thức, dẫn đến dễ dàng bị thu hút bởi các thú vui độc hại như chơi game, cờ bạc, xóc đĩa.

Khi tôi tặng sách thì nhiều người không mặn mà lắm. Có người bảo "sách vở giờ ai đọc", trong khi đó người ta say sưa với câu chuyện rượu chè, phấn khích với thông tin kiểu "thằng kia vừa dắt mối đưa người đi lao động kiếm được lắm".

Trên đường đi, đến Phủ Lý - Hà Nam, có học sinh đã đi theo tôi và đề nghị: "Anh có thể cho em đi cùng không? Em đang học lớp 12 mà giờ bố mẹ suốt ngày chửi em vô dụng". Gặp các học sinh trên đường đi tôi thường hỏi: "Em định chọn nghề nghiệp gì? Bạn bè cùng trang lứa em có hoài bão gì không? Có mong muốn để làm được điều gì không?". Có em bảo "Chú em làm ngân hàng nên em sẽ thi Học viện Ngân hàng". Có em bi quan "Học xong cấp 3 em đi làm công nhân, chị em vừa tốt nghiệp đại học nhưng chưa chạy

được việc". Em thì nói "Mong muốn thế nào phải hỏi bố mẹ em". Ở Đồng Nai thì có em bảo "Em học tiếng Trung để lấy chồng Đài Loan".

Ngay cả "hoài bão" cũng phải chờ cha mẹ nghĩ hộ. Trạng thái dựa dẫm vào ai đó được gieo vào đầu con trẻ kiểu "học đi rồi ra trường có người xin việc cho", vẽ tương lai hộ chúng chứ không phải bằng kêu gọi nỗ lực. Không ít con trẻ đánh mất tính độc lập ngay từ nhà của mình và khi trên ghế nhà trường.

Trên đường đi tôi luôn hỏi các hiệu sách ở đâu, hầu như chỉ có hiệu sách nhỏ bán đồ tạp hóa và sách giáo khoa. Thị hiếu của đại chúng trong việc tiếp cận sách rất thấp. Sự quan tâm của tầng lớp dẫn dắt xã hội ở nông thôn là giáo viên đến việc sách vở cũng rất mờ nhạt.

Tôi phỏng vấn trên 3.000 người về truyện *Những tấm lòng cao cả*, chỉ có 38 người biết. Nhờ hiệu trưởng của trường Bỉm Sơn, Thanh Hóa lấy thông tin từ 926 học sinh chỉ có 35 em biết, còn trên quốc lộ chỉ có 3 người biết. Chỉ 10 trên 3.000 người biết về nhân vật văn học Robinson trong cuốn sách *Robinson trên đảo hoang*.

Dọc đường tôi cũng đặt câu hỏi cho nhiều sinh viên nữ về sự độc lập của phụ nữ thì phần đa cho rằng: phụ nữ cần dựa vai chồng. Đó là một trong những điều chúng ta phải xem xét lại về mặt giáo dục con người, phải làm cho người ta định dạng được họ là ai, và dứt hẳn tư duy "dựa vào ai?". Đóng

vai trò là người giáo dục và định hướng lối sống cho con cái trong gia đình, tư tưởng dựa dẫm, thiếu tự lực của phụ nữ lẫn đàn ông, sẽ tạo nên một căn bệnh trầm kha liên thế hệ.

Càng ngày tôi càng nhận ra rằng đất nước chúng ta không có triết gia lập thuyết định dạng xã hội. Ngay các tác phẩm văn chương phóng chiếu tinh thần triết học của phương Tây để tạo ra lớp công dân dám nghĩ khác, làm khác dạng như Robinson chúng ta cũng không có. Từ nhỏ tôi được nghe từ gia đình rằng nhà văn là các nhà tư tưởng, hoặc là những người đưa tinh thần triết học vào đời sống, nhưng ở Việt Nam điều đó có vẻ hiếm hoi.

Những câu chuyện ngớ ngẩn kiểu các nhóm thanh niên nông thôn ném đá tàu hỏa, phá đồng hoa hướng dương đưa lên mạng… đó là một khoảng trống rỗng, chới với ở bên trong, theo ông?

Cách giải phóng ẩn ức cá nhân thông qua các hành động như vậy ở Việt Nam được biểu thị dưới nhiều dạng thức khác nhau. Mỗi đứa trẻ sinh ra là một tấm bảng trống của tâm hồn và trí não. Nếu không có lượng kiến thức, sự quan tâm và tình yêu thương đủ lớn để đưa vào tâm hồn và trí não con trẻ thì chúng trở nên trống rỗng vô giá trị.

Thứ hai, với việc lượng kiến thức và hiểu biết ít ỏi từ sách giáo khoa và giáo trình, thậm chí nhiều người có bằng đại học nhưng vẫn không tránh khỏi việc giải quyết ẩn ức qua cờ bạc, rượu bia, gái bán hoa… Ức chế tâm lý với môi trường

sống xung quanh làm người ta dồn tích những điều xấu, bức xúc... Những người không có kiến thức sẽ giải tỏa bằng các hành động bạo lực như một kiểu tự giải phóng mình. Khi chúng ta có lượng kiến thức đủ lớn, và giá trị xã hội hướng con người đến thứ nhân văn, cao cả; hướng đến cống hiến xã hội, trách nhiệm vì cộng đồng, thì người ta sẽ không phải dành thời gian cho những điều vô bổ.

Tôi đi bộ để kêu gọi sách cho trẻ em nông thôn và thường xuyên nhận được những câu kiểu: "anh này ăn cơm nhà, vác tù và hàng tổng". Đây là cách nghĩ mà theo tôi nên xóa bỏ ngay. Người ta cần hiểu rõ xã hội là nhà của mình. Việc giúp trẻ có sách đọc là việc của toàn xã hội chung tay chứ không phải việc của riêng tôi. Số lượng người chia sẻ trách nhiệm xã hội ở ta rất ít. Ta thường xuyên nói người Việt mình vô cảm. Tại sao?

Khi chúng ta không có một tiêu chuẩn rõ ràng về các quy tắc chung của xã hội, thì người ta không hiểu cộng đồng chính là của mình, là ngôi nhà của mình, cần phải chăm sóc cho ngôi nhà của mình vững chắc và to đẹp lên.

Trong những điều tai nghe mắt thấy, câu chuyện dọc đường nào ám ảnh ông nhất?

Ám ảnh nhất là đoạn qua Kỳ Anh, Hà Tĩnh, nhiều cô gái tóc vàng tóc đỏ, ăn mặc hở hang mời gọi "Vô đây café, vô đây vui vẻ… anh ơi". Hình ảnh khiến tôi không khỏi xót xa khi nghĩ tới tương lai u ám của các em và thế hệ kế tiếp.

Ám ảnh nữa là rác! Rác ở khắp mọi nơi. Người ta sẵn sàng vứt rác dọc đường. Có những người đi xe Lexus vứt túi rác từ trên ô tô xuống đường, ngồi trong một cái xe sang trọng hành động như thế - rất tiếc - khá phổ biến. Lượng rác thải hai bên quốc lộ nhiều vô kể. Bao nilon bay giữa đường. Tôi liên tưởng đến sự thoái hóa đất, ô nhiễm không khí, nguồn nước, ý thức của người dân trong việc bảo vệ môi trường và yếu kém của chính quyền trong việc xử lý rác. Người ta không dùng các chất liệu có thể phân hủy như tre, lá chuối, như ngày xưa.

Các tổ chức trong nước và quốc tế đầu tư rất nhiều tiền cho lĩnh vực môi trường, nhưng trong công việc cụ thể, thiết thực như đầu tư, nghiên cứu làm các đồ đựng, túi đựng thân thiện với môi trường thì ta không làm được.

Còn cái chúng ta gọi là văn hóa giao thông?

Ý thức giao thông thì hiển nhiên là kém. Thanh niên đi đường rất ẩu, lái xe thì họ vượt phải. Nhiều lần tôi có cảm giác đối mặt với cái chết khi xe ô tô vượt phải rà cách tôi chỉ có 10 cm. Để tranh cướp khách, họ sẵn sàng phóng nhanh, vượt ẩu bằng mọi giá, chẳng coi tính mạng người khác là gì.

Hoàng Hường *(thực hiện)*

Bi kịch đất nước khi "ai cũng muốn làm quan"[1]

"Hiện nay có một thực trạng nguy hiểm là hầu hết cha mẹ làm nông vì mong muốn con được đi học đại học, cao đẳng nên không để các con động tay vào công việc lao động gì".

Tuần Việt Nam giới thiệu phần 2 cuộc trò chuyện với ông Nguyễn Quang Thạch, nhà sáng lập chương trình Sách hóa Nông thôn được công chúng biết tới. Ông Thạch vừa có chuyến đi bộ xuyên Việt để cổ vũ cho văn hóa đọc trong giới trẻ nông thôn VN.

? *Với mục đích hướng tới cộng đồng như đi bộ vận động đọc sách, ông có nhận được nhiều hỗ trợ và chia sẻ của cộng đồng không?*

[1] Bài đăng trên *Tuần Việt Nam* của Báo điện tử *Vietnamnet* ngày 17/02/2016. https://vietnamnet.vn/vn/tuanvietnam/bi-kich-dat-nuoc-khi-ai-cung-muon-lam-quan-284438.html

Bên cạnh những người biết tôi qua facebook, qua truyền thông… đã hỗ trợ tôi trong chuyến đi, thì những chuyện thấy được cũng đáng suy nghĩ.

Khi đi đến Diễn Châu - Nghệ An thì trời gần tối, tôi tìm chỗ dừng chân nhưng phải 10 km nữa mới có nhà nghỉ. Đi qua một ngôi nhà có hai vợ chồng đang đứng ở sân, tôi hỏi thăm nhà chủ tịch xã để xin ngủ nhờ. Người vợ tỏ vẻ muốn cho tôi ngủ qua đêm, nhưng người chồng dập tắt ý định đó ngay.

Xin vào một chùa được cho biết "chùa này có lần cho hai người vào ngủ qua đêm thì họ đã trộm tiền bạc của chùa". Đến Phú Lộc, Huế, tôi xin vào ngủ ở nhà một công an xã, nhưng bị từ chối. Giờ người ta rất nghi ngờ vào sự tử tế, lương thiện của con người.

Hồi tôi còn nhỏ, người dân Nghệ An lên bán cá trong làng tôi, gia đình tôi thường cho về ở, nấu cơm cho họ ăn. Những khi trời tối nhưng không tìm được nhà nghỉ, qua nhà một số người dân trình bày đi bộ vì sách cho trẻ em, với mong muốn có chỗ ngủ, mong mình được cư xử giống như ngày xưa gia đình mình cư xử với người dân cách đây 20-30 năm trước, nhưng đáp trả lại chỉ là sự thờ ơ. Cũng không thể trách được, vì niềm tin ở xã hội này bao lâu nay đã suy giảm nghiêm trọng, nhiều người đã tuyệt vọng.

Tôi cũng gặp nhiều thanh niên nhuộm tóc đỏ, vàng bắt xe vào Nam kiếm sống. Hầu hết các em học hết cấp 2 là bỏ

đi làm công nhân, phụ hồ. Tôi hỏi: "Từ nhỏ các em có được đọc sách không?". Có em trả lời "Đủ sách giáo khoa đã khó anh ạ". Em thì bảo "Thư viện nhà trường không cho mượn sách". Em khác lại cho biết "Em hay đọc ké sách của bạn em. Mẹ bạn ấy là giáo viên nên lấy được sách về nhà".

Rồi những công nhân nữ ẵm những đứa con nheo nhóc đón xe trên đường Nam tiến. Các ông chồng trẻ đang túm tụm khoe hôm qua ăn uống ở đâu, nhậu gì với ai. Cụm từ "ăn, nhậu" không biết từ bao giờ đã trở thành một thứ "sức mạnh", "đẳng cấp" của xã hội mình, phổ biến đến nỗi làm cho người ta coi ăn nhậu như là cách khẳng định giá trị cá nhân.

Những không gian cộng đồng như nhà văn hóa thì sao? Có hoạt động hay không?

Khi tôi về Thái Bình, Thanh Hóa, Hà Tĩnh, Nghệ An hay Quảng Bình, Quảng Trị… những vùng giáp quốc lộ 1 thì hầu hết làng nào cũng có nhà văn hóa hay trung tâm học tập cộng đồng, trong khi đó rất ít làng có thư viện. Hoạt động của các nhà văn hóa, trung tâm học tập cộng đồng còn rất nghèo nàn và mang nặng tính hình thức, chỉ thỉnh thoảng người ta mới tổ chức các buổi tập huấn cho nông dân. Đó chưa phải là không gian để chia sẻ và lĩnh nhận tri thức.

Một vấn đề khác là dọc đường đi, tôi bắt gặp các tấm biển "nhà văn hóa", "làng văn hóa" mọc lên ở khắp nơi, nhưng

thật khó để tìm được một thư viện trong những không gian được coi là "văn hóa" đó. Khi hỏi trong làng có bao nhiêu người nghiện ma túy, bao nhiêu người uống rượu, người ta bảo: "gần như cả làng uống rượu" và có khoảng 30-40, thậm chí có làng có tới 50-60 người nghiện ma túy.

Và ngược chiều với các thiếu niên tóc đỏ, tóc vàng vào Nam tìm việc, trên đường tôi cũng gặp nhiều thanh niên ở độ tuổi từ 25 trở lên từ Sài Gòn trở về. Họ không có kỹ năng làm việc. Tiền lương không đủ tiền thuê nhà và sinh hoạt phí tại thành phố nên phải về quê. Có người về vay vốn mở quán ăn, có người lao động chân tay kiếm dăm bảy chục ngàn đồng/ngày.

Một vấn đề khá phổ biến và cấp bách ở nông thôn hiện nay là người ngày càng đông lên mà diện tích đất nông nghiệp ngày càng giảm đi. Dọc Quốc lộ 1, nhiều mảnh đất màu mỡ phải cải tạo nghìn năm mới có thì bây giờ trở thành các nhà hàng, xưởng may, các nhà máy… Không đất sản xuất, không kiến thức kỹ năng hay sinh kế, người ta buồn tẻ, chán nản lại càng ăn nhậu nhiều hơn. Không có tiền để mua rượu thì mua men tự nấu rượu, đắm chìm trong hơi men, bế tắc, nghèo nàn. Nghèo đói, rượu bia, nghiện ngập trở thành một vòng tròn luẩn quẩn, không lối thoát tại nhiều vùng nông thôn Việt Nam.

Lúc nào đó, chúng ta phải làm một phóng sự đằng sau cụm từ "làng văn hóa" chúng ta có gì? Sau làng ấy có chính

sách gì hay? Bao nhiêu người đọc sách? Môi trường thế nào? Bên trong các ngôi nhà mang biển hiệu văn hóa có gì? Các công chức ở làng có trách nhiệm, trong sạch, mẫn cán với công việc hay không? Phải nêu rõ các vấn đề này với xã hội.

Còn khi mà dọc đường hỏi chuyện học sinh, câu trả lời nhận được vẫn là "10 bạn có 9 bạn chơi game chú ạ!" thì làng văn hóa chỉ là khẩu hiệu!

Có rất nhiều chương trình phát triển nông thôn, tác động từ những chương trình này thế nào?

Chúng ta có nhiều chương trình phát triển nông thôn, nhưng hầu hết không đầu tư cho văn hóa mà chỉ đầu tư các công trình như đường, chợ, nhà văn hóa... Nói cách khác, ta không thúc đẩy thay đổi nhận thức của người dân - gốc rễ của mọi vấn đề, mà đánh vào nhu cầu vật chất trước. Về mặt hữu hình, người ta thấy "đường khang trang hơn", "Làng này có thì làng tôi cũng có nhà văn hóa to", nhưng thực ra mặt nhận thức con người không thay đổi; thậm chí còn bị những thay đổi vật chất tác động theo hướng tiêu cực.

Ý ông muốn nói đến việc đầu tư vật chất khi công nghệ, đường, xe máy, tóc xanh, tóc đỏ… vào làng làm đổ vỡ các giá trị văn hóa và quan hệ cộng đồng?

Chính xác! Bản thân nông thôn chúng ta thiếu nền tảng tri thức, vì thế năng lực tự kháng trước cái xấu từ bên ngoài

rất yếu. Khi đưa các giá trị vật chất về càng nhiều thì bức tường tự kháng trong mỗi người nông dân sẽ mất đi, thậm chí bị tiêu diệt rất nhanh.

Thêm nữa, hiện nay có một thực trạng nguy hiểm là hầu hết cha mẹ làm nông vì mong muốn con được đi học đại học, cao đẳng nên không để các con động tay vào công việc lao động gì. Nhiều học sinh lớp 8, lớp 9 có bố mẹ làm ruộng nhưng không hề biết cấy, nhổ mạ, chăn trâu hay nấu cơm.

Khi chúng ta đặt nặng việc học lý thuyết, thiếu thực hành, kiến thức không được chuyển hóa và hình thành qua các bước lao động thì hậu quả là những công dân thiếu trách nhiệm, sống nhờ sống bám và vô cảm với cả những điều tử tế và đồng loại.

Bọn trẻ không biết kỹ năng thực hành và không biết trân trọng giá trị lao động của người khác. Tại sao nhiều con nhà nông dân lên Hà Nội không chịu đi dạy thêm, làm thêm kiếm thêm tiền mà chỉ trông chờ vào sự trợ cấp của bố mẹ; ngoại ngữ không chịu học rồi đổ lỗi rằng học ngoại ngữ cần phải có năng khiếu.

Tôi gặp những cô bé có mẹ bán quán ngoài chợ, nhưng không chịu giúp mẹ gánh hay bán hàng vì xấu hổ. Chúng ta đã làm cho nhiều đứa trẻ không nhận dạng thế nào là giá trị cốt lõi. Con nhà nông dân mà không biết phụ giúp bố mẹ gặt lúa, cấy mạ, làm việc nhà thì thật khó chấp nhận. Mà đáng buồn thay, hiện tượng này đang ngày càng trở nên phổ biến.

Bởi vì nhiều phụ huynh tin rằng học hành đỗ đạt là cách duy nhất để con cái họ có cơ hội sống tốt hơn, khiến trách nhiệm làm cha mẹ của họ hoàn thiện hơn. Chẳng nhẽ họ sai?

Cho con cái ăn học để thoát đời nông dân, thoát làm công nhân mà thành công chức và quan chức. Những mong muốn và khát vọng đó là chính đáng. Tuy nhiên, việc chạy theo bệnh trọng bằng cấp, mong có bằng cấp để có việc làm là cách tiếp cận đã được chứng minh là sai trong thời gian qua. Nhiều ông bố bà mẹ lao lực và vay tiền nuôi con học đại học, nhưng ra trường con không tìm được việc làm, lại quay về làm công nhân.

Thật thương cho người cha người mẹ đặt mọi kỳ vọng vào sự đổi đời của con mình để hưởng lợi khi tuổi già nhưng sự kỳ vọng không được đáp ứng khi con không thể trở thành thầy hoặc thành thợ giỏi, cuộc sống luẩn quẩn không lối thoát. Đã đến lúc chúng ta cần gọi tên đúng các giá trị xã hội. Chúng ta cần xem trọng thợ giỏi, xem trọng nông dân tạo năng suất cao. Hệ giá trị xã hội mới của xã hội là những con người làm ra sản phẩm tử tế và sống lương thiện chứ không phải là bằng cấp cao hay quan vị.

Ông đã thu được gì từ chuyến đi bộ Hà Nội - TP.HCM?

Trước hết, tôi thấy được mặt cắt đại diện và đa chiều của xã hội Việt Nam để đưa ra những giải pháp cho một số nan

để trong lòng xã hội. Thứ hai, như kỳ vọng, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã có văn bản xã hội hóa xây dựng hệ thống tủ sách đến lớp học - Tủ sách Phụ huynh như tôi đã kiến nghị. Từ chuyến đi của tôi, hệ thống giáo dục mở đường "khoán sách" cho người đọc trên quy mô quốc gia, tạo lượng cầu sách đặt nền móng cho nền kinh tế tri thức trong vài thập niên tới.

Hoàng Hường *(Thực hiện)*

Khi trẻ 10 tuổi dịch sách lịch sử[1]

Chủ nhật lạnh giá đầu đông của Hà Nội, hơn 200 trẻ em và cha mẹ đã đến dự buổi ra mắt sách *Unstoppable Us - Không thể dừng bước* do Lily (Hồ An Nhiên), 10 tuổi, chuyển ngữ từ tiếng Anh.

Unstoppable Us - Không thể dừng bước là tác phẩm lịch sử dành cho thiếu nhi được chuyển thể từ tác phẩm nổi tiếng *Sapiens* - Lược sử loài người của tác giả Yuval Noah Harari.

Bất ngờ dịch giả lên 10

Lượng từ vựng tiếng Anh trong sách thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau và rất khó đối với phần lớn học sinh Việt Nam. Liệu học sinh 10 tuổi có đủ tiếng Việt của nhiều lĩnh vực

[1] Bài đăng trên Báo *Tuổi trẻ* ngày 12/12/2022. https://tuoitre.vn/khi-tre-10-tuoi-dich-sach-lich-su-2022121208394681.htm

cũng như năng lực tra cứu và kiên nhẫn tìm hiểu kiến thức liên môn và biểu đạt tính logic, tính hệ thống để dịch đạt mức nhuyễn ngữ giúp các bạn cùng trang lứa hiểu nội dung của sách?

Lily đã làm được!

Nhà biên kịch - dịch giả Hà Thủy Nguyên cho biết: "Với độ tuổi còn nhỏ như An Nhiên, dịch thuật cũng là học hỏi. Là người hiệu đính các bản dịch đầu tiên của An Nhiên trong bộ sách tranh *Những vệ thần của tuổi thơ* (Nhà xuất bản Đà Nẵng, 2021) và theo dõi quá trình dịch của Lily ở cuốn sách *Không thể dừng bước*, tôi nhận ra rằng bí quyết khiến An Nhiên dịch nhuần nhuyễn đến vậy chính là không ngừng tra cứu, tìm hiểu và không ngại những đoạn văn khó hay các kiến thức phức tạp.

Từ quá trình tra cứu kỳ công, cho tới hiểu cặn kẽ một vấn đề mà sách đặt ra, rồi từ rất nhiều lựa chọn, An Nhiên tìm ra phương án diễn đạt tốt nhất".

Phát biểu tại buổi ra mắt, anh Nguyễn Quốc Vương - người viết và dịch hơn 90 đầu sách - chia sẻ: "Tôi rất ngạc nhiên khi đọc cuốn sách này vì thấy các thuật ngữ liên quan đến sử học, xã hội học, nhân chủng học được dịch rất chính xác. Tác giả Yuval Noah Harari là một nhà sử học nhưng cũng rất hài hước và bản dịch đã thể hiện được sự hài hước đó của ông.

Nếu dịch giả là một người trưởng thành, điều này đã

đáng khen, ở đây lại là một dịch giả nhỏ tuổi. Điều này nói lên rằng ngoài năng lực ngoại ngữ thì năng lực sử dụng tiếng mẹ đẻ và khả năng học hỏi để hiểu được nội dung ngôn ngữ diễn đạt rất quan trọng. Lily đã làm được điều đó và nó mở ra triển vọng phát triển về sau".

Truyền cảm hứng khuyến đọc

Dịp Giáng sinh năm 2021 và Tết Nguyên đán 2022, bộ sách *Những vệ thần tuổi thơ* do Lily dịch khi 9 tuổi ra mắt và đến với hàng ngàn trẻ em ở cô nhi viện Vinh Sơn, Kon Tum, ở nông thôn Hà Tĩnh, Thái Bình... và nhiều tỉnh thành khác. Hẳn nhiều người trong chúng ta muốn biết nhờ đâu mà Lily có năng lực dịch sách sớm như vậy.

Mẹ Lily là người yêu sách và thấu hiểu việc nuôi dưỡng ngôn ngữ ngay từ lúc con gái chưa đầy năm. Chị luôn chủ đích gọi tên đồ vật, con vật, cây cỏ, hình dạng... để con tích lũy ngôn ngữ từ hình ảnh.

Dù Lily nói muộn, không phản ứng bằng ngôn từ với bố mẹ nhưng mẹ cháu kiên trì nuôi dưỡng ngôn ngữ cùng con bằng nhiều cách khác nhau, đặc biệt là đọc thơ, đọc truyện, sách khoa học dành cho bé, sách nuôi dưỡng giá trị sống... cùng con cho đến khi con đọc được sách. Sách nội dung tốt kèm theo tranh minh họa theo chuẩn Mỹ, Tây Âu, Nhật Bản... không những nuôi dưỡng ngôn ngữ mà còn nuôi dưỡng năng lực thẩm mỹ của Lily.

Cha Lily từng du học Anh, giảng viên ở các trường đại học Việt Nam. Anh kiên trì đọc sách và tranh luận cùng con hằng ngày đến tận hôm nay. Nỗ lực của cha mẹ giúp Lily sớm có tư duy độc lập, năng lực tranh biện, năng lực phân tích tri thức trong sách và hiện thực đời sống.

Cha mẹ Lily hiểu rằng con có điều kiện vật chất tốt, cơ hội tiếp cận tri thức được đáp ứng theo sở thích như sách tiếng Anh, tiếng Việt, học tiếng Pháp, học đàn, cũng như tương hỗ của người thân ở nhiều khía cạnh khác nhau, thì con có thể xem những thứ mình được hưởng là hiển nhiên mà ít quan tâm người khác. Bởi vậy, cha mẹ Lily luôn giúp con thấy được sự thiệt thòi của những đứa trẻ khác, những cảnh đời bi khổ trong xã hội, để con hiểu được những thứ con được hưởng là công sức của cha mẹ, ông bà.

Quan trọng hơn, cha mẹ hướng cho Lily hành tập chia sẻ tri thức đến các em, các anh chị nông thôn thông qua tham gia mừng tuổi sách, tặng các tủ sách, lập kênh YouTube "Book Adventure of Lily" để khuyến đọc.

Có một đúc kết rằng "Nuôi tâm sinh thiên tài. Nuôi trí sinh nhân tài. Nuôi thân sinh nô tài". Nỗ lực nuôi tâm, dưỡng trí của cha mẹ đã giúp Lily có những quả ngọt đầu đời là những cuốn sách dịch, là chủ động tặng các bạn nông thôn sách do mình dịch, một Lily sớm biết sinh lợi từ vốn của cha mẹ và những tác nhân khác.

Nước nhà sớm thịnh vượng nếu ai ai cũng biết giúp con vốn tri tâm như cha mẹ Lily.

Nuôi dưỡng tài năng

Chuyện kể rằng Thomas Edison tìm thấy bức thư thầy giáo trong lưu vật của mẹ, trong thư có câu: "Con bà là một đứa trẻ đần độn, không phù hợp với trường học". Edison không tới trường nữa mà học ở nhà với cô giáo chính là người mẹ của mình. Mẹ nuôi dưỡng tài năng phát minh, sáng chế bằng cách tạo cho ông niềm đam mê nghiên cứu, đức kiên trì đến mức ông đã tổng kết rằng "Thiên tài chỉ một phần trăm là thiên bẩm, chín mươi chín phần trăm là do cần cù".

Từ vốn của mẹ và vốn của xã hội Mỹ trân quý tài năng, Edison đã tạo nên tài sản đồ sộ cho nhân loại với hơn 1.000 phát minh, sáng chế. Dịch giả nhí Lily chia sẻ chính cha mẹ đã nuôi dưỡng, truyền cảm hứng và hướng em đến với công việc dịch thuật, làm sách thú vị này.

Cách dạy con của cô Tuyết[1]

Cô giáo Nguyễn Thị Tuyết (Hà Tĩnh) lập gia đình trong những ngày đất nước chưa bình yên, chồng tham gia quân ngũ. Từ năm 1978-1988, cô lần lượt sinh bốn người con gái. Chồng ở xa, cô vừa lo việc dạy học ở trường, vừa chăm sóc, nuôi dạy các con.

Như tôi đã từng chia sẻ, mỗi cá thể khi sinh ra và lớn lên được hoặc bị tương tác với môi trường xung quanh. Nhóm tương tác mạnh nhất là cha mẹ, ông bà và họ hàng. Thứ hai là cộng đồng, từ làng xã đến trường học. Cuối cùng là xã hội rộng lớn hơn. Từ nỗ lực dạy con không ngừng nghỉ của gia đình cô Tuyết, cần đưa giáo dục gia đình thành một cấu phần quan trọng của giáo dục để xây dựng một xã hội nhân văn và sáng tạo từ mỗi gia đình.

---

[1] Bài đã đăng trên *Tuổi trẻ Online* ngày 05/07/2019. https://tuoitre.vn/cach-day-con-cua-co-tuyet-20190705084912 51.htm

Khi cặp sinh đôi đầu lòng Thành Tâm và Tuyết Hạnh lên 7, một hôm hai con hốt hoảng chạy về nhà hỏi mẹ "nhà ta còn có đường không mẹ?". Như một phản xạ có điều kiện, thấy chú lợp mái tranh cho trường bị ngất, hai con cô đã vội vã về nhà lấy đường để pha nước cho chú.

Bắt chước hành động nhân ái

"Hành động của Tâm và Hạnh làm tôi nhớ đến việc tôi nấu cơm cho người ăn mày lúc 6 tuổi. Đơn giản vì tôi chứng kiến bà nội tôi chia phần cơm cho những hàng xóm đói kém. Nếu chúng ta chỉ đơn thuần nói với đứa trẻ rằng con phải yêu con người, con phải nhân ái... mà không có những hành động cụ thể thì sự thẩm nhận sẽ rất thấp.

Hành động của người lớn thể hiện tình thương người sẽ thấm vào tâm trí con trẻ một cách tự nhiên. Trẻ em sẽ bắt chước những hành động nhân ái đó, và khi được người lớn khen ngợi, lòng nhân ái sẽ ngày một lớn lên".

Cô nhận ra tính cách và năng lực của từng đứa con khi quan sát các con chia kẹo. Bé Tâm thì vốc từng nắm kẹo đưa cho mọi người, trong khi bé Hạnh thì kiên trì đếm từng viên kẹo để đảm bảo ai cũng được bằng nhau. Bé Hạnh còn biết tạo công bằng cho các em khi chia mía bằng cách chẻ dọc cây. Còn Tâm thì sớm thể hiện khả năng tư duy logic khi thường giải được các bài toán khó của lớp trên.

Từ những quan sát như vậy, cô Tuyết đã dự đoán Hạnh

có năng lực trở thành nhà khoa học, còn Tâm sẽ phù hợp làm giáo viên toán. Dự đoán của cô Tuyết đã đúng. Hạnh đã trở thành giảng viên và là nhà nghiên cứu về lĩnh vực sức khỏe môi trường, xuất sắc ba lần giành học bổng toàn phần ở Úc cho bậc học đại học, thạc sĩ và tiến sĩ. Hiện nay Hạnh cũng thường xuyên tham gia các hoạt động khai mở dân trí như làm tủ sách, lên tiếng bảo vệ biển đảo... Còn Tâm đã trở thành giáo viên toán uy tín ở trường THPT, luôn giúp đỡ, động viên các học sinh nghèo.

Hướng con theo sở thích, đam mê

Về cô con gái thứ ba - Bình Nguyên, qua việc chia sẻ niềm yêu thích với thiên nhiên, thích nằm nền đất, thích chơi cây cỏ của con, cô Tuyết dự đoán rằng Bình Nguyên phù hợp với lĩnh vực về môi trường sinh thái. Sau này cô con gái thứ ba đã xuất sắc được chọn sang Nga để học 7 năm về công nghệ sinh học và nay là giảng viên của Học viện Nông nghiệp. Nhóm nghiên cứu của con gái cô Tuyết đã cho ra nhiều sản phẩm thiết thực phục vụ cuộc sống.

Tháng 10 này, con gái út Quý Linh sẽ sang Úc làm tiến sĩ về y tế công cộng. Học giỏi các môn tự nhiên nhưng cô con gái út lại sớm thể hiện sở thích làm thơ từ hồi lớp 1 với năng lực quan sát và liên tưởng. Biết được niềm yêu thích của con, cô Tuyết đã trao cho con cuốn sổ để ghi thơ với trang đầu tiên là bài thơ cô đề tặng: *"... Con lớn lên trong căn nhà bé*

nhỏ/Thiếu thốn nhưng giàu nghị lực niềm tin/Gắng chắt chiu nhựa sống vươn lên/Qua mưa nắng vững bền con tới đích". Khi trưởng thành, bên cạnh đam mê khoa học, Quý Linh tích cực tham gia các hoạt động xã hội thúc đẩy văn hóa đọc, tiếng Anh cho trẻ em nông thôn Việt Nam.

Bài học cuộc sống qua thực hành

Vợ chồng cô Tuyết luôn dạy các con những bài học về cuộc sống thông qua thực hành. Cứ mỗi dịp nghỉ hè, vợ chồng cô lại cùng các con đi về các vùng nông thôn mua hoa quả đem về chợ trung tâm bán.

Các con cô học được kỹ năng buôn bán giao tiếp ngay từ nhỏ. Hơn thế nữa là hiểu được cuộc sống khó khăn của người lao động, thông cảm hơn cho người nghèo, biết trân trọng đồng tiền mình kiếm được và sử dụng vào mục đích chân chính.

Thư gửi cô giáo Ngân ngày 8/3

Gặp cô nhiều lần trên tuyến xe khách Hà Nội - Thái Bình và ngược lại từ 2013-2018, tôi vẫn không biết tên thật của cô, bởi cô đã xưng 3 tên khác nhau trong những lần gặp. Trong thư này, tôi lấy tên Ngân theo như ý nghĩa cô nói "em luôn khát tiền". Trong những lần ngồi cạnh đó, tôi đã nghe qua điện thoại chuyện cô quát mắng con, tranh cãi với chồng hay bàn tán chuyện đời tư của đồng nghiệp. Rồi từ chuyện cô phàn nàn với tôi về anh em trai không cho cô vay tiền làm nhà, và vụn vặt những điều linh tinh khác rất đáng để tôi dùng làm dẫn chứng để đưa ra bài học cho các nữ sinh trong những buổi tọa đàm và bài viết trong tương lai.

Nhân ngày 8/3, tôi có một số điều muốn chia sẻ cùng cô, nếu cô vẫn theo dõi facebook của tôi, hy vọng những lời chân thành này sẽ có ích cho cô cùng ba con gái.

Trước hết, tôi xin nói tới những phàn nàn của cô về ba cô

con gái. "Các cháu chỉ thích xem TV mà không đọc cuốn sách nào. Các cháu nhút nhát và không tham gia hoạt động của lớp. Chị em chúng nó chỉ thích ăn diện và tranh giành nhau suốt ngày".

Cô Ngân à, theo tôi, cô không thể trách các cháu. Bởi chồng cô bận rộn với việc sửa xe máy kiếm tiền. Anh ấy, như cô kể là người chỉ học hết lớp 12, thường thích uống rượu với bạn bè và không quan tâm đến việc học của con. Có khi nào cô nghĩ đến việc mình đã lấy người không phù hợp? Chắc hẳn là có, nhưng vào thời điểm cô chọn chồng, cô đã không lường trước những sự khác biệt về nghề nghiệp và môi trường làm việc cũng như mối quan tâm của hai người, cô chỉ quan tâm "anh biết làm ăn". Môi trường làm việc của anh ấy là máy móc, là những chai nhớt, là những con ốc... Bạn bè của anh ấy ngồi với nhau, theo lẽ thường, sẽ ít bàn về sách vở, mà là chuyện về giá xe, giá phụ tùng, và đương nhiên hút thuốc, uống rượu là sở thích chung của họ. Anh ấy không thể quan tâm việc học và việc đọc sách của các con như cô.

Cô Ngân à, thật đáng tiếc, theo những gì cô trả lời tôi thì cô chưa hề mua cho con bất cứ cuốn sách nào ngoài sách giáo khoa và bài tập nâng cao. Cô không đọc sách cho các cháu nghe khi còn bé. Cô không để ý đến việc đọc sách của con mà chỉ quan tâm đến điểm số và quát nạt con khi không có thành tích học tập cao. Mỗi lần lên Hà Nội, tham gia đào tạo bán hàng đa cấp và buôn bán, thay vì mua sách cho các

cháu, quà mang về của cô luôn là quần áo và thức ăn đóng hộp. Cô mua giúp đồng nghiệp cá hồi, xúc xích ngoại... Là giáo viên dạy văn mà cô chưa đọc các tác phẩm kinh điển Âu Mỹ nào. Thậm chí, những tác phẩm trong nước rất nổi tiếng như *Làm đĩ* của Vũ Trọng Phụng, *Tướng về hưu, Sang sông…* của Nguyễn Huy Thiệp cô cũng không hề biết tới.

Về mặt nghề nghiệp, cô không yêu nó, cô chỉ xem trường học là nơi biên chế để có lương bền vững nhưng không nghĩ về học trò. Tôi xót xa khi cô bảo "cho chúng đọc văn mẫu là xong". Cô nghèo nàn tri thức mà ưa chụp giật kiếm tiền để mua xe SH rồi xây nhà to ganh đua với bạn bè.

Về mặt làm mẹ, cô không yêu tri thức thì con cô khó có thể yêu. Con trẻ, đặc biệt là con gái, hay gần gũi và chịu nhiều ảnh hưởng từ mẹ, nhưng từ những chia sẻ của cô thì dễ nhận ra rằng các con cô không nhận được những ảnh hưởng tích cực từ mẹ như một người hiểu biết và có tầm nhìn dài.

Người anh trai khuyết tật của cô chắc buồn lắm nếu biết chuyện cô trách anh ấy với người bạn trong điện thoại mà tôi nghe được "giàu thế mà không cho em vay trăm triệu làm nhà thì giàu làm dell gì!". Cô thật vô cảm, anh trai cô bị khuyết tật bẩm sinh, đi lại khó khăn, làm mộc và buôn bán để sống tự lập, không nhờ vả anh em và cha mẹ đã là một nỗ lực lớn đáng khâm phục. Đáng lẽ, ngay cả nếu anh ấy cho tiền, cô cũng nên từ chối mới phải. Đằng này, để thỏa

mãn tính sĩ diện và tham lam, cô lại trách cứ và chỉ trích anh mình. Phận làm em, tôi nghĩ cô là người quá tệ.

Cô Ngân, có thể đọc xong bức thư này, cô sẽ giận tôi lắm, nhưng tôi vẫn nói rằng ở vị trí nào cô cũng kém.

Nếu cô giỏi làm vợ, biết hướng chồng cùng dạy con, biết đâu anh ấy đọc sách cho con từ nhỏ, như một số anh nông dân tôi gặp, thì anh ấy đã không lấy rượu làm thú vui.

Nếu cô giỏi làm mẹ, cô đã tìm đọc sách của Montessori, đọc sách của người Do Thái… để dạy con, cô chăm lo sự học, sự đọc cho con từ nhỏ, dạy cho cháu lao động từ nhỏ, dạy cho các cháu ăn mặc giản dị từ sự giản dị và tiết kiệm của cô, mỗi lần trở về từ Hà Nội, quà cho con là những cuốn sách về danh nhân khoa học, danh nhân văn chương, danh nhân lịch sử, những cuốn sách song ngữ Anh Việt…

Nếu cô giỏi làm cô giáo, cô đã đọc vài trăm tác phẩm văn học của Tây Âu, Mỹ, Nhật Bản, cô cho học trò thảo luận trong các giờ học để hình thành năng lực phản biện, cô vận động nhà trường lập câu lạc bộ văn học để học sinh tự do tìm kiếm tri thức rộng lớn để hình thành tự do tư tưởng, cũng như thúc đẩy các câu lạc bộ khác ra đời trong trường học của cô.

Cô Ngân à, chỉ ra những điểm dở của cô để cô thấy, nhưng tôi vẫn tin rằng ở tuổi dưới 40, cô vẫn có thể thay đổi bản thân để từ đó thay đổi chồng và số phận của ba con gái của mình. Tôi chia sẻ một số câu chuyện và đưa ra một số

lời khuyên để cô tham khảo. Tôi rất quan tâm đến tương lai 3 bé gái con cô vì các cháu là tương lai của xã hội này.

Tôi đang ở cùng một gia đình nông dân. Vợ và chồng học hết lớp 10 theo hệ giáo dục cũ. Nhưng họ rất quan tâm đến việc học của các con. Người cha dù bận, nhưng đã tự dạy chữ cho con trước khi cháu đi học. Hai vợ chồng đều khuyến khích các con đọc sách ngoài sách giáo khoa. Trong nhà anh chị ấy, vẫn còn những cuốn sách mượn về từ Tủ sách Dòng họ. Họ đã nuôi hai con học xong đại học và có việc làm. Do được quan tâm đọc sách từ nhỏ, cháu út luôn đề nghị mua sách cho dịp sinh nhật. Hai vợ chồng luôn cần cù lao động nhưng dạy con rằng TIỀN BẠC LÀ PHÙ DU. Họ dạy con lương thiện bằng sự lương thiện và cần cù của mình và họ biết giúp con cái tiết chế lòng tham, tránh cám dỗ của dòng đời đầy biến động bằng gieo vào đầu con TIỀN BẠC KHÔNG LÀ TẤT CẢ.

Một số gia đình ở Nghi Xuân, Hà Tĩnh, người ta không xây nhà to, không mua ô tô, mà dùng tài sản có được và vay thêm ngân hàng để cho con đi du học. Nay, con họ có việc làm với mức lương trên 50 triệu đồng/tháng. Các cháu của họ tiếp tục được hưởng lợi từ tầm nhìn dài hạn của ông bà là đầu tư cho giáo dục.

Chị Hương ở Ninh Bình, một nông dân thu nhập thấp cũng là bà mẹ đơn thân đã dành thời gian giúp con học

tiếng Anh từ lớp hai. Nay cháu rất giỏi tiếng Anh và giành được học bổng cao ở một trường danh tiếng trên Hà Nội.

Gia đình cô giáo Tuyết ở Hà Tĩnh, nhà có bốn con gái, dù nuôi dạy con trong những năm tháng "chạy ăn từng bữa toát mồ hôi" nhưng họ đã lấy việc học của con làm trọng. Bố mẹ luôn gần gũi con để biết sở trường của mỗi đứa, lại tiên tính được nhu cầu xã hội, đã định hướng con học các ngành phù hợp với năng lực, nay hai con là tiến sĩ và hai con là thạc sĩ. Nay các con cô có công việc tốt và thiện lương.

Cô Ngân này, nay các con của cô đang học cấp 1 và cấp 2, dù các cháu chưa có thói quen đọc sách, học kém tiếng Anh, nhưng tôi tin rằng các cháu sẽ khá lên nếu cô thay đổi ngay và kiên trì các việc sau:

1. Cô từ bỏ bệnh "khát tiền" để tập trung cho việc dạy trò và giúp con học. Buông được sự khát tiền chỉ với mục đích làm nhà to, mua xe để dành thời gian cho ba con gái học hành là biết lấy ngắn hạn nuôi dài hạn. Nhà to, xe đẹp, nhưng con gái kém hiểu biết, bỏ học sớm, sẽ rước những thằng rể nghiện, những thằng rể rượu về nhà, cô khổ suốt đời mà con cháu cô cũng tiếp tục vết xe đổ tồi tệ ấy. Con chịu khó học, hiểu biết, làm việc môi trường tốt thì con rể là con ngoan trò giỏi, cháu của cô sẽ tiến xa trên nền tốt của cha mẹ.

2. Cô hãy dành một tháng lương mua sách cho cô, cho các con, hàng ngày cô đọc sách, vận động các cháu đọc, vận động chồng đọc sách. Cô khuyến khích các con rủ bạn bè

đến nhà cùng đọc sách và thảo luận. Cô mời những người vợ của bạn chồng đến nhà mượn sách cho con cái họ. Cô cứ kiên trì 1-3 năm, bản thân cô sẽ thấy những thay đổi lớn trong chính mình, các con cô sẽ đọc nhiều sách, chăm việc nhà, biết giới thiệu sách trước lớp và trước trường, các cháu sẽ tự tin. Trong nhà cô sẽ tràn ngập ánh sáng tri thức, xóm làng cô được ảnh hưởng, bạn bè cô thay đổi theo.

3. Chắc chắn nhà cô đã có máy tính và internet. Cô hãy vận động các cháu nghe tiếng Anh hàng ngày. Cô mua các chương trình tiếng Anh tự học cho các cháu học. Cô hãy liên lạc với tôi để có các phương pháp học hiệu quả cho trẻ mất gốc tiếng Anh.

Cô Ngân thân mến. Sự thay đổi của cô dù ở quy mô gia đình nhưng rất quan trọng với xã hội này. Bởi ba cô con gái của cô sẽ tạo ra hàng chục hộ gia đình trong tương lai. Các cháu học giỏi, lương thiện, có trách nhiệm xã hội là nền tảng xây dựng những gia đình tốt đẹp, các thế hệ kế tiếp sẽ phát triển và tiến xa hơn gốc của mình, là nền tảng cho một xã hội Việt Nam nhân văn và sáng tạo. Người ta nói rằng "đứa con sẽ là phần thưởng hay hình phạt của cha mẹ tùy thuộc vào sự chăm lo giáo dục của cha mẹ".

Chúc cô Ngân thành công!

PS: Qua facebook, dễ dàng để cô Ngân thấy rất nhiều bà mẹ, ông bố đã và đang đưa sách về nông thôn để hàng triệu bé gái trên Đất nước này được đọc sách.

Hiệp sĩ công nghệ thông tin Nguyễn Công Hùng: Tôi đang giết chết niềm tin của nhiều người[1]

Những niềm tin đang bị giết?

Hiệp sĩ công nghệ thông tin Công Hùng là hình ảnh quen thuộc trên nhiều phương tiện thông tin đại chúng. Nỗ lực và nghị lực sống phi thường của Công Hùng được cho là hiếm có không những trong nước và trên thế giới. Một số người nước ngoài hoạt động trong lĩnh vực phát triển cộng đồng và khuyết tật đã chia sẻ với tôi rằng "Mặc dầu chúng tôi đã đi hàng chục quốc gia trên thế giới và gặp hàng trăm gương mặt vượt khó điển hình nhưng có lẽ Công Hùng là người có nghị lực lẫn trí lực tuyệt vời ".

[1] Bài đang trên *Tuần Việt Nam* của Báo điện tử *Vietnamnet* năm 2012. Link bài không tồn tại vì Báo điện tử *Vietnamnet* bị sự cố kỹ thuật sau đó.

Thành công trong việc cứu lấy mình trước khi trời cứu của Công Hùng và em gái Thảo Vân là tấm gương mà tất cả chúng ta cần học tập. Đặc biệt hơn, Trung tâm Nghị lực sống và Công ty cổ phần Nghị lực sống dưới sự quản lý và điều hành của Hùng đã đào tạo trên 700 học viên đều thiếu may mắn về hình thể. Trên 300 học viên đã tìm được việc làm và có lương ổn định. Thế nhưng Công Hùng đang trăn trở vì anh đang giết chết niềm tin của nhiều người.

Công Hùng đã dành cho tôi buổi trò chuyện sau buổi kết thúc cuộc họp lập kế hoạch hoạt động năm 2011 từ nguồn hỗ trợ của Chương trình hỗ trợ doanh nhân xã hội 2010.

Cứu mình rồi đến giúp người

Nhìn vào thành quả 8 năm mà Công Hùng đã đạt được không những cho mình mà còn cho các bạn đồng cảnh khác ai cũng thán phục. Xin Công Hùng cho biết những yếu tố nào đã giúp anh có được kết quả như vậy?

Tôi may mắn hơn nhiều người khuyết tật khác là đã được tiếp cận công nghệ thông tin (CNTT) khá sớm. Khuyết thiếu về khả năng di chuyển của tôi lại là lợi thế tạo nên sự đam mê trong thế giới rộng lớn của CNTT. Thế giới này đã thay đổi số phận của tôi. Từ việc chỉ ngồi ngắm 4 bức tường, suốt ngày buồn tủi, thì nay tôi đã kết nối được bè bạn khắp nơi, có công việc ổn định. Sức khỏe của tôi rất yếu, may có trí lực thì luôn cải thiện và còn có 1 ngón tay để bấm chuột,

tất cả mọi sinh hoạt đều phải nhờ người khác. Nhưng chả sao cả, tôi vẫn luôn sống lạc quan, đặc biệt, tôi là một người công giáo, tôi tin rằng Đấng bề trên luôn che chở và tiếp thêm nghị lực cho tôi.

Xin anh cho biết các loại hình dịch vụ và hoạt động đào tạo mà Nghị lực sống đang cung cấp? Lợi nhuận thu được từ các hoạt động Công ty thì lại dành cho việc hỗ trợ các đối tượng đồng cảnh khác vậy anh có lo rằng có một ngày nào đó mình lại trắng tay và phụ thuộc vào nguồn hỗ trợ của người khác?

Chúng tôi đào tạo CNTT cho người khuyết tật, thiết kế website, in ấn và chúng tôi vừa mở phòng vé máy bay. Chúng tôi đa dạng hóa các loại hình dịch vụ để có lợi nhuận nuôi chính mình và hỗ trợ các học viên vừa khuyết tật vừa nghèo khổ khác.

Có những lúc tôi cũng nghĩ là mình dành hết lợi nhuận của mình vừa nuôi bộ máy hoạt động vừa hỗ trợ những đồng cảnh sẽ không có tích lũy cho chính mình lúc ốm đau bệnh tật. Tuy nhiên, chính tôi hiểu nhu cầu của người khuyết tật khác hơn ai hết vì những trải nghiệm bản thân trong hàng chục năm nay đã thúc dục tôi hãy cứu người khác như Thiên Chúa đã nâng đỡ mình. Sự khó khăn của tôi gặp là Đấng bề trên đang thử thách tôi và tôi tin rằng tôi cũng luôn được che chở khi tôi nỗ lực hết mình. Anh là người theo Phật nên anh cứ xem 81 khổ nạn mà thầy trò Đường Tăng đã gặp. Tôi

ví hành trình đời sống của tôi giống như việc đi lấy chân kinh vậy. Khả năng sống độc lập, tự tin, trung thực và yêu thương người đồng cảnh là những quyển kinh mà những ai muốn có nó đều phải cần cù chăm chỉ. Sự cần cù cho tôi những sáng tạo để sinh tồn và không bao giờ lo mình bị đói do đó sự sẵn lòng chia sẻ của tôi đối với người đồng cảnh là chuyện rất bình thường.

Được biết trung tâm Nghị lực sống đã đào tạo nghề cho trên 700 học viên và trên 300 người đã có công ăn việc làm vậy thì số còn lại đang đi về đâu?

Nhu cầu lẫn ưu đãi mà xã hội trong việc sử dụng lao động khuyết tật chưa rộng lớn nên tìm kiếm nghề nghiệp phù hợp cho tất cả các học viên không dễ dàng. Tôi luôn động viên các bạn rằng "được học để thoát khỏi cái sự mặc cảm và tự ti về bản thân đã là may mắn hơn hàng triệu người khuyết tật khác".

Anh có dự định hay chiến lược nào để 100% học viên đến với Nghị lực sống sẽ có việc làm?

Như đã nói ở trên tôi mong muốn tất cả các học viên đều có công ăn việc làm nhưng nếu thực hiện điều này thì rất nhiều người khuyết tật sẽ không được học ở Nghị lực sống bởi vì các công ty tuyển dụng ngoài việc cần người làm được việc và có sức khỏe tốt, có thể tự đi lại, chăm sóc bản thân được. Hiện tại 50% học viện tại Nghị lực sống phải ngồi xe

lăn, đồng nghĩa tôi phải tạo cơ hội cho họ ngay tại công ty của tôi, nhưng điều đó vẫn còn xa lắm. Nhiều khi tôi nghĩ tôi đang giết chết niềm tin của nhiều người khuyết tật khác.

Tôi đang giết chết niềm tin của nhiều người

Anh có nói rằng chính anh đang giết chết niềm tin của nhiều người khuyết tật. Nhìn vào kết quả Nghị lực sống đã làm được, hình như câu nói của anh hơi quá và xin anh giải thích điều này?

Đúng vậy, mỗi lúc tôi lên tivi, báo đài là tôi lại tiếp nhận hàng trăm cuộc điện thoại. Theo suy nghĩ của nhiều người khuyết tật và gia đình họ, Nghị lực sống là nơi bấu víu tinh thần cuối cùng cho họ và muốn được Nghị lực sống giúp đỡ. Do những hạn chế về nguồn lực mà có những học viên phải chờ cả năm trời mới đến lượt được vào học; có học viên biết thông tin rồi tự bỏ nhà tìm đến; có những cha mẹ mang con từ quê ra tìm gặp bằng được để tìm một hy vọng. Họ tâm sự "chúng tôi gia đình nghèo hèn, già cả rồi, con lại bị như vậy, không biết khi chết đi cháu sẽ sống ra sao".

Biết vậy, họ rất kỳ vọng khi tìm đến tôi, nhưng tôi đã phải từ chối rất nhiều người, để họ ra về trong buồn tủi. Nhiều lúc tôi thức trắng đêm suy nghĩ cách để giúp họ nhưng với khả năng có hạn của tôi đành lực bất tòng tâm.

Anh biết đấy, hầu như tôi không bao giờ ngủ trước 1h sáng vừa để làm việc vừa để khuyến khích các thành viên khác của công ty tăng thu nhập đáp ứng một phần nhu cầu của những

người kém may mắn khác. Tài chính luôn là áp lực đối với chúng tôi. Riêng tiền thuê 2 căn nhà vừa làm văn phòng vừa làm nơi ở cho 25 nhân viên và học viên với giá 10.000.000/ tháng đã chiếm một phần thu nhập không nhỏ của chúng tôi.

Nỗ lực tự thân của anh đang giảm bớt gánh nặng cho Nhà nước và xã hội. Việc anh không có giấy phép hoạt động ở dạng Trung tâm thì có những nguồn lực nào đang bị lãng phí?

Có những tổ chức đặt vấn đề hỗ trợ trung tâm về tài chính nhưng khi hỏi về tư cách pháp nhân thì không có nên họ đành chịu "vô tâm" với chúng tôi. Hiện tại, Trung tâm nhận hỗ trợ chính từ những cá nhân đơn lẻ và chúng tôi rất khó cho những kế hoạch lâu dài. Kể từ lúc thành lập đến nay, chúng tôi đã cố gắng rất nhiều để xin tư cách pháp nhân cho trung tâm, đã gõ cửa các bộ ngành liên quan nhưng vẫn chưa được bởi lẽ đã là giám đốc thì phải có bằng đại học mà tôi thì lấy đâu ra bằng đại học, cơ sở hạ tầng…

Tôi có hỏi các cơ quan chức năng "với sản phẩm thật chúng tôi đã tạo ra cho xã hội thì có đặc cách gì không?". Câu trả lời vẫn luôn là "phải đúng quy định thôi!".

Nếu Trung tâm của tôi có tư cách pháp nhân thì không những các tổ chức/doanh nghiệp trong nước ủng hộ mà còn thu hút được nguồn lực quốc tế dành cho các tổ chức khuyết tật.

Thôi cũng chả sao, tự do tự tại, dù sao mình cũng đã cố

gắng rồi. Các bạn tôi hay trêu đùa "lại về cái máng lợn thôi". Tự mình xưng vương tại lãnh địa của mình, cũng chả ai gây khó mình mà.

Xin anh chia sẻ mong muốn trong năm 2011?

Mong muốn thì nhiều, nhưng nói ra rồi cũng để làm gì?

Tôi giờ chỉ có kế hoạch thôi, phát triển kinh doanh và tiếp tục hỗ trợ người khuyết tật theo khả năng.

Xin cảm ơn anh Hùng đã chia sẻ những thông tin hữu ích.

Thay lời kết

Từ hôm gặp anh Hùng, tôi nghĩ rằng xã hội của chúng ta đang lãng phí rất nhiều nguồn lực nhưng thứ nguồn lực quan trọng thúc đẩy sự tiến bộ xã hội là "nguồn lực nhân ái" lại bị lãng phí do thiếu những cơ chế khuyến khích thì thật đáng suy ngẫm. Khi "nguồn lực nhân ái" bị lãng phí thì yếu tố khuyến khích sự chia sẻ của cộng đồng trong xã hội bị xem nhẹ, niềm tin của nhóm người yếu thế vào xã hội sẽ suy giảm. Các nhân tố tác động gây băng hoại đạo đức xã hội sẽ phát triển, lúc đó các nhà quản lý xã hội sẽ mất rất nhiều công sức để giải quyết. Bởi vậy, bên cạnh những ưu đãi cho người nghèo bằng luật, cần lắm các cơ chế ưu tiên hỗ trợ cho những người khuyết tật để chính họ có công ăn việc làm và nhận chia sẻ từ xã hội nhằm giảm bớt gánh nặng cho ngân sách nhà nước và làm tăng hình ảnh quốc gia trong ngắn và dài hạn.

Chuyện tỷ phú học hết lớp 7 trường làng[1]

Đã từng muốn rời chốn trần gian vì cảm thấy mình là gánh nặng của gia đình; chỉ học hết cấp 2 trường làng, nhưng Hòa Quang Thân (ở An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình) đã viết nên câu chuyện vượt qua số phận nghiệt ngã.

Một chân vẫn "sát cá" như thường

Sinh ra trong gia đình có sáu người con nhưng đã có ba người di tật, anh Thân may mắn hơn hai người ruột thịt với một bàn tay dị tật và có một chân lành lặn.

11 tuổi vào lớp 1; 15 tuổi, cảm thấy mình vô nghĩa với đời sống vì suy nghĩ mình là gánh nặng của gia đình anh Thân đã có những lần muốn xa rời cuộc sống trần gian. Thật may, sự

[1] Bài đăng trên Báo điện tử *Vietnamnet* ngày 24/12/2010. https://vietnamnet.vn/vn/giao-duc/chuyen-ty-phu-hoc-het-lop-7-truong-lang-4063.html

yêu thương đùm bọc của người thân, lời của sư Nhã trong làng và những tấm gương vượt khó trong sách được đọc đã giúp chàng trai tên Thân vượt qua những khủng khoảng tâm lý.

Dân làng không ngờ rằng, một người thiếu chân lại có thể đằm mình nơi bờ sông, ruộng lúa mò cua bắt ốc giúp đỡ gia đình. Sự kiên trì và bản tính thông minh giúp anh thành người "sát" cá nhất làng. Nhà không mấy khi thiếu cá ăn mà nhiều khi còn dư bán. Sự chịu khó của anh đã tạo niềm tin cho chị và em trai đồng cảnh.

Đúng như lời sư Nhã, 19 tuổi anh lập gia đình, cô gái tên Quế ở trong xóm vì thương anh cần cù chịu khó mà đã làm bạn trăm năm. "May nhà tôi có Trời thương mà lấy được vợ đấy", vợ anh cười nói với tôi.

Kinh doanh cần nghĩ lớn

Từ những năm 80 thế kỷ trước, Hòa Quang Thân và vợ đã chọn ra ngã ba thôn An Mỹ với suy nghĩ chọn gần trường học để sửa chữa xe đạp cho giáo viên và học sinh. Việc chọn địa điểm được quyết định khi anh đếm số xe đạp của thầy cô giáo và học sinh trong trường. Rồi cùng trên ngã ba này, anh và chị đã kinh doanh hàng ăn sáng và bán tạp hóa. Những năm 90, thỉnh thoảng có đôi chiếc xe máy đi qua xã, anh nghĩ đến việc sửa chữa xe máy. Nhưng vốn ít và không có tay nghề nên anh chưa dám thêm, vả lại ba đứa con nhỏ làm anh không đi đâu được.

Đầu năm 2000, anh cho cậu con lớn vào Thành phố Hồ Chí Minh để học nghề sửa xe máy, trong khi với quãng đường 1 km của xã, đã có 7 tiệm xe máy hành nghề. Nhiều người lo vì đã có quá nhiều tiệm sửa chữa nơi đây.

Năm 2003, gọi con về, vừa hành nghề vừa làm thầy cho cha. Với số tiền tích cóp được và vay thêm mấy chục triệu, anh Thân mở cửa hiệu sửa xe máy, quy mô gấp 4-5 lần những cửa hiệu khác.

Thời gian đầu, cửa hàng chưa có nhiều khách do người ta chưa tin vào con trẻ và cha tàn tật. Để thu hút khách hàng, anh đã giảm giá dịch vụ rửa xe của mình. Từ đó khách hàng bắt đầu đến rửa xe, từ rửa xe người ta đến sửa chữa xe. Khách hàng từ đó tăng dần. Nhờ đầu tư lớn nên cửa hàng của anh đáp ứng được 80 - 90% phụ tùng thay thế trong khi ở quán khác khi khách có nhu cầu thì chủ tiệm mới đi ra thị trấn mua. Anh tâm sự "ai cũng thích sửa chữa xe ở những quán lớn vì họ nghĩ ở đó sẽ nhiều thứ hơn. Kinh doanh phải nghĩ lớn!".

Sáng tạo từ phàn nàn của khách hàng

Một lần, nghe thầy Thành trường An Dục phàn nàn "tháng trước thay nhớt ở thị xã, thợ đã làm mất cái lồng đèn của ốc nhớt"; lần khác, nghe chị Nga trong xã kêu "thằng Hùng bên kia thay nhớt cho tôi mà nhớt lại chảy ra cả nhà". Hai câu phàn nàn đã làm anh suy nghĩ nhiều đêm và cuối cùng một sáng kiến đã ra đời.

Dựa theo nguyên lý của máy phun sơn, anh đã thiết kế ra máy hút nhớt. Anh cho con trai vào Thành phố Hồ Chí Minh nhờ người chế tạo máy hút nhớt theo thiết kế của anh với giá 2,6 triệu đồng vào năm 2006. Từ ngày có máy hút nhớt, tiệm xe không phải mở ốc ở phía dưới động cơ nữa mà chỉ cần mở nắp nhớt ở phía trên ra, thổi khí vào khuyếch cặn rồi dùng máy hút nhớt ra. Nhờ sáng kiến này anh đã thu hút được hàng trăm khách hàng từ các xã khác đến.

"Quan sát khách hàng, sau khi chúng tôi rửa xe xong, nhiều người cứ ngồi xuống kiểm tra gầm xe đã sạch chưa. Tôi đã chế tạo ra cái kích hơi này để kích xe lên, vừa tiện cho mình rửa xe, vừa để khách hàng thấy gầm xe họ đã sạch". Tôi cũng vừa chế tạo ra bình phun tuyết rửa xe để tránh ăn tay và giảm được ½ thời gian rửa xe.

Ba cái "hơn người" của anh đã thu hút được ngày càng nhiều khách. Mỗi ngày, riêng anh kiếm tiền lãi từ 80.000 - 200.000 đồng. Một mức thu nhập đáng nể ở nông thôn.

Không lợi dụng hoàn cảnh

Công việc đại tu một chiếc xe máy phải mất từ 2-3 tiếng. Nhiều khách hàng đến lúc gần trưa nên để xe lại quán và về nhà. Thế nhưng, gia đình anh luôn giữ khách lại ăn cơm.

Anh luôn nói với khách "mời anh ở ăn cơm là chuyện nhỏ nhưng anh phải ở lại giữ xe của mình là chuyện lớn".

Anh chia sẻ: "Tôi làm thế là để tạo niềm tin cho khách

hàng và bữa cơm cũng là cơ hội để nhân thêm tình cảm giữa ông chủ "khách hàng" và tôi. Đặc biệt, từ khi mở cửa hiệu đến nay, đã hàng ngàn chiếc xe máy qua tay, nhưng chưa có một "ông chủ" nào phải đưa xe đi nơi khác vì khó mấy, anh cũng cố gắng chữa bằng được. Đơn giản vì cấu tạo các loại động cơ, nguyên lý hoạt động của phần cơ lẫn phần điện đều đã qua bàn tay thực hành điêu luyện của anh.

Tôi thắc mắc, có bao giờ anh thông qua yếu tố kém may mắn của mình để lôi kéo khách hàng không? Anh cười: "Khách hàng chỉ quan tâm đến dịch vụ họ được hưởng chứ không ai quan tâm hoàn cảnh của mình mà đến mua dịch vụ cả". Anh nhấn mạnh "Muốn thu hút khách hàng, mình phải làm tốt hơn cả người bình thường để họ nể phục và tin mình thì mới là tối ưu".

Nhìn cơ ngơi và cửa hàng sửa chữa xe máy và bách hóa tổng hợp trị giá 1,5 tỷ đồng của vợ chồng con cái của một gia đình có người chồng, người bố bị khuyết tật về hình thể, tôi mới hiểu rằng chỉ có những người lao động chân chính mới có thể hiểu hết linh hồn và hành động thực sự để tự đáy lòng thốt lên câu nói "*Khách hàng là ông chủ của tôi*".

VẬN ĐỘNG CHÍNH SÁCH

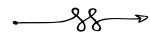

Tủ sách Dòng họ và Vận động Chính sách

Từ năm 2000, những bước chân tôi đến các nghĩa trang dọc Quốc lộ 1, Quốc lộ 8 thuộc địa bàn tỉnh Hà Tĩnh, cũng như những nghĩa trang ở xã Sơn Lễ, Sơn An, Sơn Tiến… huyện Hương Sơn, Hà Tĩnh để xem có dòng họ nào trùng tu hoặc xây mới mộ tổ hay không. Vào thời điểm đó, tôi xem việc xây mộ tổ, trùng tu hoặc xây nhà thờ họ và quỹ khuyến học là các thành tố quan trọng để ý tưởng Tủ sách Dòng họ được khởi động và có thể được nhân rộng bởi các dòng họ trên cả nước.

Dịp tết, phần nhiều là mưa, đường đi đến các nghĩa trang trơn làm tôi trượt ngã nhiều lần, nhưng việc gặp gỡ những người thăm mộ, phỏng vấn về việc xây mộ tổ, nhà thờ họ, quỹ khuyến học mang lại cho tôi niềm hy vọng về những Tủ sách Dòng họ sẽ ra đời.

Mộ tổ họ tôi, theo những người biết phong thủy, được táng nơi tốt. Trước mộ khoảng 250 m có suối chảy hiền hòa và cách khoảng 500 m có núi gọi là án sơn, cách khoảng 2 km đường chim bay là dãy núi Thiên Nhẫn, nơi nghĩa quân Lê Lợi đóng quân 6 năm, gọi là Lục Niên Thành.

Đứng ở mộ tổ, nhìn lên thành Lục Niên, tôi như thấy nghĩa quân Lê Lợi tập luyện, thấy người dân các xã dưới thành gánh gạo nuôi quân. Tôi nhớ lại chuyện được nghe người làng kể về một tướng của Lê Lợi bị giặc Minh truy sát trong đêm và ông ấy trốn trong một cây cổ thụ rỗng ruột. Giáo giặc đâm trúng đùi nhưng ông vẫn chịu đựng, may thay một con cáo chạy ra từ cây đó thu hút chó săn và vị tướng đã thoát nạn. Tôi cũng nhớ đến danh tướng Nguyễn Tuấn Thiện có mộ ông nội do hổ táng đứng vì giúp nó thoát nạn, người đã tụ nghĩa quân quê chống giặc Minh và gia nhập nghĩa quân Lê Lợi ở Lục Niên Thành. Năm 2009, tôi có cùng hậu duệ Nguyễn Tuấn Thiện làm Tủ sách họ Nguyễn ở Sơn Lễ.

Những lần nhìn lên thành Lục Niên, hình ảnh Nguyễn Trãi được minh họa trong sách tiểu học, hình ảnh Nguyễn Trãi dâng *Bình Ngô sách* lên Lê Lợi, hình ảnh Nguyễn Trãi gặp Thị Lộ và hai bên đối đáp nhau… hiện lên rõ mồn một trước mặt tôi. Chuyện Nguyễn Trãi đọc sách và con rắn nhỏ một giọt máu xuống chữ Đại thấm ba trang sách và cái chết của ba dòng họ của nhà Nguyễn Trãi luôn xuất hiện trong tâm trí tôi mỗi khi xuống mộ tổ. Tếng khóc ai oán, đầu rơi

máu chảy của già trẻ, trai gái của ba dòng tộc anh hùng dân tộc Nguyễn Trãi bị giết bởi vua quan nhà Lê như những thước phim quay chậm làm mắt tôi cay xè, lòng căm hận những kẻ tàn ác, vô ơn.

Đứng ở mộ tổ, tôi tưởng tượng hình ảnh cha bà nội, cụ Tú Dư đi bộ dạy học thời phong kiến. Tôi nghĩ đến bể dâu trong dòng họ Đại thi hào Nguyễn Du. Những biến đổi thời cuộc khiến người này, người kia di cư lánh nạn. Biến động triều chính thời Lê-Trịnh, Hầu chỉ huy Nguyễn Sĩ, chú ruột của Nguyễn Du, là kị bà nội tôi đã về Sơn Tiến, Hương Sơn, lánh nạn. Nhờ có sự biến động ấy mà họ Nguyễn Quang tôi có con dâu thương người, thuộc *Truyện Kiều*, thơ ca, tính nhẩm nhanh... và là tấm gương mẫu mực trong tâm trí tôi. Nghĩ đến bà nội, tôi luôn nhắc nhở bản thân phải nỗ lực để nhiều triệu bé gái giàu tri thức và thương người như bà nội tôi.

Họ Nguyễn Quang của tôi, thuộc nhóm thường thường bậc trung so với họ Đinh Nho, Hà Huy, Nguyễn Khắc, Lê Khánh, Tống Trần, Nguyễn Duy… ở các xã lân cận. Khi đến mộ tổ, tôi luôn nghĩ đến những người giỏi giang của những dòng họ lớn và nhớ những lời dạy của người lớn trong họ tộc rằng con cháu chúng ta cần chăm chỉ học hành, khiêm nhường thì mới khá lên được. Tôi cũng tìm hiểu về những dòng họ có ít hộ dân và ít người giỏi giang. Kết quả chung mà tôi thấy được là những ai có cơ hội học hành, có cơ hội tiếp cận tri thức, đều tiến xa hơn những người khác.

Dù học hành khoa cử, họ tôi kém hơn họ khác, nhưng có một số thành viên dòng họ có trách nhiệm cộng đồng để lại tiếng tốt, làm gương cho con cháu. Cố nội tôi có ruộng dành cho việc nghĩa và việc học (nghĩa điền, học điền). Ruộng giúp lúa cho những người già neo đơn và ruộng giúp người nghèo muốn học. Ông nội tôi và em ông nội thì cùng nhau xây trường và thuê thầy về dạy cho con trẻ trong làng vào những năm 1930, 1940. Bà Hàn Tấn, con dâu họ tôi, làm cầu phục vụ dân cư mấy xã đi lại. Bởi thế ở quê tôi có câu "Trường ông bát Hoàn. Cầu bà Hàn Tấn". Cha tôi được ảnh hưởng của cố tôi, ông nội và em ông nội tôi, đã dạy toán miễn phí hơn 20 năm. Tôi cũng được ảnh hưởng từ thế hệ đi trước mà nỗ lực đeo đuổi và vận động xã hội đưa sách về nông thôn Việt Nam.

Tôi luôn ấn tượng với những câu chuyện cha tôi kể về tủ sách của ông huyện Hoàng trong làng. Hồi nhỏ, cha tôi thường đến mượn sách của ông. Có hôm, cha tôi mới đến sân nhà với cuốn vở ghi từ vựng tiếng Pháp, ông Hoàng cầm xem và nói "từ này ở dòng này, trang này của từ điển". Từ điển Larousse của ông Hoàng giúp cha tôi, bà Oanh, bà Lê... trong làng mở rộng hiểu biết. Bộ từ điển và thư viện của ông bị đốt vào những năm Cải cách ruộng đất.

Tôi luôn đồng tình với quan điểm của cha tôi rằng bất cứ gia đình, dòng họ nào biết khuyến học có chiều sâu, thì con cháu sẽ dần khá lên.

Tôi luôn tin rằng khi hàng chục ngàn dòng họ, chi họ trên

cả nước có tủ sách giúp tất cả trẻ em được nghe sách, đọc sách, thì Đất nước sẽ có nhiều người tài, người tốt, người có tầm nhìn xa. Bổn phận của tôi là biến ý tưởng Tủ sách Dòng họ thành hiện thực và sách có mặt khắp nơi. Tủ sách Dòng họ có sứ mệnh mở đường cho phong trào đưa sách về nông thôn.

Tháng 3/2007, tôi khởi động ba Tủ sách Dòng họ đầu tiên gồm Tủ sách họ Nguyễn Quang, Nguyễn Duy và họ Trần. Từ năm 2007 đến cuối 2009, tôi nhân rộng tủ sách đến các dòng họ ở Nghệ An, Thanh Hóa, Quảng Bình, Thái Bình, Phú Thọ, Hải Dương…

Tết năm 2010, tôi đi xe máy từ Hà Nội vào Sài Gòn vừa kêu gọi các dòng họ xây dựng tủ sách giúp con cháu nghe sách, đọc sách cũng như vận động Hội khuyến học đưa tủ sách vào tiêu chí Dòng họ Khuyến học. Sau chuyến đi, nhờ tác động trên báo chí và truyền hình, nhiều dòng họ liên lạc hỏi cách làm tủ sách, dù không nhiều như mong đợi.

Công thức làm 1 tủ sách với 3 triệu đồng thì quá dễ dàng đối với một dòng họ có từ 30 hộ dân trở lên. Mỗi hộ dân chỉ cần góp khoảng 100.000 đồng để khởi động tủ sách, ngoài ra con cháu ở đô thị góp sách gửi về quê, vừa tạo sự quan tâm và gắn kết dòng tộc, vừa tạo nền tảng cho sự phát triển bền vững của dòng tộc.

Trước khi thí điểm 3 Tủ sách Dòng họ vào tháng 3/2007, tôi phỏng vấn rất nhiều người ở nhiều tỉnh khác nhau về dòng họ, về xây mộ tổ, xây nhà thờ họ và quỹ khuyến học. Biết tầm quan trọng của việc vận động chính sách, tháng

11/2007, khi có 9 Tủ sách Dòng họ được xây dựng, tôi viết thư gửi ông Nguyễn Mạnh Cầm khi đó là Chủ tịch Hội khuyến học Việt Nam, đề nghị nhân rộng Tủ sách Dòng họ bằng nguồn lực dòng họ và mỗi sinh viên góp 1.000 đồng/tháng chia sẻ trách nhiệm xã hội đưa sách về nông thôn. Làm theo cách tôi đề nghị, không những ít nhất 500 Tủ sách Dòng họ ra đời/tháng mà còn hình thành trách nhiệm xã hội trong hàng triệu công dân, nhưng ông Cầm có thư hồi đáp với những khó khăn và đề nghị tôi tiếp tục thúc đẩy tủ sách. Năm 2013, tôi gặp ông Nguyễn Mạnh Cầm và đề nghị đưa Tủ sách Dòng họ vào tiêu chí Dòng họ hiếu học nhưng đến năm 2017 tôi vẫn không thấy tiêu chí ra đời. Cuối cùng, Tủ sách Dòng họ được khuyến khích nhân rộng trong Đề án phát triển văn hóa đọc trong cộng đồng đến năm 2020, định hướng đến năm 2030.

Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp học và Vận động Chính sách

Tủ sách Phụ huynh đặt trong lớp học là thư viện do cha mẹ góp vài cuốn sách nhưng con được đọc trăm cuốn sách trong năm học. Ý tưởng Tủ sách Lớp học được manh nha khi tôi quản lý Thư viện Khoa Ngoại ngữ trường Đại học Vinh. Quan sát những sinh viên đến hưởng cái mát của máy điều hòa trong thư viện trong những ngày nóng nực, tôi thấy rằng 15-20 phút đầu, các bạn ấy không đọc sách, nhưng tiếng mở sách của những bạn đọc trong thư viện, đã

chuyển sinh viên thích máy lạnh sang sinh viên mượn sách đọc. Cùng với trải nghiệm luôn có sách trước mặt hồi nhỏ và những gì thấy ở thư viện, tôi kết luận rằng tần suất tiếp xúc giữa mắt học sinh và sách càng cao cùng với hiệu ứng lan truyền giữa các bạn đọc, thì sự kích thích học sinh đọc sách càng lớn. Ý tưởng hình thành cần sự nhạy cảm nhưng thu thập các nhóm thông tin liên lĩnh vực để biến ý tưởng thành hiện thực, có khả năng được nhân rộng bởi các thành viên xã hội, được chấp nhận bởi hệ thống trường học mới thực sự là việc cần sự kiên trì, tư duy phân tích và chiến lược.

Vô số bước chân của tôi ở Hà Tĩnh, Thanh Hóa, Quảng Trị, Quảng Nam, Yên Bái… mang lại cho tôi những nỗi buồn phải nuốt vào trong nhưng cũng giúp tôi những hy vọng. Bước chân giúp tôi biết được thu nhập của nông dân từ những ruộng lúa, đồng khoai, các chi phí họ dành cho việc học hành của con cái… Bạn sẽ dùng những phương pháp nào để vận động người nông dân kiếm được 200.000 đến 300.000 đồng/1 sào lúa nếu được mùa bỏ ra vài trăm ngàn mua sách ngoài sách giáo khoa cho con cái họ đọc tại nhà? Không dễ đâu các bạn.

Cộng hợp nhiều nhóm kiến thức, cuối cùng tôi đưa ra công thức giản đơn để người dân nông thôn thực hiện dễ dàng, là đưa sách đến lớp học, gọi là Tủ sách Phụ huynh. Mỗi tủ sách chỉ cần 1 triệu mua sách và khoảng 500.000 đồng đóng giá đựng sách hoặc tận dụng các tủ cũ trong trường học và trong xóm làng. Mỗi cha mẹ học sinh góp

50.000 đồng cho năm đầu tiên, mỗi năm kế tiếp góp 10.000 đến 20.000 đồng mua sách bổ sung, các em sẽ được đọc tối thiểu 50 đầu sách trong năm học.

Có công thức trong tay, tôi gặp gỡ một số thầy cô giáo nông thôn vận động áp dụng, nhưng tất cả đều cho rằng học sinh không đọc sách. Một số hiệu trưởng gọi điện đề nghị hỗ trợ sách sau khi đọc báo về Tủ sách Dòng họ nhưng họ không muốn đưa sách đến lớp học. Đương nhiên, tôi không nản và tiếp tục tìm kiếm nơi cần, song song với nhân rộng Tủ sách Dòng họ ở các tỉnh Miền Bắc.

Tết năm 2010, nhờ việc tôi đi xe máy từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh vận động nhân rộng các Tủ sách Dòng họ, cả truyền hình và báo chí đưa tin, số lượng cuộc gọi đề nghị hỗ trợ sách tăng lên. Đến tháng 4/2010, do nằm vùng ở xã An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình nhân rộng các Tủ sách Dòng họ trước đó, qua nối kết của bạn Phạm Bắc Cường, tôi gặp cô Dương Lệ Nga. Cô Nga dẫn tôi đến gặp thầy Lưu Thanh Thụ, Hiệu trưởng trường THCS An Dục. Cũng như các thầy cô hiệu trưởng khác, thầy Thụ đề nghị tôi hỗ trợ sách. Tôi đồng ý hỗ trợ sách nếu thầy áp dụng Tủ sách Phụ huynh ở các lớp học. Thầy Thụ đồng ý và trong tháng 5/2010, chúng tôi khởi động Tủ sách Phụ huynh đầu tiên tại lớp 7A3 với cấu phần đóng góp như sau: Tôi góp 500.000 đồng và mỗi phụ huynh góp 50.000 đồng. 37 cha mẹ học sinh, phần nhiều là nông dân, thay vì đóng góp 30.000 đồng/ người như tôi đề nghị thì họ đóng góp 50.000

đồng. Họ thấy việc góp ít tiền nhưng con họ được đọc ít nhất 50 đầu sách, hơn nữa việc tôi về làng làm Tủ sách Dòng họ trước đó và tôi góp 500.000 đồng vì con cái họ, dẫn đến Tủ sách Phụ huynh được áp dụng nhanh chóng. Tủ sách đầu tiên trị giá 2.350.000 đồng với 120 đầu sách, chưa kể giá đựng sách 800.000 do nhà trường bỏ kinh phí. Có sách trong lớp học, học sinh đọc sách tăng đột biến, gấp nhiều lần so với 0,4 cuốn/ em trong năm học 2009-2010. 4 tháng sau đó, cha mẹ học sinh của 8 lớp còn lại đã góp tiền và nhân rộng tủ sách đến lớp con họ, hiệu ứng nhanh ngoài mong đợi của tôi.

Như dự kiến của tôi, thầy Thụ lấy Tủ sách Phụ huynh làm sáng kiến kinh nghiệm gửi lên Phòng Giáo dục, cùng với sự chia sẻ của cô Dương Lệ Nga và thầy Uông Minh Thành với Phòng Giáo dục, với sự cam kết hỗ trợ sách của Chương trình Sách hóa Nông thôn, thầy Lại Cao Hạnh, Trưởng phòng Giáo dục quyết định nhân rộng Tủ sách Phụ huynh đến lớp học trên toàn huyện Quỳnh Phụ. Đến cuối năm 2011, 950 lớp học của trường Tiểu học và Trung học cơ sở huyện Quỳnh Phụ có Tủ sách Phụ huynh với khoảng 50.000 đầu sách. Như vậy, vận động chính sách ở cấp huyện thành công.

Thành công ở huyện Quỳnh Phụ, chúng tôi vận động Phòng Giáo dục huyện Thái Thụy nhân rộng Tủ sách Phụ huynh và được đón nhận nhanh chóng. Chỉ sau hơn 1 năm, 1.090 Tủ sách Phụ huynh với hơn 60.000 đầu sách được xây dựng.

Song song với việc nhân rộng Tủ sách Phụ huynh đến huyện Thái Thụy, chúng tôi tư vấn và giúp cựu học sinh nhân rộng Tủ sách Phụ huynh đến huyện Kiến Xương, Vũ Thư, Tiền Hải, Đông Hưng, Hưng Hà. Ngoài ra, tôi gửi văn bản vận động Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Thái Bình nhân rộng Tủ sách Phụ huynh trên toàn tỉnh. Sở đã chỉ đạo các phòng Giáo dục làm tương tự như ở huyện Quỳnh Phụ và Thái Thụy. Vận động chính sách ở cấp sở dễ dàng vì kết quả thực chứng rõ ràng về năng lực tự nhân rộng Tủ sách Phụ huynh của cha mẹ học sinh, cựu học sinh, học sinh, thầy cô giáo và các thành viên xã hội khác ở các huyện Quỳnh Phụ và Thái Thụy.

Cấu phần tạo nền hàng ngàn Tủ sách Phụ huynh gồm đóng góp của cha mẹ học sinh, của cựu học sinh, của học sinh sử dụng tiền mừng tuổi mua sách và một phần nhỏ từ Chương trình Sách hóa Nông thôn với khoảng 10%. Khoảng 4.000 Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp học ở tỉnh Thái Bình được xây dựng thì 90% nguồn lực của địa phương và 10% từ bên ngoài.

Chúng tôi vận động Bộ Giáo dục và Đào tạo ra Công văn 6841 ngày 31/12/2015 nhân rộng Tủ sách Phụ huynh/Tủ sách Lớp học đến trường học trên toàn quốc như thế nào?

Năm học 2012, tôi và thầy Uông Minh Thành mang clip do Severn Cullis-Suzuki phát biểu tại Hội nghị môi trường

của Liên hợp quốc tại Rio năm 1992, đến lớp 6A1 của trường THCS An Dục. Sau khi các em xem xong clip, tôi đề nghị các em chia sẻ cảm nghĩ. Tôi hỏi các em tại sao Severn Cullis-Suzuki lại làm như vậy? Em Uông Hải Minh trả lời "chị Severn Cullis-Suzuki muốn bảo vệ môi trường". Tôi hỏi tiếp "Trường chúng ta có cái gì tốt cho tất cả học sinh trên cả nước?". Em Uông Hải Minh trả lời "Tủ sách Phụ huynh ạ". Tôi hỏi tiếp "Vậy làm sao để tất cả trường học trên cả nước nhân rộng Tủ sách Phụ huynh?". Em Uông Hải Minh trả lời "Em sẽ viết thư gửi Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo đề nghị nhân rộng Tủ sách Phụ huynh". Có được nhân tố tham gia vận động chính sách, tôi rất vui vì bước tiến này.

Ngày 23/4/2014, em Uông Hải Minh viết thư gửi Bộ trưởng Phạm Vũ Luận, tôi trực tiếp đưa thư đến văn phòng Bộ Giáo dục và Đào tạo. 7 tháng sau (25/11/2014), Minh không nhận được thư hồi đáp của Bộ trưởng, tôi chia sẻ với nhà báo Đinh Đức Hoàng - Báo *Lao động*. Anh Hoàng viết bài báo "Bức thư Bộ trưởng không trả lời". Dù bài báo bị rút xuống nhưng tôi xem đó là tiếng nói đầu tiên tác động đến cấp Bộ.

Ngày 19/2/2015, tôi khởi hành đi bộ từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh, để tăng tốc tiến trình đưa sách về nông thôn bằng vận động toàn xã hội và các bộ ngành liên quan hành động giúp tất cả trẻ em có sách nghe và đọc. Tôi dẫn lại từ báo *Sài Gòn giải phóng*:

Thông điệp từ chuyến đi bộ xuyên Việt của Nguyễn Quang Thạch

1. Vận động Bộ Giáo dục và Đào tạo đưa ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh/Tủ sách Lớp em (đặt tại lớp học) trên toàn quốc (Sở Giáo dục và Đào tạo Thái Bình đã có chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh ra toàn tỉnh Thái Bình).

2. Vận động Hội Khuyến học đưa Tủ sách Dòng họ vào tiêu chí dòng họ khuyến học.

3. Vận động giáo hội Công giáo, Phật giáo nhân rộng các Tủ sách Giáo xứ, tủ sách nhà chùa.

4. Kêu gọi phụ huynh trên toàn quốc xây dựng Tủ sách Phụ huynh (như 80.000 phụ huynh ở Thái Bình đã làm).

5. Kêu gọi giáo viên nông thôn hỗ trợ học sinh đọc sách.

6. Kêu gọi những người xa quê và những người có trách nhiệm với xã hội đưa sách về quê hương/trường cũ bằng việc xây dựng các Tủ sách Phụ huynh.

Sau khi hoàn thành chuyến đi bộ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh, tôi lập kế hoạch vận động chính sách ở Việt Nam bằng khởi động phong trào đòi quyền đọc sách cho trẻ em toàn cầu. Kế hoạch là tôi sẽ gửi hồ sơ Tủ sách Phụ huynh đến Bộ Giáo dục và Đào tạo. Sau khoảng 2 tuần, nếu Bộ Giáo dục và Đào tạo không trả lời, tôi sẽ tọa kháng trước cổng Bộ để tạo áp lực cho họ. Sử dụng ngọn cờ đòi quyền đọc sách cho trẻ em toàn cầu thì tôi sẽ tận dụng được báo chí quốc tế cũng như người Việt trên toàn cầu. Cuối cùng, kế hoạch

đã thay đổi vì một thành viên Sách hóa Nông thôn đề xuất giải pháp mềm dẻo hơn dù không tạo hiệu ứng truyền thông quốc tế như kế hoạch trước đó. Cụ thể là, anh Nguyễn Thế Trung, Chủ tịch Tập đoàn DTT, giới thiệu Sách hóa Nông thôn với Bộ trưởng Phạm Vũ Luận và nhận được sự ủng hộ. Kế đến, anh Trung lập nhóm vận động chính sách gồm tôi, anh Trung, chị Vũ Thị Thu Hà và anh Đỗ Hoàng Sơn. Nhóm đã làm việc với các vụ trưởng, vụ phó của Bộ Giáo dục và Đào tạo vào đầu tháng 9/2015.

Ngày 26/9/2015, Bộ trưởng Phạm Vũ Luận thăm các trường học áp dụng Tủ sách Phụ huynh từ năm 2010 đến 2012 và ông đã khẳng định với báo chí "Chúng tôi nghĩ là việc phát huy có hiệu quả nhất của thư viện là hình thành cho các cháu học sinh thói quen, kỹ năng đọc sách. Chúng ta mở rộng không gian dạy và học không phải chỉ ở trên lớp, không phải chỉ ở giảng đường mà trong thư viện, ở nhà và các không gian khác trong và ngoài giờ. Chúng tôi thấy mô hình ở Thái Bình có nhiều kinh nghiệm rất là tốt và chúng tôi sẽ chỉ đạo các cơ quan chức năng của Bộ có chương trình phối hợp với các đơn vị liên quan của các Bộ, ngành để có thể nhân rộng các mô hình thư viện phụ huynh nói riêng và thư viện trong trường học nói chung có thể làm cho phong trào đọc, văn hóa đọc nâng cao lên".

Trước khi đi bộ từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh từ ngày 19/2/2015, trong khoảng thời gian rất dài từ cuối năm 1997 đến 2014, tôi đã phỏng vấn nhiều nhóm người

trong xã hội về cơ hội tiếp cận sách khi họ còn nhỏ, kết quả luôn mang nỗi buồn đến cho tôi. Trong hành trình đi bộ 1.750 km, tôi có thêm nhiều nỗi buồn và lo lắng. Nỗi buồn vì ở đâu cũng như nhau, gia đình nông dân không có sách giúp con trẻ đọc sách, thư viện trường học hoạt động yếu kém, học sinh không được mượn sách về nhà. Lo lắng vì học sinh chơi game khắp nơi. Thị trấn Thường Tín gần Hà Nội có đến 1.500 học sinh, sinh viên chơi game thường xuyên.

Hàng ngày, trên đường đi bộ cả ban ngày và tranh thủ ban đêm, tôi hỏi chuyện học sinh, ở xã nào cũng như xã nào, nhiều học sinh không biết nhà trường có thư viện, nhiều học sinh cho biết nhà trường không cho mượn sách đưa về nhà. Trong số học sinh tôi phỏng vấn, chỉ một số con nhà giáo viên, công chức có vài chục đầu sách trong nhà. Không một con nông dân sở hữu một cuốn sách nào ngoài sách giáo khoa.

Ngay ở thành phố, thị xã, nhiều học sinh không biết nhà trường có thư viện và ít em mượn sách đưa về nhà.

Trong hành trình đi bộ, tôi tặng sách và nói chuyện ở trường cấp 3 Bỉm Sơn, Thanh Hóa, gần 1.000 học sinh thì chỉ 38 em biết tên cuốn *Những tấm lòng cao cả* nhưng chưa em nào đọc. Trong khi đó, một trích đoạn của *Những tấm lòng cao cả* được đưa vào sách giáo khoa. Như vậy, học sinh không được đọc trọn tác phẩm vì không có sách.

Ở nơi được cho là đất học như huyện Quỳnh Lưu, buổi

chiều tà tôi gặp những em học sinh ngồi ở quầy tạp hóa, tôi hỏi chuyện thì các em đều không được mượn sách của thư viện nhà trường đưa về nhà dù em rất yêu sách.

Ở xã Phù Việt của Hà Tĩnh, một học sinh lớp 6 chạy theo tôi xin sách vì cháu thích sách nhưng không có tiền, thư viện nhà trường không cho học sinh mượn sách về nhà.

Ngay ở trường Quốc học Huế, một cô giáo dạy văn phải gọi điện vận động cha mẹ có con học chuyên văn khuyến khích học sinh đọc sách mở rộng chứ không chỉ học sách giáo khoa.

Ở Phù Cát, Bình Định, các nữ sinh cấp 2 phàn nàn về việc thư viện nhà trường không cho mượn sách đưa về nhà. Các cháu cho biết "10 bạn nam thì có 8 bạn chơi game".

Ở một xóm ở Ninh Thuận, tôi gặp khoảng 10 em học sinh tiểu học và trung học cơ sở, các em đều phàn nàn các em không được mượn sách đưa về nhà.

Phỏng vấn cá nhân và tập thể ở các trường tiểu học, trung học cơ sở, trung học phổ thông, cao đẳng và đại học với hơn 3.000 em trong hành trình đi bộ, tôi có số liệu như sau: 38 em biết đến cuốn *Những tấm lòng cao cả*, 20 em biết đến cuốn *Góc sân và khoảng trời*, 20 em biết đến cuốn *Robinson Crusoe*. Cả 3 cuốn đều được trích đưa vào sách giáo khoa.

Qua số lượng mẫu phỏng vấn hơn 10.000 người khắp cả nước cho đến tháng 6/2015 là 18 năm, ở đâu cũng có một điểm chung là không ai có sách đọc ngoài sách giáo khoa.

Từ những số liệu đầu vào như trên, việc Bộ trưởng Phạm Vũ Luận, vào tháng 9/2015, thừa nhận những yếu kém của thư viện trường học với nhóm vận động chính sách, cũng như báo giới với phát ngôn "Mở cổng trường để giáo dục học sinh" cũng như giá trị Tủ sách Phụ huynh mang lại, đã mang lại cho tôi hy vọng về 300.000 Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp học được nhân rộng nhanh chóng[1].

Cuối cùng, sau 3 tháng hội thảo lấy ý kiến các trường, Sở Giáo dục… ngày 31/12/2015, Bộ Giáo dục và Đào tạo phát hành Công văn 6841 về việc đổi mới thư viện và phát triển văn hóa đọc trong nhà trường phổ thông, mầm non.

Đã hơn 7,5 năm đã qua, dù khu vực dân sự nỗ lực đưa sách về lớp học với hơn 30.000 tủ sách, nhưng các trường học kêu gọi cha mẹ học sinh nhân rộng Tủ sách Phụ huynh như ở tỉnh Thái Bình và Nam Định chưa được nhiều như kỳ vọng, chứng tỏ nhận thức của nhiều hiệu trưởng, giáo viên trong việc khuyến đọc chưa cải thiện nhiều. Chúng tôi vẫn tiếp tục tạo nhận thức xã hội bằng những tủ sách đến lớp học mầm non, những gia đình có trẻ mầm non để giúp trẻ hình thành thói quen đọc sách khi còn nhỏ như các nước Tây Âu, Bắc Âu, Mỹ, Nhật Bản… đã và đang làm.

Dưới đây là Tờ trình chúng tôi gửi Bộ Giáo dục và Đào tạo ngày 03/09/2015.

---

[1] Những chia sẻ của Bộ trưởng Phạm Vũ Luận có thể đọc tại trang: https://vietnamnet.vn/bo-truong-giao-duc-mo-cong-truong-de-giao-duc-hoc-sinh-264211.html

Kiến nghị nhân rộng Tủ sách Phụ huynh gửi Bộ GD&ĐT

Kính gửi: Bộ Giáo dục và Đào tạo

Vv/: Kiến nghị nhân rộng Tủ sách Phụ huynh

Căn cứ vào kết quả khai thác Tủ sách Phụ huynh đặt tại các lớp học được áp dụng tại huyện Quỳnh Phụ và Thái Thụy tỉnh Thái Bình từ tháng 5/2010 đến tháng 8/2015, Trung tâm Hỗ trợ Tri thức và Phát triển Cộng đồng kiến nghị Bộ Giáo dục và Đào tạo ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh nhằm cải thiện hoạt động thư viện trường học và góp phần nâng cao chất lượng giáo dục ở các cấp học trên toàn quốc.

Chúng tôi xin trình bày tiến trình phát triển Tủ sách Phụ huynh, các kết quả thu được và kiến nghị như dưới đây.

a. Cơ hội tiếp cận sách của học sinh nông thôn

Trong 40 năm qua, kể từ 1975, học sinh nông thôn hầu như không có sách gì để đọc ngoài sách giáo khoa (năm 1995 trở về trước, nhiều học sinh nông thôn phải chép sách giáo khoa để học), các nguyên nhân chính gồm: (i) Thu nhập gia đình thấp và cha mẹ không có thói quen đọc sách; (ii) không có các hiệu sách đến cấp xã; (iii) hệ thống thư viện nhà trường và điểm bưu điện văn hóa xã yếu kém, hầu hết học sinh không được mượn sách từ thư viện nhà trường đưa về nhà; (iv) chương trình giáo dục chưa kích thích học sinh tìm kiếm tri thức ngoài sách giáo khoa; và (v) xã hội chưa ý thức được tầm quan trọng của việc nuôi dưỡng thói quen đọc sách cho con trẻ từ 4-15 tuổi (học sinh mầm non cần được nghe sách).

Các nguyên nhân trên được rút ra từ hơn 20.000 phỏng vấn cá nhân và tập thể ở trên 30 tỉnh thành trong 10 năm nghiên cứu thiết kế ra các mô hình tủ sách và 8 năm áp dụng các mô hình tủ sách ở khu vực nông thôn.

Trong hành trình đi bộ Hà Nội-Thành phố Hồ Chí Minh với 1.750 km dọc QL1A nhằm tăng tốc Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam từ 19/2 đến 21/6/2015 vừa qua, ông Nguyễn Quang Thạch đã phỏng vấn hơn 3.000 trẻ em và người lớn, *90% người được hỏi cho biết rằng họ đã không được mượn sách đưa về nhà hoặc không biết nhà trường có thư viện... 38/3.000 biết đến cuốn* Những tấm lòng cao cả. *20/3.000*

biết cuốn Góc sân và khoảng trời. *10/1.000 biết đến cuốn* Robinson Cruisoe. Cũng trong hành trình đi bộ, nhiều học sinh đã chạy theo tôi xin sách vì bố mẹ chưa mua cho các em cuốn sách nào ngoài sách giáo khoa, nhà trường thì không cho các em mượn sách về nhà, đọc sách tại thư viện trong giờ ra chơi thì chỉ được 5-7 phút và thư viện thì chật chội.

Các nguyên nhân nêu trên đã dẫn tới hậu quả tất yếu là mỗi học sinh nông thôn chỉ đọc 1-2 đầu sách ngoài sách giáo khoa trong năm học. Đó là nguyên nhân tại sao bình quân mỗi người dân Việt Nam chỉ đọc 0,8 cuốn sách/năm, đặc biệt nghiêm trọng, sự thiếu sách và ít đọc sách của học sinh đã dẫn đến sự siêu lãng phí nền tảng nhân văn và sáng tạo quốc gia.

b. Tủ sách Phụ huynh - tủ sách của dân, do dân và vì dân

Tủ sách Phụ huynh đặt tại các lớp học, vừa là giải pháp giúp học sinh nông thôn có sách bằng học sinh Hà Nội và các nước phát triển, vừa là giải pháp tâm lý nhằm chấm dứt sự cản trở học sinh đọc sách bởi một số cha mẹ và thầy cô giáo, và là giải pháp nâng cao chất lượng giáo dục trên quy mô quốc gia.

*** Lịch sử ra đời**

Tủ sách được thiết kế từ năm 2002-2007 và được áp dụng thực địa vào tháng 5/2010 tại trường THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình.

***Người dân tự nhân rộng**

- Nhân rộng ở cấp trường học

Khi chưa có Tủ sách Phụ huynh đặt trong lớp học, năm học 2009-2010, học sinh trường THCS An Dục đọc bình quân 0,4 cuốn sách từ thư viện nhà trường, 180 lượt sách được mượn/303 học sinh. Sau 5 tháng hoạt động, trong đó có 2 tháng hè, học sinh lớp 7A3 đã đọc 5 đầu sách/học sinh, do đó cha mẹ học sinh 8 lớp học còn lại đã cùng với nhà trường xây dựng 8 tủ sách cho con của mình. Mỗi cha mẹ học sinh góp 50.000 đồng mua sách, nhà trường trích kinh phí đóng tủ. Hiện trường THCS An Dục có 9 tủ sách với hơn 2.000 đầu sách khác nhau. Sau 5 năm hoạt động, bình quân mỗi học sinh đọc 30 đầu sách/năm.

- Nhân rộng ở cấp huyện

Từ hiệu quả Tủ sách Phụ huynh ở trường THCS An Dục, vào tháng 12/2011, Phòng Giáo dục và Đào tạo huyện Quỳnh Phụ đã ra quyết định nhân rộng Tủ sách Phụ huynh đến tất cả các lớp học tiểu học và THCS trên toàn huyện. 12 tháng sau, cùng với sự hỗ trợ của Chương trình Sách hóa Nông thôn, cha mẹ học sinh và các nhà trường đã xây dựng được 905 tủ sách, đóng góp của cha mẹ học sinh và địa phương chiếm hơn 80% tổng kinh phí làm tủ sách.

- Nhân rộng ở cấp tỉnh

Từ kết quả xây dựng và khai thác tủ sách ở huyện Quỳnh

Phụ, Phòng Giáo dục huyện Thái Thụy đã quyết định nhân rộng tủ sách đến tất cả các lớp học của bậc Tiểu học và THCS trên toàn huyện vào tháng 1/2013. Chỉ sau 11 tháng, toàn huyện đã xây dựng được 1.050 tủ sách, trong đó Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam chỉ ủng hộ sách cho 180 tủ. Như vậy, người dân, doanh nghiệp, những người xa quê và chính quyền cấp xã đã đóng góp trên 85% kinh phí cho hệ thống Tủ sách Lớp học ở Thái Thụy. Số sách được học sinh mượn đưa về nhà đọc đã tăng gấp 5-15 lần trên toàn huyện. Học sinh Thái Thụy đã đọc từ 10-20 đầu sách/năm/học sinh.

Từ kết quả xây dựng tủ sách và đọc sách của học sinh huyện Quỳnh Phụ và Thái Thụy, Sở Giáo dục và Đào tạo Thái Bình đã có quyết định nhân rộng Tủ sách Phụ huynh ra toàn tỉnh vào tháng 1/2014. Thực hiện quyết định của Sở Giáo dục và Đào tạo Thái Bình, Phòng Giáo dục huyện Kiến Xương, Vũ Thư đã xây hơn 1.000 tủ sách trong năm 2014 và 2015. Hiện tại, tỉnh Thái Bình đã có hơn 3.000 tủ sách trong lớp học.

c. Quản lý Tủ sách Phụ huynh và Khuyến đọc

* Tủ sách Phụ huynh được giao cho lớp trưởng, lớp phó hoặc các tổ trưởng quản lý phục vụ bạn đọc. Mỗi tủ sách có một sổ lưu danh mục sách và một sổ mượn trả. Học sinh

được mượn sách đưa về nhà từ 1-3 ngày. Thủ thư nhà trường và thủ thư các lớp tổng kết lượt sách được mượn hàng tuần và hàng tháng để báo cáo Ban giám hiệu.

* Các hình thức khuyến đọc đã được áp dụng tại huyện Quỳnh Phụ và Thái Thụy-Thái Bình:

- Học sinh giới thiệu sách đã đọc trước toàn trường vào thứ hai đầu tuần.

- Học sinh giới thiệu sách đã đọc trước lớp.

- Học sinh viết cảm tưởng về cuốn sách đã đọc vào sổ lưu tại lớp.

Nhằm đưa việc khuyến đọc vào chiều sâu và rộng trên quy mô cấp huyện, Phòng Giáo dục huyện Thái Thụy, tỉnh Thái Bình đã đưa việc khuyến đọc vào kế hoạch năm học 2014-2015 như là nhiệm vụ bắt buộc đối với hiệu trưởng và các thầy cô giáo. Phòng Giáo dục đặt mục tiêu mỗi học sinh được đọc 15-20 đầu sách/năm học ngoài sách giáo khoa. Kế hoạch khuyến đọc của Phòng Giáo dục là một phần Nghị quyết của UBND huyện Thái Thụy.

d. Tủ sách Phụ huynh hiện thực hóa các chủ trương đổi mới giáo dục của Bộ Gláo dục và Đào tạo

* Mô hình lớp học của bậc Tiểu học VNEN bao gồm Ban thư viện nằm trong Hội đồng tự quản sẽ tạo ra bước đột phá trong việc tạo thói quen đọc sách cho học sinh tiểu học, có

Ban thư viện nghiễm nhiên lớp học phải có tủ sách, bởi vậy Tủ sách Phụ huynh sẽ giúp Bộ Giáo dục và Đào tạo hiện thực hóa chiến lược cải cách ở bậc Tiểu học mà Nhà nước không phải đầu tư ngân sách.

* Tích hợp liên môn và tăng hoạt động thực hành của học sinh trong quá trình học là hướng đi đúng đắn của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Từ nền tảng của Tủ sách Phụ huynh, Phòng Giáo dục huyện Thái Thụy đã thiết lập 96 Câu lạc bộ khoa học ở 96 trường học. Sau 6 tháng thí điểm bộ sách *Tập làm nhà phát minh*, học sinh của huyện Thái Thụy đã chế tạo ra nhiều sản phẩm từ vật liệu tái chế, điển hình thầy giáo và học trò đã chế tạo ra máy tuốt hoa hòe và máy phun thuốc sâu ứng dụng được. Như vậy, Tủ sách Phụ huynh với những đầu sách gần học sinh, sẽ tạo thúc đẩy học sinh tham gia thực hành trong quá trình học và nuôi dưỡng đam mê chế tạo, sáng tạo ngay trên ghế nhà trường.

e. Lan rộng ra các tỉnh

Từ hiệu quả của Tủ sách Phụ huynh ở Thái Bình, các doanh nhân quê huyện Hải Hậu, Nam Định đã nhân rộng mô hình Tủ sách Phụ huynh bằng phiên bản khác là Tủ sách Học đường với hơn 300 tủ sách. Phiên bản khác của Tủ sách Phụ huynh là Tủ sách Lớp em được những người xa quê và các nhóm xã hội khác nhân rộng ở trên 10 tỉnh thành khác nhau.

f. Các kiến nghị gửi Bộ Giáo dục và Đào tạo

Tủ sách Phụ huynh là của dân, do dân và vì dân. Cha mẹ học sinh, bậc anh chị xa quê và chính quyền địa phương tạo nên các tủ sách và các học sinh quản lý khai thác tủ sách. Các Tủ sách Phụ huynh đặt trong lớp học đã tạo ra "hệ sinh thái đọc" giúp học sinh học tập chủ động, tri thức lĩnh hội được tương tác, niềm đam mê khám phá và đời sống tâm hồn được nuôi dưỡng, và hiện thực hóa các chủ trương đổi mới của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Hệ thống tủ sách đến từng lớp học sẽ góp nâng cao chất lượng giáo dục, tạo nền tảng nhân văn và sáng tạo quốc gia, **mà Nhà nước không mất bất cứ khoản ngân sách nào**, bởi vậy chúng tôi có các kiến nghị như sau:

* Bộ Giáo dục và Đào tạo ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh đến các lớp học của trường Mầm non, trường Tiểu học, THCS và THPT trên toàn quốc.

* Bộ Giáo dục và Đào tạo đưa Tủ sách Phụ huynh vào tiêu chí thư viện trường học. Quy định rõ số đầu sách ngoài sách giáo khoa mà học sinh phải đọc/năm học. Chẳng hạn, mỗi học sinh đọc tối thiểu 15 đầu sách/năm học *(Một số trường học ở huyện Quỳnh Phụ và huyện Thái Thụy tỉnh Thái Bình, bình quân mỗi học sinh đọc 20-30 đầu sách/năm học từ Tủ sách Phụ huynh).*

* Bộ Giáo dục và Đào tạo đưa ra các tiêu chí đánh giá hiệu

trưởng, thủ thư và giáo viên chủ nhiệm thông qua việc đọc sách của học sinh.

* Bộ Giáo dục và Đào tạo đưa ra chủ trương nhân rộng các Câu lạc bộ Khoa học hoặc Câu lạc bộ Em yêu khoa học tại các trường Tiểu học, THCS và THPT.

* Đề nghị Quý Bộ xem xét ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh và các nội dung liên quan như nêu trên để các mục tiêu thúc đẩy văn hóa đọc, nâng cao chất lượng giáo dục và dân trí được hiện thực hóa trên toàn xã hội.

Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam tiếp tục huy động nguồn lực xã hội hỗ trợ các trường học làm tủ sách, cũng như phối hợp với các cơ quan truyền thông như Đài Truyền hình Việt Nam, Đài Tiếng nói Việt Nam, báo *Nhân dân*, báo *Tuổi trẻ*, báo *Lao động*… để nâng cao nhận thức toàn xã hội về tầm quan trọng của Tủ sách Phụ huynh, và để chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh của Bộ Giáo dục và Đào tạo sớm mang lại lợi ích cho hơn 15.000.000 học sinh nông thôn.

Nguyễn Quang Thạch,
sáng lập Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam

Công văn 6841, kết quả vận động chính sách ở cấp Bộ Giáo dục và Đào tạo.

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO	**CỘNG HÒA XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VIỆT NAM**
Số: 6841 /BGDĐT-GDTX	**Độc lập - Tự do - Hạnh phúc**
V/v đổi mới thư viện và phát triển văn hóa đọc trong nhà trường PT, MN	*Hà Nội, ngày 3 tháng 12 năm 2015*

Kính gửi: Các sở giáo dục và đào tạo

Một trong những mục tiêu của đổi mới chương trình giáo dục phổ thông là giúp học sinh phát triển năng lực tự học, biết thu thập và xử lý thông tin từ các nguồn khác nhau và ngày càng đa dạng, phong phú để có năng lực học tập suốt đời. Hệ thống thư viện trường học với các tiêu chí mới sẽ góp phần tích cực đáp ứng yêu cầu đó. Nhằm phát huy hiệu quả của hệ thống thư viện trường học, thúc đẩy phong trào đọc, hình thành thói quen đọc, góp phần phát triển văn hóa đọc trong nhà trường và cộng đồng; đồng thời khuyến khích học sinh tìm hiểu, thực hành các hoạt động nghiên cứu khoa học và vận dụng kiến thức, kĩ năng vào thực tiễn, Bộ Giáo dục và Đào tạo đề nghị các sở giáo dục và đào tạo chỉ đạo thực hiện một số nội dung sau:

1. Đẩy mạnh công tác tuyên truyền nhằm nâng cao nhận thức của cán bộ quản lí, giáo viên, học sinh, cha mẹ học sinh và toàn xã hội về tác dụng, ý nghĩa của việc đọc; nêu gương những điển hình tiên tiến của các tập thể, cá nhân thành đạt nhờ đọc nhiều.

2. Đào tạo, bồi dưỡng nâng cao năng lực, trình độ của cán bộ thư viện đáp ứng yêu cầu đổi mới công tác tổ chức các hoạt động và quản lí thư viện, góp phần đổi mới hoạt động dạy học của nhà trường.

3. Mở các lớp giáo dục kỹ năng, phương pháp đọc, phương pháp thu thập và xử lý thông tin cho học sinh; phổ biến kinh nghiệm đọc cho người dân tại trung tâm học tập cộng đồng.

4. Giáo viên các trường mầm non dành thời gian đọc sách, kể chuyện cho trẻ; đồng thời hướng dẫn và khuyến khích cha mẹ học sinh đọc sách, kể chuyện cho con nghe thường xuyên tại gia đình.

5. Đổi mới hình thức và phương pháp dạy học, kiểm tra, đánh giá theo hướng tận dụng các nguồn thông tin ngoài sách giáo khoa, nhất là thông tin từ thư viện để nâng cao chất lượng giáo dục, khuyến khích học sinh đọc các tài liệu in và tài liệu kỹ thuật số, rèn luyện năng lực tự học, năng lực học tập suốt đời.

6. Tổ chức thảo luận trong trường, trao đổi với cha mẹ học sinh để thống nhất áp dụng quy định về thời gian đọc sách tại trường (thư viện), ở nhà, trong đó có thời gian cha mẹ đọc sách cùng con; lựa chọn, giới thiệu những cuốn sách thiết thực, phù hợp với tâm lí lứa tuổi, phù hợp với mục tiêu giáo dục.

7. Đổi mới cách thức tổ chức và hoạt động thư viện trường học nhằm tạo môi trường thuận lợi cho học sinh tiếp cận thường xuyên với sách bằng nhiều hình thức như "thư viện xanh", "thư viện thân thiện", "thư viện điện tử", ...

8. Xã hội hoá các nguồn lực xây dựng thư viện trường học, huy động cha mẹ học sinh, các tập thể, cá nhân tích cực tham gia xây dựng tủ sách lớp học, tủ sách phụ huynh. Hướng dẫn và tổ chức cho học sinh tự quản lý tủ sách và cho mượn sách.

9. Tổ chức các sự kiện, các hoạt động giao lưu, các cuộc thi, các buổi tọa đàm,... nhằm khuyến khích học sinh, người dân đọc sách.

10. Thành lập các câu lạc bộ nghiên cứu khoa học trong các trường phổ thông với cơ cấu tổ chức linh hoạt, chương trình và hình thức hoạt động đa dạng phù hợp với hoàn cảnh cụ thể. Bên cạnh đó, để tăng cường hiệu quả hoạt động của câu lạc bộ, các nhà trường cần chú trọng việc đánh giá học sinh thông qua các dự án học tập, sản phẩm nghiên cứu khoa học, kĩ thuật,... thay cho các bài kiểm tra.

Bộ Giáo dục và Đào tạo sẽ ban hành những quy định mới về tổ chức, hoạt động và tiêu chí đánh giá thư viện trường học; đề nghị các sở giáo dục và đào tạo ngay từ bây giờ chủ động, tích cực triển khai việc phát triển văn hóa đọc trong nhà trường và cộng đồng; thành lập câu lạc bộ nghiên cứu khoa học trong trường phổ thông, đồng thời thường xuyên tổ chức kiểm tra, đánh giá, báo cáo kết quả thực hiện và tập hợp những kiến nghị, đề xuất gửi về Bộ Giáo dục và Đào tạo, số 35, Đại Cồ Việt, Hà Nội (qua Vụ Giáo dục thường xuyên) hoặc liên hệ qua email dttnguyen@moet.edu.vn.

Nơi nhận:
- Như trên;
- Bộ trưởng (để báo cáo);
- Các Thứ trưởng (để phối hợp chỉ đạo);
- Các vụ, cục, Viện KHGD, NXBGD (để chỉ đạo, thực hiện);
- Lưu: VT, Vụ GDTX.

KT. BỘ TRƯỞNG
THỨ TRƯỞNG

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

Nguyễn Vinh Hiển

Đưa sách tới từng lớp học, xóm làng[1]

Theo anh Nguyễn Quang Thạch - người khởi xướng chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam, để phát triển văn hóa đọc trong cộng đồng, cần sự vào cuộc của nhiều bộ, ngành để các lớp học, xóm làng đều có tủ sách phục vụ học sinh và cộng đồng.

* Bộ Giáo dục và Đào tạo ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em đến tất cả các lớp học trên toàn quốc. Khi có chủ trương từ cấp Bộ thì việc xã hội hóa thư viện được thực thi, cha mẹ học sinh và nhà trường tạo nên hệ thống thư viện đến từng lớp học, học sinh mượn sách gấp 10-50 lần so với thư viện nhà trường. Hơn nữa, việc học sinh quản lý tủ sách sẽ hình thành giá trị chia sẻ trong

[1] Bài đăng trên Báo điện tử *Đại biểu Nhân dân* ngày 29/07/2015. https://www.daibieunhandan.vn/dua-sach-toi-tung-lop-hoc--xom-lang-354979

các em. Thực tế, sau 4 năm thực hiện mô hình Tủ sách Lớp em, ở xã An Dục, Quỳnh Hồng huyện Quỳnh Phụ, mỗi học sinh đọc bình quân 25 đầu sách/năm. Xã Thụy Liên, Thái Thụy, Thái Bình, mỗi học sinh đọc 15 đầu sách/năm sau 2 năm hoạt động. Hiện tỉnh Thái Bình đã có hơn 3.000 tủ sách trong lớp học. Sở Giáo dục và Đào tạo Thái Bình đã chủ trương nhân rộng Tủ sách Phụ huynh đến từng lớp học.

* Bộ Giáo dục và Đào tạo cần xây dựng lại tiêu chí thư viện, mở rộng hệ thống thư viện đến từng lớp học, học sinh phải được mượn sách đưa về nhà. Đưa tiết đọc sách vào chương trình học. Gắn việc đọc sách của học sinh vào nhiệm vụ của hiệu trưởng và thầy cô giáo ở các cấp học. Chẳng hạn, hằng năm, mỗi học sinh phải đọc tối thiểu 15 đầu sách ngoài sách giáo khoa.

* Trung ương Hội Khuyến học đưa Tủ sách Dòng họ vào tiêu chí công nhận Dòng họ khuyến học. Nước ta đã có trên 60.000 dòng họ có quỹ khuyến học. Khi đưa tiêu chí Tủ sách Dòng họ thành một tiêu chí để đánh giá công nhận Dòng họ khuyến học thì nhiều dòng họ sẽ làm tủ sách phục vụ con cháu và xóm làng.

* Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch dịch chuyển vùng hoạt động từ thành phố, huyện lỵ đến các nhà văn hóa cấp thôn xóm, thay vì để sách nằm *ngủ* ở khu vực đô thị vốn có nhiều gia đình đủ năng lực mua sách cho con. Đưa Tủ sách vào tiêu chí công nhận Gia đình văn hóa, Làng văn hóa.

* Ban Tôn giáo Chính phủ cùng với các giáo hội ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Giáo xứ, giáo họ, tủ sách nhà chùa ra toàn quốc.

* Bộ Quốc phòng và Bộ Công an ra chủ trương nhân rộng Tủ sách Hậu phương - quê hương chiến sĩ ở nông thôn. Khi các gia đình có vợ là giáo viên, chồng là bộ đội, công an, làm tủ sách phục vụ cộng đồng thì các gia đình tiểu thương, gia đình nông dân khá giả sẽ xây dựng tủ sách phục vụ con cái và xóm làng.

* Thúc đẩy phát triển thư viện nông thôn và khuyến đọc bằng nghệ thuật hóa như viết các bài hát cổ vũ đưa sách về nông thôn; tổ chức các chương trình như *Làng đọc sách* trên toàn quốc...

Sau 8 năm thực hiện chương trình Sách hóa Nông thôn, chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam đã xây dựng được gần 4.000 tủ sách (gồm 5 loại tủ sách: Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em, Tủ sách Giáo xứ và Tủ sách Hậu phương - quê hương chiến sĩ) tại 25 tỉnh, thành phố, tạo cơ hội cho khoảng 200.000 người dân nông thôn, trong đó khoảng 100.000 học sinh, được tiếp cận sách.

THÚC ĐẨY TIẾNG ANH

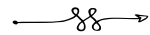

Thực trạng dạy và học tiếng Anh ở nông thôn là vấn đề nan giải mà tôi luôn nghĩ cách để tạo sự thay đổi. Trước hết, tôi hiểu rằng để học tốt tiếng Anh, học sinh cần nền kiến thức tiếng Việt vững chắc, bởi thế việc đưa sách về nông thôn để con trẻ được đọc sách, vừa giúp học sinh có kiến thức vừa giúp các em học tiếng Anh tốt hơn. Năm 2018, tôi về quê nhà hỗ trợ một học sinh học tiếng Anh theo cách dễ làm là "Làm Vẹt học tiếng Anh". Từ kết quả ứng dụng thực tế, tôi chỉ ra những sai lầm trong dạy ngoại ngữ cũng như giúp học sinh và cha mẹ học sinh nông thôn biết rằng học ngoại ngữ không khó mà do phương pháp dạy và học.

Bốn năm qua, tôi thúc đẩy tiếng Anh trực tuyến miễn phí bằng cách nối kết tình nguyện viên ở Mỹ, Anh, Úc, Đức hỗ trợ học sinh nông thôn học tiếng Anh.

Tháng 8 năm 2020 đến tháng 8 năm 2021, Trường EV Academy UK ở Anh giúp Chương trình tiếng Anh nông thôn hỗ trợ 600 học sinh và giáo viên học tiếng Anh miễn phí với các thầy cô giáo người Anh, Mỹ. Các khóa học trị giá hơn 1 tỷ đồng.

Từ tháng 9/2021 đến nay (24/12/2022), Chương trình tiếng Anh nông thôn huy động hơn 100 tình nguyện viên trong và ngoài nước hỗ trợ hơn 700 học sinh nông thôn, thị trấn và thành phố học tiếng Anh miễn phí.

Thời gian tới, tôi sẽ thiết lập thư viện tiếng Anh của các chuyên ngành nhằm giúp học sinh và sinh viên khá giỏi ở một thành phố vừa học tiếng Anh, vừa nâng cao chuyên môn và tìm kiếm các học bổng, thiết lập mạng lưới chia sẻ học thuật giữa các nhà khoa học trong và ngoài nước với sinh viên trong nước. Bên cạnh đó, tôi sẽ hỗ trợ sinh viên học tiếng Anh bằng cách phát triển mô hình tiếng Anh giá thấp để tăng cơ hội học tiếng Anh.

Dưới đây là những bài viết phản ánh thực trạng dạy và học tiếng Anh ở nông thôn cũng như giải pháp cụ thể góp phần cải thiện học tiếng Anh nhằm giúp thế hệ kế tiếp có năng lực hội nhập quốc tế.

Đùi gà và tiếng Anh[1]

"Ăn xem nồi. Ngồi xem hướng" là câu tôi được dạy từ nhỏ. Tôi cũng được dạy rằng trong đĩa thức ăn, chọn miếng nào thì gắp miếng đó, chứ không đảo chọn, tôi tuyệt đối tuân thủ khi ở nhà và ở nơi khác. Tôi từng cùng mâm với một người trong nhiều năm trời, bữa ăn nào có thịt gà, anh ấy đảo chọn phần đùi. Sở thích chọn đùi của anh ta, hẳn nhiên là có lý do như nhiều gia đình khác, đùi gà nhường trẻ. Tôi quan sát hành vi của khá nhiều trẻ em ở mâm ăn và hỏi chuyện cha mẹ, cái đùi gà là sự ưu tiên cho trẻ từ đời cha mẹ sang đời con, và sự chọn đùi gà của trẻ cũng giống người thường chọn phần đùi ở bếp ăn tập thể mà tôi gặp. Vấn đề ở đây cho chúng ta thấy rằng, giáo dục gia đình tác động đến trẻ em rất lớn. Trẻ được cưng chiều trên mâm ăn và luôn được đáp ứng điều trẻ muốn, sẽ trở nên ích

[1] Bài đăng trên Tạp chí *Phụ nữ mới* ngày 26/08/2021. https://phunumoi.net.vn/dui-ga-va-tieng-anh-d237081.html

kỉ, luôn xem mình là trung tâm của gia đình. Khi lớn lên, sự ích kỉ đấy được thể hiện ở trường học, ở những nơi làm việc, luôn muốn kéo lợi ích, thậm chí tước đoạt của người khác cho mình. Người ích kỉ, nạn nhân hóa mình, bởi anh/chị ta, không được người khác yêu thích, thậm chí xa lánh. Nhìn xa hơn, anh/chị ta bị ích kỉ hóa trong tuổi thơ của mình bởi sự chiều chuộng vô lối và gia đình không hành tập sẻ chia để trẻ lấy làm gương. Đứa trẻ là sản phẩm của giáo dục và trẻ bị mắc kẹt giữa các đối tượng giáo dục mình. Luôn cho trẻ đùi gà và đảo tìm thịt đùi ở mâm tập thể khi đã lớn, là nguyên nhân và kết quả của giáo dục gia đình, mới chỉ là một trong hàng ngàn bài học giáo dục khác. Bởi thế, xóa được những thứ lạc hậu trong giáo dục gia đình thì xã hội được hưởng lợi. Người ta bớt đổ lỗi cho trường học và xã hội.

"Học tiếng Anh cần năng khiếu" là câu tôi nghe thường xuyên ở nông thôn. Mũ năng khiếu chụp lên xã hội, thực ra là sự ngụy biện của thầy cô giáo dạy tiếng Anh, bởi ngoại trừ người Việt và người Anh bị câm, chẳng ai cần năng khiếu cũng nói được tiếng của đất nước họ sau hơn 1 tuổi. Cha tôi được học tiếng Pháp vào cuối thập niên 1930 đến 1945, sau đó không được dùng, nhưng ông nghe tiếng Pháp trên RFI hàng ngày, đến 80 tuổi, một người Pháp về làng, ông làm phiên dịch trong mấy ngày liền. Chú họ tôi, từng đi Đức làm tiến sĩ, được người Đức dạy trực tiếp trong hai tháng, ông chia sẻ "người ta không dạy chia động từ ngay như cách dạy tiếng Nga của các thầy cô người Việt mà cùng học viên chỉ

nói tiếng Đức hàng ngày. Sau hai tháng, học viên đọc đúng từ vựng và nói đúng những câu đơn giản".

Năm 2018, tôi thực hiện khảo sát nhanh ở Thái Bình, Hà Tĩnh để đo năng lực từ vựng của học sinh, kết quả là: trong năm phút, học sinh lớp 6 của một xã thuần nông Thái Thụy, Thái Bình viết được 10 từ vựng, sai 48%. Trong khi đó, học sinh lớp 6 ở thị trấn Diêm Điền viết được 22 từ vựng, sai 9%. Cách nhau 5km, nhưng học sinh thuần nông, hầu như không học sinh nào nói được câu đơn giản, trái lại, học sinh thị trấn nói tiếng Anh tự nhiên và phát âm chuẩn. Sự chênh lệch giữa hai nhóm trẻ trong khảo sát nhỏ, cho thấy các vấn đề sau: cô giáo của trẻ trường thuần nông cho rằng chính họ không có cơ hội giao tiếp với người nước ngoài. Lý do này, theo tôi là không chính đáng, bởi thầy cô giáo vẫn có thể tạo "Tây" cho mình ngay từ học sinh giỏi tiếng Anh làm đối tác giao tiếp hàng ngày. Ngày nay, với sức mạnh công nghệ, học sinh có thể học tiếng Anh từ người nước ngoài trên internet. Người bản ngữ (Tây) trong các clip là nguồn học liệu quan trọng khai thác lợi thế bắt chước của trẻ. Trái lại, học sinh thị trấn tự tin nói tiếng Anh, hầu hết các em có máy vi tính để luyện nghe hàng ngày, có cơ hội gặp thầy cô người nước ngoài ở trung tâm ngoại ngữ thị trấn. Như vậy, phương tiện phục vụ tự học và thầy cô giáo, quyết định chất lượng tiếng Anh của học sinh.

Tháng 7 năm 2018, tôi thí điểm *Làm Vẹt học tiếng Anh* đối với học sinh Nguyễn Quang Huy xã Sơn Lễ, Hương Sơn, Hà

Tĩnh. Theo đó, học sinh dựa vào các clip phát âm từ vựng trên youtube, nghe, nói theo và viết ra. Mỗi ngày học sinh nghe ít nhất 60 phút. Sau 6 tháng, tôi cho học sinh nghe, nói theo và viết ra bài 1 trong sách giáo khoa lớp 7, trong 4 giờ liên tục, học sinh gần như thuộc lòng cả bài và phát chuẩn hơn 80% từ vựng. Trước khi làm Vẹt, Huy chỉ viết được 10 từ vựng trong 5 phút và sai 6 từ vựng. Sau 1 năm, sau những lần kiểm tra ngẫu nhiên, Huy viết được 40-50 từ vựng trong 5 phút với hơn 95% từ viết đúng. Huy là học sinh không có năng lực nhớ tốt, từ triangle (tam giác), Huy phải đọc cả ngàn lần mới nhớ. Như vậy, chỉ cần hướng học sinh nghe và đọc theo người bản ngữ hơn 360 h/ năm, năng lực nghe nói và từ vựng của học sinh sẽ cải thiện.

Từ chuyện đùi gà, tiếng Anh ở Thái Thụy, Thái Bình và Vẹt Quang Huy, dù là một mặt cắt nhỏ nhưng đó là con số lớn trên quy mô quốc gia. Con số ấy cho chúng ta thấy rằng giáo dục gia đình và trường học, nếu không có phương pháp đúng, dẫn con trẻ mắc kẹt giữa nhiều vấn đề: Đó là sự ích kỷ, giữa thiếu năng lực biểu đạt ngôn ngữ đã học, giữa lãng phí và tốn kém nguồn lực xã hội. Bởi vậy, đã đến lúc xã hội chúng ta cần nắm tay nhau để tạo sự thay đổi trong giáo dục gia đình, giáo dục nhà trường để tương lai xã hội đổi thay, con người sống có trách nhiệm với xã hội, thầy cô dạy tiếng Anh không còn lãng phí nguồn lực xã hội.

Chúng ta dạy tiếng Anh như thế nào?[1]

"Tại công ty chúng tôi, khi phỏng vấn sinh viên tốt nghiệp đại học ngành ngoại ngữ, hầu hết các bạn bị "câm" 50% và "điếc" 40%". Nhận xét của Tổng Giám đốc Saigontourist trên báo chí năm 2006 từng gây sốc và khơi lại nỗi đau trường kỳ "học ngoại ngữ xong ra vẫn không nghe, nói được".

14 năm sau, kỳ thi tốt nghiệp THPT 2020 có gần 473 nghìn thí sinh bị điểm dưới trung bình môn tiếng Anh (chiếm 63,13%), 543 em bị điểm liệt (từ 1 trở xuống).

Từ hai thông tin nêu trên, nếu môn tiếng Anh được thi với 4 kỹ năng nghe, nói, đọc, viết, thì chắc rằng kết quả sẽ còn tệ hơn.

---

[1] Bài đăng trên báo *Đại biểu Nhân dân* ngày 29/08/2020. https://www.daibieunhandan.vn/chung-ta-day-tieng-anh-nhu-the-nao-vug86srm9b-46447

Tôi tốt nghiệp cử nhân ngoại ngữ năm 1999. So với bạn bè cùng lớp, tôi thuộc nhóm đọc sách tiếng Anh nhiều nhất, làm việc với người nước ngoài nhiều nhất, dịch tài liệu của nhiều lĩnh vực như hầm, cầu, đường, tái định cư, buôn bán người, giáo dục… Nhưng tôi vẫn là người nói tiếng Anh kém, bởi tôi đã tự học sai và bị thầy cô giáo dạy sai khá nhiều.

Đúng quy luật của học ngôn ngữ, con người trước hết được nghe, nói theo rồi đến đọc và viết. Từ 0 - 6 tuổi, trẻ em gia đình trung lưu ở Việt Nam mỗi ngày được nghe khoảng 40 nghìn lượt từ từ mẹ, cha, ông bà, hàng xóm, tivi, radio, trẻ em khác và thầy cô giáo. Như vậy, trong gần 6 năm đầu đời, trẻ được nghe ít nhất 80 triệu lượt từ, nhiều từ lặp đi lặp lại hàng nghìn lần như mẹ, cha, ông, bà. Học lớp 1, trẻ em tập viết những từ đã nghe và nói trong 6 năm. Từ đó, trẻ mới đọc các bài văn, bài thơ ngắn. Những năm tháng tiểu học, trẻ viết các bài văn mô tả giản đơn, viết cảm nghĩ. Thế hệ tôi, cuối tiểu học mới học cấu trúc câu, các biện pháp tu từ… Tiếng Việt được học như vậy nhưng chúng ta thấy rằng năng lực đọc hiểu, viết lách, nói trước đông người của nhiều người rất yếu.

Vậy còn tiếng Anh, chúng ta dạy tiếng Anh như thế nào?

Sách giáo khoa tiếng Anh tiểu học, THCS và THPT có 100 - 120 tiết/năm học. Tiểu học 35 phút/tiết, THCS và THPT có 45 phút/tiết. Qua tính toán với các thầy cô giáo dạy tiếng Anh ở nông thôn, trong một năm học, ở những nơi thầy cô có trách nhiệm, mỗi học sinh được nghe khoảng

2.000 phút tiếng Anh tại lớp, tương đương 33 giờ với khoảng 200 nghìn lượt từ; và được nói khoảng 120 phút tiếng Anh, tương đương 2 giờ với khoảng 5 nghìn lượt từ. Như vậy, trong 9 năm học, các em được nghe khoảng 2 triệu lượt từ và nói khoảng 45 nghìn lượt từ.

Chúng ta lấy hơn 80 triệu lượt từ tiếng Việt trẻ được nghe và ít nhất 5 triệu lượt từ trẻ nói trong 6 năm so sánh với 2 triệu lượt từ nghe tiếng Anh và khoảng 45 nghìn lượt từ nói tiếng Anh trong 9 năm của học sinh thì biết sự vô lý trong dạy tiếng Anh. Nghe và nói ít, thì lấy đâu từ vựng phong phú để đọc và viết tốt. Bạn Khánh Linh, người Hà Nội, học tiếng Anh từ bé, tốt nghiệp đại học chuyên ngành tiếng Anh và hiện làm công việc sử dụng tiếng Anh hàng ngày, chia sẻ thêm: "Thầy cô giáo dạy tiếng Anh để học sinh đi thi, còn học sinh học để vượt qua kỳ thi. Mục đích học ngoại ngữ ngay từ đầu đã không phải sử dụng ngôn ngữ để phục vụ cuộc sống. Do đó không lạ gì khi sau khi tốt nghiệp THPT và thậm chí đại học, nhiều bạn không thể giao tiếp bằng tiếng Anh hoặc giao tiếp kém với người nước ngoài".

Năm 2018, tôi làm khảo sát tại một lớp 6 của trường thuần nông và một lớp 6 của trường thị trấn thuộc huyện Thái Thụy, Thái Bình. Kết quả là, trong 5 phút, học sinh vùng thuần nông viết được bình quân 10 từ với 48% từ bị sai; học sinh thị trấn viết được 22 từ với 9% từ bị sai. Cách nhau 5km, kết quả đã rất khác!

Tháng 7/2018, tôi chọn em Nguyễn Quang Huy, vừa học xong lớp 6, tham gia mô hình "làm Vẹt học tiếng Anh". Trong 5 phút, Huy viết được 10 từ, sai 6. Học tiếng Anh từ lớp 3 nhưng Huy không viết được từ chỉ các ngày trong tuần và các tháng trong năm; không dịch được những câu đơn giản trong sách giáo khoa. Trong 6 tháng đầu tiên, Huy nghe, đọc theo và viết ra khoảng 1.000 từ trong đoạn băng ghi hình do người Anh, người Mỹ đọc và trong sách giáo khoa từ lớp 3 - 6. Đến tháng thứ 7, tôi đề nghị Huy dành 180 phút nghe, đọc theo và viết ra bài hội thoại của bài 1 sách giáo khoa lớp 7. Kết quả như dự tính, Huy gần thuộc cả bài hội thoại, nói theo đúng 80%. Từ đó, Huy học thêm 1 tuần nữa, bài học được thuộc lòng. Sau 1 năm "làm Vẹt học tiếng Anh", Huy đã viết được hơn 40 từ trở lên trong 5 phút. Tổng kết năm học môn tiếng Anh đạt 7,6 điểm. Tổng thời gian Huy nghe tiếng Anh trong một năm học đạt ít nhất 550 giờ và nói theo khoảng 200 giờ.

Như vậy, nếu học sinh được nghe và nói tiếng Anh gấp khoảng 20 - 30 lần ở trường học, tiếng Anh của học sinh sẽ cải thiện. Chỉ cần thay đổi phương pháp dạy, đất nước sẽ tiết kiệm được hàng trăm nghìn tỷ đồng trong 9 năm dạy tiếng Anh ở bậc phổ thông; sự siêu lãng phí nguồn lực quốc gia trong 20 năm qua sẽ được chấm dứt.

Phần III

NHỮNG BƯỚC CHÂN Ở ẤN ĐỘ

Sự ám ảnh và sự thôi thúc tôi là cô gái Ấn Độ bị cưỡng hiếp và treo lên cành cây vào năm 2011. Hình ảnh ấy làm lồng ngực tôi nóng lên và tự hứa rằng tôi sẽ sang Ấn Độ làm tủ sách giúp trẻ em ở đó như là cách ngăn ngừa các tội ác tương tự trong tương lai.

Từ năm 2011 đến năm 2019, tôi gặp gỡ các ông bố, bà mẹ, thầy cô giáo và con trẻ cũng như sự đóng góp ý kiến của cha tôi, việc sang Ấn Độ làm tủ sách có thêm những mục tiêu khác ngoài mong muốn nêu trên, gồm: (i) tạo nhận thức với thanh thiếu niên Việt Nam về vai trò của bản thân trong việc đóng góp vào phát triển của nhân loại rộng lớn; (ii) xóa bỏ suy nghĩ trong nhiều người rằng chúng ta là nước nhỏ nên không thể tạo thay đổi bên ngoài Việt Nam; (iii) thiết lập ngoại giao nhân dân để khi Đất nước cần. Chính vì vậy, tôi đã cam kết trước đại diện nhiều quốc gia rằng "Chúng ta có thể mở đường cho một thế giới dân chủ, hòa bình, nhân văn và tiến bộ bằng tăng cường quyền đọc sách của trẻ em trên toàn

thế giới và tôi sẽ là thành viên kiên trì công việc đó bằng bước chân, trái tim và trí não của mình.".

Tháng 10 năm 2019, với sự nối kết và hỗ trợ của Tiến sĩ Vũ Văn Thoại, Viện trưởng Viện Nghiên cứu cây Đàn hương và Thực vật quý hiếm, cùng với sự góp sách của những người Việt Nam trong và ngoài nước, tôi sang Ấn Độ làm những tủ sách đầu tiên.

Tháng 2 năm 2020, anh Phùng Minh Châu quản lý cấp quốc gia Việt Nam, Thái Lan, Cambodia, Myanmar tập đoàn Savencia của Pháp, anh Trần Văn Lợi đại diện Nghĩa Dũng Karate-do, Tiến sĩ Vũ Văn Thoại Viện trưởng Viện Nghiên cứu cây Đàn hương và Thực vật quý hiếm, anh Phạm Mạnh Cường và hàng trăm người Ấn Độ đã đi bộ ở thành phố Pune và vùng nông thôn Saswad bang Marahastra kêu gọi "Sách về nông thôn Ấn Độ, sách vì quyền đọc sách trẻ em trên thế giới và sách để chống biến đổi khí hậu". Việc người Việt Nam ở trong nước, ở Mỹ, Anh, Đức, Nhật, Ba Lan góp tài chính để tôi sang Ấn Độ nhân rộng mô hình thư viện giá thấp đã chứng minh rằng chúng ta có khả năng đóng góp vào sự thay đổi ở đất nước khác. Con trẻ chúng ta sẽ tự hào về sự sẻ chia của người lớn với trẻ em Ấn Độ và các em sẽ tiếp tục nỗ lực chung tay vì sự tiến bộ và văn minh của nhân loại trong tương lai.

Trong phần này, bên cạnh chia sẻ về việc đi Ấn Độ nhân rộng tủ sách, bạn đọc sẽ có thêm kiến thức bổ ích về giáo dục và xã hội Ấn Độ.

Theo bước chân Gandhi, những người Việt Nam và Ấn Độ muốn gì?[1]

LTS: *Ngày 11/2, ông Nguyễn Quang Thạch, người khởi xướng chương trình Sách hóa Nông thôn, cùng với khoảng 150 người Việt Nam và Ấn Độ đã có những bước đi bộ đầu tiên trên đất thành phố Pune, Ấn Độ, kêu gọi "Sách về nông thôn Ấn Độ. Sách thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em thế giới. Sách chống biến đổi khí hậu".*

Ngay sau cuộc đi bộ, ông Nguyễn Quang Thạch gửi về bài viết về ý tưởng, mục tiêu của hoạt động đặc biệt này. Hôm nay, 12/2, ông Thạch sẽ tiếp tục thực hiện cuộc đi bộ thứ hai tại Saswad vùng nông thôn bang Maharashtra, Ấn Độ.

[1] Bài đăng trên *Tạp chí Phụ nữ mới* ngày 12/02/2020. http://phunumoi.net.vn/theo-buoc-chan-gandhi-nhung-nguoi-viet-nam-va-an-do-muon-gi-d190351.html

Trên đất Ấn Độ, năm 1930, Mohandas Gandhi và các tầng lớp nhân dân, đã đi bộ 387 km để đòi muối. Chuyến đi đó góp phần đưa Ấn Độ đến độc lập mà không đổ máu bởi phương pháp đấu tranh bất bạo động, bác ái và dân tộc tự quyết. Ngày nay, bất bạo động, bác ái, cân bằng sinh thái là triết lý giáo dục của Ấn Độ, đã và đang tạo vốn liếng để Ấn Độ trở thành cường quốc trong những thập niên tới.

90 năm sau, những người Việt và người Ấn Độ, tiếp tục bước chân của Mohandas Gandhi, chúng tôi mong ước gì?

2h47 phút sáng ngày 11/2, tôi xuống lễ tân khách sạn Treeboo đón anh Vũ Văn Thoại từ Việt Nam sang để bắt đầu chuyến đi bộ vào 9h cùng ngày. Anh Thoại mang theo 10 cây đàn hương do Viện nghiên cứu cây đàn hương Việt Nam nhân giống thành công từ hạt đàn hương Ấn Độ để trồng như để tri ân vùng đất Ấn Độ đã nuôi dưỡng loài cây quý hiếm này trong mấy nghìn năm qua. Ấn Độ là nơi anh Thoại du học và anh trở lại với trách nhiệm mới "Trồng cây, gây sách". Anh Thoại là 1 trong 5 người Việt Nam và Ấn Độ tham gia tuyên bố chung "Sách về nông thôn Ấn Độ. Sách thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em thế giới. Sách chống biến đổi khí hậu".

6h17 phút chiều 10/2, tôi và huấn luyện viên Trần Lợi của Nghĩa Dũng Karate đón anh Phùng Minh Châu, Giám đốc Việt Nam, Thái Lan, Cambodia, Myanmar của tập đoàn Savencia của Pháp. Anh Châu là người yêu sách, từng du học

Pháp, thấu hiểu các giá trị "Tự do, bình đẳng và bác ái" của nước Pháp. Anh Châu hành tập lối sống tối giản, yêu động vật cũng như các giá trị phổ quát "tâm an, bất bạo động, bác ái, trách nhiệm cộng đồng". Đường xa đến Ấn Độ đi bộ là cách anh thể hiện trách nhiệm với tương lai con trẻ và vì thế giới tốt đẹp hơn.

Từ sáng ngày 10 đến khi đón anh Châu, tôi và anh Lợi đã làm việc với tổ chức Liên kết Nông thôn, trường Arham Foundation cùng 3 tờ báo để hoàn thiện những thủ tục của chuyến đi và truyền thông đến người Ấn Độ trong và ngoài nước. Làm việc với các bạn Ấn Độ, tôi thấy rằng họ đã và đang nỗ lực phổ biến những cách làm mới để xây dựng một xã hội tiến bộ và văn minh.

Tôi đón bạn Lợi ở sân bay Pune lúc 2h7 phút, không tìm được khách sạn, chúng tôi về nhà em Cường, du học sinh để tranh thủ ngủ vài tiếng. Bị đánh thức lúc 3 giờ sáng, Cường vẫn vui vẻ. Tôi không ngủ được và cảm động chứng kiến Cường lấy chăn mỏng đắp cho chú Lợi đang ngủ sau một hành trình dài từ Hà Nội sang Pune. Gặp gỡ các bạn Ấn Độ, Lợi chia sẻ những giá trị của Nghĩa Dũng Karatedo Việt Nam bằng tiếng Anh. Lợi nói về thầy Nguyễn Văn Dũng của mình và tư tưởng võ nuôi dưỡng trên những giá trị phổ quát "từ ái, yêu sách và thiên nhiên". Việc sang Ấn Độ đi bộ của Lợi là tiếp tục thực hành các giá trị mà Nghĩa Dũng Karate đã và đang phát xạ ở Việt Nam và nhiều quốc gia khác. Lợi mong rằng chuyến đi bộ của anh sẽ mang lại nhiều cơ hội

tiếp cận sách cho trẻ em Ấn Độ bởi sách thay đổi cuộc đời các em.

Hiểu ý nghĩa của chú Thoại, anh Châu, anh Lợi từ Việt Nam sang Ấn Độ đi bộ vì sự đọc của trẻ em Ấn Độ, sáng 11/2, Cường tham gia đi bộ với niềm vui sẵn sàng giúp đỡ người khác.

Tiến sĩ Atish Chordiya, đồng sáng lập trường Arham, với tầm nhìn của nhà giáo dục, thấy việc áp dụng Tủ sách Phụ huynh mà Việt Nam đã thành công là phương pháp tiếp cận bền vững để thúc đẩy phổ biến tri thức đến nông thôn Ấn Độ. Bởi vậy, ông và ông Pradeep Lokhande đã cùng với Sách hóa Nông thôn Việt Nam tổ chức đi bộ quốc tế để tạo nhận thức trong toàn xã hội Ấn Độ.

Ông Pradeep Lokhande đã thúc đẩy 5.100 thư viện trường học nông thôn Ấn Độ. Để thực hiện mục tiêu 94.000 thư viện trên toàn quốc, ông ấy xem việc tổ chức đi bộ quốc tế là một trong những phương pháp để hoàn thiện mục tiêu và tấm lòng dành cho con trẻ của ông.

Cá nhân tôi, thay mặt người Việt Nam, vận động các bạn Ấn Độ áp dụng mô hình Tủ sách Phụ huynh/Parent funded library, cùng tuyên bố và tổ chức đi bộ "Sách về nông thôn Ấn Độ. Sách thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em thế giới. Sách chống biến đổi khí hậu", mong muốn rằng cha mẹ học sinh nông thôn Ấn Độ, cựu học sinh và các thành viên xã hội sẽ tạo ra hệ thống thư viện đến lớp học.

Tôi cũng mong rằng, Bộ Phát triển nhân lực Ấn Độ sẽ đưa ra chính sách vận động hàng trăm triệu cha mẹ học sinh nông thôn tham gia vào tiến trình đưa sách đến lớp học cho con cái họ, cũng như tạo nhận thức nội ngành về tầm quan trọng của sách đối với con trẻ. Tôi mong muốn và tiếp tục vận động mạng lưới UNESCO trên toàn cầu tác động đến chính sách thư viện của các quốc gia đang phát trển để vai trò dân sự ở cấp gia đình, dù thu nhập thấp, vẫn có thể tạo ra sự thay đổi bằng hệ thống thư viện giá thấp đến lớp học bằng đóng góp từ 1 đến 2 USD theo phương thức kinh tế chia sẻ vì lợi ích chung...

Những người Việt đi bộ trên đất Ấn Độ, những người ủng hộ và cả những người dõi theo hành trình "Sách về nông thôn Ấn Độ. Sách thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em toàn cầu. Sách chống biến đổi khí hậu" đều thể hiện trách nhiệm của mình đối với con trẻ - tương lai tốt đẹp của chúng ta và Mẹ Trái đất đã và đang cho chúng ta sự sống. Chúng tôi ý thức rằng thế hệ người Việt Nam mới không chỉ có trách nhiệm với ngôi nhà chung Việt Nam mà còn có trách nhiệm phụng sự ngôi nhà chung thế giới. Cũng như chúng tôi, tiến sĩ Atish Chordiya và ông Pradeep Lokhande thấu hiểu rằng, đã làm người trên trái đất này, chúng ta cần chia sẻ trách nhiệm với thế giới bằng phổ biến tri thức đến trẻ em và bảo vệ môi trường.

Người được giải thưởng UNESCO thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em và nâng cao nhận thức về biến đổi khí hậu[1]

Việt Nam đã giành được những biến chuyển tích cực về giáo dục trong 30 năm qua nhưng khu vực nông thôn và miền núi vẫn thiếu sách trầm trọng cùng với hệ thống thư viện yếu kém. Một số học sinh chỉ dừng ở mức tiếp cận sách giáo khoa.

Đến nay, chương trình do NQT thiết kế và ứng dụng với những tác động về chính trị và xã hội, chương trình tủ sách do Thạch khởi xướng đã tạo hàng ngàn tủ sách, tạo điều kiện giúp trẻ em và người lớn nông thôn tiếp cận sách.

[1] Bài đăng trên trang UNESCO ngày 24/02/2020. https://en.unesco.org/news/unesco-literacy-prize-laureate-promoting-childrens-right-read-and-climate-change-awareness

Khi Chương trình Sách hóa Nông thôn tâm huyết của NQT nhận được giải thưởng phổ biến tri thức mang tên vua Sejong của UNESCO nào 2016, NQT mong muốn nhân rộng chương trình Sách hóa Nông thôn đến những quốc gia đông dân, nghèo và thiếu cơ hội tiếp cận tri thức.

"Chúng ta có thể góp phần xây dựng một thế giới sáng tạo, nhân văn, hòa bình và dân chủ bằng cách thúc đẩy quyền đọc sách giúp trẻ em trên toàn cầu. Tôi muốn đi bộ ở Ấn Độ để kêu gọi mọi người xây dựng thư viện cho tất cả trẻ em." Thạch chia sẻ trong lễ nhận giải thưởng.

Ngày 11 và 12 tháng 2 năm 2020, giấc mơ của NQT đã thành sự thật. NQT, những người Việt Nam và đối tác Ấn Độ gồm các ông Pradeep Lokhande, Atish Chordiya, Vũ Văn Thoại, Phùng Minh Châu, Trần Văn Lợi, Phạm Mạnh Cường và những người khác đã tổ chức chuyến đi bộ 2 ngày ở Maharashtra, Ấn Độ.

Những người đi bộ truyền thông điệp "Sách về nông thôn Ấn Độ, Sách vì quyền đọc sách đối với trẻ em thế giới và Sách chống biến đổi khí hậu".

Trong hành trình, nhóm đi bộ đã làm 3 tủ sách, thêm vào 37 tủ sách đã làm từ tháng 11/2020. Cùng với sự trợ giúp của học sinh trường trung học cơ sở, nhóm đi bộ đã trồng hơn 100 cây xanh nhằm nâng cao nhận thức về biến đổi khí hậu.

Thúc đẩy phổ biến tri thức ở Ấn Độ

Ấn Độ có 200 triệu trẻ em nông thôn thiếu sách so với trẻ em đô thị. Nông thôn Ấn Độ chiếm 68% dân số. Do nghèo đói, nông thôn Ấn Độ tụt hậu so với đô thị cả về giáo dục và kinh tế. Bởi vậy tạo cơ hội tiếp cận tri thức giúp trẻ em nông thôn Ấn Độ là cấp thiết.

Cùng với sự đồng hành của những tác nhân thay đổi Ấn Độ gồm Arham Foundation và Gyan-Key, hai tổ chức giúp hàng triệu trẻ em nông thôn sách và giáo dục, chuyến đi bộ đã tạo nhận thức về tầm quan trọng của việc tiếp cận sách ở khu vực nông thôn.

Nhấn mạnh nhu cầu xây dựng tủ sách đến lớp học và giải quyết vấn đề mù chữ, chuyến đi bộ đã thu hút các nhóm dân sự, chính quyền địa phương, hệ thống trường học, cộng đồng quốc tế và truyền thông.

Chuyến đi bộ quốc tế ở Pune và Saswad đã mở đường thúc đẩy mô hình tủ sách do NQT thiết kế và ứng dụng. Kế tiếp, những chuyến đi bộ sẽ được thực hiện ở các bang khác của Ấn Độ như Bihar và Madhya Pradesh trong những tháng tới.

Mục tiêu của Gyan-Key là xây dựng 8.000.000 Tủ sách Lớp học và Tủ sách Phụ huynh đến các trường mầm non, tiểu học và trung học cơ sở trong những năm tới.

"Tôi cùng với những đối tác Ấn Độ là những tác nhân thay đổi, cũng muốn đến các ngôi làng và nói chuyện với người dân và thủ lĩnh cộng đồng. Chúng tôi có kế hoạch đến Bodh Gaya nơi Đức Phật giác ngộ có nhiều người trên thế giới hành hương, để tạo nhận thức về sáng kiến thư viện của chúng tôi" Thạch chia sẻ.

Một người Việt qua Ấn Độ đi bộ vận động đọc sách[1]

Ông Nguyễn Quang Thạch - người khởi xướng phong trào đưa sách về nông thôn - sẽ qua Ấn Độ để vận động, thúc đẩy quyền đọc sách cho trẻ em Ấn Độ nói riêng và toàn cầu nói chung.

Năm 2020 này, Việt Nam đảm trách nhiệm vụ chủ tịch ASEAN và thành viên không thường trực Hội đồng Bảo an Liên Hiệp Quốc. Việt Nam cũng nổi lên như một tên tuổi gánh vác các sứ mệnh quốc tế. Đặc biệt trong lĩnh vực văn hóa, giáo dục, tên Việt Nam đã được xướng lên tại Ấn Độ với việc một công dân Việt "cõng" sách sang tặng người Ấn.

Đó là ông Nguyễn Quang Thạch - người khởi xướng phong trào đưa sách về nông thôn. Ngày 1/2, ông Thạch sẽ

[1] Bài đăng trên báo *Tuổi trẻ* ngày 30/01/2020. https://tuoitre.vn/mot-nguoi-viet-qua-an-do-di-bo-van-dong-doc-sach-20200130084044547.htm

trở lại Ấn Độ để vận động, thúc đẩy quyền đọc sách cho trẻ em Ấn Độ nói riêng và toàn cầu nói chung. Ngay trước ngày lên đường, ông Nguyễn Quang Thạch dành riêng cho *Tuổi trẻ* cuộc phỏng vấn về một Việt Nam trách nhiệm, gánh vác, chung tay cùng giải quyết những vấn đề của thế giới.

? *Hơn 10 năm trước ông đi xe máy xuyên Việt, rồi sau đó đi bộ xuyên Việt để thức tỉnh xã hội về văn hóa đọc, giờ ông chuẩn bị sang Ấn Độ đi bộ để vận động xã hội quan tâm tới việc đọc sách của trẻ. Phải chăng mục tiêu ở trong nước đã hoàn thành, và đã đến lúc để ông lan tỏa ra phạm vi toàn cầu?*

10 năm trước, khi tôi đi xe máy xuyên Việt trong ngày tết để kêu gọi các dòng họ làm tủ sách, lúc đó mới có 31 Tủ sách Dòng họ được xây dựng. Sau 10 năm, số Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Phụ huynh, tủ sách Lớp học, Tủ sách Giáo xứ... đã tăng hơn 40.000 bởi sự chung tay hành động của nhiều nhóm trong xã hội.

Bên cạnh phong trào đưa sách về lớp học, dòng họ, nhà thờ, nhà chùa, nhà tù, mừng tuổi sách đã trở thành hoạt động của nhiều cá nhân trong 5 năm qua. Không những thế, tặng sách ngày Noel, Tết dương lịch đã diễn ra nhiều nơi.

Chúng ta cũng thấy những dịch chuyển về chính sách từ phía Chính phủ như Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành công văn 6841 để thúc đẩy hệ thống Tủ sách Phụ huynh/Tủ sách Lớp học theo sự vận động của "Sách hóa Nông thôn".

Ngày sách Quốc gia, Đề án Thúc đẩy văn hóa đọc, Luật Thư viện đã ra đời... Từ những thực tế này, tôi chắc chắn rằng các mục tiêu mình đặt ra sẽ dần hoàn thành bởi khu vực nhà nước và dân sự trong vài năm tới.

Hãy học tập con mối, con kiến nhỏ bé, chính sự cần cù và hành động vì cộng đồng mà những con vật nhỏ bé kia đã tạo ra những tổ mối, tổ kiến gấp hàng tỉ lần kích thước và trọng lượng của chúng. Chúng ta thấu hiểu rằng sự tụ trội và đột sinh thành cường quốc sẽ đến khi tất cả chúng ta dâng trái tim trong sáng của mình vì một Việt Nam được tôn trọng.

Ông có thể chia sẻ lý do tại sao có ý tưởng sang Ấn Độ đi bộ để kêu gọi đọc sách, và tại sao lại là Ấn Độ chứ không phải nước khác?

Tôi sang Ấn Độ để thực hiện cam kết với chính mình khi thấy báo chí đưa tin nhiều phụ nữ Ấn Độ bị cưỡng hiếp và treo cổ. Sự ám ảnh về cái ác thúc giục tôi "sẽ sang Ấn Độ làm tủ sách". Tôi cũng thực hiện cam kết với UNESCO trong lễ nhận giải thưởng Phổ biến tri thức vào tháng 9/2016: "Chúng ta hãy nắm tay nhau xây dựng một thế giới hòa bình, dân chủ, nhân văn và sáng tạo bằng việc tăng cường quyền đọc sách cho trẻ em trên toàn thế giới".

Hơn nữa, Ấn Độ là nước đông dân, hơn 200 triệu trẻ em thiếu sách và hơn 400 triệu người nghèo. Những con số đó là nỗi buồn của Ấn Độ và thế giới chúng ta nhưng lại là con số thúc giục tôi hành động. Thử thách và thành công ở Ấn

Độ sẽ thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em ở các nước nghèo khác dễ dàng hơn.

Ông đặt mục tiêu gì cho chuyến đi này?

Mục tiêu dài hạn mà tôi, các bạn Ấn Độ và Việt Nam đặt ra là "Sách cho trẻ em Ấn Độ. Sách thúc đẩy quyền đọc sách cho trẻ em toàn cầu. Sách để chống biến đổi khí hậu". Tôi tiếp tục dùng sức mạnh bước chân như là tâm lực để thu hút hàng trăm triệu cha mẹ học sinh nông thôn Ấn Độ, cựu học sinh nông thôn Ấn Độ và tầng lớp trung lưu Ấn và Ấn kiều tham gia xóa nạn đói sách ở nông thôn.

Tôi hy vọng hành động của chúng tôi sẽ tác động đến cách làm chính sách của các quốc gia có hệ thống thư viện yếu kém, chưa có phương pháp huy động nguồn lực bản địa, cũng như sẽ tác động đến khung thiết kế của UNESCO về phổ biến tri thức ở các nước đang phát triển. Các hoạt động và cách làm của chúng tôi sẽ được gửi đến mạng lưới UNESCO trên toàn cầu để các bài học được chia sẻ và địa phương hóa.

Mục tiêu ngắn hạn của chuyến đi là sức mạnh bước chân, các mô hình tủ sách thành công của Việt Nam, chiến lược vận động chính sách, phương pháp huy động nguồn lực bản địa... được truyền thông ở Ấn Độ. Sáng kiến đọc sách và trồng cây, trồng cây gây sách ở Việt Nam sẽ được chia sẻ ở Ấn Độ. Chúng tôi sẽ cùng các bạn Ấn Độ trồng cây từ nguồn lực đóng góp và kêu gọi của chị Vũ Thị Thu Hà,

người vừa gọi quỹ thành công để trồng 10.000 cây xanh trong năm 2020.

Một Việt Nam có trách nhiệm với thế giới gần đây đã xuất hiện trên lĩnh vực ngoại giao, quân sự, giờ đây bắt đầu với lĩnh vực văn hóa, giáo dục...

Hồi nhỏ, tôi thường nghe câu "bốn biển là anh em". Lớn lên, qua học tập, qua hiện thực hóa mục tiêu cuộc đời làm một cuộc cách mạng thư viện cho nông thôn Việt Nam, tôi xem xã hội là nhà của mình, thế giới là ngôi nhà chung, hiển nhiên tôi phải có trách nhiệm với cả hai. Tôi ý thức sâu sắc rằng giá trị của quốc gia trong nhân loại đều đến từ các nỗ lực của cá nhân ở các lĩnh vực khác nhau.

Thế giới hiện có 750 triệu người mù chữ, 264 triệu trẻ em không đến trường, hơn 500 triệu học sinh nông thôn đói sách, thì việc người Việt chung tay đưa ra giải pháp thư viện giá thấp mà tất cả nước nghèo đều có thể áp dụng, lại tham gia xây dựng các tủ sách mẫu, cùng với dùng sức mạnh bước chân để phát xạ tâm lực và trách nhiệm để thúc đẩy quyền đọc sách cho trẻ em ở các nước nghèo là cách đưa hai tiếng Việt Nam vào tâm thức nhân loại.

Chúng ta có trách nhiệm và yêu nhân loại bao nhiêu thì nhân loại sẽ đẹp lên bấy nhiêu. Tất cả người Việt cần ý thức rằng muốn thoát khỏi sự yếu kém của chính mình, chúng ta cần hành động cao thượng vì nhân loại. Chính những hành động cao thượng sẽ nuôi dưỡng và đánh thức nội sinh của

chúng ta mà trong ngắn hạn chúng ta chưa nhận ra nhưng thành quả to lớn sẽ hữu hình trong tương lai.

Không ít người cho rằng ông bao đồng khi gần như hy sinh công việc, gia đình và cả bản thân để lo cho xã hội, trước là Việt Nam, giờ là các nước đang phát triển và phát triển. Ông nghĩ sao?

Mọi sinh vật sinh ra trên trái đất này đều có lý của nó. Con người cũng vậy, sự có mặt của tôi trong một dòng họ và làng quê với nhiều biến động lịch sử đã hình thành cho tôi năng lực định dạng được vai trò bản thân đối với xã hội.

Khi đã thấy vai trò của mình thì cá nhân thấu hiểu các giá trị cốt lõi mà anh ta lựa chọn và hệ giá trị anh ta sẽ dựng xây cho xã hội. Thành ra, tôi không thấy mình hy sinh gì, mà thực sự tôi đã và đang sống với niềm đam mê, niềm hạnh phúc đến với tôi mỗi ngày. Tôi ý thức được rằng nhờ có hoang mạc, mình mới có cơ hội trồng cây.

Vì nông thôn đói sách, tôi mới có cơ hội nghiên cứu tạo mô hình, cơ hội xây dựng các chiến lược truyền thông và vận động chính sách, cũng như áp dụng mô hình. Vì phải chứng kiến cái ác, cái đói, nỗi thống khổ của đồng loại, trái tim tôi mới có cơ hội đau cho người khác. Nỗi đau dành cho người khác là cơ hội để trái tim tôi đánh thức sự thông minh của nó. Từ đó, trí não mới tìm các giải pháp để hiện thực hóa điều mình muốn cho một xã hội tốt đẹp hơn và một nhân loại yêu thương nhau.

Vốn của cường quốc[1]

VietnamFinance xin giới thiệu bài viết của ông Nguyễn Quang Thạch, người khởi xướng chương trình Sách hóa Nông thôn, sau chuyến trải nghiệm Ấn Độ gần đây.

Ấn Độ là quốc gia xấu xí trong mắt nhiều người Việt Nam bởi các thông tin về hiếp dâm, giết phụ nữ, trẻ thất học và nghèo đói xuất hiện tần suất cao trên báo chí và mạng xã hội Việt Nam.

Các phật tử hành hương về nơi Đức Phật giác ngộ, nơi Người truyền pháp và nơi Người vãng sinh thường chia sẻ về sự nghèo đói của người dân ở đó, đặc biệt là nhiều người ăn xin.

Ấn Độ cũng là nơi có nhiều thành phố ô nhiễm hàng đầu thế giới như Mumbai, New Deli. Ấn Độ là nơi từng được cho là ít nhà vệ sinh nhất trên thế giới.

---

[1] Bài đăng trên Vietnamfinace ngày 20/01/2020. https://vietnamfinance.vn/von-cua-cuong-quoc-20180504224233825.htm.

Ấn Độ có hơn 1,35 tỷ dân, đông thứ hai thế giới. Hơn 30% dân số Ấn Độ là người nghèo. Hơn 200 triệu trẻ em chưa sở hữu một cuốn sách vì giá sách quá cao.

Phân biệt đẳng cấp (castism) là vấn đề tồn tại hàng ngàn năm ở Ấn Độ. Tầng lớp thấp nhất là dalit, nghèo khổ và thiếu nhiều cơ hội để vươn lên cao hơn.

Các thông tin trên, đủ cho chúng ta thấy một Ấn Độ có nhiều vấn đề nan giải. Vậy họ có lối thoát không? Họ có thể trở thành cường quốc bởi sức mạnh kinh tế, chính trị, có vị thế trên trường quốc tế và góp phần giữ vững an ninh ở châu Á trong những thập kỷ tới hay không? Là người hoạt động xã hội trong lĩnh vực thư viện, tôi quan tâm đến chính trị, tôn giáo, giáo dục, đặc biệt là VỐN XÃ HỘI của Ấn Độ và góc nhìn như dưới đây.

Một quốc gia muốn lớn mạnh, hiển nhiên rằng, là sự tổng hợp nhiều nguồn lực gồm: (i) đội ngũ trí thức định dạng và dẫn dắt xã hội; (ii) triết lý giáo dục và hệ thống giáo dục tương ứng; (iii) hệ thống chính trị cạnh tranh và tự do báo chí; (iv) tầng lớp trung lưu hành động xây dựng quốc gia; và (v) xã hội dân sự lớn mạnh. Dù Ấn Độ đã và đang gặp nhiều nan đề, tôi vẫn thấy họ có đủ vốn liếng để trở thành cường quốc đáng tin cậy trong thế kỷ 21 và lâu dài hơn.

Trí thức định dạng và dẫn dắt xã hội: Trong thế kỷ 20, nhân loại có một nhà đấu tranh mà nhà vật lý vĩ đại Albert Einstein đã nhận xét rằng "Ông ấy là nhà đấu tranh vĩ đại

nhất trong mọi thời đại, Gandhi". Đúng vậy, bằng phương pháp bất bạo động, bất hợp tác, bác ái, dân tộc tự cường, Gandhi đã dẫn dắt mọi tầng lớp nhân dân Ấn Độ giành được độc lập từ nước Anh mà mất rất ít sinh mạng.

Ngày nay, nhân loại vẫn khắc ghi hình ảnh của Gandhi và người dân Ấn Độ đi bộ đòi muối với hành trình gần 400 km. Giá trị hơn, nhiều nhà lãnh đạo phong trào dân sự trên thế giới đã học hỏi và áp dụng phương pháp của Gandhi để tạo ra những thay đổi trong xã hội mà không cần đến đổ máu. Để có một Gandhi vĩ đại, đất nước Ấn Độ đã trải qua một quá trình dài dung dưỡng và lũy tích giá trị của tiền nhân. Những tiền nhân đó là những người khai sinh ra các tôn giáo như Hindu, Đạo Phật, Kỳ na giáo, là vị vua phổ biến Đạo Phật như Asoka, là đại thi hào Targore ảnh hưởng rộng lớn đến nhiều trí thức thế kỷ 20. Trí thức đã đưa vào lòng đại chúng tinh thần bất bạo động, bác ái, cân bằng sinh thái.

Triết lý giáo dục và hệ thống giáo dục tương ứng: Kế thừa hệ giá trị trong tôn giáo và từ những nhà tư tưởng như Targore, Gandi, triết lý giáo dục của Ấn Độ là phi bạo lực, bác ái, cân bằng sinh thái. Theo Gandhi "Giáo dục là nuôi dưỡng sự toàn thiện nhất về thể chất, tri thức và tâm linh trong con trẻ và người lớn". Tuyên ngôn này đi qua mọi thời đại và giá trị với mọi thế hệ và mọi xã hội. Tư tưởng của Gandhi là kế thừa hệ tư tưởng lũy tích nhiều ngàn năm trong tôn giáo Ấn Độ. Đơn cử, tư tưởng xem thế giới là ngôi nhà chung được

đúc kết bởi hai từ cổ "Vasudhaiva Kutumbakam". Tuy nhiên, cấu trúc phân biệt đẳng cấp kéo dài nhiều ngàn năm đã và đang là rào cản phát triển của Ấn Độ. Sự phân tầng đẳng cấp đã biến tầng lớp hạ đẳng không thể ngóc đầu dậy. Vậy chính phủ Ấn Độ đang làm những gì để xóa bỏ chế độ phân biệt đẳng cấp?

Hệ thống chính trị cạnh tranh và tự do báo chí: Hiện Ấn Độ có 8 đảng lớn tham chính trên quy mô quốc gia và nhiều đảng cấp bang có đăng ký. Hệ thống chính trị dân chủ đã tạo nền tảng cho Thủ tướng Modi đương nhiệm, vốn xuất thân thuộc tầng lớp thứ 3 trong xã hội Ấn Độ, đã dẫn dắt đảng của ông tranh cử thành công vào năm 2014. Thế giới đã gọi Ấn Độ là nền dân chủ lớn nhất hành tinh bởi những thành công trong gần hai thập niên qua. Nhờ tự do báo chí của nền chính trị dân chủ, các nan đề của xã hội được công bố rộng rãi, tinh thần hiến pháp được truyền tải đến đại chúng để xóa dần chế độ phân biệt đẳng cấp, xã hội dân sự thấm dần trong đời sống xã hội, tỷ lệ người nghèo đã giảm xuống trong hai thập niên qua. Theo dự báo, tầng lớp trung lưu sẽ chiếm 41% dân số Ấn Độ vào năm 2025 với khoảng 580 triệu người.

Tầng lớp trung lưu hành động xây dựng quốc gia: Ấn Độ từng là thuộc địa của Anh nhưng nhà đấu tranh vĩ đại Gandi, trí thức và tầng lớp trung lưu dẫn dắt số đông giành lại độc lập bằng phương pháp bất bạo động. Ngày nay, tầng lớp trung lưu Ấn Độ luôn hướng tới người nghèo bởi chính

họ và cha mẹ họ đã trải qua những giai đoạn đói nghèo và họ đã nỗ lực thoát nghèo. Họ đồng cảm với sự thiếu thốn và khổ đau của những người nghèo và hỗ trợ hào phóng khi đồng bào gặp thiên tai. Nhiều người trẻ thuộc tầng lớp trung lưu và giàu có đã thành những người tiên phong về các ngôi làng lan truyền các giá trị của giáo dục đến cộng đồng cũng như làm cho người làng quê hiểu rõ những chương trình của chính phủ dành cho giáo dục tiểu học, trung học cơ sở và các bậc học cao hơn.

Nhiều thanh niên trung lưu xuất thân nông thôn đã tình nguyện về làng quê hướng nghiệp học sinh cũng như giúp các em thấy các cơ hội trong tương lai. Hơn thế nữa, họ còn huấn luyện học sinh nông thôn tham gia các kỳ thi tiến tới các bậc học cao hơn và có được cơ hội học tập ở các trường hàng đầu trên khắp Ấn Độ.

Xã hội dân sự: Là một quốc gia dân chủ, tự do báo chí, tầng lớp tinh hoa liền mạch trong hàng ngàn năm cùng với tầng lớp trung lưu có tôn giáo dẫn dắt, Ấn Độ ngày càng lớn mạnh. Chẳng hạn, hiện tại có nhiều nhóm chung tay giải quyết nạn đói sách ở nông thôn Ấn Độ như Pratham Books, Gyan-Kye đã mang cơ hội đọc sách cho hơn 50 triệu trẻ em nông thôn Ấn Độ.

Từ 5 nhóm vốn trên, ngày nay, chúng ta thấy những công ty hàng đầu toàn cầu được lãnh đạo bởi những CEO sinh ra ở Ấn Độ hoặc người gốc Ấn Độ. Các kỹ sư, bác sĩ, nhà kinh tế,

nhà khoa học Ấn Độ là đội ngũ được tuyển dụng nhiều hơn trong các công ty tư nhân và tổ chức chính phủ trên toàn cầu. Ấn Độ là quốc gia có giải Nobel đứng thứ 3 châu Á.

Ngoài 5 nhóm vốn trên, các biểu thị mặt ngoài dưới đây mà tôi thấy ở thành phố Pune, bang Marahastra, phần nào cho thấy một Ấn Độ văn minh trong tương lai.

1. Các quán ăn cấm bán rượu bia. Tất cả các cửa hàng rượu bia phải có giấy phép hoạt động. 40 năm qua, bang Marahashtra không cấp bất cứ giấy phép bán rượu nào.
2. Tắc đường, một số người dựng xe của họ bên vệ đường, tình nguyện phân luồng, tư vấn những người khác chọn hướng đi tốt nhất.
3. Chó hoang nhiều trên đường phố và hiền từ. Người ta đối xử với chó như bạn.
4. Cử nhân, kỹ sư, công nhân kỹ thuật có năng lực tiếng Anh làm việc toàn cầu.
5. Trẻ em được học thiền và yoga từ tiểu học.
6. Đi chợ, đi siêu thị, xe máy và ô tô không phải gửi. Ban đêm, người dân không cần đưa xe vào nhà và không cần khóa.
7. Nhiều người dân thường xuyên biểu tình nếu chính quyền địa phương lạm quyền, tham nhũng.

Trường học Ấn Độ dạy yoga, thiền để học sinh phi bạo lực[1]

Sau chuyến đi nhân rộng tủ sách đến nông thôn Ấn Độ mới đây, ông Nguyễn Quang Thạch, người khởi xướng chương trình Sách hóa Nông thôn, gửi đến báo *Tuổi trẻ* cuộc trò chuyện với TS Atish Chordiya về tinh thần, triết lý và cách làm giáo dục hướng tới bác ái, phi bạo lực và chống biến đổi khí hậu.

Tiến sĩ Atish Chordiya là đồng sáng lập Tổ chức giáo dục Arham, thành phố Pune, bang Maharashtra, Ấn Độ. Ông thuộc tầng lớp trung lưu cấp tiến của Ấn Độ, đã và đang nỗ lực khai mở dân trí ở Ấn Độ bằng mở trường học và dạy nghề cho thanh niên nông thôn.

[1] Bài đã đăng Báo *Tuổi trẻ* ngày 09/12/2019. https://tuoitre.vn/truong-hoc-an-do-day-yoga-thien-de-hoc-sinh-phi-bao-luc-20191209094250536.html

Là một nhà giáo dục và đang quản lý trường học, ông có thể chia sẻ triết lý giáo dục của Ấn Độ?

Giáo dục Ấn Độ là một trong những hệ thống giáo dục lâu đời nhất trên hành tinh, nơi khai sinh ra những tôn giáo như đạo Hindu, đạo Sikh, Phật giáo, Kỳ Na giáo. Bởi thế, việc gieo mầm và nuôi dưỡng các giá trị vào con trẻ ở các cấp học trong một xã hội đa dạng văn hóa, nhiều tôn giáo nhưng dung hợp cao như Ấn Độ là rất quan trọng. Trong những năm gần đây, Ấn Độ đã tạo ra những thành tựu về giáo dục khoa học, công nghệ, kỹ thuật và toán học (STEM).

Ngày nay, chúng ta có thể thấy nhiều lãnh đạo của các công ty hàng đầu toàn cầu sinh ra ở Ấn Độ hoặc người gốc Ấn Độ. Các kỹ sư, bác sĩ, nhà kinh tế, nhà khoa học Ấn Độ là đội ngũ được tuyển dụng nhiều hơn trong các công ty tư nhân và tổ chức chính phủ trên toàn cầu. Phi bạo lực, bác ái, cân bằng sinh thái là những cấu phần trong triết lý của giáo dục Ấn Độ.

Ông nói giáo dục Ấn Độ dung chứa hệ giá trị như phi bạo lực, bác ái, cân bằng sinh thái. Vậy trường học đã làm như thế nào để các giá trị đó thấm sâu vào tâm hồn và trí não của học sinh?

Phi bạo lực và bác ái là triết lý cơ bản của Mahatma Gandhi, người đã dẫn dắt người dân Ấn Độ đấu tranh giành được độc lập. Chăm sóc tự nhiên và có một đời sống chú

tâm đến cân bằng sinh thái là lẽ thường trong hàng ngàn năm của người Ấn Độ. Lối sống hài hòa với thế giới tự nhiên luôn hiện tồn trong hệ thống giáo dục trường học và là đức tin của chúng tôi.

Gần đây, Ấn Độ đã nỗ lực thực hiện các mục tiêu năng lượng tái tạo đến mức rất cao, tập trung chuyển hướng sang phương tiện dùng điện, trồng rừng, cấm sử dụng nhựa dùng một lần vào năm 2022, là các bước tiến tới một tương lai xanh hơn và sạch hơn.

Ở trường Arham, chúng tôi tổ chức các hoạt động đa dạng tạo nhận thức về môi trường, phát động trồng cây và giúp học sinh hiểu về tầm quan trọng của môi trường sạch hơn và không ô nhiễm qua các loại sách trong thư viện và các cuộc thi. Các buổi học yoga và thiền được dạy ở trường chúng tôi nhằm giúp học sinh khỏe mạnh, hình thành năng lực tập trung và bình tĩnh hơn, tạo năng lực phi bạo lực trong con trẻ.

Trong quá trình phát triển của mọi quốc gia, vai trò của tầng lớp trung lưu là thúc đẩy tiến bộ xã hội, ông có thể chia sẻ những bài học mà tầng lớp trung lưu Ấn Độ đã thực hiện để thu hẹp khoảng cách tri thức giữa nông thôn và đô thị?

Tầng lớp trung lưu Ấn Độ luôn hướng tới người nghèo bởi chính họ và cha mẹ đã trải qua những giai đoạn đói nghèo và họ đã nỗ lực thoát nghèo. Họ đồng cảm với sự

thiếu thốn và khổ đau của những người nghèo và hỗ trợ hào phóng khi đồng bào gặp thiên tai.

Nhiều người trẻ thuộc tầng lớp trung lưu và giàu có đã thành những người tiên phong về các ngôi làng lan truyền các giá trị của giáo dục đến cộng đồng cũng như làm cho người làng quê hiểu rõ những chương trình của chính phủ dành cho giáo dục tiểu học, trung học cơ sở và các bậc học cao hơn.

Nhiều thanh niên trung lưu xuất thân nông thôn đã tình nguyện về làng quê hướng nghiệp cho học sinh cũng như giúp các em thấy các cơ hội trong tương lai. Hơn thế nữa, họ còn huấn luyện học sinh nông thôn tham gia các kỳ thi tiến tới các bậc học cao hơn và có được cơ hội học tập ở các trường hàng đầu trên khắp Ấn Độ. Giúp học học sinh nông thôn thi thố với học sinh đô thị sẽ thu hẹp khoảng cách tri thức giữa các em. Chúng tôi cho rằng các trường học đô thị có thể tạo nhận thức cho học sinh của mình bằng cách hỗ trợ học sinh nông thôn thông qua thiết lập mạng lưới chia sẻ.

? *Thế giới đang đối mặt với biến đổi khí hậu, nạn mù chữ, thất học. Theo ông, việc thúc đẩy các cuộc cách mạng thư viện ở các nơi trên thế giới có phải là một giải pháp quan trọng cho các nan đề mà chúng ta đang gặp phải?*

Cách mạng thư viện đến làng quê sẽ truyền tải nội dung về các vấn đề biến đổi khí hậu ở cấp địa phương và toàn cầu cùng với các giải pháp được phổ biến sẽ giúp con trẻ

biết đến. Chính các em sẽ cải thiện vấn đề môi trường ở nơi mình sinh sống. Bởi vậy, hàng triệu thư viện sẽ tạo nên những tác động rộng lớn giải quyết nan đề biến đổi khí hậu từ gốc rễ và tạo nên môi trường sinh sống bền vững cho các thế hệ tương lai.

Tạo nhận thức sâu rộng

Phần nhiều người dân Ấn Độ có niềm tin vững chắc vào tư tưởng của Mahatma Gandhi, họ học tập và thực hành sống như ông. Bởi vậy, bất cứ hành động cụ thể nào hướng tới phát triển giáo dục toàn diện và chia sẻ trách nhiệm xã hội đối với học sinh nông thôn như xây dựng hệ thống tủ sách đến các lớp học sẽ được tiếp nhận và ủng hộ nhiệt tâm bởi cha mẹ học sinh theo khả năng của từng cá nhân.

Gandhi đã đi bộ từ Sabarmati Ashram đến Dandi để đòi muối cho người dân Ấn Độ vào năm 1930. Chuyến đi đã thúc đẩy hàng triệu người Ấn Độ tham gia phong trào đòi độc lập cho Ấn Độ và đã mở đường cho nền độc lập của Ấn Độ vào những năm sau đó. Bởi vậy, chúng tôi hiểu rằng "việc đi bộ vì sách cho nông thôn" sẽ tạo nhận thức sâu rộng ở cả vùng đô thị, bán đô thị và nông thôn, thúc đẩy việc xây dựng hệ thống tủ sách lớp học nông thôn Ấn Độ thành công.

Phần IV

TIẾP TỤC GIEO HY VỌNG Ở VIỆT NAM VÀ NƯỚC NGOÀI

Thúc đẩy tiếng Anh nông thôn

Năm 2018, tôi về quê ở Sơn Lễ, Hương Sơn, Hà Tĩnh chọn học sinh để tạo mẫu điển hình trong việc áp dụng cách học tiếng Anh giản đơn, hiệu quả và phổ biến trong xã hội. Cách tôi đưa ra là học sinh học tiếng Anh như con Vẹt, nghĩa là luyện nghe tiếng Anh do người Anh, Mỹ phát âm và nói theo như Vẹt học tiếng người, cũng như viết từ vựng để tạo lượng từ để nói. Hơn nữa, tôi muốn sử dụng hình ảnh con Vẹt để tạo nhận thức cho học sinh và cha mẹ các em rằng học tiếng Anh không cần năng khiếu như mặc định trong xã hội hàng chục năm qua. Ở cùng nhà học sinh lên lớp 7 trong dòng họ tôi - cháu Nguyễn Quang Huy, quan sát cháu học mỗi ngày, đo đếm lượng từ vựng tiếng Anh phát ra từ máy vi tính hàng ngày, đo đếm lượng tiếng Việt trẻ em được nghe từ tivi, thầy cô giáo, bạn bè… để làm cơ sở so sánh giữa học tiếng Việt và tiếng Anh. Sau gần một năm, học sinh khá lên rõ rệt. Từ một học sinh chỉ viết được 10 từ

vựng trong năm phút với 6 từ đúng trở thành học sinh viết đúng hơn 40 từ vựng trong năm phút; từ một học sinh chỉ nói được vài từ tiếng Anh như hello, how are you, thành học sinh đọc thuộc lòng bài học trong sách giáo khoa môn tiếng Anh; từ một học sinh sợ người nước ngoài thành học sinh thích tìm họ để nói tiếng Anh…

Từ việc hỗ trợ cháu Huy và một số cháu khác, tôi thấy rằng việc dạy và học tiếng Anh nông thôn có thể cải thiện nếu thầy cô giáo dạy tiếng Anh tăng cường sử dụng các tiện ích công nghệ như máy vi tính, học trực tuyến với người nước ngoài, người Việt ở nước ngoài và trong nước.

Cũng từ năm 2018, tôi đã nối kết để tình nguyện viên là người Việt ở Mỹ hỗ trợ cháu Huy học tiếng Anh giao tiếp, ngữ pháp thông qua internet.

Từ tháng 8/2020 đến tháng 8/2021, với sự hợp tác và hỗ trợ của Trường EV Academy UK ở Anh, chúng tôi đã giúp khoảng 600 học sinh và giáo viên nông thôn được học tiếng Anh miễn phí với giáo viên và tình nguyện viên người Anh, Mỹ.

Từ tháng 9/2021 đến nay, tôi tiếp tục nối kết tình nguyện trong và ngoài nước, giúp khoảng 700 học sinh nông thôn, và học sinh thu nhập thấp thành phố học tiếng Anh miễn phí.

Tuy nhiên, kết quả đạt được nêu trên rất nhỏ bé, bởi thế tôi tiếp tục thiết lập mạng lưới tình nguyện viên hỗ trợ học

sinh nông thôn học tiếng Anh trực tuyến, thí điểm Tủ sách tiếng Anh tại một xã nông thôn để lấy kết quả vận động xã hội nhân rộng trong tương lai. Chúng ta cần nỗ lực để nhiều triệu học sinh nông thôn có nền tảng tiếng Anh tốt, giúp các em tiếp cận được tri thức cập nhật của các nước phát triển khi học cao đẳng, đại học, sau đại học, góp phần đưa Việt Nam hội nhập với thế giới.

Thúc đẩy tiếng Anh thành phố và nông thôn tại thành phố

Tôi đã nghiên cứu và lên kế hoạch thúc đẩy tiếng Anh ở thành phố gồm giúp cả học sinh, sinh viên thành phố và sinh viên nông thôn học tập ở thành phố tiếp cận tiếng Anh từ thấp lên cao.

Tôi sẽ chọn một thành phố làm nơi thí điểm Tủ sách tiếng Anh với khoảng 10.000 đầu sách các loại giúp học sinh tiểu học, trung học cơ sở, trung học phổ thông, sinh viên các trường trung cấp, cao đẳng, đại học và sau đại học đọc sách tiếng Anh. Đặc biệt, Tủ sách tiếng Anh sẽ có nhiều sách các chuyên ngành để sinh viên và học viên cao học lĩnh hội tri thức cập nhật từ Tây Âu, Mỹ, Nhật…

Song song, tôi sẽ chọn một xã nông thôn khó khăn thí điểm Tủ sách tiếng Anh giúp học sinh nông thôn tiếp cận sách tiếng Anh như học sinh thành phố.

Việc thí điểm Tủ sách tiếng Anh tại thành phố và vùng nông thôn là cách xây dựng mô hình mẫu mở đường để các tổ chức, cá nhân nhân rộng Tủ sách tiếng Anh ở thành phố và nông thôn trong những năm tới.

Hiện tại, cô Đặng Thị Ý Nhi ở Huế đã nhận hơn 200 đầu sách tiếng Anh do tôi huy động và phục vụ gần 100 bạn đọc.

Thúc đẩy Tủ sách Mầm non nông thôn

Bên cạnh tư vấn, nối kết để Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em từ trường mầm non đến cấp ba được nhân rộng ở nông thôn, chúng tôi tiếp tục thúc đẩy Tủ sách Mầm non ở cấp hộ gia đình.

15 năm qua, chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam (SHNTVN) tạo tác động xã hội rộng lớn và chính sách từ địa phương đến trung ương. Ảnh hưởng của SHNTVN không những đến cha mẹ học sinh, thầy cô giáo, cựu học sinh, các dòng họ, xứ đạo, người Việt ở các thành phố mà còn người Việt ở nước ngoài. Tuy nhiên, những nỗ lực của dân sự và chính quyền trong thời gian qua mới đạt vài hàng gạch của một ngôi nhà năm tầng cần được xây dựng. Bởi thế, chúng tôi tiếp tục thúc đẩy việc nhân rộng tủ sách đến các gia đình có trẻ em từ 0 đến 6 tuổi là cách chúng ta vừa tạo nhận thức xã hội rằng trẻ cần được nghe sách từ nhỏ để tạo thói quen đọc sách khi vào tiểu học và xa hơn nữa là học

tập suốt đời. Chúng tôi sẽ nối kết bên tặng sách là các gia đình ở thành phố và các gia đình nông thôn nhận sách. Sự hiện diện của các tủ sách mầm non trong một số gia đình nông thôn sẽ tạo hiệu ứng lan tỏa, nhiều cha mẹ nông thôn có con nhỏ sẽ mua sách để đọc cho con mình nghe. Khi hàng triệu gia đình nông thôn có tủ sách thì thói quen nghe sách và đọc sách của hàng triệu trẻ em được hình thành, sáng tạo cá nhân được nuôi dưỡng, nền tảng sáng tạo và văn minh quốc gia sẽ hình thành và sự cường thịnh quốc gia sẽ diễn tiến trong ngắn và dài hạn.

Học tập và phát triển các mô hình khuyến đọc theo tiêu chuẩn Âu Mỹ

Năm 2017, tôi có cơ hội nghiên cứu các hình thức khuyến đọc của tổ chức Sáng kiến thúc đẩy tri thức của trẻ em của Mỹ. Thế nhưng, qua làm các phỏng vấn và quan sát thì tôi chưa thể áp dụng khuyến đọc theo chuẩn Mỹ vì hệ sinh thái giáo dục khác Mỹ rất nhiều. Vài năm gần đây, sự quan tâm của cha mẹ trẻ về sách và đọc sách có những bước tiến đáng kể. Bởi vậy, tôi sẽ sang Đài Loan, Ba Lan, Anh, Pháp… nghiên cứu và xây dựng mô hình khuyến đọc phù hợp với hoàn cảnh Việt Nam trong những năm tới.

Tiếp tục thúc đẩy tủ sách ở Ấn Độ....

Như đã chia sẻ ở Phần III, việc tôi đi Ấn Độ nhân rộng các mô hình tủ sách gồm các mục tiêu: (i) tạo nhận thức với thanh thiếu niên Việt Nam về vai trò của bản thân trong việc đóng góp vào phát triển của nhân loại rộng lớn; (ii) xóa bỏ suy nghĩ trong nhiều người rằng chúng ta là nước nhỏ nên không thể tạo thay đổi bên ngoài Việt Nam; (iii) thiết lập ngoại giao nhân dân để khi Đất nước cần. Chính vì vậy, tôi đã cam kết trước đại diện nhiều quốc gia rằng "Chúng ta có thể mở đường cho một thế giới dân chủ, hòa bình, nhân văn và tiến bộ bằng tăng cường quyền đọc sách của trẻ em trên toàn thế giới và tôi sẽ là thành viên kiên trì công việc đó bằng bước chân, trái tim và trí não của mình".

Một trong những cách tạo sức mạnh Việt Nam là chính chúng ta góp phần tạo thay đổi ở những quốc gia khác. Thế hệ chúng ta mở đường, những thế hệ tương lai tiếp nối. Khi hàng triệu người Việt Nam nỗ lực học tập, làm việc, sáng tạo có trách

nhiệm… trong tâm thế vì sự tiến bộ của nhân loại thì đầu ra hiển nhiên là nước Việt Nam, người Việt Nam được tôn trọng, văn minh quốc gia hiện trên khuôn mặt mỗi con người, ngôi nhà, góc phố, làng mạc, sự thân thiện của muông thú, sự tươi tắn của cỏ cây...

Sau hai chuyến sang bang Maharashtra, Ấn Độ phát triển tủ sách và trồng cây vào năm 2019 và 2020, tôi sẽ tiếp tục sang Ấn Độ nhân rộng tủ sách và đi bộ khoảng 3.000 km để kêu gọi mọi tầng lớp ở Ấn Độ phát triển tủ sách đến lớp học, giáo xứ… Tôi sẽ cùng các đối tác Ấn Độ vận động chính sách để các bộ ngành, Ủy ban UNESCO Ấn Độ đẩy nhanh tiến trình đưa sách về nông thôn Ấn Độ. Tôi tin chắc rằng hàng trăm ngàn người Việt Nam trong và ngoài nước sẽ hành động góp mỗi người một cuốn sách trị giá vài chục ngàn đồng để trẻ em nông thôn Ấn Độ được nghe và đọc sách như trẻ em nông thôn Thái Bình, Nam Định… Ngoài ra, tôi sẽ giới thiệu các sản phẩm giáo dục của Việt Nam sang Ấn Độ như sách xuất bản bằng tiếng Anh, bộ giải pháp Leanbot do người Việt Nam nghiên cứu và phát triển phục vụ giáo dục STEM.

Phần V

TÂM SỰ VỚI XÃ HỘI VÀ GÓC NHÌN CỦA NHÀ BÁO

Cho đến nay, báo hình, báo tiếng và báo viết trong nước và nước ngoài đã phỏng vấn, viết về cá nhân tôi và Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam rất nhiều. Tôi tập hợp một số bài báo bằng tiếng Việt, tiếng Anh để bạn đọc biết thêm về những gì tôi nghĩ, tôi nói, tôi đã làm.

Nguyễn Quang Thạch: Hành trình tận tâm sẽ có tác động đa chiều[1]

Không chỉ dừng lại ở trong biên giới Việt Nam, những bước chân đi bộ của anh Nguyễn Quang Thạch ở Ấn Độ đã đánh dấu một giai đoạn mới trong hành trình kêu gọi mở rộng chương trình "Sách hóa Nông thôn". Chúng tôi đã trò chuyện với anh về những dự định và tham vọng mới này.

Trong lễ nhận giải thưởng Phổ biến tri thức tại thủ đô Paris của nước Pháp, anh đã chia sẻ: "Tôi rất vui sử dụng 19 năm kinh nghiệm và một phần quỹ từ giải thưởng này để khởi động một hệ thống thư viện dân sự chi phí thấp ở Ấn Độ, Trung Quốc, Indonesia, các quốc gia châu Phi…". Phải

[1] Bài đăng trên Báo *Khoa học và Phát triển* ngày 16/03/2020. https://khoahocphattrien.vn/chinh-sach/giai-doan-dau-khoi-nghiep-nhung-van-de-phap-ly/2020091710043630p1c785.htm

chăng mong muốn này của anh đang dần thành hiện thực với xuất phát điểm là chuyến đi đến Ấn Độ?

Năm 2011, khi đang ở Thái Bình để nhân rộng Tủ sách Phụ huynh, tôi đọc được tin trên mạng về một cô gái Ấn Độ bị cưỡng hiếp và treo lên cành cây. Lúc đấy, tôi tự nhủ: "Phải sang Ấn Độ làm tủ sách". Sau đó, trong ngày nhận giải thưởng của UNESCO, tôi đã gặp Bộ trưởng Nhân lực và Phát triển Ấn Độ và bày tỏ mong muốn của mình.

Tháng 10 năm 2019, nhờ sự nối kết và một phần tài trợ của anh Vũ Văn Thoại, Viện trưởng Viện cây Đàn hương và Thực vật quý hiếm, tôi đã đại diện người Việt Nam trong nước và nước ngoài, trao 37 tủ sách đến lớp học và trường học nông thôn huyện Satara, bang Maharashtra.

Ngày 11 và 12 tháng 2 năm 2020, Sách hóa Nông thôn, Gyan-Key, Arham Foundation, đại diện Viện cây Đàn hương, đại diện Nghĩa Dũng Karate Việt Nam, anh Phùng Minh Châu, sinh viên Phạm Mạnh Cường cùng hàng trăm học sinh, giáo viên Ấn Độ đã đi bộ ở thành phố Pune và vùng nông thôn Saswad. Người Việt Nam và Ấn Độ đi bộ bên nhau để thúc đẩy "Sách về nông thôn Ấn Độ. Sách vì Quyền đọc sách của trẻ em toàn cầu. Sách chống biến đổi khí hậu".

? *"Nghèo đói và lạc hậu" là định kiến của nhiều người Việt Nam dành cho Ấn Độ. Với anh đất nước ấy có những tiềm lực gì đáng ngạc nhiên?*

Phân biệt đẳng cấp (castism) vẫn luôn là vấn đề tồn tại hàng ngàn năm ở Ấn Độ. Tầng lớp thấp nhất là dalit, nghèo khổ và thiếu nhiều cơ hội để vươn lên cao hơn. Ấn Độ cũng là nơi có nhiều thành phố ô nhiễm hàng đầu thế giới như Mumbai, New Deli. Đây cũng là nơi từng được cho là ít nhà vệ sinh nhất trên thế giới… Là một đất nước có nhiều nan đề, vậy họ có lối thoát không?

Gần đây, tôi đến một trường học để tặng sách và tham gia buổi nói chuyện giữa nhà văn, nhà thơ với học sinh. Trong hơn một giờ đồng hồ, khi người ta đọc thơ, ngâm thơ, thì những đứa trẻ đã khóc, đã cười, và gõ tay theo điệu nhạc, đó là lúc tôi tin vào tương lai của dân tộc đó. Khi mà con trẻ có đủ độ nhạy cảm để hiểu được giá trị thơ ca, cùng khóc với ngôn từ, mê đắm gõ tay nhạc điệu... sự thấu hiểu tri thức và khát khao tri thức của con trẻ rất lớn. Một đất nước mà người lớn nâng niu sự khát khao tri thức của con trẻ và con trẻ đáp lại trong sự thấu cảm thì dân tộc ấy sẽ luôn lớn mạnh.

Ấn Độ là nơi khai sinh ra các tôn giáo lớn như Hindu, Phật giáo, Kỳ Na giáo, và cũng là quê hương của đại thi hào Targore. Trải qua một quá trình dài dung dưỡng và lũy tích những giá trị ấy, đất nước Ấn Độ còn có được một Gandhi vĩ đại. Ngày nay, rất nhiều công ty hàng đầu trên thế giới được lãnh đạo bởi những CEO sinh ra ở Ấn Độ hoặc người gốc Ấn Độ. Các kỹ sư, bác sĩ, nhà kinh tế, nhà khoa học Ấn Độ là đội ngũ được tuyển dụng nhiều hơn trong các công ty tư

nhân và tổ chức chính phủ trên toàn cầu. Ấn Độ là quốc gia có giải Nobel đứng thứ 3 châu Á.

Là người Việt Nam, anh hiểu rõ về cấu trúc xã hội của nước ta để phát triển tủ sách nông thôn với mô hình đầu tiên là xây dựng Tủ sách Dòng họ, vậy với Ấn Độ - một đất nước có bối cảnh hoàn toàn khác, anh đã có sự chuẩn bị gì để tiếp cận nơi này?

Tôi đã tìm hiểu khá nhiều về Ấn Độ, riêng chế độ phân biệt đẳng cấp, tôi đã xem nhiều phim tài liệu. Hiểu phần nào cấu trúc xã hội, tôn giáo, chính trị, nguồn vốn trong xã hội họ, tôi thấy những tiềm năng có thể góp phần đưa sách về nông thôn Ấn Độ. Chẳng hạn, hệ thống nhà thờ Hindu trong các ngôi làng, có thể là nơi làm được tủ sách.

Mô hình khởi điểm chúng tôi áp dụng ở Ấn Độ là Tủ sách Lớp học để thúc đẩy cha mẹ học sinh nông thôn Ấn Độ nhân rộng. Ở Việt Nam, chúng tôi gọi là Tủ sách Phụ huynh. Hiện tại, hơn 200 triệu đứa trẻ Ấn Độ đang thiếu sách đọc. Chúng tôi tin rằng khi thông tin về 200 triệu trẻ em Ấn Độ thiếu sách đến hàng trăm triệu cha mẹ học sinh, tầng lớp trung lưu và người Ấn kiều, thì nhiều người sẽ chung tay đưa sách đến lớp học. Mỗi tủ sách hết 85$ và có hơn 120 đầu sách.

Các tổ chức phi chính phủ, các doanh nghiệp cũng như người Ấn Độ ở nước ngoài, đã và đang đưa sách về nông thôn Ấn Độ. Tuy nhiên, họ chưa huy động sự đóng góp của cha mẹ học sinh nông thôn để chính người nông thôn tham

gia giải quyết nạn thiếu sách. Xét về bình diện kinh tế, Tủ sách Phụ huynh là dạng thức của kinh tế chia sẻ. Mỗi phụ huynh chỉ cần góp từ 1 đến 2 đô để mua sách, thì con họ sẽ đọc được 100 cuốn sách trở lên, nghĩa là họ sẽ thấy được lợi ích hữu hình và họ sẽ tham gia. Cũng như ở Việt Nam, chúng tôi làm cho người dân thấy rằng, chính họ là tác nhân của sự thay đổi trên làng quê họ.

Đến nay anh đã đạt được những kết quả gì?

Về mặt hữu hình, chúng tôi đã cùng các bạn Ấn Độ đưa 40 tủ sách đến trường học và lớp học. Kế đến, chúng tôi cùng các bạn Ấn Độ tổ chức đi bộ quốc tế ở Ấn Độ để thúc đẩy "Sách về nông thôn Ấn Độ. Sách vì quyền đọc sách của trẻ em toàn cầu. Sách chống biến đổi khí hậu". Chuyến đi bộ đã được truyền thông rộng rãi ở cấp thành phố, cấp bang và cấp quốc gia Ấn Độ. UNESCO đã truyền thông sự kiện này.

Hôm trước, tôi gặp một người ở quán nước, họ hỏi "anh là người nước nào", "tôi người Việt", "anh sang làm gì?", "tôi sang vận động cho trẻ em Ấn Độ có sách đọc". Người đó sau đấy nói rằng: "Anh là người Việt nhưng lại sang đây để giúp cho đất nước tôi, còn tôi thì chưa làm được điều đó". Khi một người thanh niên đã đặt câu hỏi cho mình, đó là quá trình thay đổi nhận thức, thì khi người Việt sang đó đi bộ để kêu gọi sách cho trẻ em Ấn Độ, sẽ có hàng triệu người Ấn Độ suy nghĩ như người thanh niên ấy. Từ việc "nghĩ", nó sẽ mở đường cho việc họ "làm" trong tương lai.

Malala Yousafzai, một nhà hoạt động vì quyền phụ nữ Pakistan, người đã được trao giải Nobel năm 2014, từng nói: "Cách chiến đấu tốt nhất để chống lại chủ nghĩa khủng bố không phải là bằng súng ống. Mà là bằng những cây bút, những cuốn sách, những giáo viên và trường học."

Xin anh cho biết những dự định của anh trong thời gian tới?

Trước mắt chúng tôi sẽ cùng các bạn Ấn Độ nỗ lực tạo ra mẫu lớn ở Ấn Độ, tài liệu hóa các bài học, để chia sẻ toàn cầu theo kênh của UNESCO, và của mạng lưới tổ chức phi chính phủ. Viết tài liệu hướng dẫn các đối tác Ấn Độ thực hiện Sách hóa Nông thôn bởi chính nguồn lực nông thôn.

Tôi đang hoàn thiện báo cáo 9 năm áp dụng mô hình gây quỹ 240.000 đồng/người Việt/năm để công bố với xã hội.

Tháng 4 năm nay, tôi sẽ kêu gọi một khoản tiền 500 triệu để thí điểm Ngôi nhà Chia sẻ để khuyến đọc, học tiếng Anh theo phương pháp mà tôi đã thí điểm, giáo dục STEM… ở vùng thuần nông để làm mẫu cho xã hội.

Ngoài những việc trước mắt kể trên, tôi sẽ tập trung nghiên cứu và viết chiến lược quốc gia đúc rút từ thực tiễn Sách hóa Nông thôn Việt Nam cũng như theo tiêu chuẩn của UNESCO để chia sẻ cho đối tác Ấn Độ và những nơi khác.

Xin cảm ơn anh!

Anh Thư *thực hiện*

Sách hóa Nông thôn: Thành công từ sự bài bản[1]

Nhờ nghiên cứu bài bản và hoạch định truyền thông chiến lược, chương trình Sách hóa Nông thôn đang chứng minh rằng đây không là một một phong trào hô hào nhất thời mà thực sự sẽ góp phần thay đổi nhận thức của xã hội về việc đọc sách một cách bền bỉ.

Khởi đầu từ một tủ sách ở xã Sơn Lễ, huyện Hương Sơn, tỉnh Hà Tĩnh, cho đến nay, chương trình Sách hóa Nông thôn đã có hơn 20.000 tủ sách trên khắp cả nước. Người sáng lập chương trình - anh Nguyễn Quang Thạch, đã dành 10 năm để nghiên cứu các mô hình thư viện cũng như xây dựng chiến lược truyền thông, nhằm đảm bảo rằng các mô hình tủ sách của anh sẽ "sống" trong dân chúng và thật sự thay đổi nhận thức xã hội về việc đọc sách.

[1] Bài đăng trên tạp chí *Tia sáng* ngày 5/05/2018. https://tiasang.com.vn/-giao-duc/Sach-hoa-nong-thon-Thanh-cong-tu-su-bai-ban-12366

Một nghiên cứu bài bản

Trước khi diễn ra buổi họp phụ huynh đầu năm của lớp 1A1, Tiểu học Đô thị Việt Hưng, Hà Nội, anh Đỗ Tiến Thành đã đi khảo sát một số phụ huynh trong khu vực về việc xây dựng tủ sách trong lớp học, và đã bị phản đối với lý do: "Sách ở nhà đầy mà cháu có đọc đâu, lập tủ sách ở lớp làm gì?".

Câu chuyện sẽ kết thúc ở đây nếu như anh Đỗ Tiến Thành - vị phụ huynh kể trên, không quyết định rằng hàng ngày sẽ đến trường cùng con và dành 15 phút đầu giờ để đọc sách cho các bạn học sinh trong lớp nghe. Ban đầu chỉ có một, hai bạn nhưng lâu dần, rất nhiều bạn nhỏ thích thú, nhiều phụ huynh ngạc nhiên và đăng hình ảnh "chú Thành đọc sách cùng các con lên facebook". Câu chuyện này đã làm cảm động nhiều phụ huynh trong lớp và mọi người quyết định rằng sang đầu học kỳ 2 sẽ trang bị tủ sách cho các con. Cuối cùng, "trái ngọt" đã đến - trong buổi họp phụ huynh đầu năm, khi anh Thành đề xuất làm tủ sách trong lớp thì được giáo viên và các phụ huynh hết sức ủng hộ. Ngay sau đó, lớp 1A1 đã xuất hiện một tủ sách khang trang với hơn 200 đầu sách, tất cả đều do các phụ huynh góp tiền ủng hộ, còn các bạn học sinh thì hào hứng tự mang thêm sách đến đóng góp.

Ý tưởng đọc sách cho các bạn nhỏ được anh Thành đưa ra dựa trên kết luận từ nghiên cứu hành vi nằm trong khuôn

khổ Sách hóa Nông thôn - chương trình anh Thành đang tham gia tích cực. Nghiên cứu chỉ ra rằng việc đọc của trẻ em được kích thích khi các bạn xung quanh cũng cùng đọc sách, bởi hình ảnh về sách lặp đi lặp lại trước mắt bạn trẻ. Đây chỉ là một trong nhiều nghiên cứu được tiến hành bài bản do Nguyễn Quang Thạch và các cộng sự thực hiện, nhằm tìm hiểu hành vi đọc sách của nhóm đối tượng là những người sinh ra và lớn lên ở nông thôn, được thực hiện từ năm 1997 và tới năm 2007 thì số lượng được khảo sát lên tới gần 10.000 người.

Nghiên cứu được thực hiện chủ yếu dưới dạng phỏng vấn, bắt đầu từ những sinh viên học trường Đại học Vinh, sau đó mở rộng ra nhiều tầng lớp và ngành nghề khác như học sinh, nông dân, công nhân… trải từ Bắc vào Nam, từ vùng thành thị như Hà Nội, Vinh cho đến miền núi Con Cuông (Nghệ An), Yên Bái. Thậm chí, anh Nguyễn Quang Thạch còn xin vào làm công nhân ở nhà máy giày Tramashoco (Vũng Tàu) hay phỏng vấn cả những cô gái "bán hoa" miền Tây ra Vinh hành nghề để tìm hiểu thói quen đọc sách của họ.

Các kết quả rút ra từ các nghiên cứu đó có tác động rất lớn tới cách xây dựng các mô hình tủ sách sau này. Ví dụ như kết quả nghiên cứu cho thấy tần suất tiếp xúc mắt của con trẻ với sách càng cao sẽ kích thích việc đọc càng lớn được ứng dụng vào mô hình Tủ sách Lớp em - đặt tủ sách trong lớp thay vì thư viện, để trẻ em được tiếp xúc với sách nhiều hơn, nhờ đó đã tăng số đầu sách bình quân đọc hàng năm từ

0,5 cuốn lên mức 10 cuốn/trẻ [Số liệu năm 2017 của tỉnh Thái Bình]. Hay việc lựa chọn nhân rộng mô hình nào đều dựa vào đánh giá tính khả thi sau nghiên cứu và thí điểm.

Việc nghiên cứu và rút kinh nghiệm của các sáng kiến tủ sách ở nông thôn trước đó như tủ sách điểm bưu điện văn hóa xã, tủ sách ở nhà văn hóa thôn đã giúp Sách hóa Nông thôn thoát khỏi cảnh "chết lâm sàng". Những tủ sách này thất bại vì một cá nhân/một nhóm phải gồng gánh quá nhiều trách nhiệm, như bưu điện văn hóa xã phải làm chức năng "bưu điện" hay ông trưởng thôn đã phải làm rất nhiều việc hành chính cấp thôn thì lấy thời gian đâu để quản lý tủ sách?

Ngoài ra, khía cạnh tài chính cũng đã được Sách hóa Nông thôn nghiên cứu kỹ lưỡng. Rút kinh nghiệm từ nhiều dự án xã hội khác, dù đã quyên góp được số tiền tương đối "khủng" nhưng không thúc đẩy được người dân tự giác tham gia và cuối cùng rơi vào cảnh "bỏ dở giữa chừng" nên Sách hóa Nông thôn đã giới hạn mức đóng góp cho những người muốn ủng hộ chương trình là 240.000 đồng/năm - khoản tiền tương đối vừa phải, phù hợp với những người bình dân trong xã hội để mọi người có thể đóng góp thường niên, tránh việc mọi người chỉ góp một lần rồi thôi. Có thể thấy rằng những dự án xã hội đến nay vẫn đang chứng minh được sự "dài hơi" của mình đều có chung một tầm nhìn: nguồn lực của nó không đến từ riêng cá nhân hay tổ chức nào, mà dựa vào vốn xã hội, nghĩa là xã hội tự đóng góp cho chính

xã hội. Như nghệ sĩ Trang Trịnh – sáng lập dự án Dàn Hợp xướng và Giao hưởng Kỳ diệu, từng chia sẻ trên tạp chí *Tia Sáng*: "dự án không muốn hợp tác với các "đại gia", họ có thể cho rất nhiều tiền nhưng thường không lâu dài. Tôi muốn đó là dự án của cộng đồng... Một dự án thiện nguyện không đi từ cộng đồng thì nó không thực sự tồn tại được." Đây hẳn cũng là tôn chỉ của những người làm Sách hóa Nông thôn.

Tính toán chiến lược truyền thông

Sách hóa Nông thôn giới thiệu cho công chúng nhiều mô hình đa dạng như Tủ sách Dòng họ, phụ huynh, giáo xứ, hậu phương - chiến sĩ… Nhưng ít ai biết được rằng lộ trình ra mắt các loại tủ sách cũng đã được thiết kế kỹ càng, đảm bảo rằng sự xuất hiện của tủ sách này sẽ rải thảm cho tủ sách kế tiếp.

Tủ sách Dòng họ được thực hiện đầu tiên bởi đây là mô hình khả thi nhất và dễ thành công nhất vào thời điểm năm 2007. Lúc đó, anh Nguyễn Quang Thạch đã phỏng vấn và tiếp xúc với nhiều giáo viên, quản lý ngành giáo dục và nhận ra sự trì trệ, thủ cựu đang hiện hữu sẽ là rào cản lớn cho việc "xâm thực" của tủ sách [nhiều lãnh đạo ở phòng giáo dục địa phương thờ ơ với khuyến đọc và các trường hầu hết đã có tủ sách nhưng học sinh không được mượn vì giáo viên lo sách mất, rách]. Trong khi đó, nhiều dòng họ, đặc biệt ở miền Bắc, có sự tương tác giữa những người cùng tộc mạnh

mẽ, thậm chí có cả quỹ khuyến học, đây là các yếu tố quan trọng để nuôi dưỡng Tủ sách Dòng họ. Đặc biệt, mô hình này có khả năng tự nhân rộng, khi một dòng họ này có tủ sách thì những người của dòng họ khác sẽ biết đến và cũng muốn đóng góp tương tự cho dòng họ của mình để không bị "kém cạnh".

Hiệu quả từ Tủ sách Dòng họ sẽ được truyền thông thông qua báo chí, từ đó tạo ra nhận thức xã hội của người dân cả nước về việc đọc sách. Thậm chí, việc chọn Thái Bình trở thành địa điểm truyền thông quen thuộc của Sách hóa Nông thôn cũng nằm trong tính toán chiến lược của anh Nguyễn Quang Thạch, bởi vị trí gần Hà Nội, tạo thuận lợi cho báo chí thường xuyên lui tới tác nghiệp. Sau tủ sách của dòng họ Đỗ Xuân và có bài đăng trên báo *Tiền phong*, kể từ đó đến nay đã có khoảng 100 Tủ sách Dòng họ thuộc Sách hóa Nông thôn trên cả nước, riêng xã An Dục (Thái Bình) có 11 tủ.

Đột phá của Sách hóa Nông thôn đến vào năm 2010, khi Nguyễn Quang Thạch tổ chức đi xe máy xuyên Việt ngay ngày mùng Một Tết và lên sóng truyền hình Việt Nam kêu gọi mọi người đưa sách về dòng họ. Sự kiện này đã tạo ra hiệu ứng truyền thông rất lớn. Sau đó đã có khoảng 300 bài báo đã viết về sự kiện này và lần đi bộ xuyên Việt kế tiếp vào năm 2015, điều đó không chỉ tác động tới nhận thức của người dân về việc đọc sách mà còn đánh thức trách nhiệm

của các nhà quản lý. Năm 2015, Bộ Giáo dục đã ra Công văn 6841 gửi các Sở Giáo dục khuyến khích nhân rộng tủ sách đến các lớp học.

Nhờ những nỗ lực truyền thông bền bỉ, mang tính chiến lược, Sách hóa Nông thôn đã dần hình thành được một mạng lưới những người không chỉ góp tiền ủng hộ mà còn tích cực đi xây dựng tủ sách ở các địa phương. Trong đó phải kể đến chị Vũ Thị Thu Hà - thành viên tích cực của chương trình. Ban đầu chỉ là hưởng ứng lời kêu gọi cựu học sinh tặng sách cho trường cũ, tuy nhiên chị nhận ra rằng: "Khi đi tặng sách mới thấy có quá nhiều việc phải làm chứ không chỉ đưa sách tặng cho trường cũ là xong…", và tiếp tục vận động nhiều người khác cùng tham gia xây dựng tủ sách ở nhiều địa phương như Nam Định, Lý Sơn (Quảng Ngãi), Đăk Lăk,… Chị còn thực hiện chương trình "Bán trái cây - Xây tủ sách", kinh doanh và trích 5.000 đồng mỗi cân trái cây bán được để xây tủ sách ở Tây Nguyên.

Quan trọng hơn, chính những người hưởng lợi từ tủ sách - nông dân, trẻ em đã tự nuôi dưỡng thói quen đọc sách và góp tiền xây dựng tủ sách cho bản thân. Thậm chí, trẻ em ở huyện Thái Thụy (Thái Bình) đã dùng tiền mừng tuổi để mua cho mình hơn 70.000 đầu sách trong năm 2017 - 2018 và khoảng 300.000 người Việt trong và ngoài nước đã tham gia vào tiến trình xây dựng các tủ sách. Những số liệu như vậy củng cố lòng tin là dù người nhóm lửa Nguyễn Quang Thạch không thể tiếp tục thì chương trình vẫn "sống".

Cần tiếp tục đánh giá định tính

Hiện nay, khoảng 1.000.000 người ở nông thôn và đô thị có cơ hội hưởng lợi từ tủ sách. Số lượng sách được mượn tăng từ 0.4-2 đầu sách/năm lên 10-30 đầu sách/năm tại các vùng mục tiêu điển hình. Đây là một vài đánh giá định lượng về các kết quả đạt được của chương trình. Ngay từ khi lên kế hoạch xây dựng, Sách hóa Nông thôn đã được xác định rằng nó không phải một phong trào nhất thời mà sẽ "đi lâu, đi dài", vì thế cần thường xuyên được đánh giá, đo lường, để khắc phục và tự cải thiện hiệu quả của mình. Việc thống nhất cách ghi sổ quản lý đối với các tủ sách cùng loại ở mọi nơi là điều bắt buộc để tạo thuận lợi cho công tác thống kê sau này. Ngoài ra, nhìn vào danh mục mượn có thể biết được xu thế đọc của các độc giả, làm cơ sở để bổ sung thêm sau hợp thị hiếu sau này.

Tuy nhiên bên cạnh đánh giá định lượng, đội ngũ thực hiện Sách hóa Nông thôn mong muốn có thêm những đánh giá định tính từ bên thứ ba nhằm khách quan hơn và cũng vì nguồn lực (cả năng lực và vật lực) của chương trình không đủ để thực hiện. Kế hoạch trước mắt là mời đơn vị nghiên cứu giáo dục độc lập tham gia thực hiện đánh giá định tính hiệu quả của chương trình sau 10 năm phát động.

Ngoài ra, hiện nay các đầu sách mới chỉ được phân loại theo các nhóm như sách văn chương, khuyến nông, lịch sử… và căn cứ vào đối tượng của tủ sách để đưa ra các loại

thích hợp, trong đó chú trọng tính nhân văn, tinh thần thực học thực làm. Nhóm cũng giới thiệu cho những người quản lý tủ sách ở địa phương các nhà sách uy tín đang hợp tác với chương trình. Tuy nhiên bản thân nhóm làm Sách hóa Nông thôn phải thừa nhận rằng chưa thể nghiên cứu bài bản về những loại sách phù hợp cho từng đối tượng. Vì vậy, chương trình kiến nghị các chuyên gia giáo dục và thư viện nên ngồi lại với nhau, thảo luận và đưa ra danh mục sách khuyến nghị phù hợp với từng độ tuổi, để việc đọc sách thực sự có tác động tới tri thức và tâm hồn.

Cộng hưởng trách nhiệm xã hội[1]

Chỉ trong 3 tháng cuối năm 2016, hơn 1.000 tủ sách đã ra đời. Chưa bao giờ sách về các lớp học ở nông thôn nhiều như hiện nay, tạo cơ hội tiếp cận tri thức cho hàng trăm nghìn trẻ em. Người khởi xướng và kiên trì đeo đuổi mục tiêu "Sách hóa Nông thôn" là anh Nguyễn Quang Thạch, Giám đốc Trung tâm Hỗ trợ Tri thức và Phát triển cộng đồng.

"Anh ơi, Tết Dương lịch em về quê, tặng 4 tủ sách cho một trường THCS. Cảm ơn anh đã truyền động lực để em đưa sách hóa nông thôn về quê em". Những tin nhắn như thế này giờ anh Nguyễn Quang Thạch nhận được ngày càng nhiều. Nếu như 8 năm đầu mới có 3.500 tủ sách tại 25 địa phương, thì chỉ trong 3 tháng cuối năm 2016, hơn 1.000 tủ sách đã ra đời ở các tỉnh Hưng Yên, Hải Dương, Thanh Hóa,

[1] Bài đăng trên báo *Đại biểu Nhân dân* ngày 22/01/2017. https://www.daibieunhandan.vn/cong-huong-trach-nhiem-xa-hoi-385030

Ninh Bình, Nghệ An, Hà Tĩnh, Phú Thọ, Quảng Trị, Nam Định, Thái Bình, Quảng Bình... Lòng yêu thương con trẻ và trách nhiệm xã hội vì một Việt Nam nhân văn và sáng tạo đang được phát xạ nhanh hơn bao giờ hết.

Anh Nguyễn Quang Thạch cho rằng: "Văn hóa đọc là dân trí của quốc gia. Văn hóa đọc trên quy mô quốc gia chỉ phát triển khi tất cả trẻ em lớn lên ở nông thôn và đô thị được tiếp cận sách đúng với tiềm năng của mình… Khi tiềm năng đọc của con trẻ bị lãng phí thì nền tảng nhân văn và sáng tạo quốc gia không thể được kiến tạo".

Đến nay đã có hơn 12.000 tủ sách ở khắp các vùng thôn quê trong Nam ngoài Bắc, nhờ sự chung tay nhân rộng của nhiều thành viên xã hội. Họ là nông dân, công chức, doanh nhân, Việt kiều, chính quyền địa phương... tiếp tục thổi bùng và lan tỏa ngọn lửa văn hóa đọc mà anh Nguyễn Quang Thạch đã nhen lên tại Thái Bình chục năm trước. Có thể kể đến những cá nhân như Vũ Thị Thu Hà, Nguyễn Thị Hương Liên (Nam Định), Lê Minh Tuấn (Quảng Trị), Nguyễn Văn Thương (Diễn Châu, Nghệ An), Trần Thanh Hoài (Đồng Nai), Nguyễn Thị Hằng (Hải Dương)… hoặc các nhóm Sách hóa Nông thôn Hưng Yên, Hải Dương, miền Nam, Lam Sơn… Đây là những "chân rết" quan trọng của Sách hóa Nông thôn hiện nay cũng như trong tương lai. "Cái tôi làm được là biết tìm cách đánh thức trách nhiệm xã hội và truyền cảm hứng để nhiều người tham gia bằng chính

hành động của mình. Sách hóa Nông thôn là cộng hợp nỗ lực của những người có trách nhiệm xã hội" - anh Nguyễn Quang Thạch chia sẻ.

Từ nỗ lực hành động của nhiều cá nhân, chính quyền một số địa phương, Bộ Giáo dục và Đào tạo… cũng đã vào cuộc tích cực, dần tạo ra thay đổi nhận thức về văn hóa đọc. Nam Định đi đầu với quyết định nhân rộng tủ sách đến hơn 12.000 lớp học trên toàn tỉnh. Việc chương trình Sách hóa Nông thôn được UNESCO trao Giải thưởng quốc tế xóa mù chữ năm 2016 hy vọng tạo thêm hiệu ứng để nhân rộng tinh thần chia sẻ trách nhiệm xã hội. Anh Nguyễn Quang Thạch cho rằng: "Kiến tạo thay đổi, dù nhỏ nhất, cũng mất thời gian và năng lượng. Tạo cơ hội tiếp cận sách cho hơn 15 triệu trẻ em nông thôn ở một đất nước thiếu sách và ít đọc trong nhiều thập niên như Việt Nam, muốn nhanh mấy cũng phải mất cả thập niên. Tạo cơ hội cho con trẻ học qua hành thông qua STEM (Khoa học, Công nghệ, Kỹ thuật và Toán) lại thêm một tiến trình dài vận động của các nhóm xã hội và thầy cô giáo".

Hình ảnh ông bố nông dân đọc sách cho con gái xuất hiện trên tivi là một chỉ số quan trọng, biểu thị sự thay đổi trong cộng đồng. Tuy nhiên, đó mới là hình ảnh điển hình. Anh Nguyễn Quang Thạch kể: Cách đây mấy tuần, một bác quê ở Giao Thủy, Nam Định gọi điện đề nghị tôi đứng tên giúp đưa sách về quê. Tôi bảo bác tự đưa sách về thì hiệu ứng sẽ tốt hơn. Bác trả lời rằng sợ con cháu trong họ trách

móc không cho người trong nhà mà cho người khác. Thực tế, những người dám bỏ ra vài ba triệu đồng đưa sách về lớp học hay dòng họ, trước hết họ phải vượt qua rào cản tâm lý đã ăn sâu vào tâm tính nhiều người Việt, rằng việc nhà thì nhác, việc chú bác thì siêng, hay ăn cơm nhà vác tù và hàng tổng. Vì thế, "phải tiếp tục tạo nhận thức xã hội để việc đọc sách cho trẻ em nông thôn trở nên bình thường".

Nhìn vào số tủ sách đưa về các lớp học, dòng họ tăng lên mỗi ngày, chúng ta đo được tấm lòng của người lớn dành cho trẻ em. Từ hành động tạo cơ hội tiếp cận tri thức cho trẻ em, thấy sức mạnh tiềm năng của quốc gia. "Tâm lực càng lớn thì trí lực lan truyền trong đại chúng càng nhanh. Hãy đánh thức trái tim của bạn bằng dành 7 phút mỗi ngày nghĩ đến 15 triệu trẻ em nông thôn đang cần sách để nghe và đọc" - anh Nguyễn Quang Thạch nói.

Người giành được giải thưởng Phổ biến tri thức theo di nguyện tiền nhân thúc đẩy cuộc cách mạng thư viện ở nông thôn Việt Nam[1]

Một thanh niên Việt Nam kế thừa hai thế hệ trong gia đình bằng tận tâm đưa sách về nông thôn

Đứa con tinh thần của Thạch, Trung tâm Hỗ trợ tri thức và Phát triển cộng đồng, đã giành được giải thưởng Phổ biến tri thức của UNESCO - Vua Sejong dành cho Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam.

Việt Nam đã có những tiến bộ ấn tượng về giáo dục trong 30 năm qua nhưng vùng nông thôn và miền núi của

[1] Bài đăng trên UNESCO tháng 8/2016. http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/literacy_prize_winner_answered_the_call_of_his_ancestors_to/ (Nguyễn Quang Thạch dịch).

nước này còn chịu nạn đói sách và một hệ thống thư viện yếu kém. Một số học sinh chỉ được tiếp cận tri thức từ sách giáo khoa.

Anh Thạch, người đã dành 19 năm nghiên cứu, thiết kế và ứng dụng các mô hình thư viện. Bắt đầu vào năm 2007 với 3 tủ sách và sau đó nhân rộng 28 tủ sách đến 9 tỉnh.

Năm 2009, sử dụng kinh phí từ một giải thưởng dành cho sáng kiến xã hội, Thạch nghỉ việc để cống hiến cho việc xây dựng tủ sách. Năm 2010, Thạch thiết lập Trung tâm hỗ trợ Tri thức và Phát triển cộng đồng và sử dụng sách tặng hoặc sách được giảm giá lập các mô hình tủ sách khác nhau: Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Giáo xứ, Tủ sách Lớp học và các tủ sách đến các nhóm yếu thế trong cộng đồng. Sự sáng tạo của chương trình là cách huy động tham gia của xã hội dân sự ở tất cả độ tuổi. Bé gái là những người mượn sách nhiều nhất.

Thạch nói rằng hạt mầm được gieo khi anh ấy còn là một đứa bé và thói quen đọc được nuôi dưỡng trong gia đình. Bố Thạch dành 20 năm dạy toán và tiếng Anh miễn phí giúp 300 trẻ em trong xã.

"Trong gia đình tôi, ông nội và cha tôi đóng góp nhiều đối với giáo dục trong cộng đồng và tôi thấy rằng tôi cần có trách nhiệm tương tự" Thạch chia sẻ. "Họ lưu giữ nhiều sách và trong quá trình trưởng thành, tôi hiểu tầm quan trọng của sách đối với việc nâng cao tri thức. Tôi muốn tiếp tục

công việc của tiền nhân. Tôi muốn tất cả trẻ em Việt Nam có sách đọc".

Đi bộ ngàn dặm tạo nhận thức xã hội và gây quỹ sách

Tâm huyết với việc đưa sách về nông thôn, Thạch nghỉ việc ở Bộ Giao thông Vận tải và các tổ chức phi chính phủ quốc tế để khởi động cuộc cách mạng thư viện cũng như đi bộ 2.700 dặm[1] để gây quỹ và tạo nhận thức xã hội về sách. Thành quả là chương trình đã huy động hơn 100.000 người tham gia, hầu hết trong số họ là nông dân, tạo tủ sách thông qua gây quỹ từ số đông.

Chương trình đã thay đổi cấu trúc hệ thống thư viện bằng các mô hình thư viện giá thấp và nhân rộng dễ dàng. Bên cạnh dựng hạ tầng thư viện, chương trình Sách hóa Nông thôn thực hiện tập huấn và làm việc nhóm để vận hành thư viện và tổ chức hoạt động khuyến đọc.

Giải thưởng của UNESCO giúp Thạch thuận lợi trong việc nhân rộng ý tưởng sang những nước khác.

"Trước khi tôi nhận tin chương trình Sách hóa Nông thôn được giải thưởng, tôi đã viết thư đến các tổ chức ở Ấn Độ giới thiệu chương trình. Tôi muốn sang các nước có nhiều người nghèo và thiếu sách để áp dụng hệ thống thư viện do

[1] Người viết bài bị nhầm số liệu. Tôi đi bộ 1.750 km từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh (Nguyễn Quang Thạch).

tôi thiết kế. Tôi muốn đi bộ ở Ấn Độ để kêu gọi người dân Ấn Độ xây dựng thư viện giúp tất cả trẻ em", Thạch chia sẻ.

Đến nay, hệ thống thư viện dân sự giúp hơn 400.000 người tiếp cận sách ở vùng nông thôn và hơn 9.000 tủ sách được nhân rộng đến 26 tỉnh thành. Cùng với sự tham gia của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch và Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng như sự tham gia của hàng triệu người thuộc tầng lớp trung lưu, người dân nông thôn và người Việt ở nước ngoài, Chương trình Sách hóa Nông thôn sẽ được nhân rộng đến 63 tỉnh thành, mang cơ hội đọc sách đến khoảng 20 triệu người dân nông thôn vào năm 2020.

Nguyễn Quang Thạch: 20 năm "cõng sách" và giải thưởng UNESCO[1]

Dành 20 năm qua và có thể là toàn bộ phần đời còn lại cho "Sách hóa Nông thôn", Nguyễn Quang Thạch trở thành người Việt Nam đầu tiên đoạt giải Vua Sejong về xóa mù chữ của UNESCO năm 2016 - một giải thưởng tôn vinh những người khai trí.

Chương trình "Sách hóa Nông thôn" là lựa chọn duy nhất của Bộ Giáo dục và Đào tạo Việt Nam khi gửi hồ sơ xét giải Vua Sejong đến UNESCO. Hôm 1/9, giải được UNESCO chính thức công bố với chiến thắng thuộc về Việt Nam và Thái Lan. Nguyễn Quang Thạch (41 tuổi) nhận giải với tư cách đại diện của "Sách hóa Nông thôn" và Trung tâm Hỗ

[1] Bài đăng trên báo *Tuổi trẻ* ngày 2/09/2016. https://tuoitre.vn/nguyen-quang-thach-20-nam-cong-sachva-giai-thuong-unesco-1164724.htm.

trợ tri thức và Phát triển cộng đồng do anh sáng lập và làm Giám đốc.

"Người nông dân quyết liệt thay đổi, lẽ nào ngành giáo dục lại không?"

Trong thư thông báo về giải thưởng, ông Qian Tang - trợ lý Tổng giám đốc UNESCO về lĩnh vực giáo dục - cho biết: "Ban giám khảo đánh giá rất cao sáng kiến của chương trình là tập trung xây dựng thư viện ở các vùng nông thôn khó khăn để giúp những người biết chữ rèn luyện khả năng đọc.

Hơn nữa, chương trình thành lập được hơn 9.000 thư viện trên khắp các vùng nông thôn của Việt Nam trong 10 năm qua với số tiền quỹ ít ỏi và dựa trên việc quyên góp sách".

Ngày 2/8, chỉ 15 phút trước khi được UNESCO gọi điện thông báo về giải thưởng, anh Thạch vừa gửi đi một bức thư với ước vọng thực hiện "Sách hóa Nông thôn" tại Ấn Độ. Thư gửi đến Đại sứ quán Ấn Độ tại Việt Nam, Hiệp hội Thư viện Ấn Độ, Giám đốc NXB Pratham Books của Ấn Độ.

Ngay khi nhận được thông báo của UNESCO, suy nghĩ đầu tiên của anh là hướng đến chuyến đi Ấn Độ - nơi có 200 triệu đứa trẻ chưa từng được sở hữu một cuốn sách vì giá quá cao.

"Hãy cùng nhau đặt nền móng cho một thế giới dân chủ, hòa bình, nhân văn và sáng tạo bằng tăng cường quyền đọc

sách cho trẻ em trên toàn thế giới. Tôi cam kết sẽ là một thành viên kiên trì cho tiến trình đó bằng đôi chân và tâm trí của mình" - Nguyễn Quang Thạch.

Bắt đầu suy tư về "quyền đọc sách" của trẻ em nông thôn từ khi 20 tuổi, anh Thạch đã xây dựng kế hoạch "Sách hóa Nông thôn" trong suốt thời tuổi trẻ của mình. Nhiều năm miệt mài về Thái Bình xây dựng những tủ sách đầu tiên đúng chuẩn, rồi hành trình đi bộ xuyên Việt năm 2015 dù gây tiếng vang trong và ngoài nước nhưng bản thân anh không hài lòng vì hiệu quả chưa được như mong đợi.

Thiếu thốn, bị hoài nghi, chế giễu và có lúc nản lòng - không khó khăn nào anh Thạch chưa trải qua, nhưng hơn 10 năm qua, "Sách hóa Nông thôn" không thiếu những người đồng hành: chị Dương Lệ Nga - cô giáo cùng anh Thạch lập rất nhiều tủ sách ở Thái Bình, Uông Hải Minh - nữ sinh thông minh và ham đọc đã trích 240.000 đồng/năm để ủng hộ "Sách hóa Nông thôn", gia đình người bạn thân thiết Uông Minh Thành đã cho anh tá túc bốn năm liên tục ở Thái Bình để nhân rộng các loại tủ sách, chị Nga Thi - người phụ nữ đi bán bánh mì mỗi cuối tuần ở Canada để góp 40 triệu đồng làm tủ sách...

Quá nhiều người đã nắm tay anh trong những ngày gian khó. Để đến nay, hơn 9.000 tủ sách được lập ở nhiều tỉnh và sắp tới thêm hơn 7.000 tủ ở riêng tỉnh Nam Định.

Không chỉ mang sách về nông thôn, Nguyễn Quang

Thạch còn mang cả tình yêu sách đến với những gia đình nông dân trước đó còn xa lạ với sách. Quá trình vận động chính sách ở các cấp tưởng như đã thành công nhưng "cuộc cách mạng thư viện từ trong ngành giáo dục" mà anh ấp ủ bao lâu nay vẫn còn quá chông gai.

"Hàng chục nghìn người nông dân đã góp mỗi người 50.000 đồng/năm để xây dựng hàng nghìn tủ sách cho con cái họ. Bám trụ nông thôn vì sự đọc của con trẻ tôi thấy người nông dân đã quyết liệt thay đổi, lẽ nào ngành giáo dục lại không?" - anh nói.

Ngay sau niềm vui là nỗi buồn

Trăn trở đến ngay sau niềm vui thắng giải, anh Thạch bộc bạch:

"Các quốc gia nhận được giải thưởng Vua Sejong đều là những quốc gia đang phát triển. Còn các quốc gia phát triển, họ hướng đến các giải thưởng có cống hiến quan trọng hơn cho nhân loại.

Chưa dứt niềm vui, lòng tôi tràn ngập nỗi buồn sâu sắc vì nếu những chương trình như "Sách hóa Nông thôn" được thực hiện sớm hơn, cách đây hàng chục năm, thì người Việt Nam ngày nay có thể hướng đến những cống hiến lớn lao hơn".

"Đừng chỉ hỏi là người Việt làm gì cho đất nước nữa, cần hỏi thêm rằng người Việt làm gì cho nhân loại?" - anh chia sẻ một khát vọng.

Và trong khi nhiều người còn nhìn nhận anh Thạch như một "vị cứu tinh" mang sách về nông thôn thì "Sách hóa Nông thôn" lại được UNESCO đánh giá cao chính vì tính cộng đồng chứ không phải là nỗ lực của cá nhân.

"Theo đúng nguyên tắc của phát triển bền vững, mỗi cộng đồng phải có trách nhiệm với chính mình chứ không trông chờ vào vị cứu tinh nào cả. Tôi luôn tâm niệm phải đánh thức lương tri của cộng đồng để mỗi người tự mang sách về quê hương của mình" - Nguyễn Quang Thạch bày tỏ.

Giải thưởng Vua Sejong nhắm đến các chương trình xóa mù chữ trên thế giới, nhưng "Sách hóa Nông thôn" nhắm đến "xóa mù văn hóa đọc". Theo anh Thạch, đã đến lúc phải thay đổi khái niệm "mù chữ" trong xã hội hiện đại.

"Giờ đây, nên hiểu rằng xóa mù chữ là giúp người ta lĩnh hội tri thức để bắt kịp sự phát triển. Biết chữ mà không chịu đọc sách sẽ chẳng làm được gì nhiều cho xã hội" - anh nói. Hình ảnh trên logo của "Sách hóa Nông thôn" là bước chân cõng sách đến các vùng xa. Không ai khác đó chính là Nguyễn Quang Thạch, người đã đi bộ 1.750km từ Hà Nội đến TP. HCM để đánh thức cộng đồng.

Ước mơ đang thành hình của anh là đi bộ 1.300km từ New Delhi đến Bombay để mang cơ hội đọc sách đến cho hàng triệu trẻ em Ấn Độ.

"Anh có đủ sức khỏe cho hành trình gian khổ này không?"

- trước câu hỏi đầy hoài nghi này, anh Thạch nói: "Có chết trên đường, tôi cũng cam lòng". Ít ai nói về cái chết nhẹ nhàng như thế.

Giải thưởng mang tên vị vua khai trí: Giải Vua Sejong về xóa mù chữ (The UNESCO King Sejong Literacy Prize) là giải chính thức của UNESCO về giáo dục, được lập ra vào năm 1989, tôn vinh các đóng góp giúp nhân loại biết chữ và biết đọc. Giải do Chính phủ Hàn Quốc tài trợ, mang tên vị vua khai trí của Hàn Quốc. Lễ trao giải Vua Sejong 2016 được tổ chức tại trụ sở UNESCO ở Paris, Pháp vào ngày 8/9.

My Ly *thực hiện*

Nhân văn là yếu tố nền cho sáng tạo có trách nhiệm[1]

"Nhân văn và sáng tạo là đầu ra chúng ta kỳ vọng. Bởi vì, tương lai xã hội cần định dạng bởi những giá trị phổ quát là con người với bản chất người kết hợp với tri thức văn hóa, văn minh mà mỗi con người lĩnh hội và lũy tích được chuyển hóa thành lối sống đẹp, sống có trách nhiệm với xã hội, dám dấn thân vì tương lai đất nước và nhân loại" - ông Nguyễn Quang Thạch, người khởi xướng chương trình Sách hóa Nông thôn chia sẻ.

Sáng tạo mà thiếu nhân văn sẽ phá xã hội

Có sự trùng hợp là tên diễn đàn báo Đại biểu Nhân dân đang tổ chức gần giống với khẩu hiệu của chương trình Sách hóa Nông thôn mà ông khởi xướng. Tại sao ông chọn khẩu hiệu Vì một Việt Nam nhân văn và sáng tạo?

[1] Bài đăng trên báo *Đại biểu Nhân dân* ngày 25/07/2016. https://www.daibieunhandan.vn/nhan-van-la-yeu-to-nen-cho-sang-tao-co-trach-nhiem-375673

Hoành phi nhà thờ họ tôi có ba chữ *Nhân hữu hậu*. Chúng tôi được người lớn trong họ luôn nhắc nhở rằng sống có nhân ắt gặp điều tốt lành. Khi đưa ra khẩu hiệu cho Sách hóa Nông thôn, tôi cân nhắc rất nhiều và cuối cùng chọn NHÂN VĂN và SÁNG TẠO là đầu ra kỳ vọng của chương trình.

Sáng tạo là đầu ra từ lĩnh hội tri thức và sự trăn trở cải tạo xã hội từ nền tảng nhân văn lũy tích trong mỗi cá thể. Chúng ta cần thấy rằng sáng tạo mà thiếu nhân văn sẽ phá xã hội, hủy diệt con người. Bởi thế, nhân văn là yếu tố nền tảng cho sáng tạo có trách nhiệm. Sáng tạo vì sự tiến bộ xã hội và nhân loại. Bởi thế, mọi nỗ lực của tôi và các thành viên xã hội tham gia Sách hóa Nông thôn là truyền tải các giá trị nhân văn và sáng tạo đã có trong sách vở để tiếp tục nuôi dưỡng hệ giá trị nhân văn và sáng tạo trong hàng chục triệu trẻ em Việt Nam. Khi hàng chục triệu công dân sống nhân văn và có sáng tạo thì tương lai xã hội sẽ tốt đẹp hơn.

Trước khi triển khai Sách hóa Nông thôn và đưa ra khẩu hiệu trên, ông đã có thời gian dài nghiên cứu thực địa. Ông thấy những vấn đề cơ bản ở nông thôn Việt Nam hiện nay là gì?

Dành 19 năm theo đuổi việc đưa sách về nông thôn, tìm hiểu qua sách vở, qua phỏng vấn và quan sát, tôi thấy chủ nghĩa kinh nghiệm và lạc hậu vẫn đeo bám trong tâm tính nhiều người nông thôn. Chẳng hạn, đồng ruộng của chúng ta không có nhiều thay đổi, hình ảnh nông dân chân lấm tay

bùn luôn hiện hữu. Kế đến, sự đầu tư cho tri thức nhằm tạo thay đổi cốt lõi trong đời sống nông thôn hầu như không được chú ý. Người ta có thể kêu gọi làng xóm đóng góp xây cổng làng từ vài ba chục triệu đồng đến vài trăm triệu đồng, nhưng đầu tư cho *sức mạnh mềm* là tủ sách dăm triệu đồng thì ít nơi làm.

Nói chung, thiếu tri thức rộng lớn và đa chiều để thay đổi tâm tính cố hữu cả ngàn năm như thiếu tầm nhìn, ít sáng tạo, ưa hình thức bề ngoài, thiếu trách nhiệm với cộng đồng... đang là vấn đề của nông thôn Việt Nam.

Hãy bắt đầu từ con trẻ

Và ông nghĩ Sách hóa Nông thôn sẽ giải quyết được các vấn đề đó?

Lượng tri thức đa chiều từ hàng chục triệu bản sách được đưa về nông thôn trong vài năm tới sẽ là đầu vào tối quan trọng để cho hàng chục trẻ em dám nghĩ khác, làm khác với người lớn lạc hậu, tạo ra thay đổi trong tâm tính số đông người dân ở nông thôn và người Việt Nam nói chung. Khi chúng ta xây dựng được kênh truyền bá tri thức đến mọi nhà, mọi người thì sự tương tác thông tin, sự tương tác tri thức sẽ tạo ra nền tảng nhân văn và trực cảm sáng tạo trong xã hội rộng lớn. Như vậy Sách hóa Nông thôn sẽ góp phần thay đổi xã hội nói chung và nông thôn nói riêng.

Thực ra, xây dựng con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển hiện nay và hội nhập quốc tế là một bài toán khó, cần có sự chung tay của các cấp, các ngành và toàn xã hội, nhưng theo ông nên bắt đầu từ đâu?

Hãy bắt đầu từ con trẻ. Hãy giúp cho con trẻ lĩnh hội tri thức của nhân loại ở các tủ sách. Hãy cho con trẻ học qua hành. Hãy học ngay người Mỹ, Anh, Nhật, Israel… là đưa giáo dục STEM (khoa học, công nghệ, kỹ thuật, toán học) vào tất cả trường học. STEM sẽ chữa được bệnh học thiếu hành, bệnh tầm chương trích cú, bệnh luận văn thạc sĩ và tiến sĩ thiếu ứng dụng và nặng chủ nghĩa bằng cấp. Hãy đưa văn hóa đọc và giáo dục STEM thành mệnh lệnh quốc gia để thay đổi đất nước. Song song với giáo dục trẻ em, chúng ta cần giáo dục người lớn lật đổ chính mình, lật đổ bệnh hình thức và cưỡng ép con cái học vì điểm số hơn là học qua trải nghiệm sáng tạo. Hãy xem đội ngũ trí thức đích thực là báu vật quốc gia, tạo mọi điều kiện để họ sáng tạo và cống hiến vì sự phồn thịnh của đất nước… Làm được các đầu việc trên thì 20 - 30 năm nữa, chúng ta không những hội nhập toàn diện với thế giới mà còn sáng tạo cùng thế giới. Nhiều người Việt Nam sẽ sánh đầu cùng nhân loại tinh hoa.

Khi tất cả trẻ em biết về nhân vật Robinson thì các em sẽ không dè bỉu hay phản đối ý tưởng của bạn bè. Khi hàng chục triệu đứa trẻ biết đến Ngài Gandhi và phương thức đấu tranh bất bạo động của Ngài thì trẻ em sẽ biết đối thoại

để giải quyết xung đột hơn là gươm súng; các em cần biết những Hitler, Polpot, v.v và đồng loài của họ là mối họa cho nhân dân bất cứ quốc gia nào. Khi hàng chục triệu đứa trẻ biết đến Mẹ Teresa thì các em sẽ nuôi được lòng yêu thương con người trong tâm trí mình. Khi tất cả con trẻ biết đến sự kiên trì của Thomas Edison, Jame Watt, Stephen Hawking… thì lòng kiên trì và năng lực sáng tạo được nuôi dưỡng. Khi hàng chục triệu trẻ em biết đến tinh thần tự lực của người Anh, người Nhật hay tinh thần sáng tạo của người Do Thái thì nhiều trẻ em biết đối sánh mình với người khác để tự lực và sáng tạo

Xin cảm ơn ông!

Ng. Anh *thực hiện*

Để trẻ em thiếu sách là tạo tội ác cho xã hội[1]

Người ta gọi anh là "gã ăn mày sách", "người mù" đi xin sách, kẻ "gàn" đi xe máy, rồi đi bộ xuyên Việt để tăng tốc cho dự án "Sách hóa Nông thôn" mà Thạch đang theo đuổi. Gọi gì cũng được, vì với anh, quan trọng là làm sao để kêu gọi 500.000 người Việt, mỗi người chỉ cần bỏ 240.000 đồng/năm, để có thêm nhiều tủ sách cho hệ thống thư viện "Sách hóa Nông thôn".

Một ước mong tưởng đơn giản mà cực lớn - đi bộ xuyên Việt để đánh thức nhân tâm, sao cho nông thôn Việt Nam không còn cảnh đói sách, với đích đến là có được 300.000 tủ sách trên toàn quốc vào năm 2017, giúp 10 triệu học sinh nông thôn có sách đọc.

---

[1] Bài đăng trên báo *Lao động* ngày 11/07/2015. https://laodong.vn/archived/nguyen-quang-thach-va-chuong-trinh-sach-hoa-nong-thon-de-tre-em-thieu-sach-la-tao-toi-ac-cho-xa-hoi-708785.ldo

Khởi hành từ ngày mồng 1 Tết từ Hà Nội, Nguyễn Quang Thạch đến Thành phố Hồ Chí Minh vào ngày 21/6, kết thúc một hành trình dài, vừa đi, vừa tặng sách, tư vấn cách làm tủ sách cho các tỉnh thành, và tự làm truyền thông cho dự án của mình. Lang thang trên đường đi, Thạch nghĩ gì? "Những khuôn mặt phụ nữ hốc hác bởi sự vất vả. Những khuôn mặt đàn ông nát rượu với cặp mắt lờ đờ. Có những nam nữ thanh niên cả 12 năm đi học không đọc nổi 10 cuốn sách, nhà nghèo lẫn cha mẹ ít học thì các em lấy đâu ra sách, bởi thế sự thể hiện mình của các em là tóc xanh, tóc đỏ... Không lâu nữa đâu, khi hơn 10 triệu công nhân bị loại khỏi các nhà máy và trên 40 triệu người từ nhỏ đến lớn gần như không biết sách là gì, thấy sự tương phản giữa họ và những người giàu có... Nghĩ đến mà kinh rồi lại trách mình. Tại sao tôi không đi bộ xuyên Việt kêu gọi đưa sách về nông thôn từ 10 năm trước?".

Hay: "Một nữ doanh nhân người Hải Dương ở Vũng Tàu đã làm được việc rất khó là tạo thói quen cho công nhân viên đọc 60 trang sách/ngày. Con số này đã gấp đôi con số trung bình của trẻ em châu Âu. Qua buổi trao đổi về "Sách hóa Nông thôn Việt Nam" ở công ty của chị trong chiều qua, tôi thực sự cảm phục tầm nhìn của chị, chị sẽ dẫn dắt doanh nghiệp của mình vươn ra khỏi biên giới nước Việt". Những suy nghĩ dọc đường đi đều được anh chia sẻ trên Facebook của mình. Anh, kẻ nghiện sách muốn truyền cảm hứng cho cộng đồng, đã bỏ công việc lương cao, bỏ đi nhiều nhu cầu

bản thân để thực hiện dự án đưa sách đến nông thôn, mong mỏi góp phần xóa mù về tri thức.

10 năm nghiên cứu chương trình "Sách hóa Nông thôn" và 8 năm áp dụng thực tế, anh đã bỏ ra nhiều công sức, tiền bạc, thậm chí bỏ cả công việc, đổi lại, giá trị mà chương trình dự án đưa lại là gì?

Nhiều người trong xã hội ta muốn đất nước mình văn minh hơn, tiến bộ hơn và mỗi người có mỗi cách để thực hiện điều mình mong muốn. Nhìn các lớp giá trị mà các cá thể trong gia đình, dòng họ, làng xóm của tôi và trong xã hội sở hữu, tôi thấy rằng, ai được tiếp cận nhiều sách ngay từ nhỏ, phần lớn người đó sống tử tế và giỏi giang hơn. Tương tự, quan sát các vấn đề xung quanh tôi và trong xã hội rộng lớn, tôi thấy các khuyết tật trong xã hội ta chủ yếu đều do thiếu tri thức mà ra. Bởi thế, giúp cho người dân nông thôn, đặc biệt là trẻ em tiếp cận nhiều sách từ nhỏ, thì con đường tiến tới xã hội tiến bộ và văn minh sẽ được vun đắp và hiện thực hóa, nên cái được của chương trình "Sách hóa Nông thôn" là góp phần xây dựng một Việt Nam nhân văn và sáng tạo.

Xin anh cho biết thêm, để bắt đầu chương trình, quá trình thâm nhập, tìm hiểu đời sống tinh thần thiếu đói sách của học sinh, công nhân của anh như thế nào?

Ngay từ khi có ý tưởng đưa sách về nông thôn khi còn là sinh viên năm thứ 2, tôi bắt đầu hỏi sinh viên gốc nông

thôn về cơ hội tiếp cận sách từ nhỏ, tôi học cách phỏng vấn qua một thực tập sinh Canada bằng cách đi phiên dịch giúp cô ấy; tôi xin làm thủ thư để tìm hiểu về khoa học thư viện; tôi phỏng vấn công nhân khi làm cho một nhà máy đóng giày; tôi dành nhiều thời gian tìm hiểu văn hóa và cấu trúc cộng đồng của nhiều vùng miền và hệ thống thư viện hiện có. Ngoài ra, tôi dành nhiều thời gian nghiên cứu về truyền thông, về vận động chính sách để đưa ra chiến lược truyền thông và vận động chính sách.

Vì sao anh cho rằng, để nông thôn thiếu sách suốt 40 năm qua là tội ác? Tại sao nhiều người không nhìn thấy được điều đó?

Trẻ em, tâm hồn và trí não phải là nơi dung chứa nhiều nhóm tri thức khác nhau để nuôi dưỡng lòng yêu thương con người và sáng tạo, thế nhưng, chúng ta đã không có đủ sách cho các em đọc, tiềm năng đọc bị lãng phí. Ngoài sách giáo khoa, hệ thống thư viện trường phổ thông hầu như hoạt động yếu kém, học sinh không được mượn sách đưa về nhà. Nông dân nghèo không thể bán vài chục ký thóc để mua một cuốn sách dăm bảy chục ngàn cho con họ đọc. Khi trẻ em không có sách để khám phá và nuôi dưỡng tâm hồn để hình thành bức tường tự kháng với cái xấu, cái ác..., thì những thứ xấu và ác dễ xâm thực vào các em. Chúng ta rất dễ nhận thấy bạo lực học đường đang xảy ra như cơm bữa, bạo lực trong xã hội gia tăng... Như vậy, để con trẻ thiếu

sách, không đọc sách, là tạo tội ác cho xã hội. Tôi tin rằng, nhiều người khác cũng thấy điều tôi thấy, nhưng họ có cách làm khác tôi. Tôi khá "ồn ào" vì tôi nóng lòng muốn trẻ em có sách đọc nhanh hơn chăng?

Có thể nói gì về kết quả anh thu được hôm nay? Đằng sau con số 9 tỉ đồng và hơn 3.000 tủ sách anh xây dựng là gì? Xin anh nói rõ hơn về hiệu ứng mà tủ sách của anh mang lại cho học sinh?

Kết quả thu được từ chương trình "Sách hóa Nông thôn" gồm phần hữu hình và vô hình. Phần hữu hình là hơn 100.000 học sinh nông thôn được tiếp cận sách ngang bằng con nhà trung lưu ở Hà Nội, Sài Gòn. Đằng sau con số hơn 3.000 tủ sách trị giá 9 tỉ đồng là sự thay đổi nhận thức của chính quyền địa phương, của hàng chục ngàn cha mẹ học sinh nông thôn và của nhiều thành viên xã hội trong việc tạo điều kiện cho con trẻ nông thôn có sách đọc. Phần vô hình là sự thay đổi nhận thức của nhiều thành viên xã hội, sự thay đổi nhận thức của nhiều công chức, doanh nhân... gốc nông thôn là họ cần chia sẻ tri thức cho trẻ em quê họ để làng quê được thay đổi. Nhiều năm nay, các cụm từ "Tủ sách Phụ huynh", "Tủ sách Lớp em", "Tủ sách Dòng họ", "Tủ sách Giáo xứ"... được lan truyền trong xã hội và sẽ đi vào tâm thức xã hội, đang đẩy nhanh tiến trình đưa sách về nông thôn chúng ta, nhiều trẻ em có cơ hội đọc sách hơn.

Cụ thể, anh sẽ tìm cách nhân rộng mô hình ra khắp cả nước ra sao? Xin anh nói rõ hơn về tủ sách cho công nhân?

Để các loại tủ sách được nhân rộng trên cả nước, chúng tôi đang phải làm hai việc chính gồm vận động quỹ và vận động chính sách. Có quỹ mua sách để kích thích người dân đóng tủ làm Tủ sách Phụ huynh đặt trong lớp học cho con họ đọc sách thường xuyên, kích thích các dòng họ, xứ đạo, gia đình chiến sĩ làm tủ sách phục vụ cộng đồng. Vận động chính sách để hệ thống hành chính cùng tham gia giải quyết thảm trạng thiếu sách ở nông thôn bằng huy động nguồn lực bản địa, nguồn lực từ những người nông thôn xa quê, cũng như áp dụng các phương pháp khuyến đọc đến từng lớp học, trường học, dòng họ...

Tủ sách cho nhà trọ công nhân đang được Trung tâm văn hóa quận 12 của Thành phố Hồ Chí Minh thí điểm. Đây là mô hình rất tốt và cần được nhân rộng. Chúng tôi sẽ nối kết nguồn lực để nhiều công nhân có sách đọc trong tương lai.

Đi bộ xuyên Việt để đánh thức nhân tâm, phải chăng, anh muốn đánh động điều gì lớn hơn với xã hội?

Đi bộ từ Hà Nội đến Thành phố Hồ Chí Minh nhằm tăng tốc chương trình "Sách hóa Nông thôn Việt Nam" được tôi đưa vào kế hoạch hơn 10 năm về trước, bởi tôi thấy xã hội chúng ta chưa nhiều người thực sự hành động vì xã hội. Chúng ta để cho hàng chục triệu trẻ em lớn lên ở nông thôn không có sách đọc trong hàng chục năm qua đã gây nên sự siêu lãng

phí trong việc nuôi dưỡng nền tảng nhân văn và sáng tạo quốc gia. Đúng quy luật phát triển xã hội thì thế hệ trước phải gieo mầm lên thế hệ sau để xã hội tiếp tục phát triển, thế nhưng, chúng ta đã để cho quá nhiều học sinh nông thôn thiếu tri thức, dẫn đến xã hội có nhiều vấn đề nan giải như ngày hôm nay. Bởi thế, tôi đi bộ Hà Nội - Thành phố Hồ Chí Minh là để kêu gọi các bộ ngành và những công dân thấy mình có trách nhiệm với xã hội hãy hành động để hơn 15 triệu trẻ em nông thôn được nghe sách và đọc sách, sự đọc của em ngày hôm nay sẽ gánh bớt gánh nặng trên vai xã hội mà chính thế hệ của tôi và trước đó gây nên. Hơn nữa, sự lĩnh hội tri thức đa dạng của hàng chục triệu công dân tương lai sẽ thúc đẩy đất nước theo hướng dân chủ và văn minh đúng nghĩa.

Là một người tâm huyết gây dựng các tủ sách cho nông thôn, anh mong Nhà nước hỗ trợ gì?

Chương trình "Sách hóa Nông thôn Việt Nam" cần: (I) Bộ Giáo dục và Đào tạo phát hành văn bản áp dụng mô hình Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em đến tất cả các lớp học trên toàn quốc; (II) Trung ương Hội Khuyến học đưa ngay Tủ sách Dòng họ vào tiêu chí Dòng họ khuyến học; (III) Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch dịch chuyển vùng hoạt động từ thành phố, huyện lỵ đến các nhà văn hóa cấp thôn xóm thay vì để sách nằm "ngủ" ở khu vực đô thị vốn có nhiều gia đình đủ năng lực mua sách cho con cái họ; (IV) Ban Tôn giáo Chính phủ cùng với các giáo hội phát

hành văn bản nhân rộng Tủ sách Giáo xứ, giáo họ, Tủ sách nhà chùa ra toàn quốc; Bộ Quốc phòng và Công an có chủ trương nhân rộng Tủ sách Hậu phương quê hương chiến sĩ của mình ở nông thôn. Khi có các chủ trương cụ thể được ban hành thì toàn dân sẽ tham gia giải quyết nan đề thiếu sách ở nông thôn, hàng chục triệu học sinh nông thôn sẽ không còn thiếu sách như trong hàng chục năm qua.

Xin anh cho biết thêm về khát vọng mang tủ sách vươn tới những đất nước xa hơn như Ấn Độ, các nước châu Phi?

Trong nhiều năm qua, người Việt chúng ta được hưởng lợi nhiều từ sự hỗ trợ của người nước ngoài, bởi vậy đã đến lúc chúng ta chia sẻ những thứ mình có cho thế giới bên ngoài. Hiện tại, Ấn Độ có hơn 200 triệu trẻ em nông thôn đang thiếu sách, chúng ta có thể nhân rộng Tủ sách Phụ huynh (parent library) sang Ấn Độ để con trẻ ở đó có sách đọc nhiều hơn. Sâu xa hơn, tôi muốn tạo cảm hứng cho nhiều bạn trẻ Việt Nam rằng, chúng ta có đủ tư cách góp phần vào sự tiến bộ của nhân loại chứ không chỉ giới hạn trong lãnh thổ của mình.

Ý nghĩa cuộc đời với anh là gì?

Mang lại cơ hội tiếp cận tri thức cho hàng chục triệu trẻ em để các em tự khai sáng bản thân là khát vọng luôn cháy bỏng trong tôi.

Xin cảm ơn anh!

Nhật Lệ *thực hiện*

Dân trí tăng lên, khuyết tật xã hội sẽ giảm dần[1]

Tiếp tục duy trì hệ thống thư viện "Sách hóa Nông thôn" mà mình đã sáng lập, anh Nguyễn Quang Thạch đã thực hiện chuyến đi bộ xuyên Việt (dài gần 1.800 km) từ mồng 1 Tết (19/2). Mục tiêu là kêu gọi 500.000 người Việt góp mỗi năm 240.000 đồng/người cho "Sách hóa Nông thôn". *Thể thao & Văn hóa Cuối tuần* trò chuyện với người sáng lập Sách hóa Nông thôn khi anh vừa qua 12 ngày đầu của chuyến đi.

Dòng họ anh đã có trí thức thành danh như nhà văn Nguyễn Quang Thân, Giáo sư Toán học Nguyễn Quang Đỗ Thống ở Pháp. Xuất thân như vậy có ảnh hưởng đến anh?

[1] Bài đăng trên báo *Thể thao & Văn hóa* ngày 7/03/2015. https://thethaovanhoa.vn/bong-da/nguyen-quang-thach-dan-tri-tang-len-khuyet-tat-xa-hoi-se-giam-dan-n20150304155129854.htm

Mỗi cá thể khi sinh ra và lớn lên được hoặc bị tương tác với môi trường xung quanh. Nhóm tương tác mạnh nhất là cha mẹ, ông bà và họ hàng. Thứ hai là cộng đồng từ làng xã đến trường học. Cuối cùng là xã hội rộng lớn hơn.

Nếu những người thuộc nhóm thứ nhất yêu con người, có tri thức… thì đứa trẻ được họ sinh ra sẽ được hưởng lợi rất nhiều. Đơn cử, hình ảnh đi vào tâm thức tôi là việc bà nội chia cơm được làm nhuyễn trong cái niêu ba lượng cho hai người già cùng xóm là điều tôi nhớ mãi cho dù lúc đó tôi 3 hay 4 tuổi. Việc làm của bà đã thúc đẩy tôi nấu cơm cho một ông ăn mày người Quảng Xương, Thanh Hóa vào năm 1981.

Đa phần họ hàng tôi khi gặp nhau thường nói chuyện văn chương, nghệ thuật, các trường phái triết học, cách ông bà nội và những người trong họ tộc đã sống như thế nào và làm được gì cho ngôi làng của mình... Hai người trong dòng họ tôi đã bỏ tiền làm trường cho trẻ em học và làm cầu cho xóm làng đi vào thập niên 1930 của thế kỷ trước (trong đó có bà Hàn Tấn, mẹ nhà văn Nguyễn Quang Thân).

Mãi đến năm 2007, tôi mới hiểu tại sao một người bác họ mỗi khi gặp đều tìm cách lồng ghép câu nói mà thế hệ ông nội đã từng lan truyền trong làng tôi: "Học và hành thật nhiều để nhón chân bên ni hình chữ S thấy bên tê là nước Mỹ" hoặc "Thế hệ các cháu phải có tri thức sánh đầu cùng nhân loại tinh hoa". Bởi thế, các giá trị truyền đời của dòng

tộc đã ảnh hưởng rất nhiều đến lối nghĩ và hành động của tôi, là hãy làm gì đó hữu ích cho xã hội của mình.

Từng nói, khi bắt đầu muốn tạo ra thay đổi trong xã hội, anh muốn phấn đấu làm thủ tướng. Vì sao anh từ bỏ ý định đó?

Nhận thức của mỗi người thay đổi khi thấu hiểu các vấn đề của đời sống và của bản thân mình. Các vấn đề nan giải của xã hội đã và đang gánh chịu có gốc rễ từ mặt bằng dân trí quá thấp. Khi nhận ra rằng nguyên nhân sự vô cảm, tàn ác, hiếu sát… đều do thiếu tri thức, tôi quyết định làm cách mạng thư viện chứ không làm lãnh đạo. Nâng cao được dân trí là giải quyết được bài toán tổng thể của xã hội. Khi dân trí tăng lên, các khuyết tật xã hội sẽ giảm dần. Bởi thế, ý định trở thành thủ tướng chỉ kéo dài trong gần một năm, ngắn hơn ý định trở thành nhà văn hồi tôi 17 tuổi.

Doanh nhân Trương Đình Anh cũng từng tuyên bố sẽ làm thủ tướng năm 40 tuổi, về sau không thành. Cùng một ý định, hai người giống và khác nhau như thế nào?

Để làm chính khách, người ta mất thời gian chuẩn bị rất dài với những chiến lược bài bản. Làm thủ tướng ở tuổi 40 là việc siêu khó, không thành là điều dễ hiểu. Do thấu hiểu vấn đề nan giải của xã hội và bản thân mình đã khiến tôi thay đổi ý định rất sớm. Nhờ đổi hướng đường đi và hành động ngay từ 22 tuổi nên cho đến hôm nay, tôi đã làm được một

số việc cụ thể có thể đo đếm được. Còn các tác động xã hội của chúng thì tự mỗi người cảm nhận.

Hiện tại, chuyến đi bộ xuyên Việt của anh được truyền thông và người dân ủng hộ. Cách đây hơn 10 năm, khi mới đưa ra chương trình "Sách hóa Nông thôn", hẳn nhiều người cho anh là viển vông, đao to búa lớn…

Chỉ tôi mới hiểu trong trái tim và trí não của mình có gì. Gandhi dẫn dắt người dân Ấn Độ giành được độc lập phi bạo lực vì ngài thấu hiểu sức mạnh của đấu tranh bất bạo động. Chắc không mấy ai ngoài Gandhi hiểu được chuyến đi bộ 387 km đòi muối cho dân Ấn Độ sẽ góp phần đưa Ấn Độ đến độc lập.

Bởi thế, ý kiến tiêu cực của số đông đã góp sức mạnh cho tôi. Họ không dám nghĩ, dám làm thì tôi sẽ làm bằng được cho họ thấy. Trong thời gian qua, không ít người đã tự đưa sách về quê cho con trẻ đọc mặc dù trước đây họ không tin tôi.

Trước khi có được niềm tin đó, hẳn anh đã gặp vài chuyện đau lòng nào đó ở nông thôn?

Đau lòng nhất là tầng lớp dẫn dắt cộng đồng nông thôn là giáo viên nhưng không ít người không hiểu hoặc cố tình không hiểu vai trò của sách đối với giáo dục. Sau này, dù có tủ sách trong lớp học nhưng học sinh vẫn không được mượn sách đưa về nhà. Chính vì sự đọc ít ỏi mà số người

nghiện ma túy, game, cờ bạc, rượu, trộm cắp… ở nông thôn đã nhiều vô kể, có những xã có hơn 300 con nghiện.

Đã nhiều lần tôi ứa nước mắt khi nghĩ đến câu nói của cô Dương Lệ Nga, Tổng phụ trách Trường THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình: "Bây giờ có tủ sách trong lớp học và thấy học sinh đam mê đọc sách mà cảm thấy có lỗi với hàng chục thế hệ học sinh trước đây". Chính vì hiểu thực tế và trách nhiệm của mình mà cô Nga đã đưa ra nhiều sáng kiến khuyến đọc ở huyện Quỳnh Phụ như đưa giới thiệu sách vào giờ chào cờ đầu tuần.

Bên cạnh những người nhiệt tâm như vậy, cũng có chuyện buồn như một trường học để 2 thùng sách ở gầm cầu thang cả tháng trời mà không đưa vào lớp học.

Ngoài thiếu sách, người dân nông thôn ngày nay còn khổ vì điều gì?

Sau nhiều năm bám trụ nông thôn để làm tủ sách và tìm hiểu các vấn đề gốc rễ, tôi thấy người nông thôn chịu khổ rất tốt. Tuy nhiên, năng lực chịu khổ chỉ tốt trong những hoàn cảnh giặc giã, chứ thời bình thì buộc phải lĩnh hội tri thức để nâng tầm đời sống vật chất và tinh thần. Đặc tính chịu khổ đang chuyển thành điểm xấu trong xu thế hội nhập toàn cầu.

Các điểm xấu thuộc gen của người nông thôn là ưa hình thức, tham cái lợi trước mắt mà bỏ cái lợi lâu dài, đàn ông nghiện rượu và thuốc ngày càng nhiều… Người ta tổ chức

đám ma thật to, xây cổng làng hàng trăm triệu đồng để oách hơn làng khác. Trong khi đó, làm một tủ sách 10 triệu đồng để mang lại lợi ích cho cả ngàn người thì không chịu làm.

Người nông thôn sống chủ yếu dựa vào kinh nghiệm nên không có nhiều đột phá trong cách nghĩ cách làm. Bởi vậy, họ cần tiếp cận tri thức đa dạng qua sách.

Cảm ơn anh.

Người nước ngoài nghĩ cho nước Việt, còn người Việt?

"Sách hóa Nông thôn" là phép thử cho tinh thần tự lực của người Việt. Vì vậy, anh Thạch có hai nguyên tắc: hạn chế nhận tiền của người nước ngoài và hạn chế nhận quá nhiều tiền của một người. Anh cho biết, người nước ngoài hiếm hoi mà anh nhận tiền là doanh nhân Alistair Sawer (Australia). Lý do vì ông này tự nhận đã thu nhiều lợi nhuận kinh doanh ở Việt Nam và muốn đóng góp trở lại. Anh nhận tiền của vài người nước ngoài để đưa thông điệp "Người nước ngoài còn nghĩ cho nước Việt, còn người Việt thì sao?". Còn với người Việt, số tiền anh nhận nhiều nhất là 40 triệu đồng từ hai công chức và doanh nhân. Còn lại, anh chủ trương, 500.000 người Việt một tháng chỉ cần góp 20.000 đồng, hay mỗi năm 240.000 đồng, là đủ duy trì "Sách hóa Nông thôn" theo đường dài. "Tôi cần mọi người tự hành động lập tủ

sách cho dòng họ, trường cũ, chứ không phải anh có một cục tiền to, anh muốn cho ai thì cho. Điều đó chỉ phá cộng đồng" - Nguyễn Quang Thạch nói.

Thích trò chuyện với trẻ con về sách

"Tôi thuê một căn phòng 8m^2 dưới tầng hầm ở Hà Nội để chứa sách, làm nơi ngủ. Hàng ngày, tôi dành hầu hết thời gian để nhân rộng các tủ sách thông qua thực địa và mạng xã hội. Ngoài ra, tôi viết báo, đọc sách, tích lũy tri thức". Khi được hỏi về sở thích cá nhân, Thạch nói: "Sở thích của tôi là gặp con trẻ hỏi chuyện về sách và nội dung trong sách". Người sáng lập "Sách hóa Nông thôn" đồng thời chia sẻ, anh gặp rất nhiều trẻ em nông thôn khốn khó nhưng chưa bao giờ dùng những hình ảnh đó để kêu gọi tiền bạc cho chương trình. Bởi, anh cần người Việt lập tủ sách và đọc sách vì chính họ và con em họ để chia sẻ trách nhiệm với xã hội, chứ không phải bỏ tiền chỉ vì lòng thương hại.

Nguyễn Quang Thạch - 'Hiệp sĩ giáo dục'[1]

"Tôi thương lũ trẻ trên đường" - Nguyễn Quang Thạch nói với *Thể thao & Văn hóa* trên đường xuyên Việt, trong những ngày đầu hè anh đi qua miền Trung đổ lửa. Hè này, người dân hẳn cần điều hòa không khí, nhưng trong cuộc đời, họ cần sách hơn.

Nỗi đau và niềm hy vọng

"Bây giờ tôi chỉ hy vọng vào bọn trẻ" - Thạch chia sẻ, khoảng hơn 2 tháng sau khi bắt đầu hành trình xuyên Việt kêu gọi lập 300.000 tủ sách, khi anh đang ở Đông Hà, Quảng Trị. Vào đến miền Trung khi mùa hè bắt đầu đổ lửa cùng

[1] Bài đăng trên báo *Thể thao & Văn hóa* ngày 4/06/2015 https://thethaovanhoa.vn/nguyen-quang-thach-hiep-si-giao-duc-20150604104112042.htm.

căn bệnh nặng ở mắt thường tái phát đau nhức, khiến hành trình của anh chậm lại khá nhiều.

Thường xuyên, anh chia sẻ hình ảnh người dân lao động ngoài trời dưới cái nắng 40-45 độ C. Chẳng hạn như ở Ninh Thuận, mảnh đất khô cằn nhất miền Trung. Khi các công nhân rải nhựa đường làm việc trên lớp nhựa mới rải ở Khánh Hòa, nhiệt độ táp vào mặt họ lên đến 55 độ C vì mặt đường hấp nhiệt. Trong khi đó, nhiều người dân thành phố ngồi trong những tòa nhà cao tầng dưới làn gió điều hòa và than phiền về biến đổi khí hậu.

Nhưng điều anh Thạch quan tâm nhất ở mọi vùng đất luôn là: người dân có đọc sách không, hay quan trọng hơn, con cái họ có được đọc sách không.

"Tôi thương lũ trẻ trên đường" - anh nói - "Những đứa trẻ ở Thanh Hóa, Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Bình..., tôi chẳng thấy em nào tự tin cả". Trong khi đó, những đứa trẻ ở nông thôn Thái Bình - nơi anh đã lập và tư vấn lập ra không ít Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Dòng họ…, lại tỏ rõ sự tự tin, mạnh dạn hơn.

Những tấm lòng cao cả không đơn độc

Nói chuyện với người viết, đã có một vị CEO của Nhà xuất bản từng gọi Nguyễn Quang Thạch là "hiệp sĩ giáo dục". Từ "hiệp sĩ" hóa ra lại rất đúng, không phải là về danh xưng, mà là ở tinh thần. Nhiều người nói Nguyễn Quang Thạch

điên, nhiều người thắc mắc không hiểu anh lấy đâu ra tinh thần xả thân cho trẻ em nông thôn có sách đọc (một mình đi bộ gần 1.800km dọc đất nước chính là một hành động xả thân). Còn với Thạch, đơn giản đó là tinh thần hiệp sĩ.

Anh kể: "Thời học lớp 2, tôi thích đọc *Lực sĩ Ba Đang*, một truyện ngắn nước ngoài kể về một con người bị cá kiếm tấn công. Ông nghĩ ra cách chặt chuối vứt xuống bờ biển. Cá kiếm đâm vào chuối và bị mắc kẹt. Từ đó, người dân làng ông có cách bắt cá kiếm để ăn và không còn bị tấn công nữa".

Một câu chuyện ngắn ngủi, đơn giản nhưng đã in sâu vào tâm trí Thạch và ảnh hưởng đến cuộc đời anh sau này. "Lúc nào tôi cũng nghĩ: Mình phải làm gì cho ngôi làng của mình? Mảnh đất của mình? Và sau này là đất nước của mình? Hình ảnh bà nội tôi chia sẻ cho người khác bát cơm bà đang ăn là hình ảnh vĩ đại nhất tôi từng chứng kiến trong cuộc đời mình".

Người bà cũng truyền cho Thạch ý nghĩa của sự bao dung. Bà từng che chở cho một kẻ trộm vặt trong làng để cứu người này thoát khỏi cảnh bị đánh đòn đau. Những nghĩa cử như vậy có thể cứu vớt tâm hồn đang sa vào tội lỗi của một con người.

Giờ đây, khi anh đã 40 tuổi, một trong nhiều đầu sách cơ bản luôn có mặt đầu tiên trong các tủ sách anh lập ra ở nông thôn là *Những tấm lòng cao cả* của nhà văn Edmondo De Amicis (Italy). Cuốn sách viết về sự nghèo đói, lòng yêu nước và tinh thần nhân ái.

Về mặt văn chương, *Những tấm lòng cao cả* tạo ra những nhân vật không đa chiều. Mỗi nhân vật hầu như chỉ có một nét tính cách: thông minh, hào hiệp, đố kị, đầy nghị lực, lầm lì, hỗn xược, nghiêm nghị, vui tính, bạo lực, đầy tình thương… Nhưng với Thạch, đây lại là cuốn sách đúng đắn để xây dựng nền tảng nhân cách trong người đọc nhỏ tuổi. Toàn bộ cuốn sách lại là tập hợp những câu chuyện nhân sinh thấm thía.

"Trong *Những tấm lòng cao cả* có tinh thần quý tộc và tinh thần hiệp sĩ. Tôi dùng tác phẩm đó để đo sự thiếu sách của nông thôn, khi một cuốn sách đáng đọc và phổ cập nhưng ở nông thôn lại không hề có" - Thạch nói. *Những tấm lòng cao cả* có vô số bản in ở Việt Nam và không mấy khi vắng bóng trên kệ sách ở thành thị.

Khuyến học - cuốn sách như ngọn đuốc dẫn đường

Từ lâu rồi, khi đang vận động các phóng viên ủng hộ chương trình "Sách hóa Nông thôn", anh Thạch mang tặng họ bản điện tử của cuốn *Khuyến học* của tác giả Nhật Fukizawa Yukichi. Một tác phẩm quan trọng về giáo dục, nhưng ít trẻ em đủ trình độ để đọc và thấu hiểu.

Với sự nghiệp "khuyến đọc" của Nguyễn Quang Thạch, khuyến học chính là ngọn đuốc dẫn đường. Anh từng viết: "Tôi đi công tác Nhật Bản vào tháng 11/2003, đọc cuốn sách từ năm 2004, nhờ đó tôi có thêm niềm tin vững chắc vào khát

vọng đời mình". Từ bài học của người Nhật, anh khẳng định Việt Nam có thể tạo dựng được đẳng cấp trên trường quốc tế nếu "học tập tinh thần tự cường của người Nhật Bản để mỗi cá nhân tự viết tên mình vào lịch sử phát triển của đất nước".

Sau người Nhật, anh tiếp xúc với tinh thần của người Hàn Quốc qua cuốn tự truyện *Không bao giờ thất bại.* Tất cả là thử thách của Chung Ju Yung - nhà sáng lập, cố chủ tịch của Tập đoàn Hyundai. "Người Hàn đã thay đổi nền kinh tế đất nước bằng sự sáng tạo, trung thực và ý thức về lợi ích quốc gia" - anh nói - "Nhờ đó, họ đã làm ra những sản phẩm có giá trị toàn cầu, như ô tô, tàu thủy, công trình xây dựng".

Đến nay, chương trình "100 triệu cuốn sách đổi đời" của Trung Nguyên đã ủng hộ 5.000 bản sách cho chương trình "Sách hóa Nông thôn" của anh Nguyễn Quang Thạch. Khi mang tặng các cuốn sách ở miền Nam, anh từng nhận được phản hồi: "Sách rất giá trị, nhưng tại sao còn thiếu sách viết về người Việt Nam?". Với Thạch, đó là một nỗi xấu hổ. Bởi vậy, anh ấp ủ dự định trong thời gian tới sẽ xuất bản sách về "con người Việt Nam mới".

Vẫn biết cuộc đời không vận hành đơn giản vậy, nhưng lòng tốt và trí tuệ sáng suốt luôn cần nền tảng. Vài thế hệ đã lớn lên mà thiệt thòi thiếu hụt nền tảng đó, điều này không thể tiếp diễn, ít nhất là trong ý chí và hành động của một con người.

Và anh không đơn độc.

My Ly *thực hiện*

Nguyễn Quang Thạch sinh năm 1975 tại xã Sơn Lễ, huyện Hương Sơn, tỉnh Hà Tĩnh. Anh tốt nghiệp Đại học Vinh của Nghệ An. Ra trường, ở lại Vinh làm việc, nhưng anh luôn tâm niệm: "Muốn làm được việc lớn/ Ắt phải rời khỏi Vinh". Không chỉ rời khỏi Vinh, giờ đây anh đi khắp đất nước.

Trong những năm qua, Nguyễn Quang Thạch và chương trình "Sách hóa Nông thôn" của anh đã giúp mang sách về nhiều miền quê ở các địa phương Thái Bình, Hải Phòng, Nam Định, Hà Nội, Bắc Giang, Bắc Ninh, Yên Bái, Lai Châu, Sơn La, Nghệ An, Hà Tĩnh, Sóc Trăng, Đak Lak...

Ngày 19/2 (mồng 1 Tết năm nay), anh xuất phát đi bộ xuyên Việt từ Hà Nội vào TP HCM. Hiện tại, anh sắp vào đến TP HCM.

VÀI Ý KIẾN GỬI CÁC DOANH NHÂN

Trong hành trình ĐI BỘ HÀ NỘI → THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH tăng tốc Sách hóa Nông thôn VIỆT NAM, một số doanh nhân đã gọi điện hỏi cách đưa sách về trường học, những cuộc gọi đã làm tôi rất vui vì những đầu ra như kỳ vọng đã thành hiện thực.

Tuy nhiên, tôi mong rằng các tủ sách cần được xây dựng bởi hai phía gồm cha mẹ học sinh + thầy cô giáo (đóng tủ đựng sách) và sách do các doanh nhân đưa vào.

Nên giữ tên tủ sách là Tủ sách Phụ huynh để cha mẹ học sinh KHÔNG cấm con đọc sách như đã xảy ra ở nông thôn hàng chục năm nay. Ở từng cuốn sách, các doanh nhân có thể đóng dấu tên mình hay doanh nghiệp mình vào, chẳng hạn SÁCH DO NGUYỄN VĂN A CHIA SẺ TRÁCH NHIỆM XÃ HỘI HOẶC NGUYỄN VĂN A TÀI TRỢ.

MỌI SỰ THAY ĐỔI Ở BẤT CỨ NHÓM CỘNG ĐỒNG NÀO ĐỀU PHẢI CÓ SỰ CHUNG TAY CỦA CHÍNH CỘNG ĐỒNG ĐÓ.

(Status trên Facebook của Nguyễn Quang Thạch ngày 3/6/2015)

Nguyễn Quang Thạch: Người 'luân chuyển những cái bục'[1]

Trên mạng xã hội từng đăng một bức tranh biếm họa quốc tế khá nổi tiếng về bình đẳng và công bằng. Tranh vẽ ba đứa trẻ đứng ngoài hàng rào ngó vào bên trong nơi diễn ra một trận đấu bóng chày. Một em cao, một em trung bình và một em thấp bé.

Hai trường hợp được đặt ra. Trường hợp bình đẳng là cả ba đều đứng trên những cái bục cao bằng nhau và em thấp nhất hoàn toàn bị hàng rào che khuất tầm mắt. Vì thế, chỉ có hai em xem được trận bóng chày.

Còn trường hợp công bằng là em cao nhất không đứng trên bục, em trung bình đứng trên một cái bục như cũ còn

[1] Bài đăng trên báo *Thể thao & Văn hóa* ngày 19/02/2015. https://thethaovanhoa.vn/bong-da/nguyen-quang-thach-nguoi-luan-chuyen-nhung-cai-buc-n20150210135337517.htm

em thấp nhất có hai cái (một cái do em cao nhất nhường cho). Cả ba đều được xem bóng chày.

Khát vọng mang tên "Sách hóa Nông thôn"

Đó là tranh, còn nhìn ra ngoài đời thực, cần hiểu rằng không có bình đẳng và công bằng tuyệt đối trong xã hội, nơi bất bình đẳng và bất công xảy ra đều đặn mỗi ngày trong mọi ngóc ngách. Nhưng tôi tin rằng, con người có thể thu nhỏ chúng lại, bằng cách: tìm ra những cái bục cho những đứa trẻ, tiếp theo là luân chuyển những cái bục sao cho cân bằng với điều kiện và nhu cầu của các em.

Và tôi hiểu rằng, điều anh Nguyễn Quang Thạch đang làm, đưa sách từ thành thị về nông thôn, chính là hành động "luân chuyển những cái bục", nếu ví trẻ em thành thị là những đứa trẻ cao và cao trung bình, còn trẻ em nông thôn là đứa trẻ thấp. "Cao, thấp" ở đây có thể hiểu là một bên nhiều sách, dễ tiếp cận với sách, còn một bên khan hiếm sách, muốn đọc mà không có. Còn "trận bóng chày", ở đây chính là tri thức.

Tri thức ở trước mặt những đứa trẻ, nhưng lại có những em dù rất muốn nhưng không thể phóng tầm mắt vượt qua sự ngăn trở của hàng rào chỉ vì xuất phát điểm của các em quá thấp. Những người có trách nhiệm xã hội có thể ngồi yên trước bất công đó? Câu trả lời là không, và anh Thạch là một trong những người đã hành động.

Nguyễn Quang Thạch là một trong những người hoạt động xã hội đích thực ít ỏi ở Việt Nam hiện nay, vì ngoài chương trình giáo dục dân sự "Sách hóa Nông thôn Việt Nam" làm suốt 18 năm nay, công việc kiếm tiền của anh chỉ để "nuôi" khát vọng "Sách hóa Nông thôn". Anh dành mọi tâm huyết để xây dựng "Sách hóa Nông thôn" thành một chương trình chuyên nghiệp trên quy mô quốc gia nhằm tạo ra sự thay đổi nhận thức rộng và sâu trong xã hội về thư viện. Trong khi đó, những người hoạt động xã hội khác vẫn có một công việc chính.

Đó là còn chưa kể, "Sách hóa Nông thôn" không mang lợi nhuận về cho người khởi xướng nó. Thành công của chương trình đo bằng số lượng sách mang về cho trẻ em nông thôn ở các địa phương, và mức độ đọc sách của các em.

"40 năm thiệt thòi là quá đủ rồi"

Khi một nhà biên kịch gọi điện cho Nguyễn Quang Thạch để hỏi kinh nghiệm xây dựng một thư viện dân sự nhỏ ở thành phố Vinh, anh nói, anh sẽ truyền kinh nghiệm, nhưng quả thực anh không quan tâm lắm đến việc đưa sách cho người dân thành phố. Vì người thành phố đằng nào cũng dễ dàng tiếp cận với sách, tiền bạc có thể không phải là vấn đề lớn. Chỉ có người nông thôn, vì cách trở địa lý và nghèo (chữ "nghèo" này với anh quan trọng biết bao), mới là đối tượng anh hướng đến.

Tóm lại, Thạch đã đúng và vẫn sẽ đúng. Hành trình của anh bắt đầu từ tỉnh Hà Tĩnh với một số "Tủ sách Dòng họ" nhưng điểm chính cho sự nghiệp Sách hóa Nông thôn lại là Thái Bình, nơi anh tìm được những người bạn cùng chí hướng, đồng hành với anh đến tận bây giờ. Anh lập những tủ sách đầu tiên ở ngôi trường xã An Dục, nằm ngay cạnh nhà của một người bạn thân thiết. Từ đó, hàng nghìn tủ sách nhân rộng ra khắp Thái Bình.

Quê anh ở Hà Tĩnh cũng là nông thôn. Điều này khiến không ít người đặt câu hỏi "Tại sao lại là Thái Bình mà không phải Hà Tĩnh?". Tâm lý địa phương cục bộ, "một người làm quan cả tỉnh được nhờ" quả thật nặng nề. Nguyễn Quang Thạch chưa làm quan, cũng không có nhiều tiền, nhưng rất nhiều người đinh ninh rằng anh phải lấy quê mình làm trọng tâm cho Sách hóa Nông thôn mới phải.

Nhưng với anh, điều đó không phải giải thích nhiều. Thái Bình là nơi có thiên thời, địa lợi, nhân hòa để các mô hình tủ sách đầu tiên được lập ra, thành công và được Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch đề nghị chuẩn hóa "Tủ sách Dòng họ" cũng như Sở Giáo dục và Đào tạo Thái Bình đã triển khai nhân rộng "Tủ sách Phụ huynh".

Nhưng tầm nhìn của Thạch xa xôi hơn thế. Anh hy vọng các mô hình "Tủ sách Phụ huynh", "Tủ sách Dòng họ", "Tủ sách Hậu phương - quê hương chiến sĩ"... sẽ được đưa vào chính sách của nhà nước để các loại tủ sách được xây dựng

trên khắp cả nước. Hiện nay, anh vẫn nghe điện thoại từ khắp nơi gọi về hỏi kinh nghiệm lập tủ sách, anh bảo, nói 3 phút là truyền đủ kinh nghiệm. Nhưng nếu được đưa vào chính sách quốc gia thì các tủ sách sẽ ra đời dễ dàng hơn, và nhanh hơn nữa.

Nhanh, đời anh không mong gì hơn thế. Thậm chí anh đã đặt mục tiêu 2 năm kể từ bây giờ sẽ hoàn thành "Sách hóa Nông thôn". "Để trẻ em nông thôn thiệt thòi suốt 40 năm qua là quá đủ rồi" - anh nói, "Lương tâm xã hội cần được đánh thức càng sớm càng tốt, và càng lan rộng càng tốt". Vì vậy, anh thực hiện những kế hoạch phần nào giống như hành xác: đi bộ đưa thư khuyến đọc hàng trăm cây số ở Thái Bình trong tháng 11 vừa qua, và Tết này, anh đi bộ xuyên Việt kêu gọi người Việt hành động vì "Sách hóa Nông thôn", xuất phát từ mồng 1 Tết.

"Chia sẻ vô tận"

Có lúc nào Nguyễn Quang Thạch nản chí? Anh không sắt đá đến nỗi không ai tác động được đến lòng quyết tâm của anh. Nhưng những lần bị từ chối lại trở thành động lực ngược. Tháng 1/2013, anh đến huyện M'Đrắk ở Đắk Lắk để lập dự án, Trưởng phòng Giáo dục huyện không hợp tác, tỏ thái độ lạnh nhạt ngay từ đầu. Nhưng không làm được với huyện, anh chuyển sang làm trực tiếp với các trường học,

không thông qua Phòng Giáo dục. Kết quả là sao? Ở đó giờ có 26 tủ sách.

"Tôi rút ra kinh nghiệm là càng gặp quan chức giáo dục quan liêu vô cảm thì càng tìm cách xây dựng được tủ sách trong khu vực do ông ta quản lý vì chắc chắn vẫn có những người có lương tâm" - Thạch nói.

Nếu anh thường xuyên nản chí vì những người thờ ơ với sách và tri thức như vậy, "Sách hóa Nông thôn" sẽ không đi được con đường dài như hiện nay, với hơn 3.200 tủ sách được xây dựng bởi những người nông dân và những thành viên có trách nhiệm trong xã hội, khoảng 200.000 cuốn sách được mang về Thái Bình, Hải Phòng, Nam Định, Hà Nội, Bắc Giang, Bắc Ninh, Yên Bái, Lai Châu, Sơn La, Nghệ An, Hà Tĩnh, Sóc Trăng, Đắk Lắk.

"Tri thức sẽ thay đổi nhận thức con người trong hòa bình. Bạo lực chỉ mang lại thù hận và làm cho đất nước không thể phát triển vì xã hội bất ổn thì không thể nuôi dưỡng sáng tạo và nhân văn" - đây là câu trả lời của anh khi được hỏi về sự khác nhau giữa hai cách đấu tranh để thay đổi xã hội, một là tri thức, hai là bạo lực.

Chúng tôi đến Thái Bình cuối tháng 12, lần này Nguyễn Quang Thạch không hề báo trước cho nhà trường. Khi chúng tôi xin phép vào thăm các lớp học, học sinh đứng dậy chào anh bằng tiếng Anh. Anh đáp lại các em cũng bằng tiếng Anh. "Hãy tập quen với tiếng Anh vì đó chính là ngôn

ngữ đưa chúng ta đến với nhân loại" - gần đây người Việt Nam bắt đầu hiểu ra điều đó. Còn Thạch đã tập cho trẻ em nông thôn quen với tiếng Anh từ vài năm nay.

Hơn thế, tri thức nhân văn trong sách vở được tiếp nhận từ sớm sẽ giúp học sinh coi trách nhiệm xã hội là điều hiển nhiên. Các em sẽ lớn lên và hiểu rằng trách nhiệm cộng đồng không phải là hy sinh hay ban ơn. Tôi thì hy vọng, ngày mai trong những đứa trẻ ấy, sẽ có người tiếp tục công việc mà Thạch đang làm.

"Trong tương lai, tôi tin đó sẽ là một chu trình chia sẻ vô tận trong xã hội. Hàng chục triệu học sinh được đọc nhiều sách trong tuổi học trò sẽ tiếp tục chia sẻ sách cho đàn em sau khi đã trưởng thành" - Thạch nói. "Chia sẻ vô tận", cách diễn đạt khá lãng mạn. Nguyễn Quang Thạch đang đưa "Sách hóa Nông thôn" đi khắp nước với những hình dung lãng mạn như thế.

Nhưng, khi trò chuyện với nữ sinh lớp 9 Uông Hải Minh trong sân trường An Dục (Thái Bình), người đóng góp 240.000 đồng trích từ tiền thưởng học tập hàng năm cho "Sách hóa Nông thôn", rồi nghe em kể về hơn 300 học sinh trong trường đã góp 1,5 triệu đồng để làm tủ sách cho một trường ở Sơn La, tôi biết đó không chỉ là hình dung. Có ít góp ít, có nhiều góp nhiều. Sự đền đáp tiếp nối là có thật, rõ ràng hơn bao giờ hết, và nhiều khả năng đúng là vô tận.

BẮT CÁ TRONG ĐÊM LẠNH GIÁ,
XUYÊN VIỆT VỚI MỘT CON MẮT

Nguyễn Quang Thạch bị hỏng mắt trái từ năm 1996 dẫn đến nhức mắt thường xuyên. Hiện anh đeo kính cận, mắt phải 1 độ, mắt trái 4 độ (nhưng thực ra gần như hỏng hoàn toàn). Tết năm 2010, trong quá trình đi xe máy xuyên Việt kêu gọi ủng hộ "Sách hóa Nông thôn", anh 4 lần suýt chết vì nước mưa làm mờ kính. Đi trong đêm thì bị chói đèn từ chiều ngược lại.

Trong điều kiện như vậy, anh vẫn quyết tâm thực hiện chuyến đi bộ xuyên Việt từ Hà Nội đến TP. HCM trong Tết 2015. "Tôi đang trong tâm thế phải làm thật nhanh chứ lỡ hỏng thêm mắt phải thì việc cống hiến cho "Sách hóa Nông thôn" sẽ vất vả hơn" - anh chia sẻ.

Là người nông thôn, Nguyễn Quang Thạch kể khi ở nhà, vào những ngày trời lạnh giá, anh từng đi đơm cá vào ban đêm, vì "trời càng lạnh cá càng đi xuống vùng hạ lưu để tránh rét, tôi nghĩ thế nên đi đơm cá để chứng minh suy nghĩ của mình là đúng. Sự chịu khó để chứng minh cái đúng lúc còn nhỏ đã giúp tôi luôn tìm cách thực hành các ý tưởng của mình" - anh nói. Với một người từ nhỏ đã không nằm trong chăn ấm vào những buổi tối mùa đông giá lạnh mà sục xuống bùn bắt cá, thì quyết tâm đi bộ xuyên Việt trong điều kiện hỏng một mắt không phải là điều khó cắt nghĩa.

My Ly *thực hiện*

Nguyễn Quang Thạch - người thầy không đứng trên bục giảng[1]

Có những người dù không đến lớp giảng bài nhưng đóng góp cho giáo dục nhiều hơn bất cứ ai. Đó là Nguyễn Quang Thạch, người sáng lập Sách hóa Nông thôn Việt Nam. Đây là chương trình giáo dục dân sự có ý nghĩa bậc nhất ở Việt Nam hiện nay.

Gọi Nguyễn Quang Thạch là "nhà giáo" không hề sai. Khi là sinh viên, anh từng mở lớp dạy tiếng Anh, ra trường dạy một thời gian ở Trung tâm ngoại ngữ Đại học Vinh. Còn bây giờ, anh "dạy" các thầy, cô giáo cách giúp học sinh đọc sách và tìm đến tri thức.

[1] Bài đăng trên báo *Thể thao & Văn hóa* ngày 21/11/2014. https://thethaovanhoa.vn/bong-da/nguyen-quang-thach-nguoi-thay-khong-dung-tren-buc-giang-n20141121065657746.htm

Sự "bình đẳng" thành thị - nông thôn

Theo thống kê mới nhất, trong 8 năm qua, Sách hóa Nông thôn đã lập ra 120 Tủ sách Dòng họ, gần 3.000 Tủ sách Phụ huynh và Tủ sách Lớp em, 6 Tủ sách Hậu phương - quê hương chiến sĩ ở tỉnh Thái Bình và trên 20 tỉnh khác. Tổng số sách khoảng 200.000 bản. Khoảng 100.000 học sinh cấp 1, 2 và 3 đã được tiếp cận với sách.

Ngoài ra, "số dòng họ, trường học, cá nhân gọi điện nhờ tôi tư vấn cách làm tủ sách thì không thể thống kê" - Thạch cho biết. Đó chính là sức mạnh tập thể. Biết bản thân mình không thể đến mọi nơi để lập tủ sách, anh nhận ra rằng phải huy động thật nhiều người có cùng chí hướng.

Hơn thế, vì hướng đến thực chất, anh không chỉ hài lòng với những con số thống kê. Lập được tủ sách là bước đầu tiên, nhưng điều quan trọng hơn cả với Thạch là: sách phải được đọc.

Trong tháng qua, anh đi bộ hơn 100 km đưa thư khuyến đọc đến 24 trường học trên địa bàn huyện Quỳnh Phụ, tỉnh Thái Bình. Trên đường, anh gặp những đứa trẻ đang chơi đùa và hỏi các em có đọc sách không. Đó chính là những câu trả lời chân thực nhất vì ở đó không có… thầy cô giáo. Trở lại những lớp học đã được lập tủ sách, Thạch hỏi các học sinh đã đọc những cuốn nào. Mỗi lần được nghe một danh sách dài, anh rất vui.

"Đưa sách về nông thôn" là cụm từ đơn giản, nhưng ý

nghĩa sâu sắc đến nỗi không thể nói hết trong một bài viết. Đó là hành động vì sự bình đẳng tiếp cận tri thức giữa thành thị và nông thôn. Khi phỏng vấn các trí thức, người viết bài này thường hỏi suy nghĩ của họ về chênh lệch tri thức, văn hóa giữa hai thành phố lớn và các địa phương nhỏ. Nhiều nhân vật coi đó là điều đương nhiên và không mấy bận tâm. Nhưng Nguyễn Quang Thạch thì không, anh không thừa nhận thực tế trẻ em nông thôn bị "bỏ rơi" trên con đường tìm đến tri thức. Đưa sách về cho các em, với anh, là cuộc "cách mạng thư viện dân sự".

Không sản xuất được ốc vít thì phải "tập làm phát minh"

Từ năm 22 tuổi, Nguyễn Quang Thạch đã xác định xong công việc mình sẽ làm cả đời: xây dựng hệ thống thư viện dân sự. "Tôi quyết định mình sẽ làm một cuộc cách mạng thư viện ở nông thôn" - anh nói. Anh nhận ra đã đến lúc hạn chế chỉ trích bằng lời nói mà phải làm, vì mọi thay đổi đều đến từ hành động cụ thể.

"Chẳng hạn, chúng ta phàn nàn xã hội ít đọc sách nhưng rất ít người đưa sách về cho hơn 10 triệu học sinh nông thôn" - anh nói.

"Chúng ta nói rất nhiều về người Việt thiếu phát minh và sáng tạo, nhưng mấy ai hiểu rằng muốn thế thì phải cho con trẻ đọc những bộ sách như *Tập làm nhà phát minh* hay *Khoa học thật dễ*. Thực hành làm theo sách từ nhỏ, khi lớn lên các

em có lũy tích cơ bản để sáng tạo, sáng chế, hình thành kỹ năng và giá trị sống thông qua sự giao hòa giữa lao động chân tay và trí óc".

Hơn thế, không thể dễ dãi chỉ trích cái xấu như trước, mà mọi công dân cần xây dựng tư cách cho mình trước đã. Anh nói: "Nếu tôi là kẻ lười biếng, dối trá, vô cảm, gian thương buôn lậu… thì tôi không đủ tư cách để chỉ trích ai cả. Suy cho cùng, xã hội có xấu thì trong đó có lỗi của mình".

Để kêu gọi Sách hóa Nông thôn, Nguyễn Quang Thạch đi xe máy xuyên Việt vào dịp Tết 2010 với quãng đường 1.939 km. Hiện tại, anh đang thực hiện chuyến đi bộ hơn 700 km đưa thư khuyến đọc đến 200 trường học ở Thái Bình. Dự định, Tết 2015, anh sẽ đi bộ xuyên Việt từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh để kêu gọi xã hội góp phần đẩy nhanh tiến trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam.

Mi Ly *thực hiện*

"Anh Thạch tủ sách"[1]

Chiếc xe Nguyễn Quang Thạch đón tôi từ ngã tư Vũ Hạ (Quỳnh Phụ, Thái Bình) lăn chông chênh giữa tối lạnh. Anh đi chậm, có chút giật mình mỗi lúc gặp đèn pha xe ngược chiều. Thị lực Thạch yếu, lại chỉ còn nhìn được một bên mắt. Nhưng đó không phải chuyện anh quan tâm nhất lúc này. Mỗi suy nghĩ, lời nói của Thạch đều chỉ xoay quanh những trăn trở về sách cho nông thôn, sách cho nông dân.

Cuộc "cách mạng thư viện"

Ấn tượng đầu tiên về Nguyễn Quang Thạch là sự nhiệt tâm, từ cách nói chuyện điện thoại, đến vẻ tận tình khi ra tận nơi đón một phóng viên chưa từng quen biết. Sự nhiệt

[1] Bài đăng trên báo *Nhân dân* ngày 17/02/2015. https://nhandan.vn/anh-thach-tu-sach-post225719.html?fbclid=IwAR0jDbon18eSKcZYUiIgXMI-JafSJGzzdeoldH5ak-yL7FwvjNu2PHo128c

tâm ấy có lẽ là động lực quan trọng nhất giúp anh duy trì ước vọng đưa sách về nông thôn, trên hành trình đằng đẵng suốt 18 năm qua. 18 năm dành trọn tâm huyết vào chương trình "Sách hóa Nông thôn", anh đánh đổi tất cả, từ công việc, thu nhập, hạnh phúc gia đình… để toàn tâm, toàn ý cho ước vọng lớn. Ban đầu, Thạch dự định lo cho mình trước khi lo việc xã hội. Nhưng rồi anh nhận ra điều ấp ủ sẽ không thể thành hiện thực nếu không "sống chết" vì nó. Anh quyết bỏ công việc ổn định, lương cao để sáng lập Trung tâm Hỗ trợ tri thức và Phát triển cộng đồng, sống tằn tiện bằng nguồn thu chỉ năm triệu đồng mỗi tháng. Lâu lâu, anh mới đảo qua thăm con trai đang sống với ông bà ngoại ở Thanh Hóa, mua vội cho con những quyển sách, vài món đồ chơi…

Thạch dành 10 năm công sức, tiền bạc nghiên cứu, khảo sát các mô hình trước khi đặt nền móng cho Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Phụ huynh và một số mô hình khác. Trong đó, Tủ sách Phụ huynh được Thạch dành nhiều trăn trở nhất. Xuất phát từ sự đóng góp của phụ huynh cho tủ sách lớp học của chính con em mình, anh hy vọng đây sẽ là mô hình bền vững để trẻ em mọi nơi trên đất nước được tiếp cận tri thức, văn hóa, qua đó hình thành nhân cách và trí tuệ. Tuy nhiên, việc triển khai thí điểm ở nhiều nơi không thành. Cho tới khi Thạch đến Thái Bình - "đất cách mạng" của chương trình Tủ sách, như anh thường bảo.

"Anh Thạch tủ sách", thầy, cô giáo ở các ngôi trường tại Thái Thụy đón anh bằng cách gọi bình dị thế. Nơi đâu, họ cũng phấn khởi "khoe" với Thạch những bước phát triển của Tủ sách Phụ huynh. Sau vài năm triển khai, từ chỗ ban đầu chỉ có một, hai tủ sách, những trường như tiểu học Thụy Phong, THCS Thụy Dương hay THCS Thụy Liên… đều đã có Tủ sách Phụ huynh đầy đủ cho mỗi lớp học. Tủ nhỏ xinh, được những bàn tay bé trang trí sinh động, với các ngăn được ghi nhãn "sách tham khảo", "truyện, tiểu thuyết" hay "kỹ năng sống" rõ ràng. Đến mỗi trường, Thạch lại háo hức lên lớp để giao tiếp tiếng Anh với các em. Anh hỏi vui, cháu nào chưa đọc sách trong Tủ sách Phụ huynh giơ tay sẽ… có quà. Đám trẻ ngoác miệng ra cười, những nụ cười hồn nhiên hết mực.

Nguyễn Quang Thạch vui khấp khởi. Anh gọi điện đi mấy nơi, tíu tít kể chuyện cô bé Nguyễn Thị Lanh, học sinh lớp 9, Trường THCS Thụy Liên tự làm một chiếc thuyền bằng chai nhựa, chạy được bằng động cơ. Lanh học theo mẫu trong sách "Tập làm phát minh" của tủ sách lớp, nhưng sáng tạo ở chỗ sách chỉ hướng dẫn làm mô hình, còn em "chế" được cả động cơ. Thạch thích lắm, phấn chấn như chính sản phẩm của mình. Loay hoay chụp ảnh chiếc thuyền chưa "đã", anh còn mang ra bể nước sau trường… chạy thử.

Nhu cầu đọc sách, truyện của các em học sinh nông thôn rất lớn, cô giáo Dương Thị Nguyệt, hiệu trưởng Trường THCS Thụy Liên chia sẻ. Cô Nguyệt cho biết dù mới triển

khai Tủ sách Phụ huynh được gần hai năm, thành quả thu được đã rất rõ. Như năm ngoái, khi toàn bộ sách tham khảo của khối 9 trước kỳ thi vào THPT đều được học sinh mượn hết, các thầy, cô giáo phải tất tả đi mua thêm mỗi lớp ít nhất ba bộ nâng cao cho các em đang cần. Kết thúc kỳ thi, trường có hơn 80% số học sinh đỗ vào trường công lập, vượt 20% so dự kiến. Giản dị hơn, Tủ sách Phụ huynh giúp trẻ nghèo có cơ hội đọc sách như chúng bạn. Thạch rất xúc động khi nghe chuyện về các em Đoàn Thị Huyền Trang hay Dương Thị Huyền, đều là những học sinh có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn, bố đã mất hoặc không còn khả năng lao động. Từ khi có tủ sách, các em không chỉ học giỏi hơn, mà còn hoạt bát hơn và diễn đạt tốt hơn. *Túp lều bác Tôm* là cuốn sách các em đều yêu thích.

Hành trình nối vòng tay lớn

Cách làm của Nguyễn Quang Thạch là giúp đỡ, gây dựng cho mỗi trường vài tủ sách đầu tiên, còn lại việc nhân rộng, phát triển mô hình này hoàn toàn tùy thuộc vào nhà trường. Ở Thái Thụy, nhiều trường chủ động tạo "bản sắc" cho Tủ sách Phụ huynh bằng các sáng kiến. Có nơi mở thi kể chuyện, thi giới thiệu sách hay trong giờ chào cờ; nơi ra mức khen thưởng cho các lớp có phong trào đọc sách tốt; nơi kêu gọi cả doanh nghiệp, tổ chức xã hội và chính những thầy, cô giáo chung tay cùng phụ huynh gây dựng tủ sách… Thầy Nguyễn

Văn Chanh, Hiệu trưởng Trường Tiểu học Thụy Phong quả quyết, tất cả thống kê, sáng kiến của trường đều bắt nguồn từ lòng tâm huyết với dự án của "anh Thạch tủ sách", hoàn toàn không vì thành tích. Bởi thực tế, cũng không có cơ chế khen thưởng, đánh giá nào cho "thành tích" này.

Thầy Uông Minh Thành, Phó Hiệu trưởng Trường THCS An Lễ, đồng thời là người giúp đỡ Thạch nơi ăn, chốn ở gần bốn năm qua, đồng tình với quan điểm ấy. Họ là những người cùng tuổi, đồng cảm với nhau, và sự chung tay đến như một lẽ tự nhiên. "Tôi mến Thạch vì anh là người quyết đoán, sống có lý tưởng, khát vọng, muốn làm gì là làm đến cùng. Anh đang biến chuyện tưởng như không thể thành hiện thực".

Ông Phạm Đức Phiệt, Trưởng phòng Giáo dục và Đào tạo huyện Thái Thụy cho rằng, Tủ sách Phụ huynh sẽ phát huy hiệu quả tốt hơn nhiều so với thư viện truyền thống. Hình thức thư viện có nhiều hạn chế, chẳng hạn tạo khoảng cách với học sinh; diện tích phòng đọc nhỏ; nhiều nơi thủ thư chỉ quản lý sách, không có kiến thức tư vấn, hướng dẫn cho người đọc. Thêm nữa, việc đặt tủ sách ngay trong lớp học còn tạo hiệu ứng mạnh để các em thi đua tích lũy tri thức, mở rộng thế giới tâm hồn. Một em thích đọc, sẽ có nhiều em bị lôi cuốn theo. Theo ông Phiệt, thành công ban đầu của Tủ sách Phụ huynh đáng ghi nhận, nhưng để phát triển thành một mô hình phổ biến, bền vững trên cả nước,

những nỗ lực hiện thời là quá nhỏ. Cách đây không lâu, Sở Giáo dục và Đào tạo tỉnh Thái Bình đã có công văn chỉ đạo thành phố và các huyện khuyến khích phát triển Tủ sách Phụ huynh. "Nếu những cơ quan cấp quốc gia, chẳng hạn Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng vào cuộc sát sao như vậy, hiệu ứng xã hội sẽ vô cùng lớn", ông Phiệt khẳng định.

Nguyễn Quang Thạch, trong những lần diễn giải say mê về dự án các tủ sách, hay dùng cụm từ "đẳng cấp dân tộc". Anh mơ sau 30 năm, 50 năm nữa, đất nước sẽ có một lực lượng trí thức đông đảo, đủ sức tạo dựng cường quốc trên tinh thần "nhân văn và sáng tạo". Khi Thạch làm tủ sách, nhiều tổ chức nước ngoài ngỏ ý muốn giúp. Anh từ chối, vì để phát triển bền vững, các tủ sách của trẻ em Việt Nam cần sự chung tay của chính người Việt Nam trước nhất.

Mồng 1 Tết này, anh Thạch đi xuyên Việt kêu gọi ủng hộ, giúp đỡ cho các chương trình tủ sách. Không phải bằng xe máy như hành trình anh đã trải qua hơn bốn năm trước, mà đi bộ. Cũng lo chứ, anh nói, vì chỉ còn một bên mắt nhìn được, thể trạng cũng không tốt. Nhưng chừng nào còn sức, anh còn chưa thôi thực hiện "sứ mệnh khai trí". Thạch bảo thế, như một câu tự nhủ chính mình...

Bên cạnh Tủ sách Phụ huynh, Nguyễn Quang Thạch còn sáng tạo những mô hình khác như Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Hậu phương, Tủ sách Chiến sĩ, Tủ sách Giáo xứ… Sau gần 10 năm triển khai, đến nay Thạch đã cùng hàng chục nghìn

người gây dựng được hơn 3.500 tủ sách ở 27 tỉnh, thành phố trong cả nước. Riêng ở Thái Bình, sau 3 năm đã gây dựng được gần 3.000 tủ sách các loại, trong đó, phần lớn là Tủ sách Phụ huynh và Tủ sách Lớp em đặt tại lớp học, 16 Tủ sách Dòng họ; 33 Tủ sách Giáo xứ và 6 Tủ sách Hậu phương quê hương chiến sĩ. Các tủ sách đã mang lại cơ hội tiếp cận sách cho khoảng 200.000 người dân nông thôn, trong đó có hơn 100.000 học sinh nông thôn được tiếp cận ít nhất 50 đầu sách/năm học.

‘Education Knight’ helps others turn pages[1]

VietNamNet Bridge – A 40-year-old Ha Tinh man has devoted his life to providing books - and bookcases - to rural families throughout the nation. Trung Hieu reports.

On the first day of the Lunar New Year, instead of spending time with his family, Nguyen Quang Thach began a trip down through Viet Nam to promote what he quaintly calls the Bookisation Prog-ramme for Rural Areas of Viet Nam.

Thach, 40, born in the central province of Ha Tinh, has devoted his whole heart and “craze” to bring books to more than 10 million rural students.

[1] Bài đăng trên *Vietnamnews* ngày 26/09/2015. https://vietnamnet.vn/en/education-knight-helps-others-turn-pages-E142020.html

It was the second time he had done this since he left in the Lunar New Year of 2010. During that trip by motorcycle, Thach introduced several library models to many places along the way. This time, he decided to walk.

Family members and friends were worried, but Thach assured them that he was healthy enough.

Leaving Ha Noi, he walked alone along Highway 1. For a while, on his journey, some who had known of Thach's mission, asked to walk along with him for short distances.

From February 19 to June 26, 2015, Thach completed the trip from Ha Noi to HCM City, passing 1,750km to boost his programme.

Thach said the trip had created a tremendous impact.

"More than 150 people phoned me and asked me to guide them on establishing a clan (many families of the same surname) library or a library for their schools," he said.

After the trip, he and his supporters proposed to the Ministry of Education and Training that the ministry expand his model of asking parents to help set up bookcases in classrooms and other solutions to develop a reading culture nationally.

The ministry also made very significant changes to boost the reading culture in society, especially in schools with multi-form approaches, he said.

A kind heart

When I visited the house that Thach rented in Tay Ho District of Ha Noi, his room was small, but full of books.

While he was busily dividing the books into small bundles, he told me excitedly, "This book was donated by the publishing house A, that book donated by the publishers B, other books donated by writers, poets, or by other individuals."

All the books would then be sorted and sent to the bookcases that he has helped set up throughout the country.

Thach talked passionately about the support and encouragement he received from many people, who were aware that he had founded the model of "clan library" in 2007.

Later, every year, he bought books and asked for books from donors, set up bookcases and transported them to donate to families in different localities.

"I felt such pleasure when people received my bookcases. Here and there, in Quang Tri, Ha Tinh, Hai Duong, and Thai Binh provinces, many clans made bookcases for themselves after learning about this model," he said.

Many people called him to ask how to set up a bookcase, in a very simple way.

"Just think a little, spend a modest amount of money and a little time, so that people of their clan, especially children

will have books to read, so they would have something to think, to open a door into the future," he said.

But, to pursue and implement the plan to replicate the clan library/bookcase for many people, and then other bookcase models, Thach had to sacrifice many opportunities for himself.

He graduated from Vinh University in Nghe An Province with very good English skills, and then worked for a transportation project and other international projects. He received a very good salary for a young man who just started a business.

As Thach had worked on the idea of a library since his days as a student, he quit his job to follow his passion.

"The reading levels of rural students were so low that they only read one or two books apart from textbooks every year, while urban students read 20 to 30 books, which was a terrible waste of the nation's humanity and innovation," Thach said.

"When I arrived in a certain rural house, I saw that the only books there were the textbooks belonging to children," he said.

"Then I thought of the international science discoveries, the faces of famous scientists and artists of the present day world... and there were only very few Vietnamese in that list. So I was anxious!" he said.

FIVE TARGETS

The Bookisation programme for rural area of Viet Nam has five main targets:

* *Solving the shortage of books in rural areas*
* *Contributing to raising knowledge and cultural standards of people*
* *Building a spirit of sharing responsibility in Viet Nam;*
* *Setting up a foundation for the spirit of self-strengthening of Vietnamese*
* *Spreading Vietnamese values by expanding the model to other countries.*

To date, with Thach's persistence and strategies, after 10 years of building theories and eight years of application, the Bookisation Prog-ramme for Rural Areas has created a civil library system based on several kinds of bookcases. These are clan bookcases, parent bookcases, where parents set up bookcases in their children's classrooms. There are also bookcases for Christian parishes where often the only books available are bibles - and others for the families of soldiers.

The people, with the help of the programme, have set up more than 4,000 bookcases that help at least 250,000 rural residents, including about 120,000 students.

The familiar topic that Thach often shares with others

is books. "To develop popularity, intellectual and human knowledge in a sustainable way, we must use books as their base," Thach said.

"We must enhance human intelligence of the Vietnamese people through books. Children have really good books to read, to learn today, so in the future we will have inventors, astronauts, and researchers at the global level," he said.

That is why he chooses to be self reliant. He said he has always welcomed the help of book resources, funding for purchase of books from agencies, organisations, and individuals, but did not want to rely on foreign organisations and projects.

"Because only Vietnamese can help each other become self-reliant," he said.

As he is so attached to his programme, Thach has many other nicknames associated with his work such as "Thach books", "Thach clan bookcase" and "Education Knight".

Many writers, scientists and urban citizens have given him books to share in the clan bookcases. More than 100,000 farmers, teachers, local government officials and others from different walks of life have joined hands with Thach to build nearly 4,000 parents bookcases.

Do Hoang Son, director of the Long Minh Cultural Education Company, has donated many sets of research and craft books to the cause. He even went to Thai Binh Province

to help teachers and students build innovative book models in their schools called "Science Clubs" to bring STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) education to farmers' children.

Thousands of individuals, some publishers, dozens of media agencies and governments from community to ministerial levels have helped him during his programmes and trips.

The letters and phone calls that he receives from people asking him how to set up libraries are also his motivation to be even more passionate. *VNS*

Hãy tạo dựng thay vì mài lịch sử ra ăn[1]

Hơn một năm trước, Nguyễn Quang Thạch đưa ra bức thư kêu gọi cộng đồng "CÙNG NẮM TAY TÔI HÀNH ĐỘNG VÌ MỘT VIỆT NAM TỐT ĐẸP HƠN", bằng cách "tham gia Nhóm hành động Sách hóa Nông thôn và kêu gọi mỗi người chia sẻ cho nông thôn Việt Nam mỗi tháng 20.000 đồng".

Nguyễn Quang Thạch từng 3 lần bỏ các công việc công chức nhà nước lẫn các tổ chức nước ngoài ở PMU85 của Bộ Giao thông vận tải, BTC của Bỉ… để theo đuổi công việc này. Thậm chí, anh đã lên kế hoạch trong năm 2015 sẽ đạp xe vòng quanh thế giới để kêu gọi 1 triệu người Việt chia sẻ trách nhiệm xã hội bằng việc đưa sách về nông thôn.

[1] Bài đăng trên báo *Lao động* ngày 16/06/2013. https://web.archive.org/web/20130803132440/http://laodong.com.vn/lao-dong-cuoi-tuan/hay-tao-dung-thay-vi-mai-lich-su-ra-an/120198.bld

Sau hơn một năm kêu gọi người Việt đóng góp cho việc Sách hóa Nông thôn, kết quả đạt được như thế nào, hiện đã được như kỳ vọng ban đầu của anh? Nếu chưa thì nguyên nhân theo anh là gì?

Sau 16 tháng áp dụng phương thức kêu gọi mỗi người Việt chia sẻ trách nhiệm vì sách cho nông thôn 20.000 đồng/tháng đã đạt những kết quả như sau: Hơn 1.060 tủ sách được xây dựng tạo điều kiện cho khoảng 200.000 người dân nông thôn, đặc biệt là trẻ em, cơ hội tiếp cận trên 50.000 đầu sách.

Đặc biệt quan trọng, khoảng 800 tủ sách do người nông thôn, người xa quê, thầy cô giáo tại địa phương tự góp tiền xây dựng nên. Hơn 200 tủ còn lại là do cộng đồng Việt Nam trong và ngoài nước chia sẻ trách nhiệm vì sách cho nông thôn xây dựng nên với sự hỗ trợ đóng tủ đựng sách của người dân địa phương.

Đặc biệt quan trọng, cho đến hôm nay tôi đã tự tin mà nói rằng, bộ khung cho hệ thống thư viện dân sự có thể áp dụng trên toàn quốc cho cả khu vực nông thôn và đô thị đã được xây dựng hoàn thành, gồm: Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em, Tủ sách Giáo xứ/giáo họ, Tủ sách Hậu phương - quê hương chiến sĩ.

Về số lượng tủ sách được xây dựng sau 16 tháng đã vượt quá mong đợi nhiều lần vì người dân địa phương tự nhân rộng Tủ sách Phụ huynh tại các lớp học.

Tuy nhiên, số tiền quỹ gây được để Trung tâm chúng tôi vận hành lại không được như kỳ vọng. Việc gây quỹ chưa đạt như yêu cầu là vì số lượng người quan tâm đến việc khai trí chưa nhiều.

Vì sao anh không kêu gọi góp sách cũ mà lại đề nghị đóng góp tiền để mua sách mới?

Tôi vẫn kêu gọi sách cũ nhưng mong sách không quá cũ. Bởi vì, mỗi lần lọc sách mà thấy sách quá cũ trong lòng tôi lại dâng lên một cảm giác rất buồn và đặt câu hỏi "tại sao người dân nông thôn luôn chịu thiệt thòi trong mọi thứ. Mọi thứ rẻ, cũ, kém chất lượng lại dồn về nông thôn?" Hơn nữa, việc kêu gọi tài chính giúp chúng tôi lựa chọn được sách theo đúng nhu cầu cộng đồng. Để giảm thiểu sách cũ, chúng tôi được sự hỗ trợ của sách điện tử Alezaa đang thực hiện chương trình đổi sách điện tử lấy sách giấy cho nông thôn, bước đầu đã có những kết quả tốt, nhiều sách mới được đưa đến cho chúng tôi.

Trong khi các tổ chức từ thiện hay hoạt động vì lợi ích cộng đồng ở Việt Nam thường kêu gọi sự đóng góp từ nước ngoài thì anh lại kêu gọi nguồn lực từ trong nước?

Chiến lược xuyên suốt của tôi là thông qua xây dựng hệ thống thư viện dân sự cho nông thôn để hình thành hệ giá trị "Chia sẻ trách nhiệm xã hội" trong đời sống xã hội chúng ta. Nghĩa là, người Việt phải tự cường xây dựng hệ thống thư

viện để tự cường xây dựng đất nước, giảm dần sự phụ thuộc vào thế giới bên ngoài. Khi ngày càng nhiều thành viên cộng đồng chia sẻ trách nhiệm xã hội thì sẽ ít người đổ lỗi cho xã hội. Dần dần, người ta ý thức được rằng, xã hội có xấu và tồi tệ hơn là do mình cũng có lỗi trong đó. Và họ sẽ luôn hành động để làm cho xã hội tốt đẹp hơn.

Một chiến lược khác mà tôi hướng đến nữa là người Việt Nam cần chung tay tạo dựng ra các quỹ lớn bằng khoản tiền nhỏ của nhiều người gộp lại để giảm các cú sốc xã hội khi các tổ chức quốc tế cắt viện trợ.

Chúng tôi đã thành công trong việc thông qua việc xây dựng vài Tủ sách Phụ huynh tại một trường học để kêu gọi cha mẹ học sinh và người xa quê xây dựng các tủ sách ở các lớp còn lại. Đây là chỉ số biểu thị trách nhiệm cộng đồng đối với chính mình, với con cái mình. Phát triển bền vững là người dân tự huy động nguồn lực để giải quyết vấn đề của chính họ.

> *Khi một cá nhân muốn đứng ra gây quỹ hay hoạt động từ thiện, cộng đồng thường thì phải có sẵn nguồn tài chính, hay dựa vào một danh hiệu nào đó của bản thân, như… hoa hậu hay người đẹp. Anh thì không có cả hai điều này. Vậy thì anh lấy tư cách gì để hô hào mọi người đóng góp?*

Đúng vậy, muốn huy động nguồn lực xã hội phục vụ lại xã hội thì mỗi người phải có tư cách của mình. Tư cách đó

không phải là cứ phải nổi tiếng mà là sự dấn thân, dám chấp nhận đóng góp trí lực, tiền bạc, thời gian cho xã hội. Bản thân tôi với 10 năm nghiên cứu thiết kế các mô hình thư viện bằng sức lực lẫn tiền bạc cá nhân vì mục tiêu xã hội.

6 năm qua, tôi đã từ bỏ công việc biên chế ổn định ở PMU85 ngành cầu đường, nghỉ việc ở Tầm Nhìn Thế Giới. Bạn thấy đấy, đang từ mức lương ròng gần 14 triệu (chưa kể bảo hiểm được đóng) hàng tháng mà tôi chỉ nhận mức 5 triệu đồng hàng tháng để sống thanh đạm ở Hà Nội trong mười mấy tháng qua là một áp lực không phải ai cũng chịu được.

Giả sử, nếu tôi quay lại đi làm với thu nhập 20 triệu thì ai sẽ tiếp tục đưa sách về nông thôn như tôi đây? Chắc là chưa có ai làm được như tôi và tiềm năng đọc của hàng trăm ngàn học sinh/năm lại tiếp tục bị lãng phí vì không có sách mà đọc. Bởi vậy tôi phải tiếp tục sứ mệnh này.

Tại sao ngay từ năm 22 tuổi anh đã đặt cho mình mục tiêu trở thành một nhà cách mạng thư viện? Có phải do tuổi trẻ nên ảo tưởng hay chứng vĩ cuồng?

Mỗi công dân cần hiểu rõ rằng mỗi giai đoạn phát triển của đất nước các cá nhân cần tạo nên lịch sử chứ không phải cứ ngồi mài lịch sử ra mà ăn, mà tự hào, và huyễn hoặc cái không phải do mình tạo ra.

Tôi chẳng thấy có gì là vĩ cuồng khi tôi đặt mục tiêu cuộc đời là trở thành nhà cách mạng thư viện và tôi đã và đang nỗ

lực hết mình để hiện thực khát vọng đó. Tôi sẽ đạp xe vòng quanh thế giới để kêu gọi 1 triệu người Việt chia sẻ trách nhiệm xã hội bằng đưa sách về nông thôn trong năm 2015. Nếu chuyến đi của tôi kích thích 300.000 tủ sách ra đời ở nông thôn vào năm 2020 thì cuộc cách mạng thư viện đã thành công. Tôi đã, đang và sẽ nỗ lực không ngừng nghỉ để đạt được mục tiêu cuộc đời.

Kêu gọi người Việt đóng góp để Sách hóa Nông thôn Việt - ngoài mục đích đem lại nguồn sách đa dạng cho người dân nông thôn, anh còn có kỳ vọng gì khác?

Như đã nêu ở trên, tôi kỳ vọng rằng người Việt Nam chúng ta sẽ nhận thức sâu sắc về sự tự cường để xây dựng đất nước mình được cường thịnh và tôn trọng. Khi có khoảng 300.000 người Việt Nam hành động góp mỗi người 1 triệu làm một tủ sách trong lớp học cho trường cũ của mình hoặc khoảng 3 triệu để làm một Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Giáo xứ, Tủ sách Hậu phương quê hương chiến sĩ thì xã hội Việt Nam sẽ lột xác hoàn toàn. Một xã hội văn minh đích thực sẽ manh nha và các đầu ra của văn minh sẽ hiển hiện trong mọi ngóc ngách của đời sống xã hội.

Niềm tin của anh to lớn đến mức nào khi "đánh cược" đời mình vào chương trình Sách hóa Nông thôn?

Tôi có niềm tin tuyệt đối vào việc tôi làm vì tôi luôn nghĩ rằng một hệ thống thư viện tốt sẽ thay đổi số phận đất nước

nói chung và những cá thể trong xã hội nói riêng. Vì thư viện sẽ kiến tạo thói quen đọc sách cho toàn xã hội. Khi phần đông người dân đọc sách thì văn hóa đọc hình thành mà văn hóa đọc là dân trí của một quốc gia. Mỹ, Nhật Bản, Singapore, Israel, Đức được như ngày hôm này là nhờ họ đã xem thư viện là xương sống phát triển của đất nước cách đây hơn 100 năm.

Sự đánh cược cuộc đời cho sự tiến bộ xã hội, cho đất nước được tôn trọng, là sự cá cược tuyệt vời nhất mà bất cứ ai muốn nó đều phải có khát vọng dân tộc và niềm tin tuyệt đối vào con đường đã chọn.

Xin cảm ơn anh.

Thuốc chữa cho mọi bệnh của xã hội[1]

Các nan đề đã và đang tồn tại trong xã hội chúng ta có một phần là hệ quả của sự thiếu vắng tư duy vĩ mô về thư viện.

Sách là một trong những công cụ truyền tải tri thức hữu hiệu nhất và là công cụ phục vụ giáo dục đại chúng. Sở dĩ, các nan đề đã và đang tồn tại trong xã hội chúng ta có một phần là hệ quả của sự thiếu vắng tư duy vĩ mô về thư viện.

LTS: Dành trọn thời gian và trí lực theo đuổi mục tiêu: làm tủ sách cho nông thôn vì "Đẳng cấp quốc gia không thể có trong ngày một ngày hai mà nó được hình thành trên nền tảng tinh thần dân tộc, công cuộc khai trí và các chính sách phát triển vĩ mô đúng quy luật và sáng tạo trong mỗi bước đi. Một trong

[1] Bài đăng trên *Vietnamnet* ngày 7/04/2013. https://vietnamnet.vn/thuoc-chua-cho-moi-benh-cua-xa-hoi-115988.html

những yếu tố chính quan đó là phát triển hệ thống thư viện, khuyến khích người dân đọc sách nhằm kiến tạo văn hóa đọc trên bình diện xã hội"

Ông Nguyễn Quang Thạch, Giám đốc Trung tâm Hỗ trợ tri thức và Phát triển cộng đồng chia sẻ tâm tư cùng *Tuần Việt Nam*.

Liều thuốc cho xã hội

Công cuộc xây dựng hệ thống thư viện của ông khởi nguồn từ thời điểm nào? Đến nay ông đã xây dựng được bao nhiêu tủ sách?

Tủ sách Dòng họ đầu tiên được xây dựng vào tháng 3 năm 2007 là bước khởi đầu cho hệ thống thư viện dân sựở nông thôn. Sự khởi đầu đó là kết quả sau 10 năm nghiên cứu và thiết kế kiến tạo chiến lược tổng thể nhằm tạo nên hệ thống thư viện do người dân tự xây dựng và tự phục vụ. Hệ thống thư viện dân sự được kỳ vọng sẽ là thư viện vệ tinh cho các thư viện công cộng ở cấp xã và thư viện nhà trường.

Đến nay, sau 6 năm nối kết và thúc đẩy các nguồn lực xã hội, hơn 1.100 tủ sách đã được xây dựng ở 24 tỉnh khác nhau, gồm: 101 Tủ sách Dòng họ, 1.000 Tủ sách Phụ huynh và Tủ sách Lớp em (tủ sách đặt tại lớp học), và 30 Tủ sách Giáo xứ do cộng đồng công giáo tự xây dựng.

? *Không mệt mỏi theo đuổi, ông nhìn ra được những hiện trạng gì trong xã hội, và kỳ vọng sách có thể thay đổi được hiện trạng đó; cũng như những lực cản trên con đường ấy?*

Thật khó để khái quát một bức tranh đầy đủ về một xã hội. Tuy nhiên, trong 16 năm đeo đuổi việc đưa sách về nông thôn từ lý thuyết đến áp dụng thực địa, tôi thấy rằng xã hội ta ngày càng có quá nhiều nan đề, điển hình là sự dối trá, bệnh vô cảm, bệnh hình thức, thương mại hóa thần phật, nghèo nàn các giá trị sống cơ bản, cổ vũ tham nhũng, lấy ăn nhậu làm đẳng cấp, thiếu vắng đẳng cấp tinh thần trong nhiều công dân...

Theo tôi, tri thức là thuốc chữa cho tất cả các loại bệnh của xã hội. Mà sách là một trong những công cụ truyền tải tri thức hữu hiệu nhất và là công cụ phục vụ giáo dục đại chúng. Sở dĩ, các nan đề đã và đang tồn tại trong xã hội chúng ta có một phần là hệ quả của sự thiếu vắng tư duy vĩ mô về thư viện.

Trong khi đó, thư viện là xương sống cho sự phát triển của một quốc gia. Bởi thế, tôi kỳ vọng rằng khi có một hệ thống thư viện do dân tự xây dựng và tự phục vụ sẽ góp phần giải quyết thiếu sách ở nông thôn, hình thành văn hóa đọc... Hơn nữa, trong tương lai không xa, thư viện dân sự sẽ là thư viện vệ tinh cho hệ thống thư viện của nhà nước.

Bức tường ít đọc sách của xã hội ta vừa dày vừa cao. Nhận

thức về tầm quan trọng của thư viện trên bình diện xã hội còn rất hạn chế. Bởi thế, sự đọc sách của con trẻ đến nay vẫn bị ngăn trở đến nỗi tôi phải nói với một số thầy cô giáo rằng "Ở trường, trẻ không được đọc sách là lỗi của thầy cô giáo. Ở nhà, trẻ không đọc sách là lỗi của bố mẹ".

Để các thư viện không chỉ là kho chứa sách

? *"Đẳng cấp quốc gia không thể có trong ngày một ngày hai mà nó được hình thành trên nền tảng tinh thần dân tộc, công cuộc khai trí và các chính sách phát triển vĩ mô đúng quy luật và sáng tạo" - như ông nói - liên hệ trực tiếp như thế nào đến việc xây dựng tủ sách. Theo quan sát trực tiếp, ông thấy kết quả "khai trí" diễn ra như thế nào, tác động đến những người đón nhận nó ra sao?*

Để có cái nhìn tổng quan về kết quả khai trí mà chúng tôi đạt được trong thời gian qua, tôi xin chia sẻ bức tranh của đất nước ta như sau: Việt Nam - một đất nước mà cách đây 70 năm với hơn 90% dân số mù chữ.

Cả ngàn năm dưới chế độ phong kiến, người biết chữ trở thành ông cử, ông nghè, ông cống chưa đến 5% dân số thì chưa thể có văn hóa đọc. Từ 1945 đến nay, hơn 30 năm chiến tranh và nhiều thập niên đói kém, người biết chữ tăng lên nhưng hệ thống thư viện còn rất nghèo nàn. Hệ thống giáo dục còn nhiều yếu khuyết. Không gian tự do tạo nền tảng cho khoa học phát triển đang rất hạn chế.

Nông thôn Việt Nam - nơi dân chúng chiếm phần đa, hệ thống thư viện cấp xã hầu như không có, hệ thống thư viện tại các trường cấp 1, 2 và 3 phần nhiều chỉ là kho chứa sách. Tìm được trong một gia đình nông dân khoảng 5 cuốn sách truyện là điều khó.

Bởi thế, chiến lược vừa xây dựng tủ sách ở các địa phương vừa truyền thông về vấn đề thiếu sách ở nông thôn để thay đổi nhận thức của cộng đồng, chúng tôi đã chuyển hóa ý tưởng của cá nhân thành sở hữu của xã hội.

Với những tác động và kết quả đã được như trên, nếu có sự tương hỗ chủ trương của Bộ Giáo dục và Đào tạo, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, Hội Khuyến học, Ban Tôn giáo chính phủ, thì hàng trăm ngàn Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em, Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Giáo xứ... sẽ được xây dựng trong 7 năm tới bởi hàng triệu người dân.

> *"Những con người lơ lửng không ràng buộc bởi niềm tin và tri thức, sẽ là tiềm ẩn nhiều bi kịch cho chính họ, và những người xung quanh họ". Ai đó đã nói như vậy, khi văn hóa đọc biến mất, ngu tối đồng hành với tội ác sẽ lên ngôi; chúng ta có liên hệ gì giữa sự thờ ơ trống rỗng tri thức trong một bộ phận người trẻ, với sự gia tăng của sự suy mòn đạo đức, rạn vỡ niềm tin cũng như tội ác ngày càng trở nên bức xúc hay không?*

Văn hóa đọc là biểu thị thói quen đọc sách thường xuyên của đại chúng trên một quốc gia bởi vậy văn hóa đọc là dân

trí một quốc gia. Khi người ta ít đọc thì bức tường tự kháng với cái xấu mỏng đi và họ trở nên dễ bị xâm nhập bởi cái xấu, cái ác...

Như tôi đã nêu trên, chúng ta gần như thờ ơ với sự đọc, đặc biệt là của con trẻ. Trẻ nông thôn vốn dĩ đã ít sách lại không được khuyến đọc. Tôi đã đi phỏng vấn ngẫu nhiên rất nhiều sinh viên gốc nông thôn. Hầu hết các em cho biết rằng những năm tháng học trò các em không có sách để đọc.

Thực tế cho thấy rằng từ lớp một đến lớp sáu mà ít đọc sách thì lớn lên các em sẽ rất ít đọc. Tội phạm gia tăng và bất công xã hội dâng cao là đầu ra nghiễm nhiên ở một quốc gia mà tìm trên 60 chuyến xe buýt trong 2 tháng mới thấy được một sinh viên đọc sách.

Bởi thế, chúng ta phải hành động vì sách cho mọi người để xây dựng niềm tin cho mỗi cá thể trong xã hội và niềm tin vào một xã hội tốt đẹp hơn.

...và xã hội không quay về thời kỳ hỗn mang

Với Những người khốn khổ, *Victo Hugo đã tạo ra những nhân cách cao cả, thành hình tượng về nhân phẩm con người, ngay cả khi họ ở những hoàn cảnh bần cùng nhất. Qua câu chuyện của những con dế, Tô Hoài dựng nên những bài học cuộc sống, cách để con người trưởng thành... Khi những hình tượng đó bị xa lánh, "bỏ rơi", điều gì sẽ xảy ra?*

Giá trị và tính cách nội thân của một con người được xây dựng bởi giá trị và nền tảng ngoại tại thông qua các tương tác gần là bố mẹ, họ hàng, bạn bè, thầy cô giáo.

Bên cạnh đó, những Giăng Van Giăng, những chú dế, những Robinson hay những con người thực như Thomas Edison, James Watt là những dữ liệu đầu vào hình thành phẩm giá, khát vọng, sự cần cù, sáng tạo... thiếu những hình tượng về nhân cách, đồng nghĩa với chúng ta đang kiến tạo tội ác cho hiện tại và lũy tích vô số cái ác trong tương lai. Xã hội sẽ quay về thời kỳ hỗn mang.

Liên hệ giữa văn hóa đọc với mô hình giáo dục hiện nay, ông có nhận định gì?

Giáo dục của chúng ta thiếu tính khai phóng. Bản chất giáo dục là khai phóng tư tưởng để sáng tạo và hình thành các giá trị tinh thần tịnh tiến đến đẳng cấp tinh thần.

Thế nhưng, dường như giáo dục của chúng ta chưa vượt được giáo dục phong kiến là bao bởi thế hệ trước và sau chúng tôi vẫn là những chiếc rô bốt ọc ạch không có sáng tạo và thiếu khát vọng dân tộc.

Một nền giáo dục thiếu thực hành thì người làm giỏi ít mà người nói giỏi rất nhiều. Người trung thực nhận lỗi về mình thì hiếm hoi mà kẻ dối trá dốt nát giỏi đổ lỗi thì nhiều vô kể.

Ngay trong cả giáo dục lịch sử lẫn văn học, chúng ta đã

không phản ánh đúng nhiều sự kiện lịch sử, không dạy cho học trò đối mặt với thất bại như lịch sử đã diễn ra như thế.

Chúng ta phổ biến những thứ phi giáo dục như chuyện Tấm Cám, chuyện An Dương Vương giết con gái của mình. Trong khi đó, bản chất giáo dục là nhằm hình thành bức tường tự kháng nhân văn và hòa bình.

Và chúng ta vẫn tiếp tục tạo nên những hình người khi ở nhà thì sợ bố mẹ mà không dám lên tiếng, ở trường học thì sự đúng thuộc về thầy cô, và khi ở cơ quan cái đúng thuộc về cấp trên.

Theo tôi, đã đến lúc chúng ta phải thay đổi tư duy về giáo dục. Hãy để giáo dục tự chủ làm nền tảng xây dựng một hệ thống chính trị trong sạch vững mạnh tạo dựng sự phồn thịnh cho đất nước.

Ông kỳ vọng gì vào sự "khai phóng tư tưởng" từ công việc này, kết quả sẽ đến trong bao lâu?

Khai phóng tư tưởng công dân là trách nhiệm của toàn xã hội trong đó có tôi. Tôi tin chắc rằng việc nối kết và thúc đẩy các nguồn lực xã hội để tăng cơ hội tiếp cận sách cho người dân nông thôn nói chung và trẻ em ở đây nói riêng sẽ tạo nên những thay đổi căn bản sau 30 năm.

Nếu được đọc từ 500-1.000 cuốn sách có hàm lượng giáo dục, kích thích khát vọng và sáng tạo, kích thích cần cù nghiên cứu... trong quãng đời học sinh từ lớp 1 đến 12,

chắc chắn rằng hàng chục triệu đứa trẻ nông thôn sẽ tự khai phóng và tự sáng trong tương lai. Lúc đó, dân tộc Việt Nam bừng sáng và được tôn trọng. Nông dân Việt Nam sẽ bắt tay bình đẳng với nông dân Nhật Bản, Mỹ, Israel...

Dân tộc chúng ta chỉ bừng sáng khi chúng ta hành động chia sẻ tri thức cho tất cả mọi người bằng sự trong sáng và tận tâm ngay từ hôm nay.

Hoàng Hường *thực hiện*

Mùng 1 Tết, xuyên Việt vì Tủ sách Dòng họ[1]

Nguyễn Quang Thạch - người nghiên cứu, thiết kế và xây dựng mô hình Tủ sách Dòng họ sẽ có chuyến đi xuyên Việt vào dịp Tết Canh Dần 2010 (từ ngày 14 đến 24/2) qua 19 tỉnh, thành phố. Theo lịch trình thì vào đúng 1h30 ngày mùng 1 Tết Canh Dần, Thạch sẽ làm lễ xuất phát tại Văn miếu Quốc Tử Giám và dự kiến đến 8h30 ngày 12 (Âm lịch) anh sẽ khép lại chuyến xuyên Việt tại Thành phố Hồ Chí Minh.

Nghe nói Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch vừa có văn bản đồng ý cho anh xuyên Việt vì Tủ sách Dòng họ?

Đúng vậy. Sau 13 năm ấp ủ và theo đuổi xây dựng mô

[1] Bài đăng trên báo *Thể thao & Văn hóa* ngày 27/01/2010. https://thethaovanhoa.vn/bong-da/mung-1-tet-xuyen-viet-vi-tu-sach-dong-ho-n2010012709034964.htm

hình Tủ sách Dòng họ đến nay tôi mới thực hiện được ước mơ xuyên Việt vì mô hình này nhằm tạo yếu tố kích thích hàng ngàn dòng họ trên cả nước tự nhân rộng tủ sách, cũng như thu hút sự quan tâm của toàn xã hội đến việc đưa sách về nông thôn theo chính sách xã hội hóa thư viện của Nhà nước. Tôi đã làm tờ trình gửi Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch xin phép đi xuyên Việt từ Hà Nội đến Thành phố Hồ Chí Minh trong dịp Tết Nguyên đán năm 2010 bằng xe máy với khẩu hiệu *Hãy tặng sách cho các Tủ sách Dòng họ nông thôn Việt Nam*.

Ngày 31/12/2009, Bộ đã có công văn đồng ý cho tôi xuyên Việt để tiếp tục xây dựng mô hình *Tủ sách Dòng họ*. Bộ đã đề nghị các Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch, thư viện tỉnh và UBND cấp xã nằm trên hành trình này sẽ tham gia, ủng hộ, tạo mọi điều kiện thuận lợi để chuyến đi của tôi đạt được mục tiêu mà tôi đã trình với Bộ.

Trước chuyến xuyên Việt thì mô hình mà anh "sáng lập" ra đã đạt được những kết quả như thế nào rồi, thưa anh? Anh có nhận được sự hỗ trợ từ cơ quan, đoàn thể hay cá nhân nào không hay "độc lập tác chiến"?

Tính đến tháng 1 năm 2010, mô hình đã xây dựng được 40 tủ sách với khoảng 9.000 đầu sách cho 40 dòng họ thuộc 11 tỉnh trên cả nước gồm Quảng Nam, Hà Tĩnh, Nghệ An,

Thanh Hóa, Thái Bình, Hải Dương, Hải Phòng, Phú Thọ, Bắc Giang, Bắc Ninh và Ninh Bình. Ngoài ra, 3 dòng họ và 3 cá nhân đã tự nhân rộng được 14 tủ sách ở 5 địa phương khác gồm Sóc Trăng, Buôn Mê Thuột, Quảng Nam, Hà Tĩnh và huyện đảo Cát Bà. Đến nay, các tủ sách đã phục vụ hàng ngàn độc giả ở thôn quê với ít nhất 20.000 lượt sách được mượn.

Ngoài đóng góp của cá nhân tôi, mô hình đã huy động sự đóng góp của 66 cá nhân trong nước và nước ngoài với gần 6.500 cuốn sách, tạp chí cùng hơn 66 triệu đồng và 200 USD. Dự án tủ sách vừa nhận được 400 triệu từ cuộc thi Ý tưởng phục vụ cộng đồng.

Đặc biệt, chuyến xuyên Việt lần này tôi đã được ông Alistair Sawer, một doanh nhân người Australia - Giám đốc Công ty Thaoli và Atitelecom tại Việt Nam tài trợ cho chuyến đi 56 triệu đồng. Không những thế, ông Alistair Sawer còn nói với tôi rằng trong tương lai ông sẽ ủng hộ cho nông dân nhiều hơn thế nữa.

Vì sao anh lại "sống chết" vì Tủ sách Dòng họ đến vậy, thưa anh?

Dòng họ có vị trí rất quan trọng trong đời sống cộng đồng và gia đình ở Việt Nam. Cấu trúc cộng đồng nông thôn được hình thành chủ yếu bởi nhiều dòng họ sống trong mỗi thôn xóm với mức độ quần cư từ 30 đến 200 hộ dân/mỗi

họ. Các dòng họ sống quây quần bên nhau trong thôn xóm. Hầu hết các dòng họ đều có nơi thờ tự đó là nhà thờ họ, đặc biệt trong 15 năm trở lại đây, hàng chục ngàn dòng họ đã lập các Ban khuyến học và Quỹ khuyến học dòng họ để hỗ trợ con cháu trong việc học hành thi cử.

Sau nhiều năm nghiên cứu và theo dõi sự khôi phục và phát triển của văn hóa dòng họ (từ năm 1997 đến 2009), ý tưởng xây dựng tủ sách/thư viện dòng họ nhờ đó hình thành và các tủ sách đầu tiên được xây dựng vào tháng 3/2007.

Việc xây dựng các tủ sách/thư viện dòng họ được thực hiện theo phương thức giản đơn như sau: Một là các dòng họ tự bỏ tiền đóng tủ đựng sách cũng như bố trí thành viên trong dòng họ làm thủ thư phục vụ bạn đọc miễn phí. Hai là, người sáng lập mô hình sẽ hỗ trợ từ 180 đến 250 đầu sách. Sách do các nhà hảo tâm ủng hộ và được mua từ thu nhập của cá nhân tôi và các nhà hảo tâm khác.

Anh nghĩ mô hình Tủ sách Dòng họ và chuyến xuyên Việt của anh sẽ có tác động như thế nào đối với xã hội?

Tôi hy vọng mô hình *Tủ sách Dòng họ* với chuyến xuyên Việt lần này sẽ tạo ra hiệu ứng xây dựng Tủ sách Dòng họ trên quy mô rộng lớn, do đó sẽ giảm thiểu vấn đề thiếu sách ở khu vực nông thôn. Tủ sách sẽ tạo sự gắn kết trách nhiệm

của những người con sinh sống ở khu vực thành phố đối với dòng họ và quê hương mình bằng cách chia sẻ tri thức và thông tin[1]...

* *Xin cảm ơn anh!*

Huy Thông *thực hiện*

[1] Trong chuyến xuyên Việt lần này anh sẽ giới thiệu mô hình *Tủ sách Dòng họ* với các cán bộ thư viện, cán bộ khuyến học và đoàn thanh niên cấp tỉnh tại các địa phương có QL1A đi qua gồm: Ninh Bình, Thanh Hóa, Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên - Huế, Đà Nẵng, Quảng Nam, Quảng Ngãi, Bình Định, Phú Yên, Khánh Hòa, Bình Thuận, Đồng Nai và Thành phố Hồ Chí Minh.

BIẾT ƠN, CẢM ƠN & GHI NHẬN

Tôi vốn là đứa trẻ nổi loạn từ mẫu giáo nhưng sự dạy dỗ trong gia đình, dòng họ, học từ những người yêu nước thương nòi, học từ sách, học từ tự nhiên, các thầy cô tử tế, đã giúp tôi luôn sửa mình và góp sức vì sự tiến bộ xã hội. **Bởi vậy tôi biết ơn:**

Em ông nội xây trường và ông nội tôi mời thầy về làng dạy học miễn phí trong thập niên 1930, 1940. Bà nội giúp tôi thuộc *Truyện Kiều*, xem những vật dụng hình vuông, hình tròn do bà phân nhóm, những chiếc lá… từ 2-4 tuổi. Việc bà chia phần cơm của mình giúp người nghèo trong những năm đói kém giúp tôi quyết định đúng đắn là theo đuổi việc đưa sách về nông thôn khi không giàu có như ông nội tôi trước 1954. Cha tôi dạy toán miễn phí từ những năm 1980 đến 2010 giúp tôi có thêm bài học về sự phục vụ con trẻ bền bỉ và vô điều kiện. Từ 1930-1945, bà Hàn Tấn trong họ làm cầu liên xã vì cộng đồng cũng như mời họa sĩ Nguyễn Phan Chánh về làng vẽ ảnh chân dung các thành viên họ tộc, xóm làng như cách giúp nghệ sĩ trong khó khăn luôn đẹp trong tôi.

Tầm nhìn vĩ đại và sự dấn thân khai trí phục quốc của cụ Phan Châu Trinh và Nguyễn Văn Vĩnh. Bài học từ hai Cụ giúp tôi đưa ra các giải pháp là những tủ sách quy mô nhỏ mà hàng chục triệu người Việt Nam trong và ngoài nước có thể nhân rộng giúp trẻ em có sách nghe và đọc khắp mọi nơi.

Nhà đấu tranh vĩ đại Gandhi và bước chân đòi muối của Ngài giúp tôi thấy rằng việc đi bộ Hà Nội - Thành phố Hồ Chí Minh sẽ tăng tốc tiến trình đưa sách về nông thôn. Cũng ở Ấn Độ, sự tận hiến và lòng bác ái của Mẹ Teresa đối với tầng lớp nghèo khổ ở trong quốc gia phân biệt đẳng cấp hàng ngàn năm, đã luôn làm tôi xúc động và là hình mẫu tôi luôn soi chiếu để bản thân khiêm hạ, nỗ lực bền bỉ để nhiều trẻ em nông thôn có cơ hội tiếp cận tri thức.

Chương trình Sách hóa Nông thôn Việt Nam (SHNT) với ảnh hưởng xã hội và chính sách mềm, tạo nên phong trào đưa sách về nông thôn như ngày nay, là nhờ cộng hợp đóng góp của nhiều người bằng nhiều hình thức khác nhau trong quá trình diễn tiến. Qua cuốn sách này, dù không thể nêu hết tên, **tôi trân trọng cảm ơn**:

Các cô, các chú… trong họ tộc các bên chia sẻ kiến thức quý giá cũng như hành động trong quá trình nghiên cứu và ứng dụng tủ sách như nhà văn Nguyễn Quang Thân, Dạ Ngân, chú Nguyễn Quốc Quân, anh nông dân Nguyễn Quang Gia... Tiến sĩ Nguyễn Quang Duệ, Tiến sĩ Đinh Thị Phương Hòa, Tiến sĩ Trần Ninh, Thạc sĩ Nguyễn Thị Quỳnh

Trang hỗ trợ tôi thành lập Trung tâm Hỗ trợ tri thức và Phát triển cộng đồng.

Ông Alistair Sawer, Giám đốc Công ty TNHH xây dựng Mô-đun TLC hỗ trợ nhân rộng hơn 20 Tủ sách Dòng họ ở các tỉnh Miền Bắc từ năm 2007 đến 2013. Nhiều năm qua, ông vẫn đề nghị ủng hộ trẻ em Việt Nam sách nhưng tôi không nhận vì tôi muốn người Việt Nam phải tự lực giải quyết vấn đề của Đất nước mình.

Gia đình thầy Uông Minh Thành và cô Phạm Thị Hải ở An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình giúp tôi nơi ở từ năm 2010 đến cuối năm 2014 cũng như đóng góp những ý kiến quý giá để việc nhân rộng Tủ sách Phụ huynh và khai thác hiệu quả.

Uông Hải Minh gửi thư đề nghị Bộ trưởng Phạm Vũ Luận nhân rộng Tủ sách Phụ huynh trên toàn quốc vào năm 2014 khi em học lớp 8.

Cô Dương Lệ Nga là thành viên tích cực tham gia thúc đẩy tủ sách ở các trường học, dòng họ… và khuyến đọc ở Quỳnh Phụ, Thái Bình từ 2011-2014.

Các bạn đi bộ cùng tôi từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh trong năm 2015 và giúp tôi hoàn thành hành trình Thành phố Hồ Chí Minh đi Cà Mau khi tôi bị chấn thương cột sống tháng 4 năm 2016.

Anh Tĩnh, thợ điện nước ở Vinh trích ½ ngày công với 150.000 đồng ủng hộ trẻ em nông thôn sách.

Nhà văn Nguyễn Huy Thiệp, Nguyễn Quang Thiều, GS Phong Lê ủng hộ hơn 2.000 đầu sách trong những năm tôi nhân rộng Tủ sách Dòng họ ở các tỉnh Miền Bắc.

Những học sinh nông thôn Thái Bình trích 5.000 đồng từ tiền mừng tuổi góp sách giúp các bạn cùng trang lứa ở miền núi Sơn La.

Ba mươi ngàn học sinh huyện Thái Thụy, Thái Bình sử dụng hơn 2 tỷ tiền mừng tuổi mua sách bổ sung vào các lớp học.

Chú Phan Thích bị khiếm thị ở thôn Kênh Thượng, xã Liên Khê, Khoái Châu, Hưng Yên nhân rộng Tủ sách Dòng họ.

Cô Từ Thị Nga, một viên chức ở Canada, bán bánh mì ở cửa hàng người Trung Quốc vào ngày cuối tuần, để góp sách giúp trẻ em nông thôn Việt Nam.

Tiến sĩ Tâm lý Giáo dục Lê Nguyên Phương, anh Trần Hạnh giảng viên Khoa Nghiên cứu Đông Nam Á Trường Đại học UC Berkeley, chị Đinh Ngọc Thu Nam California, bạn Dương Thị Thư Trường Đại học Pennsylvania, anh Nguyễn Lam Viện Công nghệ California, chị Hoàng Thúy Lan Nam California… giúp đỡ tôi trong thời gian tìm hiểu về thư viện và khuyến đọc tại Hoa Kỳ năm 2017 và 2018.

Hàng trăm ngàn nông dân góp tiền mua sách để con cái họ có sách đọc ở lớp học.

Các linh mục, nữ tu tham gia nhân rộng Tủ sách Giáo xứ.

Các anh chị tham gia nhân rộng Tủ sách Dòng họ.

Đồng đội Đỗ Tiến Thành, Vũ Thị Thu Hà, Lê Minh Tuấn… bền bỉ thúc đẩy tủ sách để tôi yên tâm sang Ấn Độ lâu dài.

Anh Nguyễn Quốc Vương, Đỗ Tiến Thành giúp việc khuyến đọc ngày càng được xem trọng trong xã hội.

Các anh chị hỗ trợ tôi sang Ấn Độ nhân rộng tủ sách.

Các anh chị tham gia nhân rộng 1 tủ sách đến hơn 10.000 tủ sách.

Người Việt Nam trong và ngoài nước, những người mà tôi chưa có dịp gặp mặt, chia sẻ trách nhiệm xã hội từ 20 ngàn đồng đến hơn 10 triệu đồng giúp trẻ em nông thôn có sách đọc và sự nghiệp khuyến đọc. Chính sự chung tay, góp sức và đồng hành của những người có trách nhiệm với xã hội, với Đất nước ở khắp mọi nơi như thế sẽ giúp cho sự nghiệp khuyến đọc góp phần khai trí xây dựng Đất nước của chúng ta đi tới thành công.

Các nhà báo, phóng viên truyền hình, hãng phim tài liệu trong và ngoài nước tham gia truyền thông Sách hóa Nông thôn và cá nhân tôi. Các anh chị đã tạo nhận thức xã hội về sách, thư viện và tầm quan trọng của sách đối với con trẻ, xã hội cũng như tạo áp lực để ngành giáo dục và văn hóa thực hiện trách nhiệm của họ trong 15 năm qua.

Các tòa báo cho tôi sử dụng các bài viết, bài phỏng vấn để tạo nên cuốn sách này.

Nhà báo Nguyễn Nhàn, Tạp chí Thông tin và Truyền thông của Bộ Thông tin và Truyền thông, chị Trần Hoài

Phương - Giám đốc sách Omega+, Tiến sĩ Hoàng Nguyên Hiếu ở Na Uy, và anh Nguyễn Văn Nguyên, giáo xứ An Nhiên - TP. Hà Tĩnh giúp tôi xuất bản sách này.

Sách hóa Nông thôn ra đời nhằm giải quyết nạn đói sách và ít đọc của trẻ em nông thôn mà chính ngành giáo dục và văn hóa để tồn tại trong hàng chục năm, là người bên ngoài hai hệ thống, tôi và những người đưa sách về nông thôn **ghi nhận** sự tham gia tạo thay đổi nội ngành của:

Chị Nguyễn Thị Thanh Mai, Vụ trưởng Vụ Thư viện, Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch năm 2010 đến 2015. Chị Mai ra quyết định thí điểm và chuẩn hóa Tủ sách Dòng họ vào năm 2010 và khởi động Ngày sách Việt Nam sau đó.

Thầy Lưu Thanh Thụ, Hiệu trưởng THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình đã áp dụng Tủ sách Phụ huynh theo đề xuất của tôi vào tháng 5/2010.

Thầy Lại Cao Hạnh, Trưởng phòng Giáo dục huyện Quỳnh Phụ, Thái Bình quyết định nhân rộng Tủ sách Phụ huynh/ Tủ sách Lớp em ra toàn huyện năm 2011.

Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo Phạm Vũ Luận ủy quyền Thứ trưởng Nguyễn Vinh Hiển ban hành Công văn 6841 ngày 31/12/2015 về khuyến khích nhân rộng tủ sách đến lớp học, khuyến đọc trong cộng đồng cũng như Bộ Giáo dục và Đào tạo giới thiệu Sách hóa Nông thôn tham gia giải thưởng UNESCO năm 2016.

LỜI BẠT

Cùng nhau ước mơ và hy vọng

Đối với những người làm thư viện và khuyến đọc ở Việt Nam, Nguyễn Quang Thạch là một cái tên rất quen thuộc.

Tôi biết đến anh Nguyễn Quang Thạch khi còn đang du học ở Nhật Bản. Quãng đó anh Nguyễn Quang Thạch đang thực hiện chuyến đi bộ từ Bắc vào Nam dài hơn 1700km để vận động khuyến đọc. Báo chí nói về anh rất nhiều và tôi, cho dù ở nước ngoài vẫn hồi hộp dõi theo từng bước chân của anh.

Sau này về nước, tham gia vào công việc khuyến đọc, tôi có dịp gặp gỡ, trò chuyện với anh nhiều hơn.

Tôi cảm thấy rất vui và vinh dự khi lần này được anh Nguyễn Quang Thạch nhờ viết lời giới thiệu cuốn sách *Những bước chân hy vọng* - cuốn sách đầu tay của anh. Đây có thể coi là cuốn sách sơ kết những gì anh Nguyễn Quang Thạch - trong vai trò là người sáng lập "Sách hóa Nông thôn Việt Nam" đã làm trong hơn 20 năm qua.

Đọc cuốn sách này bạn đọc sẽ hiểu được tại sao anh Nguyễn Quang Thạch lại nung nấu ý nghĩ phải "Sách hóa Nông thôn Việt Nam", tại sao anh lại quyết định bỏ công việc ổn định, thu nhập tốt để dấn thân toàn diện cho công việc truyền bá tri thức và khai trí. Bạn đọc cũng sẽ hiểu được những bước đường khó khăn, thất bại và thành công của anh khi biến những ý tưởng về Tủ sách Dòng họ, Tủ sách Hậu phương chiến sĩ, Tủ sách Lớp học, Tủ sách Giáo xứ… thành thực tiễn.

Trong hơn 20 năm qua, từ ý tưởng, ứng dụng thực tế, sự khơi gợi cảm hứng, hoạt động tư vấn, vận động chính sách từ cơ sở lên bộ ngành, truyền thông cùng sự trợ giúp của cá nhân anh Nguyễn Quang Thạch và Trung tâm Hỗ trợ tri thức và Phát triển cộng đồng (trực thuộc Hội Liên hiệp Khoa học - Kỹ thuật Việt Nam) mà anh Thạch là Giám đốc, hàng chục nghìn tủ sách đã ra đời ở khắp mọi miền Tổ quốc, đem lại cơ hội đọc sách cho hàng vạn, hàng triệu trẻ em.

Cái đáng trân trọng ở anh Nguyễn Quang Thạch trong sự nghiệp "Sách hóa Nông thôn" không phải chỉ ở ý tưởng đúng đắn, phù hợp với xu thế thời đại và nguyện vọng của những người tha thiết với vận mệnh dân tộc, với tương lai của trẻ em mà còn là ở chỗ anh dám "sống chết" với ý tưởng của mình. Ở nước ta, làm gì cũng khó, nhưng khai trí là khó nhất. Giảng giải, thuyết minh cho một người mù chữ hiểu rằng nếu biết chữ cuộc đời anh ta sẽ sang trang mới, nhiều

cơ hội sẽ mở ra là một điều dễ hơn nhiều so với việc vận động những người đã tốt nghiệp cao đẳng, đại học thay đổi nhận thức về chuyện đọc sách. Người mù chữ có sự khiêm tốn và thấy rõ vấn đề của bản thân trong khi người có bằng cao đẳng, đại học lại thường khư khư giữ cho mình sự tự tôn, tự hào về bằng cấp. Hơn nữa, ở nước ta chuyện một ai đó lo lắng và làm những việc gì đó mang lại lợi ích cho cộng đồng thường bị cho là "đầu óc có vấn đề", "việc nhà thì nhác, việc chú bác thì siêng", "lo lắng chuyện bao đồng"…

Có khi bản thân anh Nguyễn Quang Thạch không nghĩ sự dấn thân, vất vả, khó khăn và thậm chí cả đau khổ mà anh phải chịu đựng khi làm công việc nói trên trong suốt một thời gian dài là hy sinh nhưng tôi nghĩ anh đã phải hy sinh nhiều thứ trong đó có cả những thứ thuộc về cuộc sống cá nhân để thực hiện ý tưởng của mình.

Những đóng góp của "Sách hóa Nông thôn Việt Nam", với những bước chân, hoạt động của anh Nguyễn Quang Thạch, sự xuất hiện của các tủ sách, thư viện ở khắp mọi nơi đã làm cho mọi người ngày càng quan tâm tới văn hóa đọc. Những kết quả to lớn từ thực tiễn đã có tác động tới cả chính sách vĩ mô mà minh chứng là sự ra đời của công văn 6841 của Bộ Giáo dục và Đào tạo do Thứ trưởng Nguyễn Vinh Hiển ký ngày 31 tháng 12 năm 2015 gửi các Sở Giáo dục và Đào tạo yêu cầu nhân rộng Tủ sách Phụ huynh/Tủ sách Lớp học trên toàn quốc.

Những gì *Sách hóa Nông thôn* đạt được trong 20 năm qua, trong hoàn cảnh đầy khó khăn là một kỳ tích. Phần thưởng mang tên Vua Sejong của UNESCO dành cho chương trình "Sách hóa Nông thôn" ngày 1/9/2016 và giải thưởng phổ biến tri thức của Thư viện Quốc hội Mỹ năm 2017 là sự ghi nhận của quốc tế đối với những nỗ lực và sáng tạo không ngừng của anh Nguyễn Quang Thạch.

Tuy nhiên, nếu xét trên bình diện quốc gia, nhìn sâu vào tình hình văn hóa đọc và nhận thức nói chung của người dân đối với văn hóa đọc trên mọi miền Tổ quốc thì chúng ta thấy, những gì mà "Sách hóa Nông thôn Việt Nam" đạt được vẫn chỉ là hạt muối bỏ bể. Chúng ta vẫn còn có hàng chục triệu người đang sống mà không hề đọc sách, vẫn có hàng triệu trẻ em không có sách đọc hàng ngày và vô vàn học sinh, sinh viên không đọc gì ngoài sách giáo khoa, giáo trình trong suốt quãng thời gian đi học.

Dân tộc ta đã bỏ lỡ rất nhiều cơ hội để xây dựng nền tảng văn hóa đọc - nền tảng cơ bản nhất cho công nghiệp hóa và văn minh hóa quốc gia. Thế kỉ 21 này là cơ hội cuối cùng cho chúng ta xây dựng và nâng tầm nền tảng đó.

Để làm được điều đó, một mình anh Nguyễn Quang Thạch là không đủ. Chúng ta cần hàng triệu, thậm chí hàng chục triệu người đồng hành, tiếp sức và lan tỏa. Chúng ta có thể làm khuyến đọc cùng anh Thạch bằng nhiều cách trong đó thiết thực, có thể làm được luôn là biến bản thân mình

thành một người yêu đọc sách, có thói quen đọc sách. Sau đó tiến hành xây dựng tủ sách gia đình cho gia đình mình, tặng sách cho bạn bè, người thân, mừng tuổi sách cho trẻ em trong gia đình, họ hàng… Xa hơn chúng ta có thể cùng các phụ huynh khác xây dựng tủ sách lớp học, tủ sách gia đình phục vụ cộng đồng và tạo thành các nhóm khuyến đọc ở địa phương.

Để làm được điều đó mỗi người cần thay đổi nhận thức của chính mình để có sức mạnh từ bên trong. Cuốn sách "*Những bước chân hy vọng*" này có thể giúp bạn đọc có được sức mạnh đó.

Cho dù cuốn sách còn thiếu tính hệ thống, tôi rất mong bạn đọc trong và ngoài nước sẽ dành thời gian để đọc cuốn sách này và biểu thị sự đồng cảm, đồng hành với tác giả.

Chúng ta, có thể khác nhau về nhiều thứ, nhưng có lẽ đều chia sẻ chung một niềm hy vọng, một ước mơ về một nước Việt Nam giàu mạnh, công bằng, dân chủ, văn minh. Bằng cách cùng nhau hy vọng và nỗ lực cho hy vọng đó, tôi tin rồi ước mơ ấy cũng thành sự thật.

Dịch giả, tác giả,
nhà nghiên cứu giáo dục Nguyễn Quốc Vương

Có những con chữ đầy ưu tư, trách nhiệm và hy vọng...

"Gã ăn mày sách", "người mù" đi xin sách, "hiệp sĩ sách", người "cõng" sách về làng, kẻ "gàn", "khùng"... là những tên gọi quen thuộc nhiều người yêu mến gọi Nguyễn Quang Thạch. Trong đời thực có một Nguyễn Quang Thạch quyết liệt, chuyên tâm, cần mẫn với sách, với văn hóa đọc. Nhưng còn có một Nguyễn Quang Thạch sục sôi với những con chữ trên facebook cá nhân của anh, trên các diễn đàn, hội nghị, hội thảo và đặc biệt là trên mọi loại hình của truyền thông đại chúng.

Thạch tận dụng mọi cơ hội có thể để bên cạnh "những bước chân khai trí" thì có cả những con chữ khai tâm, khai minh, khai phóng. Trong hành trình vạn dặm của anh suốt gần 20 năm qua, cả trong nước và trên thế giới, hàng nghìn cuộc gặp gỡ, tiếp xúc, trao đổi với học sinh, phụ huynh, người dân nông thôn, thành thị, trí thức, người lao động,

tù nhân, giang hồ… đều được anh cẩn thận ghi chép lại, dịp phù hợp là tung ra trong các bài viết, trả lời phỏng vấn, phóng sự truyền hình…

Anh mạnh mẽ khẳng định "thiếu sách là tội ác": "*Trẻ em, tâm hồn và trí não phải là nơi dung chứa nhiều nhóm tri thức khác nhau để nuôi dưỡng lòng yêu thương con người và sáng tạo, thế nhưng, chúng ta đã không có đủ sách cho các em đọc, tiềm năng đọc bị lãng phí. Ngoài sách giáo khoa, hệ thống thư viện trường phổ thông hầu như hoạt động yếu kém, học sinh không được mượn sách đưa về nhà. Nông dân nghèo không thể bán vài chục ký thóc để mua một cuốn sách dăm bảy chục ngàn cho con họ đọc. Khi trẻ em không có sách để khám phá và nuôi dưỡng tâm hồn để hình thành bức tường tự kháng với cái xấu, cái ác..., thì những thứ xấu và ác dễ xâm thực vào các em. Chúng ta rất dễ nhận thấy bạo lực học đường đang xảy ra như cơm bữa, bạo lực trong xã hội gia tăng... Như vậy, để con trẻ thiếu sách, không đọc sách, là tạo tội ác cho xã hội*".

Anh đau đáu với các nan đề của xã hội: *"điển hình là sự dối trá, bệnh vô cảm, bệnh hình thức, thương mại hóa thần phật, nghèo nàn các giá trị sống cơ bản, cổ vũ tham nhũng, lấy ăn nhậu làm đẳng cấp, thiếu vắng đẳng cấp tinh thần trong nhiều công dân...*

Chúng ta tự hào gì về sự ăn sự uống nhỉ? Vô số những con người khỏe mạnh và có khả năng đã xa lìa trần thế, trút bỏ trách nhiệm làm chồng làm cha đối với vợ con, trách nhiệm với

bố mẹ già chỉ vì ham làm đệ tử thần Lưu Linh. Ở thành phố quán nhậu trùng trùng điệp điệp, về nông thôn chén rượu được lấy làm đầu câu chuyện thay miếng trầu như của cha ông".

Anh đau đớn tới mức "nhập vai" nhà khai sáng của Nhật Bản - ông Fukuzawa Yukichi - nói với người Việt Nam: "*Rê tay trên bàn phím, những mạng người ảo đã ngã xuống và bạn nghĩ rằng nó vô hại, nhưng bạn nên biết rằng thói quen bắn giết từ thế giới ảo với tần suất thường xuyên sẽ làm cho bạn thấy việc giết chóc là bình thường. Những thanh niên chúng ta giết cha rồi chặt ra nhiều khúc, giết thầy cô giáo, hành hung bạn bè, ăn cắp gạo, bán gà vịt để lấy tiền chơi game là hậu quả nhãn tiền mà ai ai cũng thấy. Vài nhà xã hội học trí trá tuyên bố rằng game online vô hại để cổ vũ cho nó tồn tại. Game online đang tạo nên tai họa cho xã hội hôm nay và di họa cho dân tộc mai sau*"...

Anh kiên trì kêu gọi: *"Đã đến lúc mọi công dân phải biết tự nhục khi nước hèn, nước bị bắt nạt. Khi hàng triệu đứa trẻ đang sống trong nghèo đói. Khi hàng chục triệu học sinh nông thôn không có sách đọc... Mỗi cá thể cần biết rằng xã hội, dân tộc, đất nước là ngôi nhà của chính mình. Hãy hiến dâng trái tim khối óc cho đất nước được cường thịnh và tôn trọng...*

Đã đến lúc chúng ta phải cùng nhau hành động, bằng một cơ chế quản lý và nền tảng pháp luật nghiêm minh, công bằng. Để thành ngữ "sạch như quan, ngoan như dân" đi vào đời sống và tâm thức xã hội, nếu chúng ta muốn dân tộc Việt Nam được tôn

trọng. Lá cờ minh bạch và nhân văn của Việt Nam phấp phới bay trên hành tinh trong thế kỷ này và mãi mãi...

Dân tộc chúng ta chỉ bừng sáng khi chúng ta hành động chia sẻ tri thức cho tất cả mọi người bằng sự trong sáng và tận tâm ngay từ hôm nay"...

Không chỉ những bước chân, những con chữ của Thạch cũng cõng đầy hy vọng, đầy trăn trở, đầy ưu tư, đầy khát khao, đầy trắc ẩn và đầy trách nhiệm.

Xin trân trọng chia sẻ và mong được cùng đọc, cùng suy ngẫm với bạn về những câu chữ đó của Nguyễn Quang Thạch - một-người-Việt-có-trách-nhiệm!

Nhà báo Bùi Tiến Dũng,
Trưởng ban Giáo dục Báo Tuổi trẻ

Hãy kết bạn với cuốn sách *Những bước chân hy vọng*, bạn sẽ không một mình

Từ bé tôi đã có những cuốn sách là người bạn tâm giao, những người bạn không bao giờ bỏ mình. Tâm hồn của tôi một phần là thư viện của những cuốn sách. Giờ đây "tứ thập bất nhi hoặc", tôi lại thấy thêm chiều ngược lại, có những người là cuốn sách khai tâm. Anh Thạch là một cuốn sách như vậy. Tôi có may mắn vì dù được đọc cuốn sách "Nguyễn Quang Thạch" khá muộn, nhưng bù lại được "đọc" anh khá thường xuyên nhờ thế mà tôi duy trì được cảm xúc lạc quan trong nhiều bối cảnh bi quan của xã hội đương thời. Tại sao là như thế? Tôi tin các bạn sẽ tìm được câu trả lời thuyết phục khi đọc cuốn sách này.

Bạn có thể đến với cuốn sách này vì sự nổi tiếng của một Nguyễn Quang Thạch đi bộ hàng ngàn cây số để khuyến khích văn hóa đọc, hay bạn đọc vì tò mò về một nhân vật

gây tranh cãi với các phát ngôn mạnh mẽ trên mạng xã hội, cũng có thể bạn đọc sách này vì một người bạn gửi cho, nhưng cũng có thể chỉ vô tình. Tôi hy vọng số lượng cuối là số lớn, vì nếu nhiều người chỉ đọc sách mà không cần lý do gì cụ thể thì đó chính là sự thành công của Văn hóa đọc, trong đó có phần đóng góp của *Sách hóa Nông thôn*, của anh Thạch.

Bạn có thể đọc cuốn sách này một lèo tuần tự từ đầu đến cuối, hoặc bạn có thể đọc nhiều lần theo các bài có tít hấp dẫn như "Sạch như quan, ngoan như dân" hay "Chọn sách gì cho con?". Bạn cũng có thể đọc theo các từ khóa, hay đơn giản là mở ra một trang bất kì, tôi tin bạn đều tiếp nhận được các giá trị tốt đẹp. Vì cuốn sách này cũng nhất quán như anh Thạch mà tôi biết, bất cứ lúc nào, bất cứ hoàn cảnh nào, bất cứ hành động nào anh làm cũng đều nhất quán "đau đáu" vì một tương lai tốt đẹp của chúng ta gắn với "phát triển giáo dục" và "chia sẻ trách nhiệm xã hội".

Là người mong muốn sử dụng tri thức để góp phần chuyển hóa vì một xã hội văn minh hơn, tôi nằm lòng nguyên tắc của sự thay đổi là phải kết hợp cả "từ trên xuống" và "từ dưới lên". Khi có được những cơ hội tạo ra sự thay đổi từ trên xuống, một điều tự nhiên là tôi sẽ hết lòng phát huy các sáng kiến từ dưới lên. Với khả năng có thể kết nối, tôi chọn lọc và chỉ kết nối khi những đầu mối từ hai phía có sự vô tư vì việc chung. Đặc biệt sáng kiến từ dưới lên cần

được thực hiện hiệu quả, có tác động lớn và phải trong sáng. Trong một thời gian dài và đến tận bây giờ, danh sách các đầu mối tôi tìm được rất ít và "Nguyễn Quang Thạch" với "Sách hóa Nông thôn" luôn đứng đầu danh sách này. Công việc của tôi làm như vậy là hết sức bình thường, vì vậy tôi rất cảm ơn anh Thạch đã ghi nhận trong sách cũng như mời tôi viết lời chia sẻ về cuốn sách này.

Qua bản thảo, tôi có dịp đọc lại kỹ hơn các bài viết của anh và thực sự xúc động với câu văn này: "Hình ảnh ấy làm lồng ngực tôi nóng lên và tự hứa rằng tôi sẽ sang Ấn Độ làm tủ sách giúp trẻ em ở đó như là cách ngăn ngừa các tội ác tương tự trong tương lai." Tôi xúc động bởi tôi biết anh Thạch đã mang hết "tư cách" khi viết ra những lời này, một tư cách mà anh đã dành 20 năm để thực hành. Tôi tin anh sẽ làm được việc đó, bởi tôi mong muốn và tin tưởng người Việt Nam sẽ đóng góp những giá trị nhân văn của mình tới nhân loại. Và nếu bạn cũng tin như vậy, hãy kết bạn với cuốn sách "Những bước chân hy vọng", bạn sẽ không một mình!

Nguyễn Thế Trung, Thực hành công nghệ trong giáo dục và quản trị, Chủ tịch Công ty DTT

Chia sẻ trách nhiệm xã hội

Tôi biết đến anh Nguyễn Quang Thạch từ năm 2013 thông qua mạng xã hội. Lúc đó, anh đã là người "ăn mày sách" nổi tiếng, còn tôi đang tìm kiếm những chương trình cộng đồng phù hợp có thể tham gia lâu dài.

Tôi bị xúc động mạnh bởi những trăn trở mà anh Thạch chia sẻ trong cuốn sách "Khuyến đọc, luận & bình". Trong bài viết anh Thạch đã "nhập vai" Fukuzawa Yukichi, nhà tư tưởng, trí thức vĩ đại người Nhật Bản thời Minh Trị, để nói về những vấn đề của giới trẻ hiện nay đó là vô cảm, lười biếng, nghiện game, nhậu nhẹt…, hệ quả của một xã hội bị "đói sách" suốt hàng chục năm qua. Lúc đó, tôi đã mua hàng trăm cuốn sách tặng cho các bạn sinh viên, bạn bè, đồng nghiệp… với mong muốn làm gì đó để đồng cảm và chia sẻ cùng anh. Như một cơ duyên, chúng tôi đã lần đầu gặp nhau trong ngày mùng 1 Tết Ất Mùi, 2015 khi tôi từ Hưng Yên lên Hà Nội để tham gia hoạt động mừng tuổi sách và

tiễn anh những bước chân đầu tiên trên hành trình đi bộ Hà Nội - Thành phố Hồ Chí Minh vận động thúc đẩy tiến trình *Sách hóa Nông thôn*.

Hơn 8 năm đã trôi qua, bên cạnh *Sách hóa Nông thôn*, anh Thạch tiếp tục thêm con đường tiếng Anh cho trẻ em nông thôn và đã đưa mô hình tủ sách giá thấp sang Ấn Độ. Tôi cũng đã trở thành cửu vạn sách, cùng anh và các thành viên khác bền bỉ đưa sách về nông thôn, miền núi, hải đảo và cả thành phố, đưa sách vào cuộc sống đời thường, mọi lúc mọi nơi.

Với tôi, gặp gỡ anh Thạch là một nhân duyên lớn, tôi luôn thầm cảm ơn những người dấn thân như anh đã tạo ra sự thay đổi lớn lao cho xã hội về tri thức, tinh thần tự lực, tự cường và cả ngọn cờ chia sẻ trách nhiệm xã hội. Đồng hành cùng anh, tôi nhận ra có rất nhiều thứ mà một người đàn ông Việt Nam như tôi, một ông bố hai con bình thường có thể làm được: xây dựng tủ sách gia đình, đọc sách cùng con mỗi ngày, cùng bạn bè đưa sách về quê… hay cả việc tặng sách trong dịp đầu năm mới để việc mừng tuổi sách trở thành nét đẹp và ý nghĩa của ngày xuân. Không cần đao to búa lớn hay tốn kém nhiều tiền bạc, chính những việc nho nhỏ nhưng kiên trì bền bỉ hàng ngày như bước chân cõng sách lại tạo ra giá trị tự lực bền vững cho mỗi chúng ta.

Đọc sách, tôi thấy mình dần có lối sống tốt hơn và cảm thấy hạnh phúc. Các con tôi được hưởng lợi trong việc học

văn hóa, âm nhạc, hội họa nhờ có thói quen đọc sách, có nền tảng tự học, tôi lại cảm thấy cần phải nỗ lực hơn trong việc cùng anh Thạch và *Sách hóa Nông thôn* giúp thêm nhiều trẻ em Việt Nam có sách đọc, nhất là trong thời đại smartphone như hiện nay.

Trân trọng và chúc anh có thêm sức khỏe để tiếp tục con đường gian nan vạn dặm. Cảm ơn anh cho tôi viết mấy dòng tâm sự trong cuốn sách này.

Đỗ Tiến Thành, kỹ sư xây dựng,
Cửu vạn Sách hóa Nông thôn

Từ tham gia Sách hóa Nông thôn đến 1 tỷ cây xanh...

Cuộc sống là một hành trình trải nghiệm và tôi đã có những trải nghiệm thú vị với hoạt động chia sẻ tri thức cùng *Sách hóa Nông thôn Việt Nam* do anh Nguyễn Quang Thạch khởi xướng trong suốt hơn 8 năm qua.

Năm 2013, trên con đường tìm kiếm cách làm thiện nguyện hiệu quả, để được cống hiến, được làm điều có ích cho cộng đồng và xã hội, tôi đã gặp anh Thạch như một sự sắp đặt của Vũ Trụ. Từ đó, tôi thấy rõ con đường tôi cần đi và đích đến cho hoạt động chia sẻ trách nhiệm xã hội của bản thân. Mỗi thời điểm lại có những sự thay đổi về hành động để phù hợp với hoàn cảnh cá nhân và nhu cầu bức thiết trong xã hội. Hành trình trải nghiệm này chưa kết thúc, nhưng điểm khởi đầu cho những chuỗi ngày hoạt động xã hội hiệu quả của tôi lại bắt đầu từ chính câu chuyện về hành

trình của anh Nguyễn Quang Thạch và *Sách hóa Nông thôn Việt Nam*.

Từ tham gia *Sách hóa Nông thôn Việt Nam*, tôi đã khởi xướng Chương trình 1 tỷ cây xanh và phục hồi hệ sinh thái Vườn Rừng dược liệu chữa lành.

Tôi hy vọng nhiều bạn đọc được truyền cảm hứng hành động từ những câu chuyện cuốn sách và hành động.

Vũ Thị Thu Hà, Bán trái cây xây tủ sách,
khởi xướng Chương trình 1 tỷ cây xanh

Đọc *Những bước chân hy vọng* để thấy thúc đẩy việc đọc phải là mệnh lệnh của trái tim

Thế là sau bao trăn trở và ấp ủ, cuốn sách *Những bước chân hy vọng* của anh Thạch đã ra đời. Cuốn sách về chặng đường hành động vì trẻ em nông thôn được nghe và đọc sách nói riêng và người Việt đọc sách nói chung của anh.

Tôi may mắn được anh chia sẻ ý tưởng về việc ra đời của cuốn sách, đồng thời đồng hành cùng anh trong suốt thời gian khá dài thai nghén bản thảo cũng như bà đỡ cho cuốn sách của anh ra đời. Những bài viết, những trang phỏng vấn hay những suy tư của anh trải dài suốt những trang sách đều là sự chắt chiu của bao nhiêu tâm huyết, nỗ lực về thông điệp thúc đẩy sự phát triển văn hóa đọc cộng đồng. Trong bất cứ cuộc gọi nào cho tôi, anh cũng nhắc đi nhắc lại: Em ạ! Anh em mình phải thường xuyên tạo nhận thức xã hội về phổ biến tri thức để sách đến tay tất cả trẻ em.

Chúng tôi, những phóng viên theo dõi mảng văn hóa đọc luôn dõi theo và đồng hành cùng anh để đưa những thông điệp về lợi ích đọc sách đến cộng đồng. Vì thế, hành trình Sách hóa Nông thôn của anh Thạch không hề đơn độc, bởi chúng tôi đã góp phần cùng anh truyền thông mạnh mẽ đến các tầng lớp xã hội về lợi ích của việc đọc sách. Nhiều năm qua, chúng tôi chứng kiến sự đổi thay và phát triển của văn hóa đọc ở Việt Nam. Nhưng thật ra, nó chưa là đích đến trong sự kỳ vọng của anh nói riêng và xã hội nói chung.

Tôi, anh Thạch và tất cả chúng ta cần phải nỗ lực và hành động nhiều hơn thế nữa trong hành trình truyền bá tri thức. Bởi nhiều thế hệ trẻ em nông thôn thiếu sách trong hàng chục năm qua và đến nay chưa nhiều em được no sách. Việc nghe sách và đọc sách của con trẻ chưa thực sự được coi trọng từ trong gia đình đến nhà trường.

Dẫu văn hóa đọc trong xã hội có nhiều biến chuyển nhưng mới chỉ là bề nổi và còn rất nhiều việc phải làm. Các bộ ngành liên quan và toàn xã hội phải xem giúp trẻ em nghe và đọc sách là mệnh lệnh của trái tim và hành động không ngừng nghỉ trong hàng chục năm kế tiếp.

Hy vọng rằng *Những bước chân hy vọng* của anh Thạch sẽ được đồng hành, được tiếp bước để tất cả chúng ta là những tác nhân tạo nên lịch sử trên con đường kiến tạo văn hóa đọc và nâng cao dân trí nước nhà.

Nhà báo Nguyễn Nhàn, Tạp chí Thông tin và Truyền thông
của Bộ Thông tin và Truyền thông

"Nhà cách mạng Khuyến đọc"
Nguyễn Quang Thạch

Nghĩ về Nguyễn Quang Thạch, tôi thường nghĩ anh là "nhà cách mạng". Có thể gọi anh là "nhà cách mạng Khuyến đọc" với phong trào "Sách hóa nông thôn".

Thời bình, vẫn cần có "nhà cách mạng". Không phải nhà cách mạng để "chuyển dời" thể chế, mà "cách mạng" tư-duy, để thay đổi tương lai của Quốc gia, Dân tộc theo hướng tốt đẹp hơn. Tôi nghĩ, việc Nguyễn Quang Thạch "lập thuyết" về Sách hóa Nông thôn, với hình ảnh lá cờ có cuốn sách Mở và đôi chân đang Sải bước để mang từng cuốn sách cho hàng triệu trẻ em nông thôn đang "đói sách"... thực sự có sức lay động và mang tính biểu tượng về quyết tâm hành động trong hơn 20 năm "sách hóa nông thôn" của anh. Nguyễn Quang Thạch cùng mỗi

bước chân của anh trên các nẻo đường, cùng nhiều "mô hình khuyến đọc" sáng tạo, cùng hàng ngàn những lời "hiệu triệu" của anh trên tất cả các mặt trận: vận động hành lang, báo chí, truyền hình, mạng xã hội, thậm chí, bằng chính cuộc đời anh, đó là hoạt động cách mạng thực sự: thức tỉnh quyền được đọc sách của… trên 25 triệu trẻ em Việt Nam; thức tỉnh sự "tăm tối", thậm chí "tội lỗi" của chính người lớn chúng ta, khi "tước đoạt" cơ hội đọc sách của con em mình!

Nhận thức được vai trò quan trọng của việc đọc sách và phát triển văn hóa đọc từ phong trào Sách hóa Nông thôn của anh Nguyễn Quang Thạch, khoảng gần 10 năm trở lại đây, Nhà xuất bản Phụ nữ Việt Nam đã tổ chức nhiều hoạt động Khuyến đọc ở nông thôn, miền núi, nhà tù, ở nhiều hội phụ nữ cấp cơ sở,… tôi thấy rằng nhận thức của xã hội về sách đã có nhiều thay đổi tích cực. Hôm nay, trong những ngày tháng 4 này, tháng có Ngày 21/4, ngày Sách và Văn hóa đọc Việt Nam lần thứ 2, tháng có Ngày Sách và bản quyền thế giới 23/4, khi nhìn nhiều hình ảnh tưng bừng về các Lễ hội sách, về các hoạt động "chào mừng" Ngày Sách, và khi nhìn hình ảnh mỗi em bé đọc sách, gia đình đọc sách, công dân đọc sách,… trên khắp các vùng, miền của Việt Nam, từ những vùng khó khăn nhất, vùng "trũng" về văn hóa, từ nông thôn đến thành thị, hẳn nhiều người cũng nghĩ như

tôi, rưng rưng một niềm hy vọng về một "vận hội" mới của đất nước, khi Việt Nam có một thế hệ mới có ý thức xây dựng tri thức nền cho mình, thông qua việc đọc sách và tự học suốt đời, đó chính là nhờ kết quả của "nhà cách mạng Khuyến đọc" Nguyễn Quang Thạch, người đã "tiên phong" trong phong trào "Sách hóa Nông thôn"! Chính nhờ sự "dấn thân" của anh và các cộng sự Sách hóa nông thôn mà hiện nay ở Việt Nam đang phát triển mạnh mẽ các hoạt động đưa sách về nông thôn và các trường học ở các vùng khó khăn, các vùng "đói sách",... của các cá nhân và tập thể tâm huyết, từ đó tác động đến chính sách vĩ mô về văn hóa đọc của Việt Nam.

Tại Việt Nam, các Quyết định số 284 (284/QĐ-TTg) ngày 24/2/2014 và Quyết định số 1862 (1862/QĐ- TTg) ngày 4/11/2021 của Thủ tướng Chính phủ về việc Tổ chức Ngày Sách và Văn hóa đọc Việt Nam đang dần phát huy hiệu quả khuyến khích người dân và trẻ em đọc sách nhiều hơn, góp phần nâng tỷ lệ đọc sách của người Việt Nam từ khoảng 1,4 cuốn/năm lên khoảng 4,6 cuốn/năm hiện nay, những người làm Khuyến đọc chúng tôi không quên rằng, 20 năm trước, anh Nguyễn Quang Thạch đã tiên phong làm "Cuộc cách mạng Khuyến đọc" với phong trào Sách hóa Nông thôn, tác động đến không chỉ nhận thức của người dân, cộng đồng mà còn tác động đến chính

sách về văn hóa đọc ở Việt Nam. Có thể nói rằng, chính nhờ những nỗ lực bền bỉ của "nhà cách mạng Khuyến đọc Nguyễn Quang Thạch" và những người "đồng chí hướng" với anh cả trong và ngoài nước, phong trào Sách hóa Nông thôn được coi là phong trào tiên phong, có sức lan tỏa mạnh mẽ và đã đạt được thành tựu quan trọng, khi phong trào đã "thức tỉnh" được nhận thức và quyết tâm hành động của nhiều người Việt Nam về vai trò quan trọng của văn hóa đọc, cả trên bình diện quốc gia lẫn ý thức của mỗi công dân. Tuy nhiên, cần phải nhận thức rằng: "cách mạng văn hóa đọc" là cuộc cách mạng lâu dài và gian khó, rất cần sự chung tay, chung sức và đồng lòng của toàn xã hội! Hy vọng rằng, ngày càng nhiều người Việt chúng ta, thức tỉnh sâu sắc hơn nữa để cùng anh tiếp tục hành động, không chỉ "sách hóa nông thôn", mà còn cần "sách hóa" cả thành thị, để dân tộc Việt thực sự là một dân tộc đọc sách, văn minh, có thể "sánh vai" với nhiều "cường quốc" về văn hóa trên thế giới.

Xin chúc cho "nhà cách mạng Khuyến đọc" Nguyễn Quang Thạch "chân cứng đá mềm" tiếp tục đưa "Sách hóa Nông thôn" sang một giai đoạn phát triển mới, với sức lan tỏa mạnh mẽ hơn nữa không chỉ trong nước mà còn ra với thế giới như anh đã và sẽ làm với việc Khuyến đọc ở Ấn Độ, ở châu Phi… giúp trẻ em nông thôn được nghe sách và đọc

sách, vì theo anh, "đó là một trong những cách người Việt Nam góp phần nâng cao vị thế đất nước trong tiến trình thúc đẩy văn minh của nhân loại". Tôi tin rằng, với mấy chục năm kinh nghiệm làm Sách hóa Nông thôn đã được UNESCO vinh danh, anh Nguyễn Quang Thạch sẽ thực hiện được khát vọng lớn của cuộc đời một nhà "cách mạng" dấn thân vì văn hóa đọc.

Khúc Thị Hoa Phượng, Giám đốc,
Giám đốc - Tổng biên tập NXB Phụ nữ Việt Nam

PHỤ LỤC

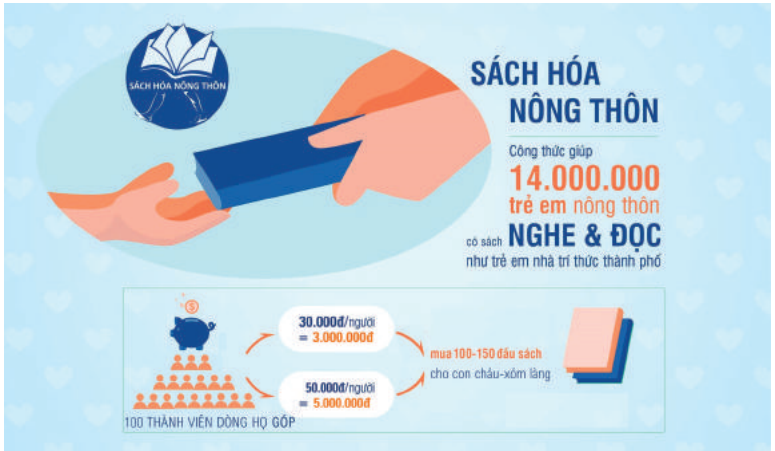

Công thức tài chính Tủ sách Dòng họ
dành cho các thành viên dòng họ nông thôn

Công thức tài chính Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em
dành cho cha mẹ học sinh

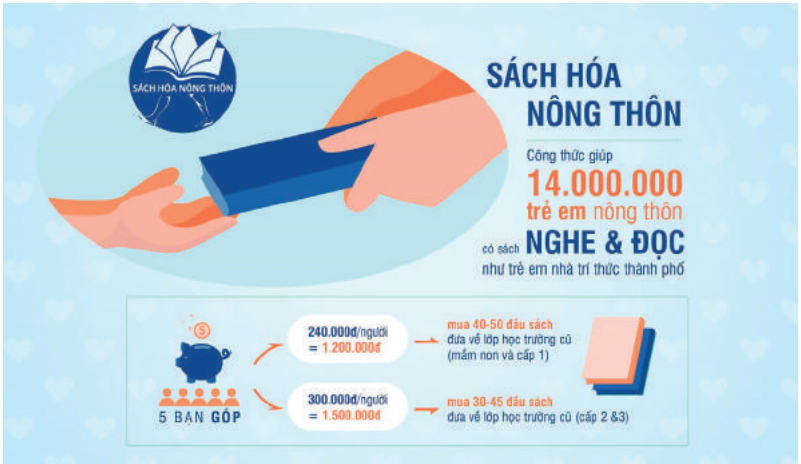

Công thức tài chính Tủ sách Phụ huynh, Tủ sách Lớp em dành cho cựu học sinh

Công thức tài chính Tủ sách Giáo xứ/ Tủ sách Bác ái dành cho giáo dân

Tủ sách họ Vũ, Cẩm Giàng, Hải Dương

Tủ sách Phụ huynh lớp 9A1
trường THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình

Tủ sách Bác ái Tu viện Phaolô, Giáo phận Huế

Tủ sách Hậu phương chiến sĩ (gia đình đại tá Hòa Quang Hùng và cô Thoan)

Một trong những tác động của Sách hóa Nông thôn: Anh Nguyễn Văn Nguyên (bìa trái), một nông dân ở Hà Tĩnh, đã cùng vợ khai trương Ngôi nhà tri thức ở Tràng Lưu, xã Lộc Yên, Hương Khê, Hà Tĩnh với 140 đầu sách

Nguyễn Quang Thạch đi bộ từ Hà Nội vào Thành phố Hồ Chí Minh tăng tốc Sách hóa Nông thôn năm 2015

Anh Nguyễn Bình Minh đi bộ cùng Nguyễn Quang Thạch từ Quảng Ngãi vào Thành phố Hồ Chí Minh

Giao lưu với sinh viên Trường Cao đẳng Lương thực - thực phẩm Đà Nẵng trong hành trình đi bộ xuyên Việt năm 2015

Giao lưu với học sinh Trường THPT Huỳnh Thúc Kháng, Thăng Bình, Quảng Nam trong hành trình đi bộ xuyên Việt năm 2015

Giao lưu với sinh viên Trường Cao đẳng sư phạm Nha Trang
trong hành trình đi bộ xuyên Việt năm 2015

Giao lưu với sinh viên Trường Đại học Nông Lâm TP Hồ Chí Minh
trong hành trình đi bộ xuyên Việt năm 2015

Nguyễn Văn Thương đi bộ vào Tết 2017 và thúc đẩy hơn 300 Tủ sách Lớp em ở huyện Diễn Châu, Nghệ An

Lê Minh Tuấn (ở giữa) thúc đẩy gần 3.000 Tủ sách Lớp em ở tỉnh Quảng Trị

Nhóm sáng lập Sách hóa Nông thôn Miền Nam đưa 600 tủ sách về lớp học ở huyện Thanh Chương, Nghệ An năm 2017

Nguyễn Quang Thạch cầm cờ Sách hóa Nông thôn cam kết thúc đẩy tủ sách ở các nước nghèo tại buổi lễ nhận giải thưởng của UNESCO năm 2016

Nguyễn Quang Thạch giới thiệu Sách hóa Nông thôn
ở Thư viện Quốc hội Mỹ năm 2017

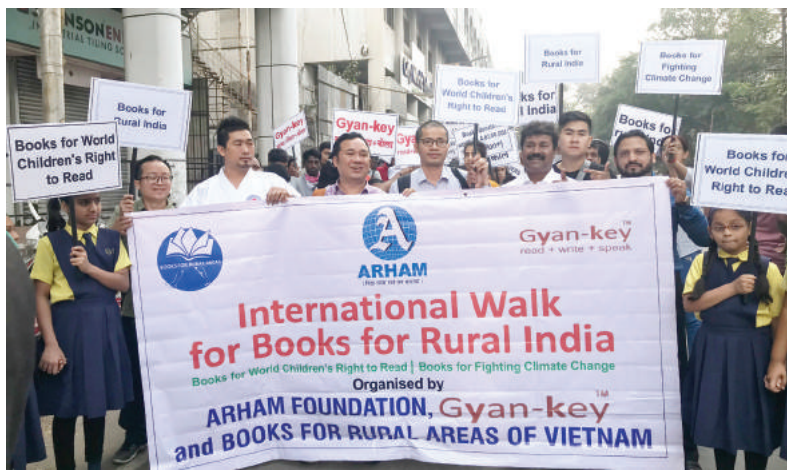

Nguyễn Quang Thạch cùng 4 người Việt khác và cộng đồng Ấn Độ
đi bộ vận động sách về nông thôn Ấn Độ

Người Việt Nam chung tay đưa sách đến lớp học nông thôn ở Ấn Độ

Hỗ trợ trẻ em nông thôn ở Ấn Độ bộ giải pháp Leanbot
do người Việt Nam nghiên cứu và phát triển phục vụ giáo dục STEM
là cách chúng ta tạo cơ hội giáo dục bình đẳng ở nước bạn

Chị Vũ Thị Thu Hà sau 6 năm tham gia SHNT "bán trái cây xây Tủ sách" đã khởi xướng Chương trình 1 tỷ cây xanh ("Cửu vạn sách" Đỗ Tiến Thành và Nguyễn Quang Thạch làm trợ lý chị Hà)

Ông Alistair Sawer người Australia, Giám đốc Công ty TNHH xây dựng Mô-đun TLC góp sách giúp hơn 20 Tủ sách Dòng họ.
Ông luôn mong trẻ em Việt Nam được đọc sách như trẻ em các nước phát triển

"Cửu vạn sách" Đỗ Tiến Thành (SHNT) tặng sách cho các cháu bệnh nhi

Tác giả, dịch giả, diễn giả Nguyễn Quốc Vương
nói chuyện Khuyến đọc với các phạm nhân ở Thanh Hóa (2023)

Phạm Đức Quang (ngoài cùng bên trái), học sinh lớp 10 chuyên tin Trường THPT chuyên Hà Tĩnh huy động sách tặng học sinh giáo xứ Phước Tượng, Phú Lộc, Thừa Thiên Huế

Cô Dương Lệ Nga, trường THCS An Dục, Quỳnh Phụ, Thái Bình tham gia khuyến đọc tại trường THCS Thụy Liên, Thái Thụy, Thái Bình

Thầy Nguyễn Văn Dũng (người mặc áo trắng ở giữa), Trưởng hệ phái Nghĩa Dũng Karate, thúc đẩy hệ thống tủ sách võ đường và tủ sách lớp học, tặng sách và khuyến khích sinh viên Đại học Huế đọc sách

Giám đốc - Tổng biên tập Nhà xuất bản Phụ nữ Việt Nam Khúc Thị Hoa Phượng và Nguyễn Quang Thạch nói chuyện Khuyến đọc với học sinh ở Trường Phổ thông Triệu Sơn, Thanh Hóa

Ông Lê Minh Hoan, Nguyên Bí thư Tỉnh ủy Đồng Tháp cùng các thành viên Chương trình SHNT thúc đẩy 200 Tủ sách Lớp em ở Hồng Ngự, Đồng Tháp năm 2018

Phó Thủ tướng Vũ Đức Đam mừng tuổi sách học sinh Trường Tiểu học Dạ Trạch, Khoái Châu, Hưng Yên, Tết năm 2019 nhằm thúc đẩy Mừng tuổi sách và sử dụng tiền mừng tuổi mua sách do SHNT khởi xướng

Nguyễn Quang Thạch tặng sách lễ Noel
ở nhà thờ Phú Cam, Huế, năm 2019

Nguyễn Quang Thạch mừng tuổi sách Tết 2021

Dịch giả An Nhiên (mặc váy hoa), thành viên Chương trình SHNT mừng tuổi sách Tết 2022

Các thành viên Chương trình SHNT Quảng Trị mừng tuổi sách ở TP. Đông Hà Tết 2023

Em Đỗ Duy Anh, học sinh lớp 10 chuyên Anh, THPT Chuyên Ngoại ngữ (Trường ĐHNN), thành viên lâu năm của Chương trình SHNT thúc đẩy văn hóa đọc bằng sách âm nhạc

Bộ trưởng Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn Lê Minh Hoan cùng ông Đỗ Tiến Thành (SHNT) tặng sách Phó Thủ tướng Trần Lưu Quang trong Hội sách do Bộ NN&PTNT tổ chức ngày 21 tháng 4 năm 2023

Mục lục

Lời tác giả: *Những bước chân mang lại lớp lớp hy vọng như sóng biển* 5

Phần I. TÔI ƯU TƯ, TRĂN TRỞ VỀ CON NGƯỜI VÀ XÃ HỘI 9

- Từ những bước chân đến thư viện, văn hóa đọc và đẳng cấp quốc gia 16
- Thư viện, văn hóa đọc và đẳng cấp quốc gia 20
- Những bước chân ở Nhật Bản và bài *Ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói gì với chúng ta* 29
- Ông Fukuzawa Yukichi sẽ nói gì với Việt Nam? 32
- Từ những bước chân với người nước ngoài đến canh tân giáo dục 41
- Canh tân giáo dục để canh tân đất nước 43
- Từ những bước chân đến 'Sạch như quan, ngoan như dân' 48
- Sạch như quan - ngoan như dân? 51
- Tính dễ tổn thương và những kẻ trục lợi 60
- Từ bờ sông Diêm Hộ đến những "sư đoàn" cần nuôi dưỡng từ ghế nhà trường 69
- Những "sư đoàn" cần nuôi dưỡng từ ghế nhà trường 71

Phần II. TÔI HÀNH ĐỘNG, TÔI VẬN ĐỘNG XÃ HỘI VÀ CHÍNH QUYỀN 75

- Thúc đẩy quyền nghe và đọc sách của trẻ em Việt Nam 80

- Công thức các loại tủ sách và sự phát triển của Sách hóa Nông thôn 82
- Sách để làm gì? 101
- Kinh tế chia sẻ từ giáo dục giá trị chia sẻ 106
- Chọn sách gì cho con? 111
- Việt Nam: Đem sách vào cho tù nhân 115
- Sách hóa Nông thôn và đọc sách chính mình tại UNESCO 119
- Có ai mang sách về làng? 130

** Giáo dục, nghề nghiệp và những bài học điển hình* 137

- Cứ học đi rồi ra trường có người xin việc cho 139
- Bi kịch đất nước khi "ai cũng muốn làm quan" 145
- Khi trẻ 10 tuổi dịch sách lịch sử 153
- Cách dạy con của cô Tuyết 158
- Thư gửi cô giáo Ngân ngày 8/3 162
- Hiệp sĩ công nghệ thông tin Nguyễn Công Hùng: Tôi đang giết chết niềm tin của nhiều người 169
- Chuyện tỷ phú học hết lớp 7 trường làng 176

** Vận động chính sách* 181

- Kiến nghị nhân rộng Tủ sách Phụ huynh gửi Bộ GD&ĐT 197
- Đưa sách tới từng lớp học, xóm làng 208

** Thúc đẩy tiếng Anh* 211

- Đùi gà và tiếng Anh 213
- Chúng ta dạy tiếng Anh như thế nào? 217

Phần III. NHỮNG BƯỚC CHÂN Ở ẤN ĐỘ 221

- Theo bước chân Gandhi, những người Việt Nam và Ấn Độ muốn gì? 225

- Người được giải thưởng UNESCO thúc đẩy quyền đọc sách của trẻ em và nâng cao nhận thức về biến đổi khí hậu 230
- Một người Việt qua Ấn Độ đi bộ vận động đọc sách 234
- Vốn của cường quốc 240
- Trường học Ấn Độ dạy yoga, thiền để học sinh phi bạo lực 246

Phần IV. TIẾP TỤC GIEO HY VỌNG Ở VIỆT NAM VÀ NƯỚC NGOÀI 251
- Thúc đẩy tiếng Anh nông thôn 253
- Thúc đẩy tiếng Anh thành phố và nông thôn tại thành phố 256
- Thúc đẩy Tủ sách Mầm non nông thôn 258
- Học tập và phát triển các mô hình khuyến đọc theo tiêu chuẩn Âu Mỹ 260
- Tiếp tục thúc đẩy tủ sách ở Ấn Độ…. 261

Phần V. TÂM SỰ VỚI XÃ HỘI VÀ GÓC NHÌN CỦA NHÀ BÁO 263
- Nguyễn Quang Thạch: Hành trình tận tâm sẽ có tác động đa chiều 265
- Sách hóa Nông thôn: Thành công từ sự bài bản 271
- Cộng hưởng trách nhiệm xã hội 280
- Người giành được giải thưởng Phổ biến tri thức theo di nguyện tiền nhân thúc đẩy cuộc cách mạng thư viện ở nông thôn Việt Nam 284
- Nguyễn Quang Thạch: 20 năm "cõng sách" và giải thưởng UNESCO 288
- Nhân văn là yếu tố nền cho sáng tạo có trách nhiệm 294
- Để trẻ em thiếu sách là tạo tội ác cho xã hội 299
- Dân trí tăng lên, khuyết tật xã hội sẽ giảm dần 307

- Nguyễn Quang Thạch - 'Hiệp sĩ giáo dục' 314
- Nguyễn Quang Thạch: Người 'luân chuyển những cái bục' 320
- Nguyễn Quang Thạch - người thầy không đứng trên bục giảng 328
- "Anh Thạch tủ sách" 332
- 'Education Knight' helps others turn pages 339
- Hãy tạo dựng thay vì mài lịch sử ra ăn 346
- Thuốc chữa cho mọi bệnh của xã hội 353
- Mùng 1 Tết, xuyên Việt vì Tủ sách Dòng họ 362

BIẾT ƠN, CẢM ƠN & GHI NHẬN 367

LỜI BẠT 375
- Cùng nhau ước mơ và hy vọng 377
- Có những con chữ đầy ưu tư, trách nhiệm và hy vọng… 382
- Hãy kết bạn với cuốn sách *Những bước chân hy vọng*, bạn sẽ không một mình 386
- Chia sẻ trách nhiệm xã hội 389
- Từ tham gia Sách hóa Nông thôn đến 1 tỷ cây xanh… 392
- Đọc *Những bước chân hy vọng* để thấy thúc đẩy việc đọc phải là mệnh lệnh của trái tim 394
- "Nhà cách mạng Khuyến đọc" Nguyễn Quang Thạch 396

PHỤ LỤC ẢNH 401